

**T.C.
İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**M.İHSAN OĞUZ'UN İKİ TASAVVUFÎ RİSÂLESİ:
RİSÂLE-İ ŞERH-İ MAKÂMÂT VE ISTİLÂHÂT-I
SÛFİYYE İLE RİSÂLE-İ MİR'ÂT-I İMÂM-I
RABBÂNÎ**

Yüksek Lisans Tezi

ÜNZİLE SÖNMEZ

İZMİR-2022

T.C.
İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

İHSAN OĞUZ'UN İKİ TASAVVUFÎ RİSÂLESİ:
RİSÂLE-İ ŞERH-İ MAKÂMÂT VE ISTİLÂHÂT-I
SÛFİYYE İLE RİSÂLE-İ MİR'ÂT-I İMÂM-I
RABBÂNÎ

Yüksek Lisans Tezi

ÜNZİLE SÖNMEZ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. OĞUZHAN ŞAHİN

İZMİR-2022

YEMİN METNİ

Yüksek LisansTezi olarak sunduğum "Risâle-i Şerh-i Makâmât ve Istılâhât-ı Sûfiyye" adlı çalışmanın, tarafımdan akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11/08/2022

Ünzile SÖNMEZ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**M.İHSAN OĞUZ'UN İKİ TASAVVUFÎ RİSÂLESİ: RİSÂLE-İ ŞERH-İ
MAKÂMÂT VE ISTİLÂHÂT-I SÛFİYYE İLE RİSÂLE-İ MİR'ÂT-I İMÂM-I
RABBÂNÎ**

Ünzile SÖNMEZ

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Bu çalışma, Muhammed İhsan Oğuz'un Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mil Yz A 8064 demirbaş numarasıyla kayıtlı *Risâle-i Şerh-i Makâmât ve Istilâhât-ı Sûfiyye* adlı eserinin içinde müstakil bulunan iki risalenin çeviriyazı alfabesiyle dizilmesi ve incelemesinden oluşmaktadır.

Tez çalışması inceleme ve metin olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde; eserin müellifi Muhammed İhsan Oğuz'un hayatı ve diğer bazı eserleri, istinsah eden kişi ve hayatı, Istilâhât-ı Sûfiyyeye dair bilgiler ve çalışmalar, Nakşilik tarihi, risalelerin Nakşilik ile bağlantısı ve risalelerin içeriği ele alınmıştır. İkinci bölümde ise her iki risale çeviri yazı alfabesiyle latinize edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Risâle, Istilâhât-ı Sûfiyye, Nakşibendilik, Muhammed İhsan Oğuz, İmâm-ı Rabbânî.

ABSTRACT

Master's Thesis

**M.İhsan Oğuz'un İki Tasavvufî Risâlesi: Risâle-i Şerh-i Makâmât Ve Istîlâhât-ı
Sûfiyye İle Risâle-i Mir'ât-ı İmâm-ı Rabbânî**

Ünzile SÖNMEZ

İzmir Katip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature

This study is the arranging and analysis of two independent booklets in Muhammed İhsan Oguz's work called "İstîlâhât-ı Sûfiyye" which is registered with the number 06 mil Yz A 8064 with transcription alphabet in the Ankara National Library Manuscripts collection.

The thesis work consists of two main parts: analysis and text. In the review section, Muhammed İhsan Oguz's life and his some other works, the person who copied it and his life, information and studies related to the terms of dervishes, the history of Naqshism and the connection between booklets and Naqshism and lastly, the content of the booklets are discussed. In the second part, both booklets are latinized with transcription alphabet.

Keywords: Risale, Istilahat-ı Sufiyye, Naqshbandi order, Muhammed İhsan Oguz, İmam-ı Rabbani.

İÇİNDEKİLER

İçindekiler

YEMİN METNİ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vii
İŞARETLER.....	viii
ÖN SÖZ.....	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜMÜ.....	6
1.ESER	6
1.1.Eserin Muhtevası	6
1.1.1.Birinci Risale: Risâle-i Şerh-i Makâmât ve Isılâhât-ı Sûfiyye	6
1.1.2.İkinci Risale: Risâle-i Mirât-ı İmâm-ı Rabbânî	7
1.2.Eserin Müellifi	9
1.3.Müellifin Diğer Eserleri.....	10
1.4.Eserin Müstensihî	19
İKİNCİ BÖLÜMÜ	20
METİN	20
1. METNİN KURULMASINDA DİKKAT EDİLEN HUSUSİYETLER.....	20
VE KULLANILAN YÖNTEMLER	20
2. ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ	21
3.Risâle-i Şerh-i Maḳâmât ve İştîlâḥât-ı Sûfiyye.....	23
3.1.Fihristü'l-Kitâb	23
3.2.Muḳaddime	26
3.3.[7b] İcmâl-i Seyr ü Sülûk-i Nakşibendiyye	27
3.4.[11a] Kelimât-ı ıstîlâḥiyye	32
3.5.[12a] Velâyet-i şuḡrâ	34
3.6.Velâyet-i kübrâ	35
3.7.[13b] Velâyet-i ʿulyâ	36
3.8.[14b] Kemâlât-ı şelâse	37
3.9.[16a] Ḥaḳâyık-ı ilâhiyye	38
3.10.Ḥaḳâyık-ı enbiyâ.....	38
3.11.Velâyet	41
3.12.[23a] Esfâr-ı Erbaʿa.....	46

3.13.Ṭarīkat-i ʿAliyye-i Nakşibendiyyeniñ Müntesibleri için Maʿnaları Muḳteżasıyla ʿAmel Lāzım Gelen Kelimāt-ı İştılāhiyye	50
3.14.Ṭarz-ı ḥāş üzere yakīniyyāt-ı selāseniñ taʿrīf ve beyānı:	55
3.15.Başı pek ğavġalı olan rābıta ḥaḳķında izāḥāt ve taḥķikāt-ı mühim	60
3.16.Baʿż-ı Maḳāmat-ı Āliyyāt-ı Evliyā	64
3.17.Ṭabakāt-ı Ricālü'l-Ġaybiñ Diger Bir Taʿrifi	70
3.18.Ḥızır ve İlyās ʿAleyhimü's-selām Kimlerdir? Bunlar Ḥayātda mıdırılar?	71
3.19.Mürşid-i Kāmile Vāşıl Olanlarıñ Derecāt-ı İstifāzası	74
3.20.Ehl-i Sülūka Nisbet ve İzāfe İdilen Vuşulūñ Maʿnāsı	76
3.21.Baʿż-ı Mühim Ḥuşūşāt	77
3.22.Mürşid-i Kāmiliñ Evşāf ve ʿAlāmetleri:	79
4.[52a] Risāle-i Mir'āt-ı İmām-ı Rabbānī <i>ḳuddise sırruhu</i>	82
4.1.Muḳaddime	82
4.2.[54b] Risāle-i Mir'āt-ı İmām-ı Rabbānī.....	87
4.3.İbtidā-yı Ḥāl-i Müceddidāneleri	89
4.4.Vücūd-ı Mesʿadet-nümüd-ı Müceddidāneleri.....	90
4.5.Kibārıñ sülūkı sülūkuñ kibāridir	92
4.6.Güzergāh-ı ʿUrūc-ı Müceddidāneleri	94
4.7.Mazḥar Buyurulduķları Tekrīmāt ve Kerāmāt.....	94
4.8.İmām-ı Rabbānī Ḥazretleriniñ Kelimāt-ı Ḳudsiyyelerinden Baʿż-ıları	94
4.9.Maʿrüz Ḳaldıķları Mihnetlerden Nā'il Olduġı ʿAṭāyā-yı İlāhiyye.....	97
4.10.Bārān-ı Feyż-i Müceddidānelerinden Bir Reşḥa	99
4.11.[73b] Te'lifāt-ı ʿĀrifaneleri	115
4.12.Tārīḥ-i Vefātları	115
4.13.Ecille-i Mücāz ve Müstaḥlefleri	116
SONUÇ	119
KAYNAKÇA	121
EKLER	126
EK 1: ORJİNAL METİNDEN ÖRNEKLER	127

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Mebdeden müntehāya kadar makāmāt-ı seyr ü sülūk-i Nakşibendiyyeyi gösterir tablo.....	42
Şekil 2. Dāire-i imkânın beray-ı tefhīm misāl-i hissi	44
Şekil 3. Velāyet-i sugrā hakkında berāy-ı tefhīm misāl-i hissi.....	45
Şekil 4. Velāyet-i kübrā hakkında berāy-ı tefhīm misāl-i hissi.....	46
Şekil 5. Velāyet-i ulyā – velāyet-i mele-i a°lā hakkında misāl-i hissi.....	47
Şekil 6. Kemālāt-ı nübüvvet	48
Şekil 7. Kemālāt-ı risālet.....	48
Şekil 8. Kemālāt-ı ulü’l-azm.....	49

İŞARETLER

“ ” Alıntı.

[] Yazmada olmayıp eklenen veya onarılan yerler.

(?) Doğruluğu şüpheli yerler.

.... Metinde okumakta güçlük çekilen yerler.

ÖN SÖZ

Tasavvuf edebiyatının kaynağı olan sufi düşünce, toplumun hemen hemen her kesiminde ilgi görmüş ve benimsenmiştir. Tasavvuf edebiyatında sufilerin içinde bulundukları halleri anlatma isteği sanat endişesinden daha başka bir amaca hizmet etmektedir. Bundan dolayı estetikten ziyade manayı öne çıkarmışlardır. Kendilerini anlatma düşüncesi, tarikat şeyhlerinin yaşadıkları manevi hallerin de şiirlere ve diğer edebiyat ürünlerine yansımaya sebep olmuştur. Sonuç olarak mutasavvıf şairler insan-ı kâmil olabilmek için geçirdikleri seyr ü sülûk yolculuklarını, sufilerin ulaştıkları makamları; bu şiir ve eserlerle tanıtmaya çalışmışlardır. Dolayısıyla bu makamların neler olduğunu bilmek tasavvuf edebiyatı çalışmaları açısından önem arz etmektedir.

Tezimizin konusu olan “İstılâhât-ı Sûfîyye”, sufilerin makam ve hallerini aralarında rahatça konuşabilmek için kendilerine özgü terimlerle meydana getirdikleri eserlerdir. Tezimiz de Muhammed İhsan Oğuz’un “*Risâle-i Şerh-i Makâmât ve Istılâhât-ı Sûfîyye*” ile “*Mir’ât-ı İmâm-ı Rabbânî*” adlı iki risalesinin transkripsiyonlu metnini oluşturmaktadır. Eser iki ayrı risaleden oluşmakta ve daha çok Nakşibendi tarikatına ait terimler içermektedir.

Eseri çalışmaya başladığımızda kütüphane kaydından kaynaklı olarak şerh edilmiş bir eser ve müellifi de Mehmed Sabri Yetkin zannediyorduk. Ancak kütüphane kaydının bizi yanılttığını, eserin ketebe kısmındaki bilgiler doğrultusunda anladık ve yaptığımız araştırmalar sonucunda Muhammed İhsan Oğuz’a ait olduğuna emin olup Milli Kütüphane’de bulunan eser kaydının sehven Sabri Yetkin’e nispet edildiğini tespit ettik. Ketebe kısmındaki bilgiler ile yetinmeyip araştırma ihtiyacı duymamızın asıl sebebi ise müellifle ilgili araştırmalar yaparken bazı eserlerin hem kendisine hem de Süleyman Hilmi Tunahan’a nispet edilmiş olmasıdır.¹ Bu durum bizi daha detaylı bir araştırmaya sevk etti ve çalışmalarımız sonucunda eserin ketebe kaydının doğruluğuna kanaat getirdik.

¹ Tunahan Doğan, “Bir Aidiyet Tartışması: Süleyman Hilmi Tunahan ve Muhammed İhsan Oğuz Arasında Üç Kitap”, *Turkish Academic Research Review*, c. 4 (s. 1), Mart, s. 135-166, 2019.

Tezimiz iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde tezimizin konusu ile bağlantılı olduğunu düşündüğümüz bazı konuları kısaca ele aldık. Nakşilikle ilgili detaylı bilgi ve Nakşiliğin tarihçesi; bize bu İstılâhât-ı Sûfiyye’yi incelemede yardımcı olmayacağı için giriş kısmında kısaca değinmeyi uygun gördük. Cumhuriyet döneminin önemli alim ve şeyhlerinden olan ve birçok eser vermiş müellif Muhammed İhsan Oğuz’un hayatına ve eserlerine yer verdik. Daha sonra kısaca eserin müstensihi Sabri Yetkin’in hayatına değindik ve eserin muhtevasıyla ilgili bilgiler vermeye çalıştık.

İkinci bölümde ise eserin transkripsiyonlu metnine yer verdik. Ardı ardına verilen iki risaleden ilki ıstılâhât terimlerinden oluşurken ikincisi İmâm-ı Rabbânî’nin özelliklerini ve üstünlüğünü konu alır ve içerik bakımından birbirinden bağımsız eserler olarak görülür. İkinci risale daha evvel basımı gerçekleşmiş bir eser olmasına rağmen aynı yazmada bulunduğu için çevirisini yapmayı uygun gördük.

Bu çalışma boyunca çalışma konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın hazırlanma sürecinin her aşamasında, bilgi ve tecrübeleriyle değerli zamanını esirgemeyerek bana her fırsatta yardımcı olup, yönlendirmeleriyle destek olan değerli hocam Doç. Dr. Oğuzhan Şahin’e, Arapça ibare, ayet ve hadis konularında yardımını esirgemeyen sevgili ablam Fatma Sürekli’ye, çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli eşim Akif Sönmez’e teşekkürü borç bilirim.

Ünzile SÖNMEZ

İzmir-2022

GİRİŞ

Tasavvuf teriminin onlarca tarifi vardır. En yalın haliyle tasavvuf, insanın Allah'ı tamamen tanıyabilmesi ve kendini Allah'ın yoluna adanmasıdır.² Tasavvufun farklı tariflerinin olmasının sebebi; her tasavvuf ehlinin tasavvufu kendi makam ve mertebesine göre yorumlamasıdır. Çünkü her velinin tattığı haz farklılık göstermiştir. Tasavvuf; Allah ve Resûlü'nün öğrettiği edep üzere kurulmuş manevi bir ahlak sistemidir. Yani takva ve edep ile Allah'ın rızasına ulaşmış olgun insan yetiştirmektir. Ve bu olgunluğa ulaşmak için lazım olan bilgileri ve yolları öğreten ilimdir. Amacı Allah'ı tanımak ve sevgisini elde etmek olan tasavvufun konusu insan, hedefi ise ilahî ahlak ile süslenmektir. Bu hedef esnasında kalbi inkar, isyan, şirk ve gafletten temizlemek, ruhu arındırmak, nefsi çirkin huylardan kurtarmak ve bu hedefin sonucunda insan-ı kâmil yetiştirmektir. Güzel ahlakın talim edildiği bir mektep olan tasavvuf mistik bir yoldur.

Tasavvuf isim olarak olmasa da varlık olarak İslam'ın ilk yıllarından bu yana gelmiş bir yaşayış biçimidir. Çünkü İslam'ın emrettiği bütün güzel ahlak öğretisini bünyesinde taşır. Tasavvuf; Kur'an ve sünnette istenen takva hayatıdır. Hz. Peygamber sahabelerine dini; iman, ibadet, ihsan ve güzel ahlak boyutuyla öğretirken göstermiş, yaşatmış ve ahirete göçmüştür. Sahabelerde kendilerinden sonra gelenlere eksiksiz olarak aktarımda bulunsa da Müslümanların gün geçtikçe bu esaslardan uzaklaşması söz konusu olmuştur. Hz. Peygamberin uyguladığı tasavvuf ve nefis terbiyesi metodu; İslamî yaşantının zayıfladığı bu dönemlerde yalnızlaşmış, bu esasları benimseyen insanların manevi bir yol ile kendilerini korumalarına sebep olmuş ve bir düşünce biçimi olarak "tasavvuf" adı ile ortaya çıkmıştır. Doğal olarak İslam'ın özünde hep var olan tasavvuf; Hz. Muhammed ve sahabelerden sonra hızlıca yayılmış ve bu anlayış bir hareket haline gelerek tarikatleri oluşturmuştur.

² Reşat Öngören, "Tasavvuf", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 40, s. 119-126, 2011.

Yollar manasına gelen, Allah’a ulaşmak isteyenlerin izlediği hal ve davranışlar biçimi olan tarikat; tasavvufun sistemleşmiş şeklidir. Tarikatın belli bir sistem içinde ortaya çıkması Hicrî üçüncü yüzyıla dayanır.³ Cüneyd-i Bağdâdî, Bayezid Bistâmî gibi veliler tarikatın ilk önderlerindendir.⁴ Daha sonraki dönemlerde gelen Bahâüddin Nakşibend, Abdülkâdir Geylânî, Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, İmâm-ı Rabbânî gibi zatlar; dini anlama ve yaşama şekli olan tarikatın en meşhur kahramanlarıdır.⁵ Zaman içerisinde yüzlerce tarikat ortaya çıkmıştır. Sünnî, Şîî ve Bâtınî gibi birçok tarikatın varlığı söz konusudur. Bu tarikatlar içerisinde yaygın bir tarikat olan Nakşibendiyye tarikatını İslam dünyasının hemen hemen her bölgesinde görmek mümkündür. Silsilesi Hz. Ebu Bekir’e dayanan, başlangıçta belli esasları olan bu tarikat; gerçek kimliğine Hoca Yusuf el-Hemedânî’den sonra kavuşur.⁶ Yusuf el-Hemedânî Horosan tasavvufunun önemli temsilcilerinden olup 1140 yılında vefat edince arkasında iki mürit bırakır. Biri Ahmed Yesevî, diğeri Abdülhâlik Gucdüvânî.⁷ Bu iki müridi birbirinden ayıran en önemli özellik zikirlerindeki farklılıktır. Hoca Ahmed Yesevi sesli zikri tercih ederek Türkistan’da hizmete devam ederken, Abdülhâlik Gucdüvânî ise sessiz zikri uygun görerek kendi ekolünü oluşturmuştur. Bu şekilde iki kola ayrılan tarikat; Yesevîlik ve Hâcegân olarak isimlendirilmiştir. Yesevîlik özellikle Türkler arasında yaygınlaşırken, Hâcegân hem Türkler arasında hem de Orta Asya’da kendini göstermiştir.⁸ Nakşibendiyye tarikatının da esas kurucusu olarak; Hâcegân tarikatına nisbet edilen Abdülhâlik Gucdüvânî kabul edilir. Zira Hâcegân tarikatı için Gucdüvânî’nin ortaya koyduğu sekiz prensibe iki asır sonra Bahâüddin Nakşibend üç

³ Reşat Öngören, “Tarikât”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 40, s. 95-105, 2011.

⁴ Süleyman Ateş, “Cüneyd-i Bağdâdî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 8, s. 119-12, 1993; Süleyman Uludağ, “Bâyezîd-i Bistâmî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 5, s. 238-241, 1992.

⁵ Hamid Algar, “Bahâeddin Nakşibend”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 4, s. 458-460, 1991; Süleyman Uludağ, “Abdülkâdir-i Geylânî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 1, s. 234-239, 1998; Reşat Öngören, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 29, s. 441-448, 2004; Hamid Algar, “İmâm-ı Rabbânî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 22, s. 194-199, 2000.

⁶ Necdet Tosun, “Yûsuf el-Hemedânî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 44, s. 12-13, 2013.

⁷ Tosun, “Yûsuf el-Hemedânî”, s. 12-13; Kemal Eraslan, “Ahmed Yesevî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 2, s. 159-161, 1989; Hamid Algar, “Abdülhâlik Gucdüvânî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 14, s. 169-171, 1996.

⁸ Necdet Tosun, “Yeseviyye”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 43, s. 487-490, 2013; Hamid Algar, “Hacegan”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 14, s. 431, 1996.

prensip daha ilave etmiş, 14.yüzyılla birlikte tarikatın ana silsilesi Nakşibendiyye adını almıştır.⁹

1318-1389 yılları arasında Türkistan'da yaşayan Muhammed Bahâüddin'e Farsça "nakış yapan" anlamına gelen Nakşibend künyesi yakıştırılmış ve tarikat da bu isimle anılmaya başlamıştır. Tarikat Bahâüddin adına nisbetle "Bahâiyye" olarak da anılmıştır. Bahaeddin Nakşibend, bu tarikatın piri kabul edilir.¹⁰ Bahâeddin'in vefatından sonra halifeleri Alâüddin Attâr, Yakûb-i Çerhî ve Muhammed Parsa; tarikatın yayılmasında önemli rol oynamışlardır.¹¹

Yakûb-i Çerhî; Herat ve Kahire'de ilim tahsil etmiş daha sonra Şâh-ı Nakşibendî'ye intisab etmiştir.¹² Şâh-ı Nakşibend, Yakûb-i Çerhî'nin terbiyesi için Alâüddin Attâr'ı görevlendirmiştir. Semerkand'da yaşayan ve Yakûb-i Çerhî'nin müridi olan Ubeydullah Ahrâr döneminde tarikat Orta Asya'da yaygın ve güçlü bir hale gelmiştir.¹³ Kısa zamanda Nakşibendîlik Doğu Türkistan'dan Balkanlar'a, Hicaz'dan Hindistan'a kadar geniş bir coğrafyaya ulaşmıştır. Tarikatın Orta Asya'da Ahrâr'dan sonra Ahmed Kâsânî ile devam eden kollarında âdâp ve erkân bakımından bazı değişiklikler olmuştur.¹⁴

Fatih Sultan Mehmed döneminde Molla Abdullah-ı İlâhî, Semerkand'a giderek Ubeydullah Ahrâr'dan tasavvuf eğitimi görüp icazet aldıktan sonra memleketi Kütahya'nın Simav ilçesine dönmüştür.¹⁵ Bu vesile ile tarikat Anadolu'da yayılmış ve Anadolu Orta Asya'dan sonra Nakşibendîliğin ikinci büyük merkezi haline gelmiştir.¹⁶ Abdullah-ı İlâhî vefat ettikten sonra müridi Emîr Ahmed Buhârî, tarikatı Anadolu'da ve İstanbul'da yaymaya devam etmiştir.¹⁷

Nakşibendiyyenin Hindistan'a yayılmasının ardından Müceddidiyye kolunun ortaya çıkması Hindistan'ı Orta Asya ve Anadolu'dan sonra tarikatın üçüncü büyük

⁹ Öngören, "Tarikat", s. 95-105; Algar, "Hâcegân", s. 431; Halil İbrahim Şimşek, *Nakşibendî Müceddidilik*, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2016.

¹⁰ Hamid Algar, "Nakşibendiyye", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 32, s. 335-342, 2006.

¹¹ Algar, "Nakşibendiyye", s. 335-342.

¹² Arif Nevşahi, "Ya'kûb-i Çerhî", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 43, s. 281-282, 2013.

¹³ Nevşahi, "Ya'kûb-i Çerhî", s. 281-282.

¹⁴ Necdet Tosun, "Ahmed Kâsânî", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 24, s. 531-532, 2001.

¹⁵ Mustafa Kara ; Hamid Algar, "Abdullah-ı İlâhî", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 1, s.110-112, 1988.

¹⁶ Hamid Algar, *Nakşibendilik*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.

¹⁷ Mustafa Kara, "Emîr Buhârî", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 11, s. 125-126, 1995.

merkezi haline getirmiştir.¹⁸ Müceddidiyye kolunun kurucusu İmâm-ı Rabbânî; Muhyiddin İbni Arabî ve Mevlânâ gibi isimleri vahdet-i vücûd anlayışları dolayısıyla eleştirmiş, onun yerine vahdet-i şühûd görüşünü temellendirmeye çalışmıştır. Hindistan dışında da yayılmaya başlayan tarikat kolu, İmâm-ı Rabbânî'nin oğlu Muhammed Masum tarafından Suriye'ye taşınmıştır. Halifesi Murad Buhârî'nin ise tarikatın Anadolu ve İstanbul'a taşınmasında katkısı büyüktür. Müceddidiyye kolu birkaç nesil sonra tarikatın en önemli kolları arasında yerini almıştır.

Bir diğer kol olan Hâlidîyenin kurucusu ise Mevlâna Hâlid Bağdâdî'dir. Irak'ın Süleymaniye şehrinde doğan Hâlid Bağdâdî Nakşibendiliğin önemli simalarından olup yüzlerce halife yetiştirmiştir. Delhi'de Abdullah Dihlevî ile görüşerek ona intisap ettikten sonra Dihlevî'nin en meşhur halifesi olmuştur. Dihlevî kendisine tarikatı Batı Asya'da yayması için sınırsız yetki vermiştir. Bağdat ve Şam'da yaşayan Hâlid Bağdâdî çok sayıda mürit ve halifesini Anadolu ve İstanbul'a göndererek tarikatı geniş kitlelere ulaştırmıştır.¹⁹ Tezimizin konusu olan ıstılâhât terimlerini içeren metin de müellif tarafından Nakşibendiliğin makam ve mevkileri esas alınarak oluşturulmuştur.

Tarikatların bu denli yayılım göstermesinde en önemli etken elbette ki sûfîlerin tasavvuf anlayışını yayma çabalarıdır. Tasavvuf yolunda nefis mücahedesini sürdürmekte olanlara “mürit” ve “mutasavvıf”; mücahedeyi tamamlayıp kemale ermiş olanlara “sûfî” denilmektedir²⁰. Sûfîlerin amacı; tasavvuf ve tarikat esaslarını öğretmek ve halka yaymak, halkı doğru yola sevk ederek onları uyarmaya çalışmaktır. Bu amacı gerçekleştirirken kendilerine özgü sembolik bir dil ile şiirler söylemiş ve yazmışlardır. Sufiler sanata fazla ehemmiyet göstermeksizin manaya bakan bu şiirleri araç olarak kullanmış, tasavvufun makam ve mevkilerini tanıtip insanları uyarmışlardır.

Sufiler tasavvufta belli makam ve mertebeye ulaşmış kişiler oldukları için, kendi hal ve makamlarını anlatırken bu hali anlayacak kapasitesi olmayan kişilere karşı şiir ve mesnevilerinde sembolik bir dil oluşturmuşlardır. Bu şekilde sufi düşünceye yakın kimseler arasında anlaşılması kolay olan bu sembolik dil, tasavvufi

¹⁸ Algar, “Nakşibendiyye”, s. 335-342.

¹⁹ Hamid Algar, “Mevlâna Hâlid-i Bağdâdî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 15, s. 283-285, 1997.

²⁰ Reşat Öngören, “Sûfî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 37, s. 471-472, 2009.

düşünceye uzak kimselere karşı ise kendilerini koruma adına bir kalkan oluşturmuştur. Sufilerin bu dili oluşturmadaki en büyük etken yanlış anlaşılmanın önüne geçme isteğidir. Bu şekilde etkili bir biçimde çok uzun yıllar tasavvuf düşüncesini halka ulaştırma çabalarında başarı elde etmişlerdir.

Sufiler aynı zamanda kendilerine özgü konuları birbirine anlatmak için bazı terimler kullanmışlardır. Bu da “tasavvuf terimleri” literatürünü ortaya çıkarmıştır. Sufiler ruh hallerine yabancı olanlara karşı bir gizlilik içine girerek, sırlarını sadece kendilerinin anlayabileceği şekilde, yabancıların anlamasını güçleştiren terimler kullanmış, kendi aralarında ortak bir dil oluşturmuşlardır. Bu gizliliğin sebebi tasavvufa yabancı kişilerin kendilerini anlamakta güçlük çekecek olmalarıdır. Bu güçlükten dolayı yanlış anlaşılmalara yaşanacak ve farklı sonuçlar doğacaktır. Bunun önüne geçebilmek için yaşadıkları tasavvufi yolculuğun bütün hallerini gizleme eğilimine girmişlerdir. Kendi terimlerini oluşturarak bir literatür oluşturmuşlar; Arapça ve Farsça’dan Türkçe’ye tercüme edilenlerle birlikte birçok müstakil eser meydana getirmişlerdir. Sufi müelliflerin bazıları eserlerinde makam ve hallerden bahsedip sufi terimlere değinmiş; bazıları ise bu terimler için müstakil eser oluşturmayı uygun görmüştür. Bu eserler genel olarak *İstılâhât-ı Sûfiyye* ismiyle anılmıştır.²¹ Bu eserlerin müellifleri olan sufilerin ve bağlı oldukları tarikatların farklı olmasından kaynaklı olarak eserlerin hacim ve muhtevaları değişiklik göstermektedir. Nitekim bu tezimizin metni de Muhammed İhsan Oğuz’a ait Nakşibendi tarikatının terimlerini içeren bir *İstılâhât-ı Sûfiyye*’dir.

²¹ Mustafa Kara, “İstılâhâtü’s-Sûfiyye”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c.19, s. 209-212, 1999.

BİRİNCİ BÖLÜMÜ

1.ESER

1.1.Eserin Muhtevası

1.1.1.Birinci Risale: Risâle-i Şerh-i Makâmât ve Isılâhât-ı Sûfiyye

Hicrî 1334 (1916) yılında kaleme alınan bu eserin başında, Nakşibendiyye tarikatının seyr ve sülûk makamları özet olarak anlatılarak gerek Nakşibendiler gerekse diğer tarikat mensupları tarafından kullanılan önemli tasavvuf terimleri tanımlanarak gerekli açıklamalar getirilmiş, bu terimlerle ilgili farklı anlayışlara değinilmiştir. Bu eser henüz basılmamış olup orta boy bir deftere istinsah edilmiştir. Osmanlıca nüshası yüz on sekiz sayfadır.²²

Eserin ilk sayfasında eserin adı, yazılış tarihi ve müstensihin ismi yer alır. Daha sonra eser fihrist ile başlamaktadır. Yazar, uzun bir fihristten sonra mukaddime bölümüyle okuyuculara seslenir. Yazar mukaddimede eserin içeriğinden bahseder. Eserin sadece Nakşibendi sufilerin değil diğer tarikat sufilerinin terimlerini de içerdiğini ve ekseriyetle Nakşi sufilerin terimlerine yer verdiğini beyan ettikten sonra okuyucuların eseri üstün bir kavrayışla anlamaları için Allah’a duada bulunur.

Mukaddimenin ardından yazar Nakşibendi tarikatının seyr ü sülûk makamlarını kısaca özetlemeyi uygun görmüştür. Bundan dolayı yazar esere Nakşibendi tarikatının seyr ü sülûk hallerini anlatmakla başlayarak bu hallerin neler olduğu ve birbirleri ile bağlantılarını açıklar. Baştan sona seyr ü sülûk makamlarını gösteren bir tablo gösterir ve bu tablo aşağıdan yukarıya doğru sıralanmıştır. Ardından yazar sufi terimleri teker teker açıklamaya başlar. Gerekli gördüğü yerlerde tenbih, ikaz ve izahlarda bulunan yazar izahlarda fenâ, bekâ, vahdet-i vücûd gibi konular dahil olmak üzere birçok konuya değinir.

²² Mustafa Aykaç, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bir Âlim Portresi: Muhammed İhsan Oğuz’un Hayatı, Eserleri ve Literatüre Etkisi”, *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 4 (s. 1), Eylül, s. 21-54, 2020.

Eserde Nakşibendi tarikatında Abdülhâlik Gucdüvânî'nin Hâcegân tarikatı için ortaya koyduğu sekiz prensib (Hûş der Dem, Nazar ber Kadem, Sefer der Vatan, Halvet der Encümen, Yâd Kerd, Baz Geşt, Yâd Dâşt, NigâhDâşt) ile Bahâüddin Nakşibend'in üç prensibi (Vukûf-ı Zamânî, Vukûf-ı Adedî, Vukûf-ı Kalbî) toplam on bir prensip olarak ayrı bir başlık altında ele alınır.

Üç yakîniyyât (ilmü'l-yakîn, aynü'l-yakîn, hakku'l-yakîn), râbita, vahdet-i vücûd, vahdet-i şühûd, tecellî, murâkabe, râbitanın çeşitleri, muhabbet ve râbitanın delili, evliyanın bazı makamları gibi birçok konuyu açıklayan yazar, müridlerin müşidlerinden feyiz alma derecelerini sıralar. Ayrıca seyrü sülûk ehline nispet edilen vuslatların manalarını da sıralayarak bazı mühim gördüğü meseleleri açıklar. Yazar eseri dua ile bitirir. Müstensih eserin yazarını, yazılış tarihini, kendi künyesi ve istinsah tarihini kaleme alarak eseri sona erdirir.

1.1.2.İkinci Risale: Risâle-i Mirât-ı İmâm-ı Rabbânî

Hicrî 1336 (1918) yılında kaleme alınan bu eserde İmâm Rabbânî'nin Hz. Ömer'e dayanan soy zinciri, Muhammed Bâkî Billâh'dan yukarıya doğru tarikat silsilesi, hayat hikâyesi, manevî mertebelere yükselişi ve müceddidliği, din ve tasavvufa dair önemli sözleri, eserleri ve halifelerinin isimleri konu edilmektedir.²³

Risalenin başında Besmele-i Şerîf ile mukaddime yer alır. Yazar mukadimede *El-Hadâiku'l-Verdiyye fî Hakâyık-ı Ecillâi'n-Nakşibendiyye* adıyla bilinen kitabın İmâm-ı Rabbânî'ye mahsus olan kısmını ilim ve marifet talebelerini fazlasıyla zenginleştireceği düşüncesi ile eserin pek büyük esrar ve hakikatleri kapsamasından dolayı önce Arapça'dan Türkçe'ye tercüme, kısaltma ve tertip etmeyi sonra müstakil bir risale meydana getirmeyi faydalı bulduğunu ifade eder.

Abdülmecid Hâni tarafından 1885-86 yılında kaleme alınan *Hadâiku'l-Verdiyye* Nakşibendi şeyhleri hakkında detaylıca bilgi veren bir eserdir.²⁴ Hz.Ebu Bekir ve Hz.Ali'ye ulaşan Bekri ve Alevi silsilesindeki zatlari üç bölüm altında anlatan eser şeyhlerin hayatları ve manevi halleri hakkında kapsamlı bilgi vermesi bakımından

²³ Mustafa Aykaç, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Âlim Portresi: Muhammed İhsan Oğuz'un Hayatı, Eserleri ve Literatüre Etkisi", s. 21-54

²⁴ Osman Türer, "HÂNÎ, Abdülmecîd b. Muhammed", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 16, s. 29-30, 1997.

önemli bir yere sahiptir. Yazar Halid-i Bağdadi ve halifeleri hakkında da geniş bilgiler vermekle birlikte rabıta, murakabe, zikir, sohbet, hatm-i haccan gibi Nakşibendiliğin usullerini de açıklamaya çalışmıştır. Eser 16. ve 19. yüzyıllar arasında yaşayan Nakşibendi şeyhleri hakkında yazılan en derli toplu ve güvenilir kaynak olma özelliği taşır.²⁵

Yazar bu çalışmanın tarikat üyeleri için önemli bir hizmet olacağı inancından yola çıkarak *Mirât-ı İmâm-ı Rabbânî* adıyla eseri oluşturur. Bu eserin yegane kaynağının *El-Hadâiku'l-Verdiyye fi Hakâyık-ı Ecillâi'n-Nakşibendiyye* olduğunu açıklamaya ve kaydetmeye layık görür. Bu kitabın müelliflerinin hal ve şanlıları hakkında bilgi sahibi olanların *Risâle-i Mirât-ı İmâm-ı Rabbânî*'nin ne kadar mühim ve mübarek bir risale olduğunu anlayacaklarını ifade eder.

Yazar daha sonra İmâm-ı Rabbânî'nin imamlığını, büyüklüğünü, müceddidliğini ve elf-i saniliğini dile getirerek birçok övgüde bulunur. Ardından birçok sıfatla beraber İmâm-ı Rabbânî'nin doğum tarihi ve nerede dünyaya geldiğini, Hz. Ömer'e dayanan soy kütüğünü beyan eder. Hz. Ebu Bekir'e dayanan silsileyi de sıralayan yazar İmâm-ı Rabbânî'nin hayatını anlatmaya başlar. Hangi tarikatlerden icazet aldığını, gönlünde Nakşibendiyeye karşı olan muhabbetini ve hocası Muhammed el-Baki'den ders aldığını ifade eder. Hz. Peygamber tarafından hadis-i şerifte İmâm-ı Rabbânî'nin varlığının bildirildiğini beyan ederek İmâm-ı Rabbânî'ye mahsus özellik ve imtiyazları sıralamaya başlar. İmâm-ı Rabbânî'nin kutup olduğuna dair deliller başka alimler tarafından anlatılarak kanıtlanır.

İmâm-ı Rabbânî'nin şeyhi Muhammed el-Bâkî ile ilk sohbetlerinde cezbeye kapılıp makamlar arasında gezintiye çıktığı, hangi makamlara vasıl olduğu, hangi makamlara inip çıktığı, başka tarikat şeyhlerinin makamâtına uğradığı ve her birinin hakikat ve derecelerini keşfettiği, ledün ilmini Hızır Aleyhisselam'dan aldığı, cezbe halinde Abdülkâdir Geylânî'nin yardımı ile aslu'l-asl makamına ulaştığı İmâm-ı Rabbânî tarafından anlatılır. Ve bu tür arşın fevkine çıkarılıyor olmasını anlatmaya devam eder. İmâm-ı Rabbânî'nin göstermiş olduğu kerametler sıralanır. Yine Şeriat ve Hakikat arasındaki ilişki İmâm-ı Rabbânî tarafından anlatılır. Seyr ü sülûk mertebeleriyle ilgili bilgiler verilir. İmâm-ı Rabbânî'nin tarikatla ilgili birçok fikri

²⁵ Abdülmecîd Hânî, *Hadâiku'l-Verdiyye*, (çev. Mehmet Emin Fidan), İstanbul: Semerkand, 2011.

beyan edilerek açıklamalarda bulunulur. Bazı sorular sorularak bunların cevaplarına yer verilir.

İmâm-ı Rabbânî'nin vefat tarihi ve nerede vefat ettiği bilgisinden sonra kendisinin pek çok halifesi olduğu bilgisi ve bu halifelerden önemli isimlerin sıralaması verilir. Son olarak alıntı bir rubai müstensih tarafından eklenerek eser tamamlanır.

1.2.Eserin Müellifi

Muhammed İhsan Oğuz²⁶

Muhammed İhsan Oğuz 19 Haziran 1887 yılında Kastamonu'da dünyaya geldi. Babası Ataullah Efendi annesi Hacer Hanım'dır. Dedesi Hafız Ahmed Efendi "Küçük Hattât", büyük dedesi Muhammed Efendi de "Büyük Hattât" olarak tanınmakta ve bundan dolayı aileye de "Hattatoğulları" denmektedir. Küçük yaşta ailesinden din eğitimi almaya başladı. Daha sonra İdâdî'yi bitirdi ve Askerî Rüşdiye'ye girdi. Rüşdiye'den sonra Ziyâiyye Medresesi'nde uzun bir eğitim hayatı sürdüren Oğuz aynı zamanda dönemin önemli alimlerinden olan eniştesi Ahmed Ziyaeddin Efendi'den özel dersler alarak kendini geliştirmeye devam etti. Eniştesinin vefatından sonra tek başına çalışmalarına devam ederek tefsir, hadis, fıkıh, siyer, kelam, ahlak ve tasavvuf gibi ilimlerde derinleşti. On beş yaşında PTT teşkilatında memuriyet hayatına başladı ve çeşitli kademelerde hizmet etti. Bu görevlerde çalışırken aynı zamanda Kastamonu Askerî Rüşdiye'de hüsn-i hat ve Türkçe öğretmenliği; Kastamonu Sultanîsî'nde de katiplik yaptı.

Yirmi dört yaşında iken Hafize Fehime Hanım ile evlendi ve üç çocuğu oldu. Hafize Fehime Hanım'ın vefatından sonra Hafize Zehra Hanım ile evlendi ve bu evliliğinden de beş çocuk sahibi oldu. PTT'deki memuriyet görevi 1938 yılında emekliye ayrılmasıyla sona erdi. Emekliye ayrıldıktan sonra ticari faaliyetlerde bulundu ve ömrünün sonuna dek müreffeh bir hayat sürdü. Emekliliği müddetince de

²⁶Abdurrahman Memiş, "Muhammed İhsan Oğuz", *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 33, s.321-322, 2007; Mustafa Aykaç, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Âlim Portresi: Muhammed İhsan Oğuz'un Hayatı, Eserleri ve Literatüre Etkisi", s. 21-54

boş durmadı; ilmi çalışmalarına devam ederek birçok telif eser yazdı. Oğuz 2 Ağustos 1991 tarihinde yüz dört yaşında vefat etti.

Muhammed İhsan Oğuz eserlerini Osmanlı Türkçesi olarak kaleme almıştır. İlmî birçok konuya değinen Oğuz'un yüzden fazla eseri bulunmaktadır. Özellikle tasavvuf ve kelam ilminde birçok eser vermiştir. Tasavvuf eğitimi sürecinde birçok Nakşibendi şeyhine intisap etmiş; Şeyh Seyit Ahmed Kürdî'de seyr ü sülûkunu tamamlamıştır. Bu şeyhin vefatından sonra Seyyid Muhammed Mestur'un sohbetlerine katılmış ve hilafet almış, İmâm-ı Rabbânî'nin neslinden Muhammed Masum Müceddidi'den istifade edip daha sonra Hz. Peygamber'in ruhaniyetiyle terbiye edildiğini ve bütün şeyhlerle irtibatının kesildiğini *Arifler Silsilesi* adlı eserinde kaydetmiştir. "Tarikat-ı Ahsemiyye" adını verdiği selefiyye mezhebinin esaslarına dayanan tarikatın kurucusudur.

1.3.Müellifin Diğer Eserleri²⁷

1. *Miftâhu's-Saâde*: Oğuz eserde İslam'ın iman esasları ve dayanaklarından, tevhid inancından ve İslam dininin yüceliğinden bahseder. Ayrıca sahabeler arasında yaşanmış tartışmalı olayları da konu edinen eserde Oğuz; Hz.Muaviye'yi yapmış olduğu fiillerden dolayı şiddetle eleştirir. Birçok konuda kendisine kaynak olarak kabul ettiği İmâm-ı Rabbânî'nin Hz. Muaviye'nin yaptıklarını içtihat hatası olarak değerlendirmesini hata olarak görür.

2. *Beyânu'l-Hak ve'l-Hakika fî Zımnı'l-Esile ve'l-Ecvibe*: Eser; kalp,ruh, nefis,arş, kürs,levh,cennet, cehennem, küllî irade, cüz'î irade gibi yirmi bir soru ve cevaptan oluşmaktadır. Değişen dinî ve dünyevi şartlarda sorularına tatminkar cevaplar alamayanlar için böyle bir eser yazdığını beyan eden Oğuz bu sorulara cevap vererek hizmet amacı gütmüştür.

3. *Kitâbu'l-Kazâ ve'l-Kader*: Eserde Kuran ve sünnet ışığında önce insanın fiilleri, kudret ve iradesi daha sonra kaza ve kader konusu derinlemesine işlenmektedir. Eş'ariyye, Mâtürîdiyye, Cebriyye ve Mu'tezile'nin bu konulara ilişkin telakkileri ile

²⁷ Bu bölümde Mustafa Aykaç'ın makalesinden yararlanılmıştır. Mustafa Aykaç, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Âlim Portresi: Muhammed İhsan Oğuz'un Hayatı, Eserleri ve Literatüre Etkisi", s. 21-54

görüş ayrılıkları anlatılmaktadır. Ayrıca yazar eserinde Eş'ârî , Mâtürîdî, İmâm-ı A'zam, İmâm Mâlik, İmâm Şâfî ve Ahmed b. Hanbel gibi alimlerin biyografilerine de yer vermektedir.

4. *Fusûl-i Seb'a*: Müellif bu eserde, Müslümanlar arasında sürekli tartışma konusu olan yedi meseleyi belirlemiş ve bu meselelere açıklama getirmeye çalışmıştır. Bu konular Kur'an, tefsir ve te'vil konuları, Hz. Peygamber'in sünneti ve ondan nakledilen rivayetlerle ilgili konular, icmâ, kıyas, vahdet-i vücûd meseleleri, insanlar için Peygamber gönderilmesinin gerekli olup olmadığı ile kader ve kaza meseleleridir.

5. *Şerh-i Esmâü'l-Hüsna*: Yazar Allah'ın doksan dokuz isminin manalarını vermiş ve bu manalardan yola çıkarak bir kelam terimi olan muhalefetün lil havadis üzerinden Allah'ın kimseye benzemeyeceği meselesinde açıklamalar yapmıştır.

6. *Nûru'l-İzâh*: Şeriat, tarikat, hakikat ve marifet gibi tasavvuf kavramları ile seyr üsûlûk hakkındaki yanlış anlaşılımları düzeltme maksadıyla yazdığı eserdir.

7. *İki Gavs-ı En'am*: *Şeyh Aliyyü's-Sebtî es-Seyyid Ahmed el-Kürdî*: Eserde müellifin şeyhi Seyyid Ahmed el-Kürdî ile onun müşidi Aliyyü's-Sebti el-Paluvî'nin biyografileri yer almaktadır.

8. *Makâmât-ı Hâce Abdülhâlık el-Gucdîvânî*: Eserde Nakşibendi şeyhi Abdülhâlık Gucdîvânî'nin hayatı anlatılmaktadır. Hâcegân tarikatının sekiz ilkesi açıklanmakta ve hatm-i hâcegânın nasıl yapıldığı anlatılmaktadır.

9. *Nu'ût-ı Celîle-i Ahmedîyye*: Yazarın Hz. Muhammed'e yazmış olduğu naatı içerir.

10. *Nu'ût-ı Celîle-i Sıddîk-ı Ekber*: Yazarın Hz. Ebu Bekir'e yazmış olduğu naatı içerir.

11. *El-Hizbü'l-A'zam*: Eser Kur'an-ı Kerim'den bazı ayetler ile Esmâü'l-Hüsna ve dualar içeren otuz dört sahifelik uzun bir virdi içerir.

12. *Mir'ât-ı İmâm Rabbânî*: Eserde daha evvel Nakşî bir şeyh tarafından yazılmış İmâm-ı Rabbânî'nin hayatı ve menkıbelerini içeren *el-Hadâiku'l-Verdiyye fi Hakâik-i Ecillâi'n-Nakşibendiyye* isimli kitaptaki bilgiler tercüme edilmiştir.

13. *Hayât-ı Dünyâ ve Âhiret*: Eserde ayet ve hadisler ışığında dünya ve ahiret hayatına dair bilgiler verilmektedir.

14. *Vesâilü's-Saâdât*: İçinde bazı ayetler ile salavat ve istiğfarların yer aldığı dua ve zikir kitabıdır.

15. *El-Es'ile ve'l-Ecvibe*: Din ve felsefe alanında birçok kitap okuyarak aklı karışan bir doktorun sorularına verilen cevapları içerir. Eserde birçok sorunun cevabı vardır. İman, ibadet, Kur'an, tefsir, namaz ve kible, içtihat ve mezhepler, nefis ve şeytan, insanın fiil ve iradesi ile ilâhî irade, ruh ve akıl bu sorulardan bazılarıdır.

16. *Nu'ût-ı Celîle-i Muhammediyye*: Yazarın Hz. Muhammed'e yazmış olduğu naatı içerir.

17. *Hizbü'l-Münâcât*: Üç sayfalık bir dua ve yakarış virdidir.

18. *İslâm Tasavvufunda Vahdet-i Vücûd*: Oğuz'un geniş bir hacme sahip olan bu eserinin birinci bölümünde seyr ü sülûk halindeki hal ve makamlar açıklanmakta; ikinci bölümde ise vahdet-i vücûd meselesi birçok yönüyle ele alınmaktadır.

19. *Muhtasar Kitâbu'l-Kazâ ve'l-Kader*: Eser kaza ve kaderle ilgili soru ve cevapları içerir. Eserde insan iradesinin yok hükmünde olduğu anlamı çıkarılan bazı âyet ve hadislerin nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin açıklamalar ve nakiller yer almaktadır.

20. *Elli Dört Farz Tercemesi*

21. *Receb-i Şerîf'in ve Leyle-i Regâib'in Fezâili*

22. *Şa'bân-ı Şerîf'in ve Leyle-i Berât'ın Fezâili*

23. *Ramazân-ı Şerîf'in ve Leyle-i Kadr'in Fezâili*

24. *Cuma Gün ve Gecesinde Fezâili*

25. *Sûre-i Kadr'in Tefsîr, Tercemesi ve Fezâili*

26. *Yunus Emre'nin Terceme-i Hâli*: Eserde Yunus Emre'nin hayatı, tasavvufî kişiliği, silsilesi ile Hacı Bektâş-ı Velî'nin kısaca hayatı yer almaktadır.

27. *Mücâhedât-ı Diniyye*: Eser Oğuz'un şeyhi Seyyid Ahmed el-Kürdî'nin müellife yazmış olduğu dokuz mektuptan oluşmaktadır. Bu mektuplarda Seyyid Ahmed el-Kürdî'nin kendisine yaptırdığı seyr u sülûkün safhaları, sorularına verdiği cevap ve açıklamalar, icâzetnâme ve nasihatler bulunmaktadır.

28. *Şühûr-i Selâse Münâsebetiyle Bir Mev'ıza ve Tezkîr*: Yazar bu eserinde Allah'ı zikir ve O'na ibadet etmenin önemini, Allah rızasını kazanmak için dünya hayatını nasıl geçirmek gerektiğini anlatmaktadır.

29. *Risâle-i Hukûk-ı Vâlideyn*: Eser İslam'da ana-baba hakkında bilgiler içermektedir.

30. *Hac, Kurban, Kâbetullah*: Eser Kabe'nin nasıl bina olduğuna dair bilgilerle beraber hac ile kurban ibadetlerinin mahiyetleri hakkında da bilgiler içermektedir.

31. *İsm-i Zât, Kelime-i Nefy ve İsbât Hakkında Bir Yazı*: Yazarın Allah'ı ism-i zât'ı ile zikretmenin önemine binaen yazmış olduğu eserdir.

32. *Risâle-i Necâtü'l-Mütehayyirîn*: Yazarın, nefsinin istekleri doğrultusunda yaşayan insanlara kurtuluş yolunu gösterdiği eser; birçok ayet ve hadis içermektedir.

33. *Derecât-ı Tevhîd Hakkında*: Yazarın tevhid mertebeleri hakkında yazmış olduğu kısa bir yazıdır.

34. *Bazı Hakâyık-ı Sifât-ı Celîle-i İlâhiyye ile Hasâis ve Siyer-i Celîle-i Muhammediyye Hakkında Nu'ût-ı Şerîfe*: Hz. Peygamber'e yazılmış olan on altı beyitlik bir naattır.

35. *Sûre-i Fâtiha'nın Yedi Âyet Olarak Meâlen Tercemesi*: Yazarın besmele'nin Fâtiha'dan bir âyet olup olmadığı hakkındaki görüşünü beyan ettiği eserdir.

36. *Pîr-i Sâni-i Tarîk-i Şabânî Şeyh Mustafâ-yı Çerkeşî*: Eser Halvetiyye tarikatının kollarından biri olan Şabaniyye'nin piri Mustafa Çerkeşî'nin hayatını konu alır.

37. *Şeyh Şabân-ı Velî-i Halvetî*: Eser Halvetiyye tarikatı ve tarikatın bazı şeyhleri hakkında bilgi içerir.

38. *El-Fevzü 'l-Kebîru 'l-Ebedî fî Beyân-ı Usûl, Akâ'id, Ahkâm ve Mesâil-i Dîn-i Celîl-i Ahmedî*: Eser *Miftâhu's-Sa'âde* adlı eserin özeti mahiyetindedir.

39. *Kitâbü'z-Zikr*: Yazar bu eserinde Allah'ı zikretmenin önemine ve çeşitlerine yer vermiştir.

40. *Kitâbü't-Tevhîd*: Eserin konusu kelime-i tevhîd'dir.

41. *Şemâil-i Şerîfe-i Muhammediyye Hakkında*: Yazar bu eserinde Hz. Peygamber'in fiziki ve ahlaki özelliklerini konu edinmiştir.

42. *Mezheb-i Selef*: Yazar bu eserde, Peygamber Efendimiz ve ashâb-ı kirâm ile onlara uyanların yolu olarak nitelediği Selefîyye Mezhebini anlatmaktadır. Ayrıca Selefîyye Mezhebi'nin dayandığı esaslar, Kur'ân'ın bildirdiği tevhîd inancına ilişkin aklî ve naklî deliller, selefî yolun sırf Kitap ve Sünnet yolu olduğunu vurgulamaktadır.

43. *Dîn-i Mübîn-i İslâm*: Yedi bölümden oluşan eserde iman esasları hakkında bilgi ve açıklamalar yer alır.

44. *Sıfâtullâh, Zâtullah'ın Aynı ve Gayrı Olması Mesele-i Mühimmesi Hakkında Tahkîkât*: Bu eser, yazarın başka bir eserinde yer alan bazı ifadelerin açıklamalarını içerir.

45. *Vesîletü'n-Necât-Mufasssal İlmihâl*: Eserde inanç esasları ve bazı farz olan ibadetlerle ilgili bilgiler yer alır.

46. *Silsiletü'l-Ârifîn Tezkiretü's-Siddîkîn*: Dört bölümden oluşan eser her bölümde farklı konular içerir. Eserde Allah'ın varlığı ve birliği, İslâm'ın hükümleri, Hz. Peygamber'in özellikleri, Hz. Ebû Bekir'den Muhammed İhsan Oğuz'a kadar olan otuz iki Sıddıkiyye ve Nakşibendiyye büyüğünün biyografileri, menkıbeleri, hal ve kemâlleri anlatılmaktadır. Müellifin kendi hayat hikâyesi ve tasavvufî durumu da eserin sonunda yer almaktadır.

47. *Mecelle-i Kudsiyye*: Eserde on iki Nakşibendi tarikat büyüğünün hayatları ile hâl, kemâl ve silsileleri yer almaktadır.

48. *Vahdet-i Vücûd Hakkında Mühim İlmi Bir Münâkaşa*: Yazarın Ahmed Avni Konuk'la vahdet-i vücûd üzerine birbirlerine yazmış oldukları mektupları içerir.

49. *Mülahhas Selefiyye Mezhebi*: *Mezheb-i Selef* adlı eserin özeti mahiyetindedir.

50. *Muhammed İhsan Oğuz'dan Mektuplar*: Yazarın ilim ve tasavvuf ehli kimselere yazdığı iki yüz on mektuptan oluşan eserdir.

51. *Şerh-i Hadîs-i Zikir ve Silsile*: Eser zikir çeşitleri ve zikir hakkında bazı ayet ve hadisleri içeriyor.

52. *El-Burhân ve'l-İkân fî Beyân-ı İrâde-i Cüziyye-i İnsân*: İbnTeymiyye ile talebesi İbnKayyim'in kaza ve kaderle ilgili düşüncelerine karşı yazılmış eleştirel bir eserdir.

53. *Dîn-i Celîl-i İslâm*: İslam'ın beş şartı ve açıklamaları gibi bazı farz ibadetlerin delilleri yer almaktadır.

54. *Beş Suâl-Beş Cevap*: Yazar eserde insanın yaratılma amacına dair soruların cevaplarına yer verir.

55. *El-Muhâverâtü'n-Nâfi'a Alâ Mesâil-i'l-Bâtına*: Oğuz'un iki kişinin karşılıklı vahdet-i vücûd yazışmalarına karşın üçüncü şahıs olarak düşüncelerini belirttiği eseridir.

56. *Şerh-i Makâmât ve Istilâhât-ıSûfiyye*: Nakşibendiyye tarikatının seyr u sülûk makamlarının anlatıldığı eserdir.

57. *Es-Sebu'l-Esrâr fî Medârici'l-Ahyâr*: Bu eser İmâm-ı Rabbânî'nin soyundan gelen Muhammed Masûm b. Abdirreşîd Müceddidî'nin aynı isimdeki eserinin tercümesidir.

58. *El-Mebde ve'l-Meâd*: Bu eserde ruh ve beden yaratılışı ve ruhun manevi yükselişi konu edilmiştir.

59. *Seyrû's-Sâlikîn fî Menâzili'l-Ârifîn*: Bu eser İmâm-ı Rabbânî'nin on yedi makamını ve seyr ü sülûkunu anlatan tasavvufla ilgili bir eserdir.

60. *Fıkh-ı Ekber Tercemesi*: İmâm-ı Azam'ın Fıkh-ı Ekber adlı itikadi konuları içeren eserinin tercümesidir.

61. *El-Beyânü's-Sedîd fî Mebâhisi't-Tahkîkve't-Taklîd*: Bu eser Reşîd Rızâ el-Hüseynî'nin Mısır'da çıkardığı “Muhâverâtü'l-Muslihve'l-Mukallid” adlı karşılıklı konuşma yazılarından Muslih'e ait olan kısımların tertip ve tasnifidir.

62. *Tavzîhât*: Bu eser İslamiyet'in ilk dönemlerinde yaşanan Cemel,Sıffin gibi savaşların ve siyasi olayların incelendiği eserdir.

63. *Ricâlü'l-Ğayb*: Yazar bu kısa eserinde Ricâlü'l-Ğaybden ve tabakalarından bahsetmiştir.

64. *İslâmî Hukûkî Nokta-i Nazardan Demokrasi-Cumhûriyyet İdâresi Hakkında Tahlîlî Bir Hasbihâl, Bir Muhâvere ve Muhâbere*: Bu eser Oğuz'un Kastamonu milletvekili Ahmed Nusret Tuna ile yarım kalmış sohbetini tamamlamak için milletvekilinin şahsına hitaben yazdığı eserdir.

65. *Zât-ı Ehadiyyet-i Mücerrede, Zât-ı Baht Hakkında Bir Yazı*: Yazar bu eserinde “Seyr İlâllâh” ve “Seyr Fillâh”ın ne anlama geldiği ve bu seyirlerin amacının ne olduğunu açıklamıştır.

66. *Esnâf-ı Meşâyih Hakkında*: Eserde tarikat şeyhlerinin üç grup olduğu ve bunların özellikleri anlatılmaktadır.

67. *Telhîs-i Makâmât-ı Seyr ve Sülûk, İntihâ-yı Makâmât-ı İrtikâ ve Urûc*: Yazar eserde, on yedi seyr üsûlûk makamını özetlemiş ve anlaşılabilmesi için uyarı ve açıklamalarda bulunmuştur.

68. *Sûret-i Şerîat, Hakikat-i Şerîat; Sûret-i Ma'rîfet, Hakikat-i Ma'rîfet; Sûret-i Fenâ, Hakikat-i Fenâ'ya Dair*: Yazarın; iman ve şeriatın sureti ile hakikati arasındaki farkından bahsettiği on üç sayfalık eseridir.

69. *Risâle-i Şerh-i Kelimât-ı İhdâ Aşer Hakkında*: Eser Nakşibendi tarikatına talib olanlar için ruhu arındırma usûlü olarak sekizi Abdülhâlık Gucdüvânî, üçü de Şâh-ı Nakşibend tarafından ortaya konulan on bir kelimenin anlam ve açıklamalarını içerir.

70. *Ferâidü'l-Fevâid*: Eser bazı zikir ve bazı salavatla ilgili bilgi ve açıklama içermektedir.

71. *Misvâk veya Fırça İstimâli Hakkında*: Bu eser diş fırçalamanın önemi ve faydalarını konu edinir.

72. *Kendi Terceme-i Hâlim*: Yazar iki kısma ayırdığı eserinin birinci kısmında hayat hikayesini, ikinci kısmında tasavvufî hayatını anlatmıştır.

73. *Risâle-i Ahseniyye*: Yazar bu eserinde Ahseniyye yolunun esasları ve Nakşibendiyye tarikatında mürşide yapılan rabitanın Hz. Peygamber'e çevrilmesi gibi konulara değinmektedir.

74. *Kelime-i Tevhîd, İsm-i Celâl ile Zikrin Keyfiyyeti*: Bu eserde Kelime-i Tevhid zikri ve zikrin faziletleri gibi konular yer almaktadır.

75. *İslâm'da İlk Mefsedet ve Kıtâl ve Cinâyât ve Hıyânât ve Müsebbibleri Hakkında Tedkikât ve Tamikât*: Eser; Hz. Ebu Bekir ile diğer üç halifenin nasıl seçildikleri ve yönetim tarzları, Cemel ve Sıffîn Savaşları, Hâricîler'in ve Şîa'nın ortaya çıkışı gibi İslamiyetin ilk dönemlerine ait siyasi konularını içerir.

76. *Rehber-i Ezkâr ve Evrâd*: Üç bölümden oluşan eser, Nakşibendiyye'deki zikir, râbîta ve günlük okunabilecek virdleri ele alır.

77. *Cemel, Sıffîn, Kerbelâ Muhârebeleri*: Yazar eserde Cemel, Sıffîn, Kerbela olaylarının sebeplerine değinmiştir.

78. *Âdâbü'l-Mürîdîn*: Eserde tasavvuf yolunda müritlerin uymaları istenen kural ve adablar anlatılmaktadır.

79. *Kitabü't-Tesbîh ve't-Tahmîd ve't-Tekbîr*: Namazlardan sonra tesbihat kelimelerinin otuz üç kere okunmasına dair hadisi şerîf'in önemi ve anlamı anlatılmaktadır.

80. *Hatm-i Hâcegân*: Eser Nakşibendiyye'de toplu olarak yapılan bazı zikir, dua, salavat ve sûrelerden oluşan hatm-i hâcegân zikirleri hakkında bilgi verir.

81. *Tahassür*: Yazar eseri yakın dostu Hüseyin Rahmi Köseoğlu'nun hayatı ve güzel ahlakı üzerine kaleme almıştır.

82. *Benli Sultan*: Kastamonu'da medfun Nakşi bir zat olan Şeyh Muhyiddin'in biyografisi ile türbesinin özellikleri anlatılmaktadır.

83. *Risâle-i Usûl ve Ezkâr-ı Meşâyih-i Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye*: Bu eserde Nakşibendiyye tarikatına talip olanlar için gerekli bazı usûller, zikirler ve hususlar yer almaktadır.

84. *Ebû Ca'fer el-Meczûm-Seyyid Kâsım Tebrîzî*: Yazar, bu eserinde Allah yolunda sabır gösteren bu zatlar hakkında yazılmış iki eserden naklî bilgiler verir.

85. *Hulâsatü'l-Evrâd ve'l-Ahzâb*: Şâh-ı Nakşibend ve ona ait olduğu düşünülen *Evrâd-ı Bahâiyye* adlı eser hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

86. *Fenâ ve Bekâ Hakkında*: Fenâ ve bekâ hakkında yazılmış kısa bir yazıdır.

87. *Kitâbü's-Selâsil ve'n-Niseb*: Bu eserin *Selâsil-i Turûk-ı Aliyye* isimli eser olduğu düşünülmektedir. Eser Nakşibendiyye tarikatının silsileleri ile tarikatın bazı kollarına dair açıklamalar içerir.

88. *Mûlahhas Risâle-i Ahsemiyye*: Eserde bazı sûre ve ayetlerin anlamlarına yer verilmiş; murakabenin; Hz. Peygamber'e rabitanın; Allah'ı zikrin tanımları yapılmıştır.

Muhammed İhsan Oğuz'un eserlerinin birçoğu basılmıştır. Eserleri genel olarak tasavvuf ve kelam konularını içerir. Eserlerinin içerikleri birbirini tekrarlayan mahiyette olup genel olarak aynı dini ve tasavvufi meseleleri konu edinir. Fazlasıyla eser veren Oğuz'un yukarıda sıraladığımız eserler dışında kendisine nispet edilen birçok eseri bulunmaktadır. Bu eserlerin kendisine aitliği tartışıldığı için burada zikretmeyi uygun görmedik. Hakkında yapılan akademik çalışma sayısı oldukça sınırlı olan Muhammed İhsan Oğuz hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemine tanıklık etmiş olması hasebiyle önem arz eden bir tarikat ehli ve alimdir.

1.4.Eserin Müstensihî²⁸

Mecdizade sülalesine mensup olan Mehmed Sabri Yetkin'in ailesi Kırım'dan Amasya'ya göç etmiş, uzun yıllar Amasya'da yaşamış ve ilmi faaliyetleri ile tanınmaktadır. Uzun yıllar Amasya Müftüsü olan Abdurrahman Kamil Yetkin'in büyük oğlu olarak 1884 yılında Amasya'da doğmuştur. Mehmed Sabri Yetkin oldukça iyi yetişmiş bir şahsiyettir. Başta babası olmak üzere yaşadığı dönemin birçok ileri gelen ilim erbabından eğitim ve icazet almıştır. Eğitim hayatını Osmanlı dönemi içerisinde geçirmiştir. Tefsir, fıkıh, tasavvuf ve ahlâk gibi ilimlerde eserler yazmıştır. Sadece ilmi konularla ilgilenmemiş aynı zamanda edebiyat, tarih gibi alanlara da vakıf olmuştur. Babasının vefatından sonra boşalan Amasya Müftülüğü görevine gelinceye dek birçok resmi memuriyette bulunmuş, muallimlik yapmıştır. Son görevi müftülük olan Yetkin, yaklaşık yirmi yıl kadar bu görevi ifa etmiştir. 1963 yılında vefat eden Yetkin; kırk beş yılı aşkın devlete hizmette bulunmuş dönemin önemli şahsiyetlerindendir. *Risâle-i Şerh-i Makâmât ve Istılâhât-ı Sûfiyye* adlı eseri 1946 yılında istinsah eden yazar metni müellif hattından istinsah ettiğini ketebe kaydında belirtmiştir. M. İhsan Oğuz'un iki risalesini bir mecmua altında toplamış aynı zamanda derkenarlara notlar düşerek açıklamalar yapmış bu şekilde metne katkıda bulunmuştur.

²⁸ Recep Orhan Özel, "Amasya'da Bir İlim Yuvası: Mevdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (Ö. 1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (ö. 1963), Ahmet Emrî Yetkin (Ö. 1974), Mustafa Niyazi Yetkin (Ö. 1959)" *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 6 (sayı 10), Haziran, s. 39-72, 2018.

İKİNCİ BÖLÜMÜ

METİN

1. METNİN KURULMASINDA DİKKAT EDİLEN HUSUSİYETLER VE KULLANILAN YÖNTEMLER

İncelemiş olduğumuz Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mil Yz A 8064 demirbaş numaralı *Risâle-i Şerh-i Makâmât ve Istılâhât-ı Sûfiyye* adlı eser aslında iki risaleden oluşan bir mecmuadır. İlk risale ıstılâhât terimlerini ikinci risale İmâm-ı Rabbânî'yi konu edinir. Her iki eserin müellifi de müstensihî de aynı kişidir. Metin tamamen el yazmasıdır ve belirli bir yazma düzenine uyularak müellif hattından kopyalanmıştır. El yazısı tek bir kişiye aittir. Yazma fiziksel olarak sağlam durumda ve 79 varak olup 76a -79a varak aralığı boştur. Metin içinde varak numaraları belirtilmiştir. Bazı yerlerde mürekkebin silik olması yazmayı okurken güçlük çekmemize neden olmuştur. Yazma esnasında üzeri çizilip devamında doğrusunun yazıldığı kelimeler bulunmaktadır. Derkenarlarda açıklamalar mevcut olup çeviride dipnot olarak kaydedilmiştir. Müellif ya da müstensih metnin orijinalinde önemli kelime ve cümleleri vurgulamak için çok fazla nokta, virgül, parantez, köşeli parantez vs. kullanmıştır. Gereksiz olduğunu düşündüğümüz noktalama işaretlerini çeviri metinde göstermedik. Aynı şekilde metinde çok sayıda satır başı ve paragraf bulunmaktadır. Çeviride azaltma gereği duyarak satırları anlam açısından tek bir paragraf haline getirmeye çalıştık. Orijinal metinde var olmayan ya da eksik bırakıldığını düşündüğümüz kelime ve cümleleri tamamlayarak köşeli parantez içine aldık. Metinde bir çok ayet ve hadis bulunmaktadır. Bunları da arap alfabesi ile metne taşımayı uygun gördük. Metin dil olarak günümüz Türkçesine yakın değildir. Bu çalışma esnasında orijinal metne sadık kalarak gerekli gördüğümüz yerlerde bazı ekleri günümüz Türkçesine uyarlamaya çalıştık.

2. ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ, ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

1.METİN

Risāle-i Şerḥ-i Maḳāmāt ve Iştılāḥāt-ı Şūfiyye

ḳaddesallāhu esrārahumu'l-ʿaliyye

Risāle-i Mir'āt-ı İmām-ı Rabbānī

Sene 1334

Hicrī

Şabrī

3.Risāle-i Şerḥ-i Maḳāmāt ve Iştılāḥāt-ı Şūfiyye

ḳaddesallāhu te‘ālā esrārahumu’l-‘aliyye

3.1.Fihristü’l-Kitāb

Sahīfe

1	Muḳaddime	20	Tenbīh
2	İcmāl-i maḳāmāt-ı seyr ü	20	Āfāk
	sülūk-i Nakşibendiyye	20	Enfūs
9	Kelimāt-ı ıştılāḥiyye	21	Sülūk
9	‘Ālem-i ḥalk	21	Cezbe
9	‘Ālem-i emr	21	Fenā
9	Tenbīh	21	Fenāü’l-fenā
9	‘Arş-ı a‘zam	22	Beḳā
10	Dā‘ire-i imkān	22	İzāḥ
10	Mişāl-i ḥissī	22	Velāyet-i kübrāya mütē‘allik
11	Velāyet-i şuḡrā		fenā ve beḳālar
12	Mişāl-i ḥissī	22	Velāyet-i ‘ulyāya [mütē‘allik
12	Velāyet-i kübrā		fenā ve beḳālar]
13	Mişāl-i ḥissī	23	Kemālāt-ı nübüvvete
14	Velāyet-i ‘ulyā		[mütē‘allik fenā ve beḳālar]
15	Mişāl-i ḥissī	23	Velāyet
16	Kemālāt-ı şelāşe	23	Velāyet-i ‘amme
16	Kemālāt-ı nübüvvet	24	Velāyet-i ḥaşşa
16	Mişāl-i ḥissī	24	Velī
17	Kemālāt-ı risālet	25	Tenbīh
17	Mişāl-i ḥissī	26	Aşl-ı velāyet
18	Kemālāt-ı ulü’l-‘azm	26	Şıfat-ı velāyet
18	Mişāl-i ḥissī	26	Tenbīh
19	Ḥaḳāyık-ı İlāhiyye	27	‘Adem / Vücūd-ı ‘adem
19	Ḥaḳāyık-ı enbiyā	28	Fenā

29	Fenā-yı kalb	42	Müntehī
29	Fenā-yı nef̄s	42	Taşfiye-i kalb
30	Tenbīh	42	Tevhīd
30	Beḳā	42	Cem ^c
31	Tenbīh	43	Cem ^c ü'l-cem ^c
31	Seyr-i āfākī	43	Küfr-i şerī ^c at
31	Seyr-i enfüsī	43	Küfr-i tarīḳat
32	Tenbīh	44	Tenbīh
32	Diḳḳat	44	Berzaḥ
33	Esfār-ı erba ^a	45	Tenbīh
33	Seyr-i ila'llāh	45	Ḥużūr-ı mübtedī
33	Seyr-i fi'llāh	45	Ḥużūr-ı mutavassıt
33	Seyr-i ^c ani'llāh	46	Ḥużūr-ı müntehī
33	Seyr-i bi'llāh	46	Ḳabẓ u baṣṭ
34	Tenbīh	46	Tenbīh
	İẓāḥ	47	°İlme'l-yaḳīn
	Ba ^c ẓ-ı kelimāt-ı ıṣṭılāḥiyye-i	47	°Ayne'l-yaḳīn
	Naḳşibendiyyeniñ ma ^c nāları	47	Ḥaḳa'l-yaḳīn
39	Hüṣ der-dem	47	Ṭarz-ı ḥāşda °ilme'l-yaḳīn
39	Nazar ber-ḳadem	47	[Ṭarz-ı ḥāşda]°ayne'l-yaḳīn
39	Sefer der-vaṭan	47	[Ṭarz-ı ḥāşda] Ḥaḳa'l-yaḳīn
39	Ḥalvet der-encümen	48	Ḳurb-ı nevāfil
40	Yād-kerd	48	Ḳurb-ı ferā'iz
40	Bāz-geşt	48	Vaḥdet-i vücūd
40	Nigāh-dāşt	49	Vaḥdet-i şühūd
40	Yād-dāşt	50	Tecellī-i ef ^c āl
40	Vuḳūf-ı zamānī	50	Tecellī-i şıfāt
41	Vuḳūf-ı °adedī	51	Tecellī-i zāt
41	Vuḳūf-ı ḳalbī	51	Tenbīh
41	Tenbīh	51	Murāḳabe
41	Mübtedī	52	Murāḳabe-i °avām
41	Mutavassıt	52	Murāḳabe-i ḥavāş

53	Rābıta	69	On ikiler
53	Pīr ile münāsebet taḥaṣṣul iden umūr	69	Yediler
54	Rābıtanıñ envāı	69	Üçler
54	Başı ğavġalı olan rābıta Ḥakında îzāḥāt	69	Ḳuṭb
56	Rābıta-i muḥabbetiñ delā'ili	69	Ṭabakāt-ı ricālü'l-ġayb
57	İmām-ı tarīkat Ḥāce Naḳşibendiñ aḳvāli	70	Tenbīh – îzāḥ
58	İmām-ı Rabbānīniñ aḳvāli	72	Hızır ve İlyāsıñ ḥayāt ve memātları
59	İmām Muḥammed Maṣṣūmuñ aḳvāli	73	Üvesiyyet
59	Ba'de'n-nübüvve mertebe-i şoḥbetiñ efḍal-i merātib olduġı	74	Tenbīh – Üveysīniñ envāı
60	Tenbīh	76	İḳāz
60	Rābıtanıñ inkārındaki tehlike	78	Mürşid-i kāmile vāşıl olanlarıñ derecāt-ı istifadesi
61	Ba'z-ı maḳāmāt-ı ʿāliyat-ı evliyā	80	Ehl-i sülūka izāfe idilen vuşülün ma'nası îzāḥı
61	Müceddidiyyet	81	Ba'z-ı mühim ḥuṣūşāt
61	Müceddid-i elf-i şānī		Mürşide olan ihtiyāc
62	Ḳayyūmiyyet		Mürşid ve ṭālibleriñ irşād ve sülūk derece ve farkları
64	İmāmet	84	İrşād
64	Ḥilāfet		Nefs ve şeyṭānıñ iġvāātı ve idlālātı, bir nāḳışa giriftār olmanıñ tehlikelerinden
65	Ḳuṭbü'l-irşādlık		korunmanıñ vücübı
66	Ḳuṭbü'l-aḳṭāb	86	Mürşid-i kāmiliñ evşāf ve ʿalāmetleri
66	Ferdü'l-efrād		Pek mühim tafşīlāt ve îzāḥāt
67	Ġavṣü'l-a'zam		Mürşid-i kāmil bulamayanlarıñ ne yapmaları lâzım gelecegi
68	Ricālü'l-ġayb		- Ḥitām
68	Dört biñler: Evliyā-yı mektümīn		
68	Üç yüzler		
68	Ḳırklar		

[7a] Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm
Şerḥ-i Maḳāmāt ve Iştılāḥāt-ı Şūfiyye
ḳaddesallāhu te'ālā esrārahumu'l-ʿaliyye

3.2.Muḳaddime

Ey ḳārī:

Saña bu yazılarla şūfiyye-i kirām ḳaddesallāhu te'ālā esrārahum ḥazerātınıñ ıştılāḥāt ve maḳāmātını icmālen ve tafşīlen şerḥ u îzāḥ ediyorum. Fehm ü derk ḥuşusunda mazḥar-ı tevfiḳāt olmañı Ḥaḳ Subḥaneḥü ve Te'ālādan dilerim. Bu ıştılāḥāt ve maḳāmāt arasında sādāt-ı Naḳşibendiyye ile ʿamme-i şūfiyye beyninde müşterek ve ʿayn-ı ma'nanı mutazammın olanları bulunduğı gibi müşterek olmayup yalnız Naḳşibendiyyüna ḥaş ma'ānī ve merātib içün vaż' idilenleri de vardır.

Esnā-yı müṭāla'ada bu ḥuşuşa diḳḳat idilmesi lâzımdır. Biz mümkün olduğı kadar mezkūr farklara işāret eyledik. Bu eṣeriñ mevzû u münderecâtı kemā-yenbağī añaşılabilmek için Naḳşibendiyyüna ʿā'id seyr u sülūk maḳāmātınıñ icmāl ü telḥīşi fā'ideli görülmüşdür. Bunuñ derk ü hıfzı, istifāde ḥuşülü teshīle yardım eyleyecekdir. Ḥavl uḳuvvet, kerem ü ʿināyet Allāh ʿazīmü's-şāndandır.

3.3.[7b] İcmāl-i Seyr ü Sülūk-i Nakşibendiyye

Ma'lûm ola ki

Sādāt-ı ʿizām-ı Nakşibendiyye ʿindinde insān on laṭīfeden mürekkebdır. Bunlarıñ beşi ʿālem-i emrden, beşi ʿālem-i halkdandır. Leṭāʿif-i ʿālem-i emr *kalb, rūh, sır, hafī, ahfā*dan ʿibāret olup aşılıarı ʿarş-ı mecīdīñ fevķındadır.

Allāhu Teʿālā kudret-i kāmilesiyle envār-ı muṣīʿe ve cevāhir-i mücerrede olan işbu ʿālem-i emr laṭīfelerine cesed-i insāndan mevāzi-ı müteʿaddideye taʿalluķu taʿaşşuķ baḥş eylemiş. **Kalbi** şol memeden iki parmak aşağı şol cānibe meyyāl, **rūhı** sağ memeden iki parmak aşağı sağ cānibe meyyāl, **sır**ı şol meme berāberinde iki parmak fāşıla ile göğüs tarafına meyyāl, **hafiyi** sağ meme berāberinde iki parmak fāşıla ile göğüs tarafına meyyāl, **ahfayı** göğüs o[r]tasına tevdīʿ ü taʿyīn buyurmuşdur.

İnsānlarıñ ekşeriyetinde bu laṭīfeler, keşret-i ʿavāyık-ı cismāniyye, vefret-i ḥuṣūzāt-ı nefsanıyye ile hem kendilerini, hem aşılıarını nisyān itmişler, bu heykel-i cismānī-yi zulmānī ile meşğul ve bu zulmetgedeniñ taʿaşşuķı ile melul olmuşlardır.

Vaktā ki ʿināyet-i bī-ğāyet-i Hāķ, bir kulumuñ şāmil-i ḥālī olursa anı kendi dostlarından bir şeyḥ-i kāmīl-i ḥaķīķiye işāl eyler.[8a] O ulu daḥı aña keşret-i ezķār u efķār ile emr iderek laṭīfelerini aşılıarı cānibine müteveccih kılar. Anıñ berekāt-ı şoḥbet [ve] yümn-i teveccühātı ile laṭīfelere aşılıarını yād eylemek vāķiʿ [olup] anlara karşı incizābları²⁹ zāhir [olur]. ʿAyn-ı zamānda cezebāt-ı İlāhiyye nāzil olarak ʿarş-ı mecīdīñ fevķindeki aşılıarına ʿuruc u ittişālleri ḥāşıl olur.³⁰ Baʿdehū aşılıarınıñ aşılıarına ve ilā-mā-şāallāh uşūlleriniñ uşūlleriniñ uşūllerine [vuşul el virür]³¹ve nihāyet bütün maķāmāt-ı seyr ü sülūki ḳaṭʿ eyleyerek zāt-ı baḥt-ı İlāhīye vuşul-i bī-keyfī el virir. Bu maķām-ı nihāyetü'n-nihāyede anlara fenā-yı etem ve beķā-yı ekmel ḥāşıl olur.

Leṭāʿif-i ʿālem-i halk da laṭīfe-i nefis ile ʿanāşır-ı erbaʿadan yaʿnī laṭīfe-i **hevā**, laṭīfe-i **nār**, laṭīfe-i **türāb**, laṭīfe-i **mādan** ʿibāretdır. Laṭīfe-i nefsiñ maḥallı iki ḳaşıñ ortası, ümm-i dimāğ; ʿanāşır-ı erbaʿanıñ maḥallı ise bedeniñ tamāmıdır.

²⁹ Orijinal metinde bu kısım “anlara karşı ve incizābları” şeklindedir. Anlam açısından “ve” atılmıştır.

³⁰ Bu cümlede köşeli parantezle [olup] ve [olur] şeklinde verilen kısımlar orijinal metinde noktalıdır. Anlaşıldığı kadarıyla tekrara düşülmek için böyle bir tasarrufa gidilmiştir. Cümleye anlam verilirken bu boşluklar ya metne tarafımızca eklenen [olup] ve [olur] ile doldurulmalı ya da noktalı yerler tamamen yok sayılmalıdır.”

³¹ Köşeli parantezle verilen bu kısım orijinal metinde noktalıdır. Anlamdan hareketle metne tarafımızca eklendi.

Nakşebend[iyy]ün °indinde ba°de't-tezkiye letā°if-i °ālem-i halk, letā°if-i °ālem-i emrden a°lādır. Anıñçün °ālem-i emr laţifelerinden her laţifeniñ aşlı, letā°if-i °ālem-i halkdan bir laţifeniñ aşlıdır. Şöyle ki aşl-ı nefis aşl-ı kalbdir. Aşl-ı hevā aşl-ı rūhdur. Aşl-ı mā aşl-ı sırdır. Aşl-ı nār aşl-ı hafīdir. **[8b]** Aşl-ı türāb aşl-ı ahfādır.Bu laţifelerden her biri için birer nūr muqarrer olmuştur.Nūr-ı kalb şarı, nūr-ı rūh kırmızı, nūr-ı sır beyāz, nūr-ı hafī siyāh, nūr-ı ahfā yeşil, nūr-ı nefis ba°de't-tezkiye bilā-keyfdır.Bu nūrlar evvelā hāric-i bedende, bi'l-aḥare dāḥil-i bedende zuhūr ider. Laţifeleriñ zuhūr-ı envārı °inde'l-ba°z °alāmet-i taşfiyedir.°İnde'l-ba°z ḥavātırıñ yarım ve yāḥud bir sā°at °adem-i huṭūrı huṣūruñ huşūlidir.

Letā°if-i ḥamse-i °ālem-i emrden her biri enbiyā-yı ulū'l-°azmdan biriniñ taht-ı kademidir. **Kalb** taht-ı kadem-i Ādem, **rūh** taht-ı kadem-i Nūh ve İbrāhīm, **sır** taht-ı kadem-i Mūsā, **hafī** taht-ı kadem-i °isā, **ahfā** taht-ı kadem-i ḥātemü'r-rusūl ḥazret-i Muḥammed Muştafādır °aleyhimü's-şalātu ve's-selām.

Letā°if-i ḥamse-i °ālem-i emrden her bir laţifeniñ **fenā**sı aşılardan ve aşıllarınıñ ilā-māşāallāh aşıllarına vuşul ile ḥāşıl olur. Binā°en °aleyh laţife-i kalbiñ fenā'sı tecellī-i ef°al-i İlāhiyyede, laţife-i rūhuñ fenā'sı tecellī-i şıfāt-ı şübūtiyyede, laţife-i sırrıñ fenā'sı tecellī-i şu°unāt ve i°tibārāt-ı zātiyyede, laţife-i hafīniñ fenā'sı tecellī-i şıfāt-ı selbiyyede, laţife-i ahfāniñ fenā'sı tecellī-i şān-ı cāmi°-i ilāhiyyede olur.Bu fenāları, anlarıñ beḳāları ta°ḳīb ider.

[9a] Letā°if-i ḥamse-i °ālem-i emriñ ve letā°if-i °ālem-i halkdan °unşur-ı türābıñ ḡayrı dīger dört laţifeniñ taşfiye ve tezkiye, fenā ve beḳāları velāyāt-ı şelāşede ya°nī: fenā-yı kalb ve dīger letā°if-i ḥamse-i °ālem-i emriñ fenāları, velāyet-i şuḡrāda, fenā-yı nefis velāyet-i kübrāda, fenā-yı °unşur-ı nār ve mā ve hevā velāyet-i °ulyāda ḥuşūle gelir. °Unşur-ı türābıñ tehziḃi, fenā ve beḳası ise kemālāt-ı nübüvvet dā°iresinde ḥāşıl olur.

İnsāniñ verāşet ve teba°iyyetle kemālāt-ı nübüvvet dā°iresine rūḥen vāşıl ve anıñ esrār-ı kemālātı ile müteḥakkıḳ olmadıkça letā°if-i °aşeresiniñ ya°nī cihet-i rūḥāniyet ve cismāniyetiniñ tamāmen muşaffā, müzekkā ve mühezzeb olması mümkinsizdir.

Kemālāt-ı nübüvvet ve risālete vāriş olmak başka, manşıb-ı nübüvvet ve risāleti ḥā°iz olmak başkadır. Ḥitām-ı nübüvvetden soñra manşıb-ı nübüvveti ḥā°iz bir şahşıñ zuhūrı memnū°u mümteni°dir.Faḳaṭ, kemālāt-ı nübüvvet ü risālete vāriş olmak memnū° değildir.Seyr ü sülūk tarīkiyle kemālāt-ı nübüvvet ü risālet dā°iresine rūḥlarını irtikā itdirenler vāriş-i kemālāt-ı nübüvvet ve risālet olurlar.

Bilinmek lâzımdır ki her şahsın enbiyâdan biri veya birçoğı vâsıta-i füyûz olur. Füyûzât-ı hâşşa-i Rabbâniyye aña anlar vâsıtasıyla vürüd ider. Lâkin bir nebîniñ velâyetine, nübüvvetine, mürsellerden ise risâletine, ulü'l-°azmlardan ise ulü'l-°azmiyyetine vâriş olmak ayrı ayrı huşûşlardır. Bunuñ gibi zât-ı celîl-i Muḥammedîniñ kemâlât-ı velâyetine vâriş olanlar başka, kemâlât-ı risâlete vâriş olanlar başka, kemâlât-ı ulü'l-°azmiyyete vâriş olanlar başka, kemâlât-ı Muḥammediyyetine vâriş olanlar başka, kemâlât-ı Ahmediyyesine [9b] vâriş olanlar başka, kemâlât-ı maḥbûbiyyetine vâriş olanlar başkadır. Anıñçün kemâlât-ı mezkûre-i peygamberîniñ huşûş üzre vârişleri ayrı ayrı olur. Her ne kadar her veliye°ale'l-ıtlâk vâriş-i nebî denebilirse de bu ıtlâk yukarıki huşûşiyât-ı °azîmeyi mutaẓammın olmaz. Fefhem.

Ma°lûm olmalıdır ki:

Kemâlât-ı nübüvvet dâ°iresinden soñra kemâlât-ı risâlet, andan soñra kemâlât-ı ulü'l-°azm dâ°iresi vardır. Bunlara kemâlât-ı selâse denir. Andan soñra ḥaḳâyık-ı seb°a kemâlâtı gelir ki bunlarıñ üçüne ḥaḳâyık-ı İlâhiyye, dördüne ḥaḳâyık-ı enbiyâ ta°bîr olunur.

Ḥaḳâyık-ı İlâhiyye-i selâse ḥaḳîkat-i Ka°be, ḥaḳîkat-i Kur°ân, ḥaḳîkat-i şalâtdan, ḥaḳâyık-ı erba°a-i enbiyâ da ḥaḳîkat-i İbrâhîmiyye, ḥaḳîkat-i Müseviyye, ḥaḳîkat-i Muḥammediyye, ḥaḳîkat-i Ahmediyyeden °ibâretir.

Ḥaḳîkat-i ilâhiyye cihetiniñ soñunda ma°bûdiyet-i şırf ve ḥaḳâyık-ı enbiyâ cihetiniñ soñunda zât-ı baḥt, eḥadiyyet-i mücerrede, zât-ı muṭlaḳa, lâ-ta°ayyün mertebesi vardır ki bunlar müntehâ-yı maḳâm-ı sülûk ve aḳşâ-yı merâtib-i °urûc-ı beşerdir. Aşağıda bu maḳâmâtıñ biraz daha îzâhı gelecekdir.

Tenbîh

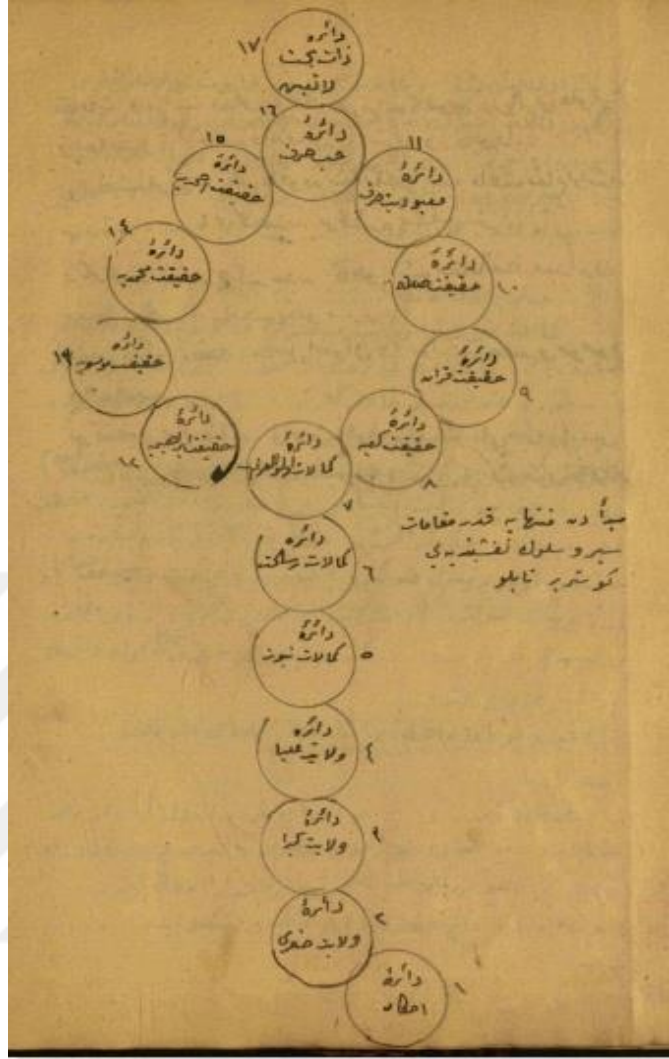
Bilmek lâzımdır ki bu intihâya ḳurûn-ı mutaṭâvile, ezmân-ı mütebâ°ideden soñra yüzlerce milyon veliden bir velîniñ vâşıl olması, sülûkini bu soñ mertebelere kadar îşâl itmesi Allâh Te°âlânıñ °âlem ḥaḳında faẓl-ı °azîmini teşkîl ider. [10a] Maḳâmât ve merâtib-i mezkûreniñ her birine maḥşûş deryâlar gibi °ulûm u ma°ârif, küşûf u ḥaḳâyık, esrâr u deḳâyık vardır. Ol ḥayşiyetle ki her mâ-fevḳ maḳâmıñ yanında mâ-taht maḳâm güneşden bir zerre, deryâ-yı muḥîṭden bir ḳatre teşkîl itmez. Diğer şahîfeye derc idilen tablo işbu maḳâmâtıñ mebd'e'den müntehâya kadar esâsîsini gösterir.

Maḳām-ı mezkûreniñ tafşîl-i aḥvāl ü esrârı maḳşad ve mevzû^e ḥâricidir.Bu tafşîl ü îzâḥa vâḳıf olmak isteyenler bizim *Seyrû's-Sâlikîn fî-Menâzili'l-Ârifîn* ismindeki kitâbımızı okusunlar.

**[10b] Mebde'den müntehāya
kadar maḳāmāt-ı seyr ü sülūk-i
Naḳşibendiyyeyi gösterir tablo**

- 1- Dā'ire-i imkān
- 2- Dā'ire-i velāyet-i şuḡrā
- 3- Dā'ire-i velāyet-i kübrā
- 4- Dā'ire-i velāyet-i ulyā
- 5- Dā'ire-i kemālāt-ı nübüvvet
- 6- Dā'ire-i kemālāt-ı risālet
- 7- Dā'ire-i kemālāt-ı ulū'l-azm
- 8- Dā'ire-i ḥaḳīkat-ı ka'be
- 9- Dā'ire-i ḥaḳīkat-ı Qur'ān
- 10- Dā'ire-i ḥaḳīkat-ı Şalāt
- 11 Dā'ire-i ma'būdiyet-i şırf
- 12- Dā'ire-i ḥaḳīkat-i İbrāhimiyye
- 13- Dā'ire-i ḥaḳīkat-i Müseviyye
- 14- Dā'ire-i ḥaḳīkat-i Muḥammediyye
- 15- Dā'ire-i ḥaḳīkat-i Aḥmediyye
- 16- Dā'ire-i ḥubb-i şırf
- 17- Dā'ire-i zāt-ı baḥt lā-ta'ayyün

Şekil 1: Mebdeden müntehāya kadar makāmāt-ı seyr ü sülūk-i Naḳşibendiyyeyi gösterir tablo

3.4.[11a] Kelimāt-ı ıstılāhiyye

Her fenniñ kendine maḥşūş kelimāt-ı ıstılāhiyyesi vardır. Şūfīyye-i kirāmıñ da ʿilm-i taṣavvuf içün mevzūʿ kelimāt-ı ıstılāhiyyeleri mevcüddur. İşbu muştalahāt bilinmedikçe anlarıñ maḥşadlarını kemā-yenbağī añlamak mümkün olmaz. Çünki bir kelimeniñ maʿnā-yı luğavīsi başka maʿnā-yı ıstılāhīsi başkadır. Bu ḥuṣūsuñ bilinmesi ve añlaşılması lâzımdır.

ʿĀlem-i ḥalk: ʿArşdan arza kadar olan ʿāleme dirler. İnsān, arz, sebʿ semāwāt, melekler, ḥūriler, ğılmānlar, cennetler, cehennemler, kürsī, ʿarş bu ʿālemde dāḥildir. ʿArş-ı aʿzam, muḥīt-i ʿālem-i ecsām, muḥaddid-i cemīʿ-i ebʿād u cihātdır.

ʿĀlem-i emr: ʿArş-ı aʿzamıñ fevkinde olan, lā-mekāniyet ile mevşūf bulunan ʿālemdir. Cesed-i insāna tevdīʿ ve taʿyīn kılınan leṭāʿif-i ḥamseniñ aşılırları bu ʿālemde dāḥildir. Bu ʿāleme ʿālem-i ervāḥ, ʿālem-i melekūt dirler.

Tenbīh

Kün emriyle defʿaten ḥalk idilmiş olan ʿālem-i emr, tedricen maḥlūk olan ʿāleme de ʿālem-i ḥalk taʿbīr olunur. ʿĀlem-i emr, mādđī, cismānī, maḥsūs degildir. ʿĀlem-i ḥalk, mādđī, cismānī, maḥsūsdur.

ʿArş-ı aʿzam: ʿĀlem-i ḥalk ile ʿālem-i emr arasında berzaḥ-ı kübrā, her iki ʿālemiñ [11b] zuḥūr-i aḥvāl ve aḥkāmına mirʾāt-ı mücellā, tecelliyāt-ı ḥāṣṣa-i raḥmāniyyeye kemāl-i mazhariyet ile mümtāzdır. Cemīʿ-i eşyāya nazaran, bu berzaḥiyyet ve mirʾatiyyet ve mazhariyyeti ḥasebiyle aña ʿarşullāhuʾl-aʿzam denilmiştir. ʿArşıñ izāḥ ve taʿrīfi umūr-ı ğāmızadandır. Burada bu kadarla iktifā idilmiştir.

Dāʿire-i imkān: ʿĀlem-i ḥalk ile ʿālem-i emriñ heyʿet-i mecmūʿasıdır. İki kısma munḳasım olup ʿarş-ı mecīdiñ fevkinde olan kısmına dāʿire-i imkānıñ nısf-ı ʿālīsi, taḥtında olan kısmına da dāʿire-i imkānıñ nısf-ı sāfili denir. ʿĀlem-i kebīr, kāʿināt, mā-ḥalkullāḥ, māsivāullāḥ dāʿire-i imkāndan ʿibāretedir. ʿĀlem-i kebīriñ enmüzeci olan insāna ʿālem-i şağīr, ʿālem-i kebīr ve şağīriñ zübde ve ḥulāṣası kendisinde münderic ve munṭavī bulunan ḳalb-i insāna da ʿālem-i aşgar tesmiye idilir. Bu ḳalb, insān-ı kāmilleriñ ḳalbleridir. Diger insānlarıñ marīz, maḥall-i māsivā olan ḳalbleri degil.

Dā'ire-i imkānīñ berāy-ı tefhīm miṣāl-i ḥissisi

Dā'ire-i imkān – ʿālem-i kebīr – kā'ināt

dā'ire-i imkānīñ nı̄şf-ı cālisi

^cālem-i emr

Aşl-1 ahfā

Asl-1 ḥafī̄

Asl-1 s1rr

Asl-1 rūḥ

Asl-1 kalb

^cArşullāhu'l-a^czam

[dā'ire-i imkānīñ nıṣf-ı sāfili]

‘ālem-i ḥalk

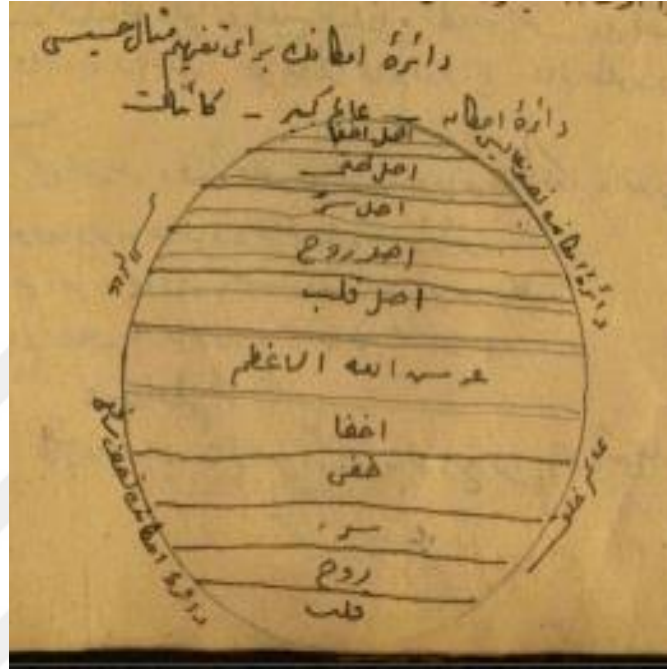
Aḥfā

Hafī

 S_{1rr}

Rūḥ

Ḳalb

Şekil 2: Dāire-i imkānın beray-ı tefhim misāl-i hissisi

3.5.[12a] Velāyet-i şuğrā

Kırb-ı zılâl-i esmâ ü şîfât-ı Bârî Te'âlâya ta'alluk ider. Velâyet-i evliyâ budur. Dâ'ire-i imkânîñ intihâsından ictibâren başlar. Peyğamberlerle meleklerden ğayrı mümkinâtîñ mebdâdî-i ta'ayyünâtı, a'yân-ı şâbitesî, ĥakâyıkı, vâsıta-i füyûz-ı mürebbîsî bu maķâmda esmâ-i ilâhiyyeden bir ismîñ zıllıdır. İşbu zılâl-i esmâ vü şîfât eczâ-yı insân olan letâ'ifiñ aşılıarınıñ aşılıarını teşkîl ider.

Her zıll-ı isim ve şıfât, lâ-yu[°]ad esmâ ve şıfâtın biñlerce ve yüz biñlerce zılâli câmi[°]dir. Hayât, °ilm, sem[°], başar, irâdet, kudret ilâ ahirihi[°] gibi füyûzât-ı rabbâniyye, mümkinâta bu zılâliñ tavassuflarıyla fâ[°]iz olurlar. Bu maķâmda mevrîd-i feyz laţife-i ķalbdır. Bu mertebede seyr, tecelliyât-ı ef[°]âl-i ilâhiyyede olur. Bu maķâmda tevķid-i vücûdî, zevķ, şevķ, şayhât, istiğrāk, ğaybet, devâm-ı huzûr, nisyân-ı mâsivâ ya[°]nî fenâ-yı ķalb zuhûr ider. Bu umûruñ hepsi büyük şeylerdir.

Erbāb-ı velāyetiñ ekşeriyyet-i ʿazāimesiniñ velāyetleri bu maḳām dāḫilinde olur. Velāyet-i şuḡrā taʿbīri sebebiyle bu velāyeti küçük zann itmemek lāzımdır. Çünkü irşāda icāzet, ḳuṭbūʾl-aḳṭāblıḳ, ḳuṭbūʾl-irşādlık, ḡavşıyyet, ferdiyyet bu maḳām dāḫilindedir.

Velāyet-i şuğrā ta'cībī, velāyet-i kübrāya nisbetledir.Bu maḳāmda nihāyet-i kemāl, aşlın perde-i zılālden ke'l-berḳ zuhūr ve inkişāfıdır.

Velāyet-i şuğrā hakkında berāy-ı tefhīm mişāl-i ḥissī

dā'ire-i kemālat

velāyet-i şuğrā – velāyet-i evliyā

fenā-yı kalb, vaḥdet-i vücūd, tecellî-i
ef'āl, kurb, ma'îyyet, tevḥîd-i ittihād,
aşk, şevk, zevk, istiğrāk, ğaybet,
huzûr bu velāyetiñ hālâtındandır.

Bu velāyetde ismü'z-zāhir ve zılāl-i
esmā ve şıfāt seyri vāki^c olur.

Leṭāʾif-i ʿālem-i emriñ aşıklarının
tehzīb ü taşfiyesi bu velāyetde hāşıl olur.

Şekil 3: Velāyet-i sugrā hakkında beray-ı tefhim misāl-i hissi

Bu velāyete velāyet-i zılliyye ismi daḥı virilir.

3.6.Velāyet-i kübrā

Bu velāyet kurb-ı uşul-i esmā ve şifāt-ı Vācib Te'ālāya ta'alluk ider. Üç dā'ire ile bir kavsi mutazammındır. Velāyet-i enbiyā budur. Sülûki bu dā'ireye vāşıl olan erbāb-ı velāyet, enbiyāya teba'iyet ve verāset ile işbu velāyet-i aşliyyeniñ kemālâtından naşib-i kāmil ahz ider.

Peyğamberler ile meleklerin mebede-i ta'ayyünî, 'ayn-ı şâbitesî, haķîķatî bu maķâmda uşûl-i esmâ ve şıfât-ı Bârî Te'âlâdan bir isim ve şıfatdır. Bu uşûl-i esmâ ve şıfâtın birinci dâ'iresinde mevrîd-i feyz, laţîfe-i nefisle berâber letâ'if-i hamsedir. Mâ-fevķ dâ'irelerinde yalnız laţîfe-i nefsdır. **[13a]** Bu mertebede kemâl-i hużûr, teveccüh, 'urûc, nüzûl, cezebât, tevķîd-i şühûdî zuhûr ider. Cezebât-ı ilâhiyye tedricen bedenîñ küllîsini ihâta eyler. Bu maķâmın keyfiyyet ve hâlâtı velâyet-i zılliyyeye nisbetle laţîf ise de lezzet yokdur. Lâkin o velâyetin hâlât u keyfiyyâtı bu velâyetin yanında nesyen mensiyyendir. Nefs bu maķâmda 'ale'l-haķîķa ve bi'l-aşâle muţma'inne olur. Fenâ-yı nefis ta'bîrî bu ma'nâyı ifâde ider. Haķîķat-i îmân ve islâm bu mertebede hâşıldır. Maķâm-ı hilâfet-i muţlaķa ve da'vet-i 'âmme-i haķîķiyye bu maķâm ve mavtındır. Bu maķâmda velâyet-i şuğrâda ke'l-berķ zuhûr iden, aşlın tecellîsî dâ'imî olur.

Velāyet-i kübrā hakkında berāy-ı tefhīm miṣāl-i ḥissī

Dā'ire-i Velāyet-i Kübrā – Dā'ire-i
Enbiyā

Dā'ire-i ulā: Dā'ire-i uşul-i esmā ve şifāt ve şu'ünāt ve aķrebiyyet ve tevḥīd-i şühūdī

Dāʿire-i s̄ānī: Dāʿire-i aṣl ve muḥabbet

Dā'ire-i sālīs: Dā'ire-i aṣlu'l-aṣl ve muḥabbet

Dā'ire-i kıavs

Bu dāʿirede ismü'z-zāhir ve faḳaṭ uşūl-i esmā ve şıfāt seyri vāki^c olur.

Laṭīfe-i nefsiñ tezkiyesi ve iṭmi'nān-ı ḥaḳīkisi daḥı işbu velāyetde ḥuṣūle gelir.

Şekil 4: Velāyet-i kübra hakkında beray-ı tefhim
misāl-i hissi

Teveccüh ile'z-zāt, 'urūc ve nüzül, cezebāt,
maḥv, temkīn, fenā ve beḳā-yı aṣlī, ḥaḳīkat-

i īmān ve islām ve iṭmi'nān, kemāl-i ḥuzūr, zuhūr-i tevḥīd-i şühūdī ve esrār-ı
akrebiyyet işbu velāyetde ḥāşıl olur.

3.7.[13b] Velāyet-i 'ulyā

Bu velāyet uşulūñ uşuli olan şu'ünāt ve i'tibārāt-ı zātiyye-i ilāhiyyeniñ kurbına ta'alluk
ider. Velāyet-i mele-i a'lā budur. Şu fark ile ki velāyet-i şuḡrā ve kübrā seyrleri
ismü'z-zāhirde olur. Bu velāyetdeki seyr ise ismü'l-bāṭında olur. Bu iki isim beyninde
fark şudur ki ismü'z-zāhir seyrinde tecelliyāt-ı sıfātiyye vārid olur. Faḳaṭ anda zāt
melḥūz degildir. İsmü'l-bāṭın seyrinde aḥyānen perde-i şifātdan Zāt-ı Te'ālā melḥūz
olur ki aña bir evliyā, buña tecellī-i zātī-i berḳī tesmiye iderler.

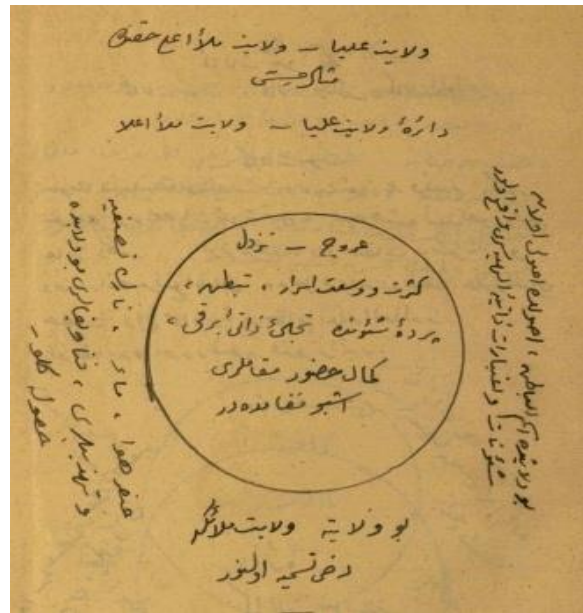
Bu maḳāmda mevrīd-i feyz 'unşur-ı türābdan ḡayrı 'anāşır-ı şelāşedir. Bu velāyetiñ
ḥālātı esrār ve tebaṭtundur. Anlarıñ aḡyārdan setri vācibdir. Bu mertebede 'unşur-ı
şelāşeye kemāl-i ḥuzūr, urūc, nüzül, bāṭın-ı sālīkde vüs'at-ı 'acībe zuhūr ider. Bu
velāyetiñ velāyet-i kübrāya nisbeti lübbüñ kışra nisbeti gibidir. Bu velāyet erbābı
melā'ikeyi görür. Anlarla münāsebet ü muşāhabetde olur.

[14a] Velāyet-i 'ulyā – velāyet-i mele-i a'lā ḥaḳḳında mişāl-i ḥissī

Dāire-i Velāyet-i 'Ulyā – Velāyet-i
Mele-i A'lā

'Urūc – nüzül, keşret ve vüs'at-i esrār,
tebaṭtun, perde-i şu'unda tecellī-i zātī-i
berḳī, kemāl-i ḥuzūr maḳāmları işbu
maḳāmdadır.

Bu velāyetde ismü'l-bāṭın, uşulūñ uşuli
olan şu'ünāt ve i'tibārāt-ı zātiyye-i
ilāhiyye seyri vāḳi' olur.

‘Unşur-ı havā, mā’, nārīn taşfiye ve tehzībleri, fenā ve beķāları bu velāyetde hūşūle gelür.

Şekil 5: Velāyet-i ulyā – velāyet-i mele-i alā hakkında misāl-i hissi

Bu velāyete velāyet-i melā’ike dahı tesmiye olunur.

3.8.[14b] Kemālāt-ı şelāşe

Kemālāt-ı Nübüvvet, Kemālāt-ı Risālet, Kemālāt-ı Ulü’l-‘azm

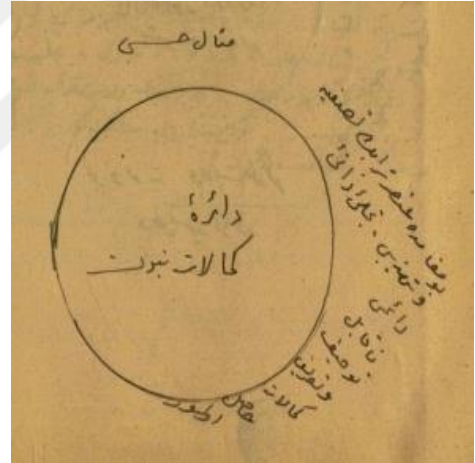
1- Kemālāt-ı nübüvvet

Nübüvvet-i enbiyāya ta‘alluk ider. Velāyet-i şelāşeniñ fevkidir. Kemālāt-ı nübüvvetiñ velāyāt-ı şelāşe[ye] nisbeti, lübbüñ kışra nisbet-i taşavvur ve taḥayyülini ḥā’iz degildir. Bütün ḥucub-i esmā ve şıfāt, şu‘ūnāt ve ‘itibārātıñ mürtefi‘ olduğı, vaşl-ı ‘uryān devletiniñ hūşūle geldigi ḥazret-i Zāta muḥāzī bir maķām-ı ‘ālū’l-‘āldir. Bu maķāmda mevr-id-i feyz ‘unşur-ı türābdır.

Mişāl-i hissi

Dāire-i Kemālāt-ı Nübüvvet

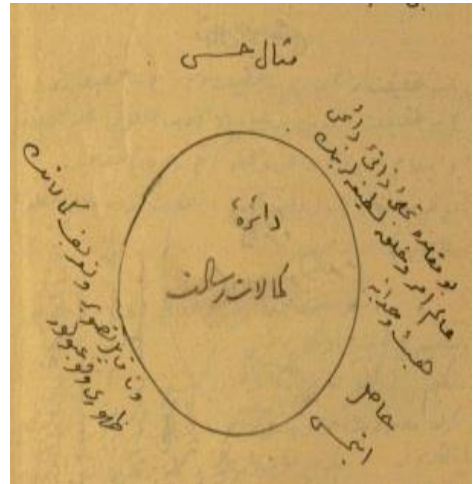
Bu maķāmda ‘unşur-ı türābıñ taşfiye ve tehzībi, tecellī-i zātī-i dā’imī, nā-ķābil tavşīf ü ta‘rif kemālāt ḥāşıl olur.

Şekil 6: Kemālāt-ı nübüvvet

[15a] 2- Kemālāt-ı risālet

Nebiyi-yi mürsele ta‘alluk ider. Fevķ-i kemālāt-ı nübüvvetdir. Bu maķāmda mevr-id-i feyz, hey’et-i vaḥdāniyye-i insāniyyedir. Hey’et-i vaḥdāniyye: leṭā’if-i ‘ālem-i emr ile leṭā’if-i ‘ālem-i ḥalkın ba‘de’l-taşfiye ve’t-tezkiye birleşerek hey’et-i vaḥdāniyye ḥāşıl eylesinden ‘ibāretidir. Bu maķāmıñ maķām-ı nübüvvete nisbeti lübbüñ kışra nisbeti gibidir.

Miṣāl-i ḥissī

Dā'ire-i Kemālāt-ı Risālet

Bu maḳāmda tecellī-i zātī-i dā'imī 'ālem-i emr ve ḥalk laṭīfeleriniñ hey'et-i vaḥdāniyye ḥāşıl itmesi ve nā-kābil taşvīr ve ta'rīf kemālātın zuhūrı vukūc bulur.

Şekil 7: Kemālāt-ı risālet

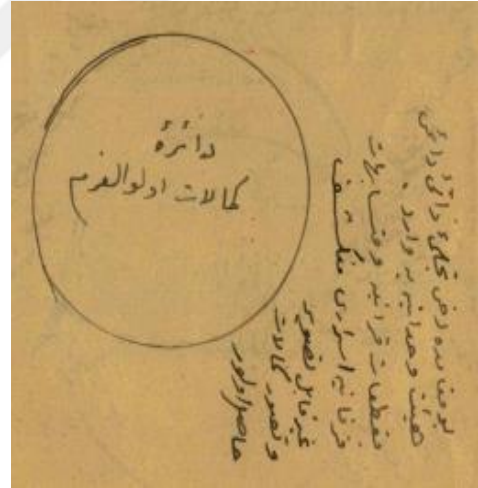
[15b] 3- Kemālāt-ı ulū'l-azm

Şerī'at-ı müteceddide aşhābı olan nebiyy-i mürsele ta'alluḳ ider. Kemālāt-ı risāletin fevķidir. Bu maḳāmda da mevrīd-i feyz hey'et-i vaḥdāniyyedir. Bundan soñraki maḳāmātda daḥı mevrīd-i feyz hey'et-i vaḥdāniyye olurtā maḳām-ı vüçüba kadar. Bu maḳāmda muḳatta'āt-ı Qur'āniyye ve müteşābihāt-ı Furķāniyye esrārı münkeşif olur. Bu maḳāma vāşıl olan 'ārifi muḥib ile maḥbūb beyninde cārī esrāra maḥrem kılarlar.

Miṣāl-i ḥissī

Dā'ire-i Kemālāt-ı Ulū'l-azm

Bu maḳāmda daḥı tecellī-i zātī-i dā'imī hey'et-i vaḥdāniyyeye vārid, muḳatta'āt-ı Qur'āniyye ve müteşābihāt-ı furķāniyye esrārı münkeşif, ḡayr-ı kābil-i taşvīr ve taşavvur kemālāt ḥāşıl olur.

Şekil 8: Kemālāt-ı ulūl-azm

3.9.[16a] Ḥaḳāyık-ı ilāhiyye

1-Ḥaḳīkat-i Ka'be-i Mu'azzama 2- Ḥaḳīkat-i

Qur'an-ı Mecīd 3- Ḥaḳīkat-i Şalātdan 'ibāret olup mā-

fevķi mertebe-i ma'būdiyyet-i şırfdır. Her biriniñ îzāhı

uzun süreceğinden yalnız isimlerini yazmaḳla iktifā eyledik. Bu merātibi tafşīlen añlamak isteyenler *Seyrū's-Sālikīn fī Menāzili'l-Ārifīn* ismindeki eşerimize mürāca'at itmeli dirler.

3.10.Ḥaḳāyık-ı enbiyā

1-Ḥaḳīkat-i İbrāhīmiyye 2- Ḥaḳīkat-i Müseviyye 3- Ḥaḳīkat-i Muḥammediyye 4- Ḥaḳīkat-i Aḥmediyyeden 'ibāret olup mā-fevķi 'aleyhi's-şalātu ve's-selām efendimize

hâş u münhaşır hubb-i şırf maḳāmıdır. Bunuñ mā-fevḳi ise zāt-ı baḥt, eḥadiyyet-i mücerrede, zāt-ı muṭlaḳa, lā-taʿayyün mertebesidir.

İşbu ḥaḳāyık-ı ilāhiyye ve ḥaḳāyık-ı enbiyāya ḥaḳāyık-ı sebʿa taʿbīr olunur. Nitekim yukarıda zikri geçmiştir.

Gerek maʿbūdiyyet-i şırf ve gerek zāt-ı baḥt mertebelerinde seyr-i ḳademīye imkān yokdur. Belki seyr-i nazārī vardır. Bu seyr-i nazārī ānifüʾz-zikr nihāyī maḳāma vāşıl olanlar için nihāyetsizdir. Çünkü ḥazret-i Zāt ve anıñ kemālāt-ı zātīyyesi ʿanber-i mütenāhīdir.

[16b] Tenbīh:

Seyr-i ḳademī, seyr-i nazārī taʿbīrleri tefhīm-i maḳām ve merām için mevzū ve müstaʿmel birer kelime-i ıstılāhiyyedir. Maʿnalarını vāşılınıñ ğayrı bir eḥadın bilmesi ve añlaması ḳābil degildir.

Esāsen maḳāmāt-ı seyr ü sülūkuñ ʿulūm-i nazariyye ile hīç birini, sālīk ve vāşılınıñ ğayrı için ʿaleʾl-ḥaḳīḳa añlamak ḳābil olmaz. Çünkü bilmek başḳa, görmek başḳa, gördigine vāşıl olmak başḳadır. Maʿa-hāzā bilmek görmeniñ, görmek vāşıl olmanıñ muḳaddimesi, menhecidir. Bilmeden görmek görmeden vāşıl olmak vukū bulmaz. Sünnet-i ilāhiyye ve ʿādet-i rabbāniyye böyle cārīdir. Bu taʿbīrlerden cismiñ cisme ḥulūl ve ittişāli maʿnāsı alınarak ḳalālete düşmemek lāzımdır.

Āfāk: Arzdan ʿarş-ı aʿlāya ḳadar olan cismānī ʿāleme denir. Yedi ḳat semāvāt [وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ]³² nazm-ı şerīfi ile mübeyyin olan kürsiyy-i mücellā, dāḥil-i dāʿire-i āfākıdır.

Enfüs: Letāʾif-i ʿālem-i ḥalḳ ile letāʾif-i ʿālem-i emr arasında vāsıta ve berzaḥ olan ve ʿālem-i kebīriñ ʿarş gibi letāʾif-i mezkūreniñ zuḥūr-i aḥvāl [17a] ve aḥkāmına mirʾāt bulunan ḥaḳīḳat-i cāmiʿa-i ḳalbiyye-i insāniyye ʿālemine denir ki [لَا يَسْعَى اَرْضِي وَلَا سَمَائُولَٰكِنْ يَسْعَى قَلْبُ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ]³³ ḥaber-i şerīf-i ḳudsīsi anıñ şānını bildirir.

Sülūk: Āfākda seyre denir. Buʿd içinde buʿddur. Maṭlūbı kendüden ḥāricde aramaḳdır.

³² Onun kürsüsü gökleri ve yeri kaplamıştır. (Bakara 255)

³³ Ben yere göğre sığmadım, fakat mümin kulunun kalbine sığdım. (Kudsi hadis)

Cezbe: Enfüsde seyre dinür. Kırb içinde kırbdur. Kendüye gelüp haķıķat-i cāmi'a-i kalbiyye 'āleminde devr ü seyr eylemekdir. Leṭā'ifiñ fevk-i 'arşdaki aşılılarına çekilmesine ve seyr itmelerine de cezbe ta'bır olunmuşdur.

Fenā: Nazar-ı sālīkden mülk ü melekūtuñ mestūr olmasına ve anlardan nisyān huşūle gelmesine dirler. Hāl-i fenāya hāl-i sekr daķı ta'bır iderler.

Fenāü'l-fenā: Sālīkiñ vaarlıķının da mülk ve melekūt gibi mestūr olmasına denir. Fenāü'l-fenā daķı dāhil-i fenādır. Zīrā fenāya 'ilm, dāhil-i māsivā olduķından bu 'ilmiñ beķası takdīrinde nisyān-ı māsivā bi'l-küllīyye ğayr-ı hāşıldır. Çünkü fenā-yı muṭlak huşūle peyveste olmamışdır.

[17b] Beķā: Fenāda mestūr olan şeyleriñ tekrār sāha-i 'ilm ve şu'ūra 'avdeti, sekriñ yerine şahvıñ kâ'im olmasıdır. Bu fenā ve fenāü'l-fenā ve beķā ta'bırleri kısmen 'amme-i mutaşavvıfeye göredir.

İzāh:

Naķşibendiyyūn beyninde müte'arif olan muṭlak fenā ve beķadan murād velāyet-i şuĝrāda hāşıl ve tecellī-i ef'ālden nāşī fenā ve beķadır. Aña fenā-yı kalb dirler. Nisyān-ı māsivā daķı fenā-yı kalbiñ ta'bır-i diĝeridir. Bu fenā ve beķalar velāyet-i şuĝrāya ta'alluķ iderler.

Velāyet-i kübrāya ta'alluķ iden fenā ve beķalar

Tecellī-i şıfāt-ı aşlıden nāşī bir fenā ve beķadır. Buña “fenā-yı nefis” ta'bır olunur. Ehli pek azdır. Bu mertebeye şu'ūd ve irtikā çok güçdür.

Velāyet-i 'ulyāya müte'alliķ fenā ve beķalar

Uşul-i esmā ve şıfāta uşul olan şu'unāt ve i'tibārāt-ı zātiyye tecellīsine ta'alluķ iden ve 'unşur-ı mā', 'unşur-ı nār, 'unşur-ı hevāya terettüb eyleyen bir fenā ve beķadır. Bu mertebeye vāşıl olanlar daha azdır. Bu mertebedeki tecellīye “tecellī-i berķi-i zāti” de denir. Hāzret-i Zātiñ şu'unāt ve i'tibārāt-ı **[18a]** zātiyye perdesinden ke'l-berķ tecellīsidir.

Velāyet-i şuĝrāda zuhūr iden tecellī-i berķi başķadır. Zīrā bu tecellī, zıllıñ aşlı envārının ke'l-berķ inkişāfıdır. Ta'bırlerdeki müşābihāt mücib-i şekk ü tereddüd olmamalı, temyīz-i merātib ve tecellīye diķķat idilmelidir.

Kemālāt-ı nübüvvete ta'alluk iden fenā ve beḳālar

Tecellī-i Zātdan nāṣī bir tecellī olup ʿunşur-ı türāba ḥāşdır. Bu tecellī dā'imī olup tecellī-i zıllī ve aṣlī ve şu'ūniden berterdir. Buraya kadar olan maḳāmāt ve ıstılāḥāt Nakşibendiyyūna maḥşūşdur. Biraz sonra yine Nakşibendiyyūna ḥāş olan ʿadem, vücūd-i ʿadem; fenā, vücūd-i fenā mes'eleleri mevzū'-baḥş idilecektir. Bu baḥş başka bir tarzda olacaktır.

3.11.Velāyet

İki kısımdır. Velāyet-i ʿamme, velāyet-i ḥāşsa. Farkları ber-vech-i ātī beyān olunur.

Velāyet-i ʿamme

Bi'l-cümle mü'minler arasında müşterektir. [اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ]³⁴ āyet-i kerīmesi bu ma'nāyı nāṭıktır. Bu mü'minlerden murād dā'imā vü müstemirren Ḥaḳ Sübhānehu ve Te'ālānıñ emirlerini tutan, nehiyelerinden ictināb iden, her ḥāl ü kārda rızā-yı pākini gözetenlerdir. Bu ḥāl ve şıfatda olan mü'minler, velāyet-i ʿammede dāḥildirler. Mü'min-i ʿaṣī ve [18b] fāsıklar degil, imānı olup da muḳteżā-yı imānıyla ʿāmil olmayan evāmir ü nevāhiye imtişāl ve itā'at itmemek şüretiyle Ḥaḳ Te'ālāya ʿaṣī olan ehl-i imāna fāsık denir. Mü'min-i fāsık bunlardır.

Velāyet-i ḥāşsa

Cezbe, sülūk, fenā, beḳāya müterettib ḳurb-i ilāhiden ʿibāretidir ki Nakşibendiyyūna göre üç dereceye inkışām ider. Velāyet-i şuḡrā, velāyet-i kübrā, velāyet-i ʿulyā isimleriyle müsemmādır. Bunların ba'z-ı ḥuşuşātı icmālen yukarıda mürūr itmiştir.

Tenbīh:

Cezbe, sülūk, fenā, beḳā velāyetiñ erkān-ı erba'asıdır. Bunlar taḥaḳḳuḳ itmedikçe velāyet-i ḥāşsa mutaşavver olmaz.

Velī

Velī lafzının iki ma'nāsı vardır:

A-Velī şol kimsedir ki Ḥaḳ Te'ālā anıñ cemī'e-i umūruna tevellī eyler, nitekim kitāb-ı kerīimde [وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ]³⁵ buyrulmuştur. Ma'nā-yı şerīfi Allāh Te'ālā şālihlerin

³⁴ Allah, iman edenlerin velisidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. (Bakara 257)

³⁵ O, salih olanların velisidir. (Araf 196)

umûrünü kayırır ve görür dimekdir. Binâ'en °aleyh, Hâk Sübhânehu ve Te°âlâ, velî olan kimseyi bir lahza kendüsine terk itmez. Anîñ işlerini mütevâliyen görür kayırır. Du°asını yirine getirir. **[19a]** Her umûrında hıfz u emân-ı rabbânî ve şıyânet-i şamedânîsine mazhar eyler.³⁶

B- Velî şol kimsedir ki, Hâkîñ °ibādât u tã°âtine muvâzıb ve anlara mâlik ü mutaşarrıf olur. Binâ'en °aleyh; velî mütevâliyen ve müstemirren °ibādât u tã°ât hâlinedir. Üzerine °isyân u tuğyân cârî olmaz. Bütün hayatı muttaşıl °ibādât ve °ubûdiyetle geçer. Bu iki vaşif velîniñ zâtına lâzım ve anîñ bunlarla ittişâfı vâcibdir. Tâ ki ma°nâ-yı velâyet şahîh olsun. °Aks-i takdîrde hîç bir ferd için başka şüretle ma°nâ-yı velâyetiñ sıdkına ihtimâl yokdur.

Tenbîh:

Ma°âşîniñ vuqû°ından mahfûziyet velî içündür. Zîrâ evliyâullâh ısrâr-ı ma°şiyetden ya°nî günâh üzerine muşır olmakdan fazl-ı Hâk ile mahfûzlardır. Her ne kadar anlardan ba°zan günâh-ı şağâ°ir şâdır ve vâkı° olursa da enbiyâ-yı zî-şân, ma°âşîden ma°şûmlardır. Ma°nâ-yı işmet Hâk Te°âlânîñ anlar hakkında zenb halk itmemesidir. Her ne kadar ba°z-ı günâ zellât şâdır ve vâkı° olmuş ise de ba°z-ı ekâbirden:

“Enbiyâ kaşd ile günâh işlemekden ma°şûmlardır evliyâ ise günâhı hor u hâkîr dutmakdan mahfûzlardır” kelâmı menkûldür.

Ba°z-ı ekâbirden de:

“Îlâhî, mağfiret idersen cümle zünûbı **[19b]** mağfiret eyle, hangi kul vardır ki şağâ°ir zünûbdan müberrâ vü mu°arrâ ola” kavli nakl idilmiştir. Kuluñ kendini mukaşşır ve muhrim bilmemesinden bedter günâh yokdur.

Aşl-ı velâyet

Fenâ ve beķâdan °ibâretidir. Nakşibendiyyûna göre fenâ iki nev°dir. Birine fenâ-yı kalb dirler. Velâyet-i şuğrâda zuhûr eyler. Diğerine fenâ-yı nefis denir. Velâyet-i kübrâda hâşıl olur. Nefsiñ fenâsı fenâ-yı kalb kemâle bâlig olduğdan sonra başlar. Velâyet-i kübrânîñ muntelhâsında kemâline vâşıl olur. Fenâ-yı nefse mazhariyyet bir emr-i °azîmdir. Bu fenâların tafşîli aşağıda gelecekdir.

³⁶ Bu bölümde “Dikkat” başlığıyla bir derkenar var ancak okunmuyor.

Şıfat-ı velāyet

Dār-ı fenāya müte[°]allik umūrdan i[°]rāz, dār-ı beķāya müte[°]allik umūra iķbāldır. Ta[°]rīf-i diğeri lezzāt-ı dünyeviyye ve şehevāt-ı nefsāniyyeden ictināb, mütevāliyen ve müstemirren [°]ibādet, [°]ubūdiyyet, kesb-i rızā ve ma[°]rifet-i Mevlā-yı Müte[°]āl ile ārām ve iltizāzdır.

Tenbīh:

Maķāmāt ve derecāt-ı velāyātın müntehāsı mertebe-i şıddīkiyyetdir. [20a] Aña mertebe-i [°]abdiyyet dahı denir. Bu maķām erbābında sekrdən eğer kalmaz. [°]Ulūm ve ma[°]arif[i], küşūf u haķāyıkı aķkām-ı zāhir-i şer[°]-i muṭahhara[ya] tamāmen muvāfık ve muṭābık olur, ser-i mū muḥālefet bulunmaz. Evliyāullāh için bundan daha a[°]zam u ecell mertebe-i velāyetde bir maķām yokdur. Çünkü mā-fevķi mertebe-i nübüvvetdir. Bu maķām-ı [°]azīmü’ş-şāniñ re[°]isi, serdārı, enbiyādan soñra efḍal-i beşer olan seyyidinā seyyidü’l-ümme Ebū Bekr eş-Şıddıķu’l-ekber raḍıyallāhu te[°]ālā [°]anhu zātuhu’l-aṭḥardır.

°Adem: Cihet-i cezbede fānī olmaķdır ki şāhibiniñ kendine ve kendi evşāfına şu[°]urı kalmaz. Dā[°]ire-i imkān seyri eşnāsında cihet-i cezbede, fenā-yı leṭā[°]if zamānlarında zuhūr ider.

Vücūd-i °adem: Fenā-yı mezkūr üzerine terettüb iden beķādır. Bu fenā ve beķā çünkü cihet-i cezbededir. Oña sülūk munzam olmamışdır. Vücūd-ı beşeriyyete [°]avdetden ğayr-ı me[°]mündür. Binā[°]en [°]aleyh velāyet anıñla huşūle gelmez. Velāyet yukarıda mevzū[°]-bahş olan velāyet-i ḥāşşa fenā ve beķālarına merbūṭdur ki [°]avd-i mezkūrdan emīndir. Devām üzredir.

Ta[°]rīf-i diğeri; vücūd-i °adem, °ademde mezkūr olan [20b] hestī ile taḥaķķuķdan [°]ibāretedir. Ya[°]nī, °adem üzerine müretteb bir vücūd ve şu[°]urdur. Bu °adem ve vücūd-i °adem cihet-i cezbede fenā ve beķā ma[°]nāsına olduğı ve cezbeden neş[°]et itdigi için aña müretteb olan fenā ve beķā dā[°]imī olmaz. Vücūd-i beşeriyyete [°]avdetden emīn degildir. Bu zuhūr kā[°]in olduķça hestī-yi sālīk mestūrdur. Mādām ki zuhūr-ı hestī-yi sālīk mestūrdur fānī degildir, vücūd-i beşeriyyet ve ṭabī[°]atın [°]avdeti ihtimāl dāḥilindedir. Bu ta[°]bīrler Nakşibendiyyūna maḥşūşdur.

Ekser-i mutaşavvıfe ḥālāt-ı °ademe fenā filllāh, vücūd-i °ademe beķā billāh diyerek aldanmışlardır. Bu umūruñ fark ve temyīzi bir emr-i daķıķ ve müşkildir.

Fenā: Fenā ve bekā hakkında yukarıda ba'z-ı îzâhâtda bulunulmuşdu. Bu umûr ve hâlât-ı mühimmeyi burada tekrâr mevzûc-bahş idiyoruzz. Dikkatle mü'tâlâc-ası ve güzel anlaşılması lâzımdır.

İyi bilinmelidir ki fenā Nakşibendiyyûna göre iki nev'edir. Biri fenā-yı kalb diğeri fenā-yı nefsdır. İzâhı ber-vech-i âtidir.

[21a] Fenā-yı kalb: Nisyân-ı mäsivâullâhdan 'ibâretdir. İfrât-ı aşk ve muhabbetullâhdan neşet iden bu fenâda kalbiñ eşyâya 'ilm-i huşulîsi zâ'il olur. Bir çeşitde ki eşyâyı tekellüfle tahttûra çalışsa aşlâ hâtıra gelmez. İşte kalbiñ böylece fenâsı, velâyet-i şugrâya irtikâdan soñra zuhûr ider. Fenâ-yı kalb bir kemâldır ki kemâlât-ı velâyetiñ evveli, mâ-fevk kemâlâtıñ şartıdır.

Fenâ-yı nefse şürûc fenâ-yı kalbiñ kemâl-i huşulîyle başlar. Velâyet-i kübrânîñ* nihâyetinde kemâline bâliğ olur. Nitekim yukarıda zikr idilmiştir.

Fenâ-yı nefis: 'Ârifi hestî-yi maṭlûbuñ istîlâsından 'ibâretdir ki bu maḳâmda 'ârif, kendi evşâf ve ahlâkını maṭlûbuñ evşâf ve ahlâkınıñ pertevi bulur. Bir had üzere ki her şıfat-ı kemâli şâhib-i haḳîkîsi olan Allâh Te'âlâya havâle ider. Cemîc-i izâfâtdan tehî olur. Kendine hiçbir şey nisbet eylemek imkânını bulamaz. 'Ademiyyet-i aşliyyesine nazaran icâd-ı Hudâ ile mevcûd, kayyûmiyyet-i Mevlâ ile kâ'im olduğunu görerek senlik benlik da'vâsından kurtulur.

Fenâ-yı nefste mu'teber olan 'ârif zevk ve müşâhede tarîkiyle vücûd ve anıñ şıfat-ı kemâlden olan tevâbi'ini, kemâlât-ı Hâzret-i Vâcibü'l-Vücûduñ zılâli bulmaḳdır. Bu müşâhede öyle gâlib olur ki sâlik bu kemâlâtı **[21b]** tamâmen şâhib-i aşlîsine havâle idüp kendüni cemâd-ı bî-hiss ü hareket ve meyyit görür. Kendüne ene lafzı ile ta'bîre ḳâdir olamaz. Kendinde ne zikr bulur ne teveccüh, hâli bu dereceye bâliğ olduğdan soñra zikir ve teveccüh hod-be-hoddur.

Bu vakitte 'ârif aşlî vilâdet-i şâniyye ve bekā ile muttasıf olur. Evşâf u ahlâkullâh 'atâ buyrulup Allâh 'azîmü's-şânıñ evşâfı ile kendini hayy, 'alîm, semîc, başîr ilâ-âhîrihî bulur. Bu umûr velâyet-i şugrâda zıllî, velâyet-i kübrâda aşlîdir.

* Orijinal metinde "velâyetiñ kübrânîñ" yazılıdır.

Tenbîh:

Fenâ ve beķâ hâķîķatde sâliķiñ mebd-e-i ta'ayyüni olan zıll veyâ aşl ism ve şıfat-ı ilâhî iledir. Zât-ı Hâķ ile degildir. Çünki fenâ-yı zâtî ancak zât-ı baht ve eħadiyyet-i mücerredeye vuşulden sonra taħaķķuk-pezîrdir ki ehliniñ enderiyyeti yukarıda mezkûr olmuştur. Anıñçün maķâmât-ı ânifü'z-zıkrde fenâ ve istihlâķ zıll veyâ aşl ism ve şıfat ile, beķâ ve şahv dahı zıll veyâ aşl ism ve şıfat-ı Hâķ Te'âlâ iledir.

Beķâ: Fenâ-yı ģalbe terettüb iden beķâdır. Aña vücûd-ı fenâ dahı dirler. Vilâdet-i şâniyyede vücûd-ı mevhûb ile mevcûd olmaķdır. Bu fenâlar ve beķâlar devâm üzredir. Vücûd-ı beşeriyyet ve tabî'ate 'avdetden emîndir.

'Adem ve vücûd-ı 'ademde sâliķiñ istitârı var idi, bu fenâlar ve beķâlarda ta'bir-i diğlerle fenâ ve vücûd-ı fenâda ise sâliķiñ zevâl ve intifâsı vardır. Aralarındaki fark ve bu zevâl [22a] ve intifâya müterettib beķâsı çok büyükdür. Zîrâ müstetir ba'zan zâhir olur ba'zan 'avdet ider; zâ'il ise aşlâ 'avdet itmez. Evvelki fenâ ve beķâ me'talibden degildir. Velâyet aña ģayr-ı merbûtdur. Lâkin bu fenâ ve beķâ me'talibdendir. Velâyetler anıñla meşrûtdur.

Tenbîh:

Çok vâķi' olur ki tâlib evvelki fenâ ve beķâyı ikinci fenâ ve beķâ ile muhteliť kılup kendini cihet-i cezbeden me'hûz 'adem ve vücûd-ı 'adem ile ya'nî şûret-i fenâ ve beķâ ile fânî ve bâķî-yi hâķîķî zann iderek kâmil bilir. Ve fark-ı mezkûra hidâyet-yâb olamaz. İşte bu maħal mezâliķ-i aķdâmdandır. Bu maķâmda tarîķ-i cezbe ve sülûķ ile perveriş-yâb olan bir şeyh-i kâmil ve pîr-i mükemmel gerekdir ki bu bî-çâreyi bu varıadan kırtara, ģaťâ ve noķşânına delâlet ide, fenâ ve beķâ-yı hâķîķîye reh-nümün ola.

Seyr-i âfâķî: Ma'tlûbı kendiden ģâricde taleb itmekdir. Merkez-i ģâķden ya'nî arzdan 'arşın tahtına ģadar olan dâ'ire-i imķânın nışf-ı sâfilinde vuķû' bulan seyre dinür. Yukarıda da işâret idildiği vechle seyri âfâķîye bu'd içinde bu'd dimişlerdir.

Seyr-i enfüsî: Kendüye gelüp hâķîķat-i câmi'a-i ģalbiyyesiniñ etrâfını devr eylemekdir. Ĵalb leťâ'if-i 'âlem-i ģalķ ile leťâ'if-i 'âlem-i emr arasında berzah ve her iki 'âlemiñ zuhûr-i ahvâl ve ahķâmına mir'ât olduğundan 'âlem-i şaģîr olan insânın vücûdında 'arş-ı a'zam gibi bir vüs'at ve câmi'iyyeti [22b] ģâ'izdir. Anıñçün hâķķında

[لايسعنى ارضى ولاسمائلكن يسعنى قلب عبدى المؤمن]³⁷ haber-i kudsi vārid olmuş, lisān-ı kavimde aña bu sebebe mebnī ḥaḳīḳat-i cāmi'a-i insāniyye denilmiştir. Yukarıda daḥı işāret olundığı gibi seyr-i enfüsiye ḳurb içinde ḳurb dirler.

Naḳşibendiyyūnuñ ibtidā-yı seyrleri ḳalbdendir. °Arşın fevḳinde olan dā'ire-i imkānıñ nısf-ı °ālisindeki işbu seyre seyr-i enfüsī ta'bir iderler. Dā'ire-i zılliyyet ya'ni zılāl-i esmā ve şifāt-ı Ḥaḳ seyr-i enfüsī ile nihāyete irer. Sālik ne vakit seyr-i āfākī ve enfüsīyi tamāma irdirirse velāyet-i şuḡrānıñ nihāyetine vāşıl olmuş bulunur.

Tenbīh:

Mu'amele-i asl-ı esmā ve şifāt seyr-i āfākī ve enfüsiniñ, cezbe ve sülūkuñ verāsıdır. Enfüsden daḥı āfāk gibi geçmek lāzımdır. Zīrā Naḳşibendiyyūnuñ tavrı üzre maṭlūb, ḥāric-i āfāk ve enfüsdür. Mir'āt-ı āfāk ve enfüsde zāhir olanlar vā-beste-i zılāldır. Dā'ire-i zılālīñ dā'ire-i velāyet-i şuḡrā olduğu ma'lumdur.

Diḳḳat:

Hālbuki °amme-i şūfiyye velāyetiñ nihāyeti seyr-i enfüsiniñ nihāyetine ḳadardır. Anıñ verāsında bir kemāl yokdur ki velāyetde mu'teber ola. Kemāl şühūd-i enfüsiden °ibāretdir. Kendiden ḥāricde şühūd ve vuşul yokdur dimişler. Bu ḥuşuşı böylece muḳarrer ḳılmışlardır.

3.12.[23a] Esfār-ı Erba'a

1. Seyru ilallāh: Esmā-yı ilāhiden sālikiñ mebd'e-i ta'ayyüni °ayn-ı şābitesi, ḥaḳīḳī, vāşıta-i füyūzı, mürebbisi olan zılāl-i esmā ve şifāta ḳadar seyrinden ve aña vuşulünden °ibāretdir. Bunda evvelā ḳaṭ'e-i dā'ire-i imkān vardır ki dā'ire-i imkān, merātib-i vücūbdan olan zılāl-i esmā ve şifāta vuşul ile intihā-peziirdir. °Amme-i şūfiyye-i kirām buña fenā-yı kāmil ve fenā-yı muṭlaḳ dirler. Mü'eddā-yı fenā fillāhdır.

2. Seyru fillāh: Sālikiñ zılāl-i esmā ve şifātta seyrinden °ibāretdir. Mü'eddā-yı beḳā billāhdır. Bu iki seyr ya'ni seyr ilallāh ve seyr fillāh merātib-i °urūcda olup muḥaşşal-i kemāldır. Şūfiyye-i kirām buña da beḳā-yı kāmil ıtlāk iderler. Ve fenā-yı muṭlaḳ mezkūra müterettib vücūd-ı mevhūb-i rabbānī ile ittishāf ve taḥaḳḳuḳ maḳāmıdır dirler.

³⁷ Ben yere göḡe sığmadım, fakat mümin kulumun kalbine sığdım. (Kudsi hadis)

3. Seyru ‘anillāh: Sālikiñ zıll-i esmā ve şıfāta ba‘de’l-‘urūc ve’l-irtikā fenā ve bekā ile ittishāfından sonra rüçū ve nüzūluñ başlamasına ta‘alluğ ider. Maḳām-ı tekmiḷ i‘tibār olunur.

4. Seyru billāh: Sālikiñ seyrü ‘anillāhdan sonra kemāl-i nüzūline dinür. Maḳām-ı da‘vet ve irşāddır.

[23b] Tenbīh: Şūfīyye-i kirām dā‘ire-i imkān seyrine seyrü ilallāh, dā‘ire-i velāyet-i şuḡrāya dāhil ve anda zıll-ı ism ve şıfātda seyrine seyrü fillāh ıtlāk idüp ḥaḳīḳat-ı fenā ve beḳāyı ḥāşıl itdik ve merātib-i ‘urūc nihāyete irdirdik zann eylerler. Rüçū ve nüzūlüne de seyrü ‘anillāh ve seyrü billāh diyerek maḳāmāt-ı ‘urūc ve nüzūluñ, kemāl ve tekmiḷiñ tamāmiyyeti ile ḥükm iderler ki ‘indlerinde zıll-ı ism, aşl-ı ism olup mā-fevki mertebe-i zātdır.

Seyr ü sülūk, ‘urūc ve şu‘ūd nihāyete irmişdir. Bunlar için velāyet-i şuḡrā – velāyet-i evliyanıñ fevkinde seyr olmaz. ‘İndlerinde seyrü fillāh *ya‘nī zıll-i esmā ve şıfātda seyr* ebedü’l-‘ābidīn inkıṭā‘ ve intihā-pezīr degildir. Çünkü evşāf-ı ilāhiyye ve kemālāt-ı rabbāniyyeye nihāyet yokdur.

Bu zevāt zıll-ı ism ve şıfat-ı ilāhiye vāşıl, fenā-yı ḳalbe nā‘il olduklarından her biri evliyā-yı Ḥaḳdan ve muḳarrebīn-i Ḥudādan ma‘dūdlardır.

Uşul-i esmā ve şıfāt dā‘iresi maḳām-ı velāyet-i kübrādır. İşbu maḳāmda ḥāşıl olan fenā fenā-yı nefsdır. Nefs bu maḳāmda bi’l-aşāle muṭma‘inne olur. Kendisi için mevlāsından mevlası için de kendisinden rızā taḥaḳḳuḳ ider. Zīrā, [يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمَطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً]³⁸ āyet-i kerimesi bu ḥaḳīḳati nāṭıḳdır. Çünkü rāziyelik, marziyelik nefs-i muṭma‘inneniñ şıfatıdır. Anıñçün fenā-yı nefs ecell-i merātib-i ṭarīḳat ve ḥaḳīḳatdır. Nefs-i muṭma‘inne bu maḳāmda memālik-i ḳurb-i vücūd-ı insāniyi istilā ider. Şadr-nişīn-i saltanat olur. Taşarrufı eline alır, maḳāmāt-ı fevḳe **[24a]** ve fevḳa’l-fevḳa ‘urūc için leṭā‘if-i ‘ālem-i emriñ imāmet ü riyāset ü metbū‘iyyeti maḳāmına geçer.

Tenbīh:

Burada zıkr idilen nefsiñ muṭma‘inne olması, velāyet-i kübrā kemālātına ta‘alluğ eyler. Ba‘z-ı ṭuruk-ı cehriyyede muşṭalaḥ olan ve esmā-yı seb‘adan dördinci ismiñ iştiḡālī

³⁸ Ey mutmain nefsi! Rızasını kazanarak, razı olarak Rabb'ine dön. (Fecr 27-28)

neticesinde ictibār idilen nefis-i muṭmaʿinnenin maʿnāsı başka olup bunun anıyla bir ʿalâkası yokdur.

Zîrâ o maʿnânın delâlet itdiği hâl dâire-i imkân seyri eşnasında el virir. Ve velâyet-i şugrâya esmâ-i sebʿa seyr ü sülûkünü nihâyetinde irtikâ olunur. Mevzû-bahş olan itmiʿnân-ı nefis ise velâyet-i kübrânın aʿzam-ı kemâlâtındandır. Degme evliyâyâ naşîb olan umûrdan degildir. Fefhem!

Maʿlûm ola ki:

ʿÂlem-i emr latîfelerini, velâyet-i kübrânın devâir-i selâsesinden birinci dâirenin fevkine ʿurûcları biʾz-zât mümkün olmayup nefis-i muṭmaʿinneye tebaʿiyyetle hâşıldır. Letâʿif-i ʿâlem-i halk, baʿdeʾt-tezkiye letâʿif-i ʿâlem-i emrden Nakşibendiyyün ʿinde aʿlâdır. Zîrâ beden-i insânda ʿumde, gerek kableʾt-tezkiye ve gerek baʿdeʾt-tezkiye latîfe-i nefsidir. Faḳaṭ mâ-fevk maḳâma ʿurûc için nefis-i muṭmaʿinne daḥi ʿanâşır-ı erbaʿaya tâbiʿ olur. ʿUnşur-ı türâb ise bütün ʿâlem-i emr ve halk latîfelerini reʾîsi ve imâmıdır. Belki hepsinin aslı u ḥaḳîkatlerini teşkil ider. İşte ḥaḳîkatde ve aslî mâhiyetde maḳâm-ı tekmiînin ḥuşûli böylece [24b] fenâ ve itmiʿnân-ı nefse merbûtdur. Gerek Nakşibendiyye ve gerek sülûkunu maḳâmât-ı mezkûreye kadar refʿ ü îşâl iden ʿadedleri pek az ekâbir-i ṭuruk-ı ʿaliyye-i sâire meşâyihi hem zıllen hem aşlen hem ıstılâhen hem ıtlâken bu ḥuşûşlarda iştirâk ü ittifâk üzeredirler.

İzâh:

Esbâb ve ḥaḳâyık-ı mezkûreye binâʿen: yukarıda esfâr-ı erbaʿa ile fenâ fiillâh ve beḳâ billâh izâh idilirken bunların zılâlî mâhiyetde olduklarına işâret kılınmış, bu şüretle maḳâm-ı zılâl ve uşûlden her birini intihâ ʿadd idenler bulunduğuna işâret olunmuşdı. Hâlbuki her iki tâife de zılliyyet ve aşliyyet kaydî olmaksızın ʿaleʾl-ıtlâk esfâr-ı erbaʿadan, fenâ fiillâh ve beḳâ billâhdan bahş iderler. Bu zümrenin biri zıllı aslı zann itmiş, diğeri zıllın aslına vâsıl olmuşdur. Gerek ʿilmen ve gerek sülûken bu farkı bilmek ve doğru olarak temyîz ü tefriḳ eylemek şoñ derecede müşkil ü mühimdir. Anıñçün bu ḥuşûşları ḥâtırdan hîç çıkarmamak lâzımdır.

Meşâyiḥ-ı Nakşibendiyye ʿinde maḳâmât-ı velâyâtın yaʿnî velâyet-i şugrâ, velâyet-i kübrâ, velâyet-i ʿulyânın ṭayy u ikmâlinden şoñra kemâlât-ı nübüvvet dâiresinde ṭarîḳ-i tebaʿiyyet ve verâşetle seyr u sülûk ḥuşûle gelür.

Bu maḳāmda tecellī-yi zātī-yi dā'imīye mazhariyyet ve vaṣl-ı uryān ile müşerrefiyyet el virir. Bu menzile-i ulyāya bu tā'ife-i celīleniñ ekābiri, yād-dāşt, huzūr-ı bī-ğaybet ta'bir iderler. Bu devletle müşerref olabilmek için āfāk ve enfüsden, zılāl ve uşulden, zuhūrāt [25a] ve tecelliyātdan, i'tibārāt ve şu'ünātdan geçmek lāzımdır. Tā ki, meşām-ı cāna rāyiḥa-i maṭlūb vāşıl ola; o maṭlab-ı a'lā ve maḳsad-ı aḳşā ḥazret-i zāt-ı baḥtdır ki aña vuşulūñ yolu kemālāt-ı nübüvvetden sonra kemālāt-ı risālet, kemālāt-ı ulū'l-azmdan ibāret kemālāt-ı şelāse ve ḥaḳīḳat-i Ka'be-i mu'azzama, ḥaḳīḳat-i Kur'an-ı mecīd, ḥaḳīḳat-i şalātdan ibāret ḥaḳāyık-ı ilāhiyye ve ḥaḳīḳat-i İbrāhimiyye, ḥaḳīḳat-i Müseviyye, ḥaḳīḳat-i Muḥammediyye, ḥaḳīḳat-i Aḥmediyyeden ibāret ḥaḳāyık-ı enbiyāya ve zāt-ı celīl-i risālete ḥāş olan, ḥubb-i şırf-ı zātī mertebelerini tayy u ḳat'dan sonra ḥaḳāyık-ı ilāhiyye tarafında ma'būdiyyet-i şırf-ı zātī ve ḥaḳāyık-ı enbiyā cihetinde zāt-ı baḥt – eḥadiyyet-i mücerrede – lā-ta'ayyün mertebelerine vuşul ve irtikāya merbūtdur.

İşte mümkünat için intihā-yı seyr u sülūk, aḳşā-yı merātib-i urūc ve şu'ūd bundan ibāretdir. Nitekim yukarıda mücmelen zikri geçmiştir. Bu maḳāmda ya'nī zāt-ı baḥt maḳāmında sālīk fenā-yı etemm ve beḳā-yı ekmel-i zātīye nā'iliyyet ḥāşıl itmiş, ism-i celīl-i zātın ya'nī Allāh ism-i celālīniñ ma'nā-yı ḥaḳīḳisinden me'hūz olan seyrü ilallāhı tamāmlamak, bütün ḥaḳīḳat ma'nāsıyla vāşıl-ı ilallāh olmuştur. İşte bu ʿārif-i vāşıl-tāmu'l-ma'rife, ba'dehu zāt-ı baḥtda seyr-i nazariye başlar. Aña seyrü fillāh dinir. Ba'dehu, maḳām-ı rücu ve nüzüle gelir, aña da seyrü ʿanillāh ismi virilir. Ba'dehu kemāl ile nüzul ve hūbūt ḥāşıl olur. Aña da seyrü billāh ta'bir idilir. İşte bütün ḥaḳīḳat ma'nāsıyla esfār-ı erba'a budur. Fefhem.

Bu kemāl-i nihāyetü'n-nihā[ye]yi ḥā'iz olan ʿārif-i vāşıl ve insān-ı kāmīl peygamberler gibi hem zāhiren [25b] ve hem bāṭinen bütün külliyyeti ile müteveccih-i ḥalḳdır. İnsānlarıñ ba'de'l-enbiyāullāh büyükleri bu cins ricāldır. Faḳat bunlarıñ ʿadedleri yukarıda daḥi işāret idildiği üzere yüz biñlerce milyon veya milyar velīde bir olmayacak derecede azdır.

Sülūk-ı ḳademīniñ nihāyet bulduğu ma'būdiyyet-i şırf-ı zātī ve zāt-ı baḥt mertebelerinde seyr-i nazari olduğu yukarıda zikr idilmişdi.

Evşāf-ı celīlesi mevzū'-baḥş olan ʿārif-i vāşılın ḥazret-i zāt-ı baḥtda seyr-i nazari ebedü'l-ābādda bir ḳarınca adımı teşkīl eylemeyeceği için ancak bu seyre lā-yenḳaṭi ebedü'l-ābidīn demek lāzım ve lāyıḳdır. Fefhem – fete'emm.

Evet, bir sālīkīn seyri zıllen ve aşlen, iʿtibāren ve şeʿnen esmā ve şıfātın tafşīlī yoluna düşerse anın hakkında merātīb-i vuşūl-i ebedü'l-ābidīn munkatıʿ olmaz. Zīrā evşāf-ı rabbāniyye ve kemālāt-ı sübhāniyyeye nihāyet bulunmaz. O her anda biñ şeʿnedir. Her lahza ve lemhada biñ kemāl ve cemāl ile zāhir ü mütecellīdir. Bu biñ taʿbīri ifāde-i keşret içündür. Yoksa bu maḳāmda biñleriñ, yüz biñleriñ, milyon ve milyarlarıñ iʿtibārı sākıttır.

Lākin yukarıda uşūl ve esāsları gösterilmiş olan ve İmām-ı Rabbānī müceddid-i elf-i şānī tarafından beyān u izāh idilmiş bulunan Tarīkat-i ʿAliyye-i Nakşibendiyye-i Müceddidiyyede esmā ve şıfāt zıllen ve aşlen, iʿtibāren ve şeʿnen cezb-i ḳavī ile ve icmāl-i tarīḳ ile ḳatʿ ü tayy idilür. Merātīb-i vuşūl inḳıṭāʿ [26a] ve intihā-peżīr olarak Ḥazret-i Zāta vuşūl-i bī-keyfī el virir. Bu tarīḳ-i cezb ü icmāl, enbiyāya ve anlarıñ aşhābına şāh-rāhdır. Ekābir-i evliyādan baʿzıları da tarīḳ-i verāşet ve tebeʿiyyetle bu devlete nāʿil olmuşlardır. Nitekim yukarıda işāretler geçmiştir.

3.13. Tarīkat-i ʿAliyye-i Nakşibendiyyeniñ Müntesibleri için Maʿnaları

Muḳtezāsıyla ʿAmel Lāzım Gelen Kelimāt-ı İştlāḥiyye

1- Hūş der-dem: Hıfzü'n-nefs. Bu kelimeniñ maʿnāsı sālīkīn nefsinı zākir midir ḡafil midir diyü mülāḥaza itmesinden ʿibāretir. Bu mülāḥaza sālīki tedricen devām-ı ḥuzūra īşāl idicidir.

2- Nazar ber-ḳadem: En-nazaru ile'l-ḳadem. Bu kelimeniñ maʿnāsı, sālīkīn yürürken nazarını ayağı üzerinden başka tarafa ayırmamasından, şuraya buraya bakarak ḳalbini perişān itmemesinden ʿibāretir.

3- Sefer der-vaṭan: Es-seferu fii'l-vaṭan. Bu kelimeniñ maʿnāsı: sālīkīn şıfāt-ı beşeriyye-i ḥabīşeden şıfāt-ı ḥasene-i melekiyyeye intikāle saʿy eylesinden ʿibāretir.

4- Ḥalvet der-encümen: El-ḥalvetü fii'l-celvet. Bu kelimeniñ ma'nāsı sālikiñ ḥalvetde, celvetde Ḥaḳ Sübhānehu ve Te'ālā ile meşgûl olmasından, ğāfil ve zāhil bulunmamasından 'ibāretidir.

[26b] 5- Yād-kerd: Zikrullāh. Bu kelimeniñ ma'nāsı sālikiñ zikr ile ister ism-i zāt, ister-i kelime-i ṭayyibe-i nefy ü işbāt olsun iştiğālinden 'ibāretidir.

6- Bāz-geşt : Er-rücū ilallāh. Bu kelimeniñ ma'nāsı sālikiñ zikr ile iştiğāl iderken her yüz 'adedi başında “ilāhī ente maḳşūdī ve rızāke maṭlūbī a'ṭinī muḥabbetek ve ma'rifetek ve'l-vuşūle fī ḥazretik” diyü tazarru' ve du'ada bulunmasından 'ibāretidir.

7- Nigāh- dāşt: Hıfzu'l-vaḥd. Bu kelimeniñ ma'nāsı kalbden ḥaṭarāt vaḥdiyyet-i? nefsi def'den 'ibāretidir.

8- Yād-dāşt: El-ḥuzūr. Bu kelimeniñ ma'nāsı sālikiñ elfāz ve ḥayāl mülāḥazası olmaḳsızın Zāt-ı şırf celle ve a'lāya teveccühünden 'ibāretidir.

Bu sekiz kelime şeyḫ-i ecell Ḥ'āce-i Ḥ'ācegān Ḥ'āce 'Abdülḥalīḳ el-Ġücdüvānī rahimehullāh ḥazretlerinden menḳüldür.

9- Vuḳūf-ı zamānī: 1

Bu kelimeniñ ma'nāsı sālikiñ aḳşam – şabāḥ muḥāsebe-i nefis eylemesinden 'ibāretidir.

[27a] 10- Vuḳūf-ı 'adedī: 2

Bu kelimeniñ ma'nāsı sālikiñ nefy ü işbāt zikrinde nefesini alırken 'aded-i vitri mülāḥaza ve muḥāfaza eylemesinden 'ibāretidir.

11-Vuḳūf-i ḳalbī: 3

Bu kelimeniñ ma'nāsı sālikiñ şol meme altında olan ḳalbine teveccühünden 'ibāretidir. Soñ üç kelime de İmām-ı ṭarīḳat Ḥ'āce Bahāüddīn Naḳşibend raḍıyallāhu 'anh ḥazretlerinden me'sûrdur.

Tenbîh:

Bu kelimât-ı kudsiyyeniñ zıkr idilen ma'ânâ-yı icmâlîleri mübtedîlere göredir. Mutavassıtlar, müntehîler için başka başka ma'nâları vardır. Tafşîli meşâyih-i Nakşibendiyyeniñ kitâblarında mevcûddur.

İşbu kelimât-ı şerîfe muktezâ ile 'amelden murâd u maqşad yâd-dâşt ile taḥaqquḳuñ taḥsîl ve te'mînidir. Yâd-dâşt kelime-i mübarekesi ḥuzûr-ı ḥâşş-ı Nakşibendiyyeyi ve nihâyet tecellî-i zâtî-yi dâ'imîyi ifâde iderken ḥuşûli dâ'ire-i kemâlât-ı nübüvvetde başlar. Zât-ı baḥt maḳâmına kadar müntehî olur.

Mübtedî: Mübtedî diye bir mürşid-i kâmile nisbet ḥâşıl iderek taşfiye-i kalb, tehzîb-i aḥlâk, tezkiye-i nefis için mücâhedâta başlayan bu sebeble kendisinde 'aşk ve şevk zuhûr eyleyerek seyr u sülûka ibtidâ iden tâlîbe denir.

Mutavassıt: Yukarıda zıkr idilen mücâhedâtda zuhûr-i tevfiḳ-i ilâhî olarak dâ'ire-i [27b] imkân seyrini tamâmlayan, aḥvâl-i 'azîmeye şahid, ma'ârif-i şerîfeye nâ'il olan, istikâd, 'amel, aḥlâk-ı marzıyye yolunda istikâmetle yürüyen sâlikdir.

Müntehî: Dâ'ire-i imkân seyrini ve merâtib-i seyr ilallâhı kaṭ' u itmâmdan sonra dâ'ire-i velâyet-i şuğrâya dâhil, bir zıll-ı ism ve şîfat-ı ilâhîye vuşûl ḥâşıl iderek ibtidâ-yı maṭlûba nâ'il olmuş, seyr fillâha başlamış olan zâtdır. Bu kemâlîñ ḥuşûlinden sonra intihâda merâtib-i keşîre vardır. Nitekim, bu merâtib yukarıda maḳâmâtıñ ta'dadı sırasında mezkûr olmuşdur.

Taşfiye-i kalb: Ahkâm-ı şer'ıyye ile taḥallî ve sünen-i Muştafaviyye ile tezeyyüne; bid'atlerden ve lezzât ve shevât-ı nefsâniyyeye inhimâktan ictinâba; zıkr ü fikr ü murâkabeye; muḥabbet-i şüyûḥ üzre rûsûḥa vâ-bestedir. Başka şüretle marâz-ı kalbîyi izâleye, anıñ tehzîb ü taşfiyesine imkân mefkûddur.

Tevhîd: İltifât-ı mâsivâ, şühûd-i mâ'adâdan kalbi tefrîd ve taḥlîş; 'ibâdet ve 'ubûdiyyet, ḥâlîkiyyet ve rubûbiyyeti, vâhid ü eḥad u ferd u şamed olan Zât-ı ecell ü a'läya ḥaşr u taḥşîş eylemekdir.

Cem: Halkı Haḳdan ayrı görmemek, sekrden nâşî olarak biriniñ [28a] evşâf u aḥkâmını diğeri üzerine cārî kılmaktır. Buña küfr-i tarîkat dirler. Meşâyihden ibtidâ-yı ḥâllerinde şâdir olan şaṭhiyyât ve sekriyyâtıñ ekşerîsi bu maḳâm ve ḥâlden nâşîdir.

Maḳâm-ı cem'de bulunanlar galebe-i sekr ile zıkre laḳlaḳa ve vesvese dirler. Namâzı şirk ve bu'd zann iderler. Bu maḳâm ve ḥâlde maḥbûs kalmak, 'ayn-ı bu'd ve noḳşân

bā'is-i hüsran ve hırmandır. Hele erbāb-ı cem'i lafz ve 'ibāre ile taqlīde kalkışanların vaz'iyetleri ğāyet tehlikelidir.

Cem'ü'l-cem: Halkı Haqdan ayrı görmek, maḳām-ı cem'deki 'adem-i tefrīkından sonra temyīze gelmekdir. Bu maḳāmda şahv [ve] sekrden sonra hāşıl haḳīḳat-i islām küfr-i tarīḳatden sonra rū-nümādır. Mazhar-ı cem'ü'l-cem olanlar zıkr ü namāza raġbet iderler. İstikāmet üzre rāst revān olurlar. Girdāb-ı küfr-i tarīḳatden kurtulmuş bulunurlar. Cem'ü'l-cem'e fark ba'de'l-cem'e daḥı dinür. Bu hālīn erbābı tehlikeden kurtulmuş olur.

Küfr-i şerī'at: Kul bir emri mürtekib olur ki, şerī'at-ı ğarrāda anı irtikāb eylemek küfrdür. Böyle bir şahş hükm-i şerī'atla kāfirdir.

Küfr-i tarīḳat: Yukarıda mezkūr olduĝı vechile mertebe-i cem'den 'ibāretidir kibu maḳāmda hüsn-i islām ile ḳubḥ-i küfrün meyānını temyīz nazar-ı sālikden mürtefi' olup cümleyi sırāt-ı müstaḳīm üzre zann ider. Bu maḳāmda sekr her zamānda dāmen-gīrdır. Bu mertebede bulunan mestāne-i muḥabbet olmaĝıla hüsn ü ḳubḥuñ meyānını tefrīk idemez. Sekrden şahva, mestīden 'aḳla, 'adem-i tefrīkden temyīze geldikte ve islāmı ḥasen, küfrü ḳabīḥ bildikte islām-ı haḳīḳī ile [28b] şeref-yāb ve küfr-i tarīḳatden rehā-yāb olmaḳ el virir.

Tenbīh:

Küfr-i tarīḳat, 'ubūr şartıyla islām-ı haḳīḳīnīñ muḳaddimesi 'add ü i'tibār idilmişdir. Yukarıda da işāret idildigi üzre küfr-i tarīḳat veya cem' maḳāmından 'adem-i 'ubūr, 'ayn-ı bu'd u nokşān; sebeb-i hüsran u hırmandır. Mürşid-i kāmil ve mürebbī-i fāzıl idāresinde bu gibi hāllerin zuhūr vāki' olmaz. Vukū'ı taḳdīrinde mürşid-i kāmil anı bu 'aḳabeden geçirir. Kolaylıkla ḥalāş eyler.

Hāl-i muḥabbet ve 'aşḳ Mevlā ile ıztırār içinde ḳalan küfr-i tarīḳat ve maḳām-ı cem' erbābını, seyr ü sülūk ile bu hāl-i sekr ü ıztırāra düşmeyenlerin taqlīd eylemeleri, zebānlarından şādır olan şaḥiyyātı tekellüm ve tefevvüh itmeleri kendilerini zındıḳıyyete, ḥatta küfre yuvarlayabilir. Bu gibi adamlara, rāstlanırsa anlara naşīḥat itmek, tehlikeniñ büyüklüğünü anlatmaḳ lāzımdır.

Berzah: İki şey'in meyānında olan vāsıtaya berzah dirler. İki tarafın rengi ile münşabıĝ olur. 'Āmme-i mutaşavvıfeye göre haḳīḳat-i Muḥammediyyeye berzah-ı kübrā denir ki maḳām-ı vahdetdir. Zīrā, ıtlāḳ-ı zāt ile merātib-i taḳayyüdāt olan

mertebe-i vāhidiyyet meyānında vāsıtaadır. Aña ʿāmme-i lisān-ı kavmde aʿyān-ı şābite, haḳāyık-ı mümkināt dirler. İşbu mertebe-i vaḥdetde hem reng-i ıtlāk hem reng-i taḳyīd vardır. Aʿyān-ı şābiteye vücūd ile ʿadem meyānında berāzıḥ dimişlerdir. Çünkü hem ʿilm-i ilāhīde mevcūd olan vücūddan, hem ḥāricde maʿdūm [29a] olan ʿademden kendinde reng vardır. Bunun gibi Naḳşibendiyyūn ve baʿz-ı ekābir-i şūfiyyūn ʿālem-i emr ile ʿālem-i ḥalḳ meyānında bulunduḡı, hem ʿālem-i ḥalḳıñ, hem ʿālem-i emriñ aḥvāl ve aḥkāmına maḥall-i zuhūr ve mirʿāt olduḡı için ʿarş-ı aʿlāya da berzaḥ dirler. Yine bunun gibi leṭāʿif-i ʿālem-i emr ile leṭāʿif-i ʿālem-i ḥalḳ arasında olduḡı ve her iki ʿālemiñ zuhūr-ı aḥvāl ve aḥkāmına mirʿāt bulunduḡı için ḳalb-i insāna berzaḥ dimişlerdir. Ve yine bunun gibi beyneʿl-vücüb ve ʿl-imbkân oldukları için ʿālem-i ervāḥ ve emre de berzaḥ denilmişdir. Ve yine bunun gibi ḳabre de ʿālem-i dūnyā ile ʿālem-i āḫiret meyānında olduḡı, her biriniñ aḥkāmı kendinde bulunduḡı için berzaḥ dirler.

Tenbīh:

Aʿyān-ı şābite ve sāʿire gibi kelimāt-ı ıstılāhiyyeniñ ne gibi maʿnālara mevzūʿ bulunduḡı, haḳīḳat-i Muḥammediyyeniñ ne gibi maʿnaları bildirdiḡi tevḥīd, ittihād, vāhidiyyet, vaḥdet, eḫadiyyetiñ ve zılliyyet, mirʿatiyyet, maʿiyyet, aḳrebiyyetiñ hangi maḳām ve maʿnālarda müstaʿmel olduḡı yukarıki yazıları güzelce aḡlayanıñ maʿlūmı olur.

Bu kelimātıñ Naḳşibendiyyūn ʿindinde maʿnā-yı ıstılāḫīleri bambaşḳadır. Haḳ ve haḳīḳat anlarıñ ʿindindeki maʿnāya tamāmen muṭābıḳdır.

Ḥużūr-ı Mübtedī: Bir ḥużūrdur ki ḡaybet anı taʿḳīb ider.

Ḥużūr-ı mutavassıṭ: Bir ḥużūrdur ki ḡaybet anı taʿḳīb itmez. İşbu iki ḥużūrda ḥāzırıñ vücūdı aradadır.

[29b] Ḥużūr-ı müntehī: Bir ḥużūrdur ki nefis-i ḥāzır fānī olmuşdur. Arada degildir. Bu maḳāmda ḥużūr ve şühūd ḥod-be-ḥoddur.

Ḡaybet-i mübtedī: Sālikiñ bāṭınında zikir ve ḥużūruñ istitārıdır.

Ḡaybet-i müntehī: Saṭavāt-ı tecelliyāt-ı zātiyye ve şıfātiyyede müntehīniñ kendi zāt ve şıfātınıñ ḡaybeti, hestī-i haḳīḳīniñ hestī-i mevḥūm üzerine istilāsı hengāmında anıñ istitārı ve belki inʿidāmıdır.

Ta'bir-i digerle muntehîniñ zâhiri mu'amele-i bâtından mestûr olmağdır. Zîrâ anıñ bătını içün gaybet yokdur. Her ne hâşıl olursa ber-sebîl-i devâmdır.

Qabz u bast: Erbâb-ı kulûbda vâkı° olur ki anlar ehl-i ibtidâdır. Qalb mādām ki maqām-ı telvîndedir. Mevrid-i qabz u bastdır. Ne vaqıt temkîn hâşıl iderse qabz u bastdan rehâ-yâb olur. Muntehî içün muştalah-ı kavm olan bu qabz u bast yokdur. Şöyle ki anda temkîn mevcûd iken ba'z-ı 'avârızıñ 'urûz sebebiyle şüret-i telvîn meşhûddur. Aña qabz u bast ıtlâkı tecevvüz tarîkıyledir. Muntehîniñ hâline qabz u bast muqâbilinde havf u recâ demek münâsibdir.

Tenbîh:

Erbâb-ı kulûb dâire-i imkân ve dâire-i velâyet-i şugrâda seyr idenlerdir. Bunlarıñ vaşıfları gün-â-gün hâlât reng-â-reng telvînâtdır.

'İlme'l- -yakîn: Eşerden mü'essire istidlâldır. Duğânı görüp vücûd-ı âteşe intikâl gibi.

[30a] 'Ayne'l-yakîn: Bî-perde-i eşer ve istidlâl, şühûd-ı mü'essirdir. Âteşi bilâ-hicâb 'ayânen müşâhede eylemek gibi. Bu şühûduñ şâhibi vaşf-ı şâhidî ve meşhûdiden mu'arrâ bir hâlde meşhûdda yok olur.

Hakka'l-yakîn:

Şıfat-ı âteşle mütehakık olmağdır. Bu maqâm beka ve şu'ur maqâmıdır. Bilinmelidir ki 'ilm ile 'ayn yekdigerine hicâbdır. Hâl-i 'ilmde 'ayn yokdur. 'Ayn geldikde 'ilm gider. Fânî ve müstehlik hayret ve cehl ile muttasıfdır ki menâfî-i 'ilm ü dânişdir. Hakka'l-yakîn mertebesinde bu gibi hicâbiyyetler merfû'dur.

İmâm-ı Rabbânî, Müceddid-i elf-i şânî, yakîniyyât-ı selâşeyi başka bir tarz-ı 'âlîde bast u beyân iderek *işbu 'ayne'l-yakîn ve hakka'l-yakîn 'âmme-i şüfiyyeye 'ilme'l-yakîn*, dir. Bunu aňlamak isteyenler mektûbât-ı kudsiyye-i müşârun ileyhe mürâca'at eylemelidirler.

3.14. Tarz-ı hâş üzere yakîniyyât-ı selâşeniñ ta'rif ve beyânı:

1- 'İlme'l-yakîn: Yeryüzünde Mekke-i Mükerreme şehrinde, kıble-i müslimîn olan Ka'be-i mu'azzamanıñ mevcûd olduğunu delâ'il-i kâti'a-i 'akliyye, nakliyye, 'ilmiyye ile bilmek.

2- ‘Ayne’l-yaķın: Mekke şehrine kadar seyr ü sefer iderek Mekke hāricindeki tepelerden Mekke şehrini ve ortasındaında mebnī ve kā’in olan Ka’be-i mu’azzamayı bilā-hicāb görmek.

3-Ḥaķķa’l-yaķın: Mekke şehrine girerek ve Ḥarem-i şerīfe dāhil olarak Ka’be-i mu’azzamayı tavāfdan soñra Ka’betullāhıñ kapusınıñ halkasını eliyle tutarak ilāhī beytiñe geldim, beni mağfiret it, elťāf-ı keşire ‘ināyāt-ı vefireñe müstağrak buyur dimek.

[30b] Yaķıniyyāt-ı şelāşeniñ eñ vāzıh, şüret ve haķıķat i’tibāriyla eñ cāmi’, maķām-ı taķdīs ü tenzīhe eñ lāyık, meḥāzīrden eñ sālīm olan ta’rīfini bu tarz-ı beyān tazammun eyler.

Ḳurb-ı nevāfil:

Bir ḳurbdur ki nevāfil ‘ibādāta terettüb ider. Ḳurb-ı nevāfil, bende fā’il, Allāhu Te’ālā anıñ fi’line ālet olmak şüretinde ta’rīf idilmiştir. [لايزال عبدى يتقرب الى بالنوافل حتى احبه]³⁹ ve [بى يسمع وبى يبصرو ببيعقل الى اخره]⁴⁰ haber-i ḳudsīleri bu ḳurbı bildirir. Bu ḳurb şāhibiniñ vücdı henüz aradadır. Fānī olmamıştır.

Ḳurb-ı ferā’iz: Bir ḳurbdur ki ferā’iz ‘ibādāta terettüb eyler. Bu ḳurb şāhibiniñ arada vücdı yokdur. Fānī olmuştur. Ḳurb-ı ferā’iz Ḥaķ Te’ālā fā’il, ‘abd aña ālet olmak şüretinde ta’rīf kılınmıştır. Bu ḳurb haķķında [الحق ينطق على لسان عمر]⁴¹ haberi vardır ki nāṭık olan Ḥaķdır, zebān-ı ‘Ömer āletdir. Ḳurb-i ferā’iz vücd-ı sāliki muğnīdir. Ḳurb-ı nevāfil muğnī degildir.

Vaḥdet-i vücd: ‘Āmme-i şūfiyye-i kirāmıñ tavrı üzere vahdet-i vücd vücd-ı [31a] mümkin vücd-ı vācib ile mütteḥid görmek, farkı ıtlāķ ve taķyīd ile bulmaķdır. Bu taķdīrde, mümkin ile vācib arasında ittihād-ı zātī tegāyür-i i’tibārī olur.

Diger ta’rīf:

Vaḥdet-i vücd cemī’ mevcūdatı Ḥaķ Te’ālā olmak üzere görüp *heme ūst* terānesiyle müterennim olmaķdır.

³⁹ Kulum nafile ibadetlere devam etmekle bana yaklaşı. Ta ki Ben onu severim. Ben onu sevdiğim zamanda onun duyan kulağı, gören gözü ve tutan eli olurum.... (Hadisi kudsi)

⁴⁰ (Bir önceki kudsi hadisin devamı) Benimle işitir, Benimle görür ve benimle düşünür....(Hadisi kudsi)

⁴¹ Hak Ömer’in lisanı üzerine konuşur.

Eger bu müşāhede kisve-i şuverde olursa aña tecellî-i şūrî dirler. Bu tecellî muğnî degildir; fenānıñ hūlūlünden evvel zuhūr ider.

Eger perde-i ma'nāda veyā verā-yı şūret ü ma'nāda zāhır olursa vücūd-ı sālīki muğnîdir. Anıñ huşūli fenādır. Faqat Nakşibendiyyūn 'indinde bu fenā zıll-ı ism ve şıfatda fenādır.

Velāyet-i şuğrāda hāşıl olur aña fenā-yı kalb dañi dinür.

Nakşibendiyyūna göre vahdet-i vücūd ol ma'nāyadır ki vücūd ve kemālāt tābi'a-i vücūd, hāşşa-i rabb-i ma'būddur. Mümkinin zātı 'ademdir ki kemālāt-ı vücūdın mir'āt-ı 'ademde in'ikāsı sebebiyle mevcūd-nümā olmuşdur.

Bu taqdīrde vācib ile mümkün arasında ittiḥād sābit olmaz. Vahdet-i vücūdun mertebesi zuhūrı velāyet-i şuğrādır. Tecellî-i ef'ālden nāşīdır.

Vahdet-i şühūd: Sālīkin şühūdı Haqdan gayrı kalmamak, şühūd-ı vahdet bi'l-küllīye istilā itmek, dīde-i bātında keşretten nām u nişān nā-būd olmaqdır. Bu ma'nā mü'eddā-yı haqīkat-i fenādır. Aña fenā-yı nefis denir. Vahdet-i şühūdun işbu fenādan muḳaddem olması mutaşavver degildir. Vahdet-i şühūdun mertebesi zuhūrı velāyet-i kübrādır. **[31b]** Tecellî-yi şıfatdan, belki pertev-i tecellî-yi zātın zuhūrundan nāşīdır.

Tecellî-i ef'āl: Sālīke fi'l-i Haqqın zuhūrundan 'ibāretdir ki sālīk ef'āl-ı 'ibādı ol fi'līn zıllāli görür. Ve bu fi'li ol ef'ālīn aslı müşāhede ider. Ve bu ef'ālīn kıyāmını ol fi'l-i vāḥid ile fehm eyler. Bu tecellīn kemālī bu zıllāl anıñ nazarından bi't-tamām muḥtefī ve aslına mülḥaḳ olmak ve bu fi'līn fā'ili olanı cemād-ı bī-ḥiss ü hareket bulmaqdır. Tevhīd-i vücūdī erbābının 'ayniyyet-i eşyāya kâ'il olup *heme ūst* didikleri bu maḳāmdandır ki 'ibādın ef'āl-i mütekeşşirelerini fā'il-i Vāḥid celle şānuhunun fi'li bilmişlerdir. Bu maḳāmda ef'ālīn fā'illerine intisābı muḥtefī ve ol ef'ālīn fā'il-i vāḥid ve ḥalḳa intisābı ḥādīs olur. Yoksa nefis-i ef'āl ihtifā idüp asla ilḥāḳ olunmak yokdur.

Tecellî-i şıfat: Sālīke şıfat-ı Haqqın bir nehc üzre zuhūrundan 'ibāretdir ki kulların şıfatını şıfat-ı Haqqın zıllāli bulur. Ve ol şıfatın kıyāmını kendi uşūli ile bilir. Meşelā mümkinātın 'ilmini 'ilm-i vācibin zıllı bulur. Ve anıñla kâ'im bilür. Diğer şıfatlar da bunun gibidir. Bu tecellī kemālīne bālīg olunca şıfat-ı zıllāl, sālīkin nazarından muḥtefī ve kendi aslına mülḥaḳ olur. Bu şıfat ile mevşūf olan sālīk kendini cemād gibi bī-ḥiss ü meyyit bulur. Vücūdun kemālāt ve tevābi'inden kendinde bir eşer bulamaz. Bu

maḳāmda sālikiñ naṣībī ḥaḳīḳat-ı fenā ve nisbeti ḥāşıl itmek, kendine nisbet eylediği [32a] kemālātın intisābı müntefī olmak, emānātı şāḥibine redd ü iʿāde iderek ḥıyānetden ḳurtulmak, “ene” işāret eylediği nefsi için bir mevrīd bulamamak, zevāl-i ʿayn u eṣer taḥaḳḳuḳ eylemektir. “Ene’l-ḥaḳḳ” ve “sübḥānī” demek bu fenānın ʿadem-i ḥuṣūlünden nāşīdır. Bu maḳāmda nefs kemāl ile fānī ve muṭmaʿinne olur ki rāzıyyelik ve marzıyyelik anın şıfatıdır.

Tecellī-i zāt: Bī-mülāḥaza-i iʿtibārāt u şuʿūnāt olan tecellī-yi zātī-i dāʿimīdir. Şūfiyye-i ʿiżāmın tecellī-yi zāt didikleri ve nihāyet-i ʿurūc u kemāl ʿadd itdikleri tecellī-yi zātī-yi berḳī, ḥaḳīḳatde tecellī-yi zātī degildir. Belki şuʿūnātın bir şeʿnīn perde-i şıfatdan tecellīsi olup serīʿü’l-istitārdir. Zīrā, telvīnāt, istitār, tecellī-yi şıfat ve şuʿūnāta dāldir. Ḥazret-i Zāt mütecellī olunca bir daha mütelevvin ve müstetir olmaz. Tecellī-yi Zātın mertebe-i zuhūrī dāʿire-i kemālāt-ı nübüvvetdir.

Tenbīh:

Tecellī-yi efʿāl zuhūr idince fenā-yı efʿāl, tevḥīd-i efʿāl; tecellī-yi şıfat zuhūr idince fenā-yı şıfat, tevḥīd-i şıfat; tecellī-i zāt zuhūr idince fenā-yı zāt, tevḥīd-i zāt zuhūr eyler. Bunlara tevḥīdāt-ı şelāse denir. Bu taʿbīrler Naḳşbendīlerle diğerk şūfiyye arasında ḳısmen müşterekdir.

Murāḳabe: Teraḳḳubdan müştāḳdır, teraḳḳub intizāra denir. Aña bināʿen murāḳabe [32b] ḥavāss-ı zāhire ve bāṭıneyi intizār-i maṭlūbda cemʿ eylemekden ʿibāretir.

Diğerk taʿrīf:

Sālikiñ mebdʿ-i feyyāzdan intizār-ı feyzle ol feyziñ mevrīdine vürüdını mülāḥaza eylemesine dirler. Leṭāʿif-i sālikden feyz-i Ḥaḳḳın vürūd itdiği laṭīfeye mevrīd taʿbīr olunur. Her laṭīfeniñ, her maḳāmın murāḳabeleri vardır.

Naḳşibendiyyūn ʿindinde murāḳabeniñ envāʿı keşīrdir. Bunuñla berāber sālik dāʿire-i imkān seyri eşnāsında murāḳabe-i eḥadiyyet ile meşḡul olur. Murāḳabe-i eḥadiyyet, bir zāta murāḳabeden ʿibāretir ki ol zāt eccl ü aʿlā, şıfat-ı kemālī cāmīʿ, noḳşān şıfatlardan münezzeh olan ism-i mübārek Allāhın müsemmasıdır.

Dāʿire-i imkān seyrini tamāmlayup velāyet-i suḡrāya intikāl iden sālik de murāḳabe-i maʿiyyet ile meşḡul olur.

Murākabe-i ma'iyet [وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ]⁴² āyet-i kerīmesinden mefhūm ve me'hūzdur. Velāyet-i kübrāda ise “murākabe-i akrebiyyet ve muḥabbet” velāyet-i ulyāda “murākabe-i zāt-ı müsemmiye'l-bātin” ma'mūldur.

Dīger maḳāmāt da ayrı ayrı murākabelerle amel vardır.

Amme-i şūfiyyece muştalaḥ-ı murākabe ise iki nev'dir. Murākabe-i avām, murākabe-i ḥavāş.

Murākabe-i avām: Haḳ Te'ālānıñ her hāl ü kārda kendine devām-ı ittılā'ı olduğunu abdiñ mülāḥaza itmesi ve bilmesidir.

Murākabe-i ḥavāş: Haḳ Te'ālānıñ sırr-ı eḥadiyyetini abdiñ devām üzere görür gibi cemī'e-i eşyāda [33a] mülāḥaza itmesi ve ol mülāḥazada eşyādan aña nisyān gelmesidir. Ta'rīf-i dīger:

Abdiñ cezbe-i muḥabbetle zāt-ı akdes-i eḥadiyyete ḳalbinde cemī'e-i leṭā'if ile teveccüh idüp ol cemāl-i eḥadiyyeti istihlāk tarīḳi üzere mülāḥaza itmesi ve bu mülāḥazada istihlāk zuḥūr idinceye ḳadar müstaḳar olmasıdır. Bu murākabenıñ ehli şoñ derecede nādirdir.

Rābıta: Şüret-i pīri vaşf-ı muḥabbetle ḥıfz itmektir. Sālike rābıta zikirden nāfi'dir. Sebebi budur ki bādī-i emrde mürīd alem-i süflīye giriftārdır. Alem-i ulvīye münāsebeti yokdur. Bilā-vāsıta mebde-i feyyāzdan aḥz-i feyze ḳadır degildir. Bināen aleyh aña bir mutavassıṭ gerekdir ki iki cihetiñ şāḥibi ola ve alem-i süflīye da'vet ü irşād cihetinden teveccüh eylemiş buluna. Tā ki münāsebet-i evveliyyesi tarīḳiyle alem-i ḡaybdan aḥz-ı füyüz ide. Münāsebet-i sāniyyesi cihetiyle ol feyz musta'idlere irişdire, mürīd ḥaḳḳında ol vāsıta pīr ya'nī mürşid-i kāmildir ki ḡaybu'l-ḡayba ittışāl-i bī-ḡunī şāḥibi olup alem-i şehādete rücū buyurmuşdur. Mürīdiñ her ne ḳadar pīr ile vücūd-ı münāsebeti fazla olursa bātinından ol ḳadar ziyāde feyz aḥz ider.

Pīr ile münāsebeti taḥşīl iden umūr: Pīre muḥabbet ve ḥidmetdir. Zāhiren ve bātinen ādābına ri'āyetdir. İbādāt u tā'āt da aña teba'iyetdir. Kendi murādını anıñ murādına tābi' ḳılmaḳdır. Kendini anıñ ḥużūrunda [كالميت بين يدي الغسال]⁴³ görmektir. Pīrinde tamāmen fānī olmaḳdır. Böyle bir tālib ḡavvāş-ı deryā-yı ma'ārif ve ḥaḳāyık olur. Maḳşad-ı ulyāya ḳavuşur.

⁴² O, sizinle beraberdir. (Hadid 57)

⁴³ Gassalın elindeki meyyit (ölü) gibi.

[33b] Ekābir-i evliyāullāh, “Fenā fii’ş-şeyh muḳaddime-i fenā fiillāhdır” sözünde müttefīḳdırler. Tarīḳa-i rābıta ise bu umūruñ a’lāsıdır.

Zirā rābıta pīre eşedd-i münāsebet peydā iden ve bu şiddet-i münāsebeti taḥşile bā’is olan umūr-ı meşṭurayı teshīl eyler. Çünkü nisbet-i rābıta gālib geldikde mürīd kendini pīriñ ‘aynı görür ve anıñ libāsı ve şıfatı ile mevşūf bulur; nereye baksa şūret-i pīri müşāhede ider. Andan soñra sālīke hāşıl olacak şey fenā fiillāhdır. Bu ise ecell-i merātibdir.

Rabıtanıñ envā’ı: Rabıtanıñ envā’ı vardır.

1- Şeyhe teveccüh ve muḥabbetdir. Bunda şeyhiñ şūretini taşavvur şart degildir. Aşl-ı rābıta budur. Cemī’e-i ṭurukda ma’muldur.

2- İmām-ı Rabbānīniñ mültezimi olan rābıta ki bu da şeyhiñ şemā’ilini tevķir ve hıfzdan ‘ibāretir. Bu rābıta, sebep-i in’ikās-ı envār u kemālāt u esrār-ı şeyhdir.

3- Fenā ve beḳā ile müteḥakkıḳ olan şeyhiñ şūretini taşavvurdan ‘ibāretir. Bu rābıta hāşşaten, evvelkiler ‘āmmeten cezbeyi taḥşil ider. Hı’ace Bahāüddīn-i Nakşibend ve ‘Alāüddīn-i ‘Atṭārıñ ve tābi’leriniñ tarīḳ-i meslūkleridir.

3.15.Başı pek gavgalı olan rābıta hakkında izāhāt ve taḥḳikāt-ı mühim

Bilinmek lāzımdır ki kemālāt-ı hāşşa-i Muḥammediyye ve şıddīkiyyeniñ esāsını muḥabbet-i zātiyye nisbet-i zātiyye-i ḥubbī teşkil ider. Anıñçün peygamberimiz seyyidimiz, vesīle-i ilallāhımız Muḥammed Muştafā şallallāhu ‘aleyhi ve sellem efendimize [34a] Ḥabībullāh denilmiş, ḥaḳīḳat-i celīlesi, maḥbūbiyyet-i zātiyye-i ilāhiyyeniñ mazhariyyeti ile muhtaş olmuştur. Diğer rusūl-i ‘izāmdan Mūsā Kelīmullāh muḥibbiyyet-i Zātiyyeniñ; İbrāhīm-i Ḥalīlullāh maḥbūbiyyet-i şıfātiyyeniñ mazhariyyeti ile şeref-yāb kılınmışlardır.

Maḥbūb-i Zāt-ı eḥad ‘azze ve celle olan sultānu’l-enbiyā’i ve’l-mürselīn, seyyidü’l-evvelīne ve’l-āḥirīn efendimiziñ bu şıfatda eñ büyük ve ekmel ü ecell vārişi peygamberlerden soñra ‘ale’t-taḥḳik ve bi’l-icmā’ efdal-i beşer olan Ḥazret-i Şıddīḳ-i Ekber raḍıyallāhu te‘ālā ‘an zātihi’l-aṭhardır.

Silsile-i Nakşibendiyyeniñ cenāb-ı maḥbūb-i Ḥudāya vāsıta-i ittişāl ve irtibātı, muḳassim-i feyz ü berekātı, re’s ü re’isi de müşārun ileyhdır. Ḥazret-i Şıddīḳ-i

Ekberîñ bu müsteşnâ ve yegâne kemâl ve mertebeye nâ'iliyyet ve vârişiyyeti, Hâbîb-i Kibriyâya herkesden ziyâde zâtî muhabbet perverde itmesine, anda herkesden fazla fânî olmasına, sefer ü hâzarda herkesden ziyâde huzûr ve şohbet-i ma'îyyetden ayrılmamasına mübtenî ve müsteniddir. Nitekim [وَالَّذِينَ مَعَهُ] ⁴⁴ ve [ثَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي] ⁴⁵ [الْعَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا] ⁴⁶ ve [ماضنك ثانی اثني الله ثالثهما] ⁴⁷ haber-i şerîfleri bu hâkîkat ve huşûşiyyetleri bildirir.

Anıñçün tarikat-ı ʿaliyye-i şıddîkiyye ve Nakşibendiyye sādāt ve ekābiri ʿindinde şeyh-i kāmîl ü mükemmiliñ huzûr u şohbeti ve rābıta-i muhabbeti tırur-ı vuşûlün akrebi, esheli, efḍali olmuştur. Zîrâ anıñ huzûr u şohbet ve rābıta-i muhabbeti, müstelzim-i cezbedir. Cezbe, [34b] sürʿat-i terakkîyi mücibdir. Fenâ fii'ş-şeyhi hâşıl iden şey şohbet ve rābıta-i muhabbetdir. Ekābir-i ehl-i irşād ve teslîk ʿindinde fenâ fii'ş-şeyhiñ muḳaddime-i fenâ fiillāh olduğı müttefekun ʿaleyhdir. Fenâ fillāh ise ecell-i merâtib-i sülûk ve vuşûldür. Velāyet ise fenâ fillāh ve beḳā billāhdan başka bir şey degildir.

Şohbet ve rābıtanıñ delîli

Kitābullāhdan [وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ] ⁴⁸ nazm-i celîli şohbet ve rābıta-i muhabbete delîlidir. Zîrâ, şādıqlardan murād, peygamberlerle anlarıñ hâkîkî vârişleri olan evliyāʿullāh ve ekābir-i dīndir. Anlarla ma'îyyet, berāberlik iki nevʿ olup biri cismānî, dîgeri rûḥānîdir. Cismānî berāberlik müstağnî-yi îzāhdır. Rûḥānî berāberlik ise rābıta-i muhabbetdir. Dimek ki bu âyet-i kerîme, şohbet, ma'îyyet ve rābıta-i muhabbeti âmirdir. Bundan başka [وَرَابِطُوا] ⁴⁹ ve [وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ] ⁵⁰ nazm-ı kerîmleri de bu umûrı bildirmektedir.

Ḳurʿân-ı ʿazîmü'ş-şāndan bu maʿānîyi tazammun iden daha birçok delîl ityânı mümkindir. Faḳat ʿaḳl-ı selîm, fehmi müstaḳîm aşḫābına bu kadarı kāfîdir.

⁴⁴ Onunla beraber olanlar. (Fetih 49)

⁴⁵ İki kişiden ikincisiydi. İkisi mağaradayken, o, arkadaşına: "Üzülme, kuşkusuz Allah bizimle beraberdir." demişti. (Tevbe 40)

⁴⁶ Üçüncüsü Allah olan iki kişi hakkında zannın nedir? (Hadisi şerif)

⁴⁷ Allah benim göğsüme ne akıttıysa hepsini Ebu Bekir'in göğsüne akıttım. (Hadisi şerif)

⁴⁸ Ve sadıklarla birlikte olun. (Tevbe 119)

⁴⁹ Uyanık olun. (Ali İmran 200)

⁵⁰ Ve O'na yakınlaşmak için vesile arayın. (Maide 35)

Sünnet-i Resûlullâhdan [المرا مع من احب]⁵¹ hadîs-i şerîfi de şöhet, ma'îyyet, rābıta-i muhabbete delîldir.

[35a] Çünkü, kişiniñ sevdigi ile dā'imā cismen berāber olmak istedigini bir emr-i tabî'î; bu cismānî berāberlik hāşıl olamazsa ma'nevî berāberlik te'sîs ve 'aşıkıñ ma'sûkı özlemesi gibi rābıta-i hubbî ile ma'îyyet-i rûhāniyye hāşıl eylemesi lâzım u zarûrîdir. Bu lüzûm u zarûret iyü düşünülür ve kavranırsa haber-i şerîfiñ şöhet, ma'îyyet, rābıta-i muhabbete eñ kuvvetli delîl teşkîl itdigi anlaşılr. Sünnetden daha birçok delîl ikāmesi mümkündür. 'Ale'l-huşuş zāt-ı risālete karşı aşhāb-ı kirāmıñ, evliyā-yı 'izāmıñ, ümmet-i kāmileniñ māl, cān ve baş fedā itmesi, buña mümāşil evzā°, etvār ve ahvālî 'ayn-ı ma'nā ve haqîkatı işbāt u te'yîd eyler. Bu mezkûrāt başka delîl aranmasından ehl-i başireti müstağnî kılacak mâhiyetdedir.

İmām-ı tarîkat, sultān-ı haqîkat, Hâce Bahāüddîn-i Nakşibend rađıyallāhu 'anhü'l-eḥad ḥazretleriniñ:

Bizim tarîkimiz tarîk-i şöhet ü muhabbetdir, şahābe-i kirāmın tarîki gibi ve yine bizim tarîkamız tarîk-i şöhet ve muhabbetdir ḥalvet ihtiyār itmekde şöhet vardır. Şöhet âfettir. Hayriyyet ve bereket cem'îyyetdedir. Cem'îyyet şöhetdedir. Hayırlı şöhet ehl-i şöhetin yek-digerinde nefy-i vücūd itmesiyle hāşıldır ve yine bizim tarîkamız nevādirātdandır 'urve-i vüskādır. Dest-i irādet ve pençe-i himmeti, zeyl-i mütāba'at-ı sünnet-i seniyye-i Muşafāya 'aleyhi ekmelü's-şalāvat ve etemmü't-tahıyyeye vurmak ve iktidā göstermekdir. Bu tarîkde az 'amel çok fütūḥa bā'ıdır. Ammā ri'āyet ve mütāba'at-ı sünnet-i seniyye kārı ğāyet büyükdür. Bizim tarîkimizden rû-gerdān olan dîninde ḥaṭar tutar

buyurmaları tarîk-i şöhet ve rābıta-i muhabbetin fazîletini bildirir.

[35b] İmām-ı Rabbānî, müceddid-i elf-i şānî, Hâce Aḥmed-i Fārūkî ḥazretleriniñ tarîkat-ı 'aliyye-i Nakşibendiyyeniñ 'uluvv-i şānına sebep meşāyih-i kirāmın sünnet-i seniyye-i ḥayrū'l-berıyye 'alā-şāhibiha's-şalavātı ve't-teslīmātı ve't-tahıyyeye meşāyihin ḥālleri, aşhāb-ı kirām 'aleyhimü'r-raḥmeti ve'r-rıdvān ḥazerātınıñ ḥālleri gibidir. Ve diğer tıruk-i 'aliyye meşāyihiniñ nihāyetleri bu ekābirin bidāyetlerinde mündericidir. Bunlarıñ ḥuzûrları mertebe-i devāma vāşıldır. Derece-i kemāle bulūğlarından soñra diğerātın ḥuzûrlarından erfa° vü a'lādır. Ve yine mürîde bi-

⁵¹ Kişi sevdiği ile beraberdir. (Hadis-i şerif)

tekellüf ve bî-ta'ammül rābıta-i şeyhiñ huşûli münāsebet-i tāmme-yi sebeb-i mezîd-i ifāde ve istifāde-yi müş'irdir. Hangi devletmendi ol sa'adet ile müstes'id iderler. Vuşûl için tarîk-i rābıta'dan akreb tarîk yokdur. Hâce -i Ahrār [سائر هير بهاست] 52 buyurmuşdur. Mürîde sāye-i rehber zikirden nāfi'terdir; zîrā mürîdin bādî-i emrde mezkûr celle ve 'alā ile münāsebet-i kāmili hāşıl degildir. Anıñçün tarîk-i zîkr ile nef'-i tām peydā eylemesi mümkün olmaz ve yine bu büzürgvārān 'indeinde aşıl 'azîm olan şöhetin kılleti, ahz-ı nisbete terettüb iden berekāt ve semerātıñ lāyıkıyla huşûline māni'dir. Ma'a-hāzā: kalîlüş'-ş-şoḥbe olanlarda irtibat-i ḥubbiden velev bir şemme de mevcūd olsa devlet-i 'uzmādır. Zîrā [المرأ مع من احب] 53 hadîs-i şerîfi mûcibince şöhet evvelde bu tarîkat-ı 'aliyyenin mübtedî-i reşîdi için huşûle peyveste olan ilk bereket, maṭlûb-i ḥaḳîkiye devām-ı teveccüh-i ḳalbîyi mûcibdir ki [36a] fırsat-ı ḳalîlde bu devām-ı teveccüh anı fenā-yı ḳalbe, nisyān-ı māsivā-yı Allāha işāl ider buyurmaları da tarîk-i şöhet ve rābıta-ı muḥabbetin şān-ı 'azîmini ifāde eyler.

İmām Muḥammed Ma'sûm ibn İmāmu'r-Rabbānî ḥazretleriniñ bizim tarîkimizde derece-i kemāle vuşûl şeyh-i muḳtedānıñ rābıta-ı muḥabbetine bağıdır. Rābıta-ı muḥabbetsiz ve fenā fi'-ş-şeyhsiz yalnız zîkr müşıl degildir. Zîkr her ne kadar esbāb-ı vuşûlden ise de rābıta-ı muḥabbet ve fenā fi'-ş-şeyh ile meşrûtdur. Ammā ādāb-ı muḥabbete ri'āyet, teveccüh-i ile'-ş-şeyh ile berāber yalnız rābıta tarîk-i zîkri iltizāmsız kâfidir. Vazā'if, ezkār, riyāzatdan ancak imdād u i'āne hāşıl olur. Bunlar vuşûle ğayr-i kâfidir ve yine tālîb-i şādık, şeyhiniñ bātınından, anıñ füyûzat u berekātını ancak rābıta-ı muḥabbetle taḥşîl ider. Bu münāsebet-i ma'neviyye ile şeyhiniñ levniyle münşabığ olur ve yine bizim tarîkimiz tarîk-i aşhāb-ı kirāmıdır; bu tarîkde ifāde ve istifāde in'ikāsıdır. Anıñçün, ādāba ri'āyetle berāber şeyhiñ şöheti derece-i kemāle vuşûl için kâfidir. Nitekim cenāb-ı seyyidü'l-kevneyniñ şöheti, derece-i kemāliñ akşāsına vuşûl için aşhāb-ı güzîne kâfi gelmişdi buyurmaları daḥi şöhet, ma'ıyyet, rābıta-ı muḥabbetin şān-ı kebîrini ğāyet güzel ve münakkaḥ bir şüretde bildirir.

Ümmet-i merḥûme-i Muḥammediyye için mertebe-i şöhetden a'la ve efḍal mertebe olmadığı müttefekun 'aleyhdir. Birçok eḥādîs-i şerîfe aşhāb-ı kirāmıñ mütebākî ümmet üzerine faẓllarını nātıkdır. Cenāb-ı Haḳ tarafından daḥi birçok āyāt-ı kerîme ile aşhāb-

⁵² Rehberin (mürşidin) gölgesi (bile) Hakk'ın zikrinden efdaldır.

⁵³ Kişi sevdiği ile beraberdir. (Hadis-i şerif)

1 Resûl-i zî-şân medh ü şenâ buyurulmuş, haklarında rızâ-yı saâdet- irtizâ-yı ilâhî ta'alluk eylemiştir. Aşhâbîñ [36b] tarîk-i aşhâbîñ efdaliyyet ve ecelliyyeti düşünölmek, °ayn-ı tarîk-i aşhâb olan tarîkat-i Nakşibendiyyeniñ celâleti derk olunmak lâzımdır.

Tenbîh:

Fazâ'il ve fevâ'idî âyât-ı kerîme, ehâdîs-i şerîfe ile mansûş e'imme-i dîn, °ulemâ-i ehl-i yakîniñ beyânât-i keşîresiyle müdellel olan râbıta-i muhabbeti ba'z[ı] kimseler, °ancehlin bir takım vâhî, sakîm, tehlikeli mütâla'alar ve fikirlerle soñ derece muzır ve fenâ bir mâhiyetde gösterirler. Anlar eger esrâr-ı kitâb ve sünnete, aşhâb-ı kirâmîñ seyr-i şerîfesine kemâ-yenbağî vâkıf olsalardı, tarîk-i şöhet ve râbıta-i muhabbetiñ fazl-i °azîmini añlarlar, bu umûruñ en °âlî ve fi'lî tezâhürlerini Resûl-i Ekremiñ aşhâb-ı kirâmîniñ hayâtında görürler, tutdukları dâlâlet ve haşar yolundan inşâfa gelerek rücû' iderlerdi. Şübhesizdir ki bunlar irâdelerini hakîkî °ilm ve °irfân yoluna şarf ve tevcîh ile o tehlikeli yoldan kurtulmak istemeyen, nisbet-i hâşşa-i Muhammediyyeden ve aña mürettib kemâlât ve fezâ'ilden mahrûm kalan bir takım pest-fişrat ve bed-baht insanlardır. Anlarıñ didikleri şahîh olmak lâzım gelse bütün aşhâb-ı kirâmı, evliyâ-yı °izâmı, anlarıñ yollarına sülûk iden mü'minleri bid'at ve dâlâlete belki küfür ve şirke nisbet etmek iktizâ ider. Bu ise bâtıl bir şeydir. Anlarıñ mefsedetlerine kulak aşmamak hırmân ve hüsrân girdâblarına yuvarlanmamak lâzımdır. Her tâlibiñ dâ'imî şüretde cismen huzûr ve şöhet-i muhtedâda bulunması mümkün [37a] olmayacağından gerek gıyâbda ve gerek uzak mahallerde bulunanlar, bi'z-zât huzûrda olanların şöhet ile hâşıl itdikleri istifâde ve istifâzayı râbıta-i muhabbetle tahşîl iderler. Çünkü râbıta-i muhabbet, rûhânî huzûr ve şöhet ve ma'ıyyet dımeğdir. Ehl-i başîret ve kalb bunuñ böyle oldığını bilir ve müşâhede eyler.

3.16.Ba'z-ı Makâmat-ı Âliyyât-ı Evliyâ

Müceddidiyyet: Ma'ûm ola ki her yüz başında bir müceddid zühûr ve güzâr eyler. Lâkin yüz müceddidi başka, biñ müceddidi başkadır. Yüz ile biñ arasında fark ne miğdâr ise bu müceddidler beyninde de ol kadar fark vardır. Belki andan çok ziyâdedir. İmdi müceddid oldur ki müceddidliği müddetinde ümmetlere füyûzdan her ne vârid ve hâşıl olursa anıñ tavassutı ile olur. Gerek aqtâb ve evtâd, gerek nuşabâ ve nücebâ olsun.

Müceddid-i elf-i şānī:

Müceddid-i elf-i şānī H'āce Aḥmed el-Fārūkī en-Nakşibendī el-Ḥanefi el-Hindī es-Sehrendī ḥazretleridir. Biz, terceme-i ḥāl-i ḳudsīlerini *Mir'at-ı İmām-ı Rabbānī* isimli eṣerimizde icmālen ve tafşīlen yazdık. İttılā' ḥāşıl itmek isteyenler aña mürāca'at eyleyebilirler.

Müceddid-i elf-i şānīniñ 'ulūmı (mişkāt-i nübüvvet-i Muḥammediyyeden) muktebesdir. Mişkāt-i velāyetden degil. Birinci elf nihāyet bulup ikinci elf başladıktan soñra Allāh 'azīmüŝ'ş-şān İmām-ı Rabbānī ḥazretlerini ḥalk [37b] ve ihrāc buyurmuş, zāt-ı ḳudsiyyet-simātını elf-i şānī müceddidliği ile şeref-yāb kılmışdır. Kırk sālīşden soñra tamāmen istitāra yüz tutmuş, yerini kemālāt-i velāyet-i zıllıyye işğāl itmiş olan kemālāt-ı nübüvvet ver[d]ānını İmām-ı Rabbānī ile tāzelenmiş, bütün tarāvet ve ḥaḳāyıkı ile yeniden zuhūra gelmişdir. Müceddid-i elf-i şānīniñ zāt ve şıfāt ve ef'āl-i vācib-i te'ālāya; ezvāk, mevācād, aḥvāle; küşūfāt, zuhūrāt, tecelliyāta mütē'allik 'ulūm ve ma'ārifi, 'ulūm ve ma'ārif-i evliyāniñ māverāsı olup ḥayta-i erbāb-ı velāyetden ḥāricdir.

'Ulemā-yı zāhir gibi erbāb-ı velāyet daḥi anıñ idrākinden kāşırlar, derkinden 'ācizlerdir. Müceddid-i elf-i şānī ümmet içinde şerī'at-ı cedīde ile meb'ūs enbiyā-yı 'ulū'l-'azma şebīḥ bir vārişdir. Aña ḥāş bir çok kemālāt, esrār, ḥaḳāyık vardır ki tafşīl ü izāḥına bu eṣerin maḥmili yoḳdur.

Ḳayyūmiyyet: Mansıb-ı kayyumiyyet şāḥibi, Haḳ celle ve a'lāniñ 'ālemde zātı ḥalīfesi ve nā'ib-i menābıdır. Abdāl ve evtād anıñ da'ire-i zılālinde mündericler, aḳṭāb ve efrād anıñ muḥīt-i kemālinde mündemiclerdir. 'Ālemiñ kıyāmı anıñ zātı iledir. Çünki efrād-ı 'ālem mezāhir-i esmā ve şıfātdır. Anlar meyānında zāt kā'in degildir. Cümlesi a'rāz ve evşāfdır. Bir zāt ve cevher gerekdir ki anlarıñ kıyāmları anıñla ola. İşte o zāt ve cevher kayyūm-ı zamāndır.

[38a] 'Ādetullāh öyle cārīdir ki, ḳurūn-ı mutaṭāvile, ezmān-ı mütēbā'ideden soñra bir 'ārife zātdan naşīb 'aṭā buyurulur. Bu 'ārif ḥilāfet ve niyābet-i zātiyye ḥükmüyle kayyūm-ı cemī'e-i eşyā kılınur.

Ma'lūm ola ki

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ [ظَلُومًا جَهُولًا]⁵⁴ āyet-i kerîmesinde mezkûr olan emānet, ber-sebîl-i hilāfet ve niyābet-i zātiyye cemîc-i eşyāya kıyyūmiyyetdir. Zîrā, muāmele-i kümmel-i insān bir maḳāma vāşıl olur ki anı hilāfet ve niyābet-i zātiyye hükmüyle cemîc-i eşyāya kıyyūm iderler. Cümleye ifāza-i vücūd u beḳa vesāir kemālāt-ı zāhire ve bâṭine anı tavassuṭuyla ḥāşıl olur. Melekler anıla mütevessiller, ins ü cin aña müteşebbislerdir. Bilsünler bilmesünler ḥaḳīkatde cemîc-i eşyānıñ teveccühü anıñ cānibinedir. Kıble-i teveccüh-i cihāniyān odur.

Bir zāt ki kıyyūmiyyet manşıbı ile müşerref ola, bi'z-zāt vezîr-i aḳzam ve vekîl-i muṭlak hükmündedir. Maḥlûḳatıñ mühimmâtı aña mercûdur. Her ne kadar ināmāt ve iḥsānāt sulṭāndan ise de anıñ vuşûlî tavassuṭ-ı vezîre merbûṭdur. Bu manşıb bi'l-aşāle enbiyā-yı ulü'l-azma maḥşûşdur. Bu büzürgvārāna verāset ve teba'ıyyetle kümmel-i efrād-ı insāndan kimi müşerref iderlerse devlet-i mezkûre aña müselleme ve müfevvezdir.

Kıyyūmiyyetiñ maḥall-i zuhûrî dāire-i kemālāt-ı ulü'l-azmdır. Kıyyūmiyyete ḳuṭbiyyet ma'nāsı virenlerin re'y ü hükümleri doğru degildir. Zîrā, ḳuṭbiyyetiñ maḥal ve mertebe-i zuhûrî velāyet-i şuḡrādır. Bu ḥuşûs aşāğıda mezkûr olacaḳdır. [38b] Kıyyūmiyyet manşıb-ı aẓîmü's-şānı ile bu ümmetden ibtidā İmām-ı Rabbānî, müceddid-i elf-i sānî Hâce Ahmed-i Fārūkî, kendülerinden soñra bi'l-verāse maḥdūmları urvetü'l-vuşḳa İmām Muḥammed Maşûm ile anlarıñ ba'z-ı evlād-ı izām ve ḥulefā-yı kirāmı müşerref olmuşlardır.

İmāmet: Kümmel-i tābiān-ı nebiden verāset ve teba'ıyyetle kemālāt-ı maḳam-ı nübüvveti tamām eyleyenlerden ba'zısını manşıb-ı imāmetle ser-firāz iderler. Ba'zısında ol kemālātıñ mücerred ḥuşûlüyle iktifā eylerler.

Bu ekābiriñ her biri ol kemālîñ nefsi husûlünde berāberlerdir. Tefāvüt, manşıbıñ vücūd ve ademinde ve ol manşıba ta'alluḳ u terettüb iden umûrdadır.

İmāmetiñ maḥal ve mertebe-i zuhûrî dāire-i kemālāt-ı nübüvvetidir.

Hilāfet: Kümmel-i tābiān-ı evliyādan teba'ıyyet ve verāsetle kemālāt-ı velāyet-i nübüvveti ya'nî velāyet-i kübrāyı – velāyet-i enbiyāyı tamām idenlerden ba'zısını

⁵⁴ Biz, emaneti göklere, yere ve daḡlara sunduk. Onu yüklenmeye yanaşmadılar. Ondan korktular. Onu insan yükledi. O, çok zalim ve çok cahildir. (Ahzab 72)

manşib-ı hilâfetle müşerref iderler. Baʿzısında ol kemâlâtın mücerred husûli ile iktifâ iderler. Bu ekâbiriñ dañi ol kemâlinñ nefis-i huşûlünde berâberlikleri vardır. Tefâvüt, manşibiñ vücûd ve ʿademinde ve ol manşıba terettüb iden umûrdadır. Hilâfetiñ mañal ve mertebe-i zuhûrî dâʿire-i velâyet-i kübrâdır.

Gerek manşib-ı imâmet ve gerek manşib-ı hilâfet kemâlât-ı aşliyyeye taʿalluk ider. Kemâlât-ı zılliyyeye taʿallukları olmaz.

[39a] Kûṭbü'l-irşād: Kemâlât-ı zılliyyede manşib-ı imâmete münâsib olan kûṭbü'l-irşādlık manşıbdır. Bu mañam gûyâ fevkde olan manşib-ı imâmetiñ zıllıdır.

Maʿlûm ola ki

Manşib-ı ferdiyyeti de câmiʿ olan kûṭbü'l-irşād ziyâdesiyle ʿazîzü'l-vücûddur. Zîrâ, kûrûn-ı bâʿide ve ezmân-ı taavîleden şoñra bu nevʿ bir cevher vücûda getirirler. ʿÂlem-i zulmânîyi anıñ nûruyla münevver iderler. Anıñ şems-i irşād u hidâyeti muhîṭ-i ʿarşdan merkez-i ferşe kadar tamâm-ı ʿâleme şâmilidir. Kime hidâyet ve rüşd ve maʿrifet hâşıl olursa anıñ tarîkinden vârid ve andan müstefâd olur. Anıñ tavassuṭı olmañsızın hiçbir kimse bu devlete ulaşamaz. Anıñ nûr-i hidâyeti deryâ-yı muhîṭ gibi bütün ʿâlemi tutmuş ve kaplamışdır. Bu deryâ ke-ennehû münce midir. Bu ulu bir tâlibe müteveccih olsa bu teveccüh üzerine dil-i tâlibe bir tarîk-i maʿnevî açılır. O tarîkden ihlâs ve teveccühi miñdârı tâlib deryâ-yı mezkûrdan kanar. Bir tâlib zıkr-i ilâhî ile iştiğal itse de ol ʿazîze olmasa ve bu ʿadem-i teveccüh, inkârından degil, ʿadem-i ʿilminden nâşî bulunsa, aña da böyle fâʿide hâşıl olur. Lâkin şüret-i ûlâda, şâniden ziyâde huşûle gelir. Fañat ol büzürgi inkâr iden şahış veya anıñ incindigi kimse ne kadar zıkr-i ilâhî ile meşgul olsa, hañikat-i rüşd ve hidâyetden mahrûmdur. İşte kûṭbü'l-irşād öyle bir mertebe-i ʿulyâ ve manşib-ı ʿuzmâ şâhibidir.

[39b] Kûṭbü'l-aḳṭâb: Kemâlât-ı zılliyyede manşib-ı hilâfete münâsib olan, manşib-ı kûṭbü'l-aḳṭâbdır. Aña kûṭb-ı medâr dañi dinür. Gûyâ bu mañam tahtda, velâyet-i şugrâdadır. Fevkde velâyet-i kübrâda olan hilâfetiñ zıllıdır.

Kûṭb-ı medâra aʿvân ve enşarı iʿtibâriyle kûṭbü'l-aḳṭâb denir. Çünki kemâlât-ı kûṭbiyyeti hâʿiz olanlarla ṭabaḳât-ı ricâlü'l-ğayb ve bu ṭabaḳâtın reʿîsleri, beldelerle buḳʿalarıñ aḳṭâb-ı cüzʿiyye ve hükmiyyeleri anıñ aʿvân u enşarıdır.

Bilinmelidir ki kemâlât-ı kûṭbiyyeti iḥrâz iden evliyâ bir zamânda müteʿaddid olabilir. Fañat manşib-ı kûṭbiyyeti hâʿiz olan velî birdir. Aña kûṭbü'l-aḳṭâb denir. Şâhib-i

manşib için lā-yuʿad ve lā-yuḥṣā ḥaṣāʾiṣ ve evṣāf vardır ki anlarıñ diger evliyā ve aḳṭābda bulunması mümkünsüzdür.

Ferdiyyet: Ferdiyyet, ḳuṭbuñ dāʿire-i taṣarruf ve tābiʿiyyetinden ḥāric olan evliyā-yı ʿiẓāmdır. Bunlarıñ ṣāhib-i manşib olan reʿīslerine (ferdüʿl-efrād) tesmiye olunur. Müfredūnuñ tamām-ı teveccūhi Cenāb-ı Hāḳḳadır. İrşād ve daʿvetle ʿalāḳaları olmaz. Zīrā, erbāb-ı zulūmāt u küdürāt, ehl-i cehl ve enāniyetle uğraşmak anlarıñ kārı degildir. Şu kadar ki eger kemālāt-ı ferdiyyet, maḳām-ı daʿvet ve tekmīl-i ḥalk olan ḳuṭbūʿl-irşādlik ile ictimāʿ eyler de nisbet-i kemālāt-ı ferdiyyet ḡālib [40a] gelirse yine irşā[d]-ı zūnūbdur. Ve eger nisbet-i kemālāt-ı ferdiyyet ḡālib gelmezse bu iki nisbetiñ ṣāhibi ḥadd-i iʿtidālde ḳāʿim, zāhiri tamām-ı ḥalk ile, bātını biʿl-küllīye Hāḳ iledir. Nisbet-i kemālāt-ı ferdiyyetiñ başka, manşib-ı ferdiyyetiñ başka olduḡı bilinmek lâzımdır.

İyi anlaşılmalıdır ki daʿvet ve tekmīl-i ḥalk maḳāmında derece-i ʿulyā, ḳuṭbūʿl-irşādlik manşibi ile ferdüʿl-efrādlik manşibi kendisinde müctemīʿ olan zāt-ı ecclüʿş-şıfāt içündür. Yukarıda evṣāf-ı celīlesi mezkūr olan ḳuṭbūʿl-irşād bu iki kemāliñ menāşibını ḥāʾiz olan zātdır. Anıñçün ziyādesiyle ʿazīzūʿl-vücūd nādirüʿz-zuhūrdur.

Böyle olmakla berāber yalnız manşib-ı ḳuṭbūʿl-irşād daḡi kemāl-i daʿvet ve tekmīl-i ḥalkda kāfīdir.

Ammā iki manşib kendisinde müctemīʿ olan ulu için ḥaṣāʾiṣ-i ʿāliyye kemālāt-ı bālīga vardır. Anıñ enzārı emrāz-ı ḳalbiyyeye ṣāfī, liḳā ve şoḡbeti aḥlāḳ-ı nā-marzıyyeyi dāfiʿdir.

Seyyidüʿt-ṭāʾifetüʿş-şūfiyye Cüneyd-i Bağdādī ile, Hʿāce ʿAlāuddīn ʿAtṭār, ḳaddesallāhu sırrahumaʿl-ḡaffār ḥāzerātı manşib-ı ḳuṭbūʿl-irşād ile, manşib-ı ferdiyyeti cemʿ itmişlerdir.

Ġavṣūʿl-aḳzam: Ekṣer evliyā ʿindinde ḡavṣ ḳuṭb-ı medārdır. Ġavṣiyyet ḳuṭbiyyetden ḡayrı degildir. İmam-ı Rabbānī ʿindinde ise, ḡavṣ, ḳuṭb-ı medārıñ ḡayrıdır. Belki rüzgārıñ maḥdūmiyyeti odur. Ḳuṭb-ı medār yaʿnī ḳuṭbūʿl-aḳṭāb baʿz-ı umūrda andan meded-hʿāh olur. Maḳām-ı abdālıñ menāşibını [40b]⁵⁵ naşbda daḡi anıñ medḡali vardır.

⁵⁵Orijinal metnin 40b ve 41a varaklarında aşāḡıdaki metin harici notlar bulunmaktadır.

Evliyā-yı mektūmīn

Aḡyār

Abdāl ve nücebā

Ricālū'l-ğayb: Halkdan mestūr velīlerdir. Bunlar  alem-i kevnde H  k Te  l  n  n mez  hir-i kudret ve ma  ad  r-ı ta  arruf  t  d  rlar. Bunlar ir    d ile me     l olmazlar. Fa    t, H  k Te  l  n  n mur  d   olan kimseleri m  r  sid-i k  mile del  let iderler. Bunlar  n ev    f-ı   ar  be, a  v  l-i   ac  beleri olur.   sum  ndan ya  murlar anlar  n a  d  m   berek  t  yla n  z  l ider. Zem  nden otlar anlar  n   af  -y   himmetleriyle biter. H  k  n   me  iyyeti m  cibince bir kavmin bir kavme nu  ret ve   alebesi anlar  n te'y  d ve takviiyetleriyle   u    le gelir. Bunlar  n derec  t ve   ab  k  t       yledir.

D  rt bi  nler: Bunlara evliya-y   mekt  m  n denir. Bunlar birbirlerini a  lamazlar.     ret-i h  llerini bilmezler. Cem    -i a  v  lde kendilerinden ve h  l  'i  den mest  rlard  r. All  hu Te    l   anlar   d  ny  n  n bereket ve za    releri k  lm    d  r.

     y  zler: Bunlar ehl-i h  ll u   a  dd  r. Derg  h-   h  k  n  n bek    ileridir. Bunlara a  y  rdirler. Bunlar birbirlerini tan  rlar. Tedb  r-i um  rda m  a-ta  t derecedekiler, m  a-fev  k derecede bulunanlar  n iznine mu  t  aclard  r. Y  ksek derecelilerini  n   ab  k  t   a      dad  r.

K  r  klar: Anlardan k  r  k  na abd  l ve n  ceba dirler. Bunlardan hav  ar  k-       d  t [41a]   ok zuh  r ider. Hepsi ma  la  hata r  ci   olur.

On ikiler: Anlardan on ikisine nu  ab   veya ru  ab   denir. Bunlardan ta  arruf  t-   m  himme z  ahir olur.

Yedisler: Anlardan yedisine budal     dirler. Bunlar ta  arruf  t-   kevniyye-i   az  m  ye mu  ktedirlerdir.

    ler: Anlardan ikisine im  m  n, birine   u  t  b denir.   m  m  n man    b-     u  t  biyyete n  mzed olanlard  r.   u  t  bu  n iki mu    venetidirler.

  u  t  b: Hepsini  n re'  sidir. A  n     u  t  b-   med  r da  i dirler.   Ayn-   zam  nda   u  t  b  'l-a  t  b ismiyle tesmiye olunur. Evs  f-     aliyye, a  v  l-i ker  mesi y  karıda z  kr idilmi  tir.

Ya  n   ric  l-i   ayb t    fesinden vech-i tesmiyede ya  n   bu k  r  klara abd  l dinmesinde bir  ok vecihler vardır. [اب  دال] [يكونون بالشام وهم] اربعون رجلا كلما [ما] مات منهم رجل ابدل الله مكانه رجلا m  nfehim olundur. B  t  n ric  l-i   ayba     id taf    l  t F  t  h  t-   Mekkiyye'dedir.

Mesnev  nin:

C  mle     m z'  n sebeb g  mr  h   od

Kem kes   z'abd  l-   h  k     h   od

beytini  n   er  hine ba  . Onlarda da k  f   ma  l  m  t vardır.   abr   el-m  ft   Amasya

Nu  ab   ve ru  ab  

Budal    

3.17.Ṭabakāt-ı Ricālū'l-Ġaybīn Diger Bir Ta'rifī

Birinci ṭabakaya: el-ḳuṭb ve'l-ġavṣ tesmiye olunur.

İkinci ṭabakaya: imāmān tesmiye idilür. Bunlar ḳuṭbuñ vezīrlere dir. Biri sağında, digeri solunda olur. Sağında olan ʿālem-i melekūta, solunda olan ʿālem-i mülke nāzırdır. Bu iki ṭabakaya yukarıda zıkr idildiği vechle üçler dinür. Üçleriñ birincisi ḳuṭbdur.

[41b] Üçüncü ṭabakaya: evtād denir, dört kişidir. Biri maşrıka, biri mağribe, biri şimāle, biri cenūba nāzırdır. Rubʿ-i meskūnuñ tedbīr ve hıfzı bunlara müfevvezdır.

Dördüncü ṭabakaya: budalā – abdāl denir. Bunlar yedi kişidir.

Beşinci ṭabakaya: nuḳabā – ruḳaba denir. Bunlar on iki kişidir.

Altıncı ṭabakaya: nücebā denir. Bunlar kırk kişidir.

Yedinci ṭabakaya: aḫyār denir. Bunlar üç yüz kişidir.

İşbu ṭabakāt-ı ricālū'l-ġaybdan maʿdūd iki ṭā'ife daha vardır. Bunlar ḳuṭbdan ḥārice nazar iderler. Ve anıñ taşarrafundan ḥāricdirler. Bunlarıñ ʿadedini Allāhu Teʿālādan ġayrı kimse bilmez. Bu ṭā'ifeniñ birine efrād digesine ümenā tesmiye olunur. Yukarıki yedi ṭabakanıñ nazarı ise ḳuṭbadır.

Tenbīh:

Bilinmek lāzımdır ki: bir maḳāmıñ kemālınıñ ḥuṣūlü başka, manşıbıñ ḥuṣūlü başkadır. Meselā: kemālāt ve rütbe-i vezāreti müteʿaddid zevāt iḥrāz idebilir. Vezāret kemāl ve rütbesiniñ ḥuṣūlünde bunlar yekdigeriyle müşārik olurlar. Faḳaṭ: vüzerādan yalnız biri vezāret-i ʿuzmā ve vekālet-i ʿulyā ile ser-firāz olur. İşte: şāḫib-i manşıb bu vezīrdır. Diger vüzerā anıñ taḫt-ı emr ü maʿiyyetinde olur. Bināen ʿaleyh; bir zamānda kemālāt ve rütbe-i vezāreti iḥrāz idenler, müteʿaddid olduğu ḫālde manşıb-ı vekālet ve şadāreti ḥāʾiz olan vezīr birdir. Bu manşıbdā taʿaddüd yokdur. Yaʿnī: bir zamānda iki veya daha ziyāde vekīl-i muṭlaḳ şadr-ı aʿzam olamaz.

[42a] Aşḫāb-ı maḳāmatdan her bir maḳām aşḫābınıñ da şāḫib-i manşıb bir re'īsi ve ḳuṭbu vardır. O maḳāmıñ ve ehliniñ medārı odur. Ḳuṭbü'l-ʿarīfīn, ḳuṭbü'l-muḫibbīn, ḳuṭbü'l-zāhidīn, ḳuṭbü'l-mütevekkilīn, ḳuṭbü's-şābirīn gibi.

Ricālū'l-ġaybıñ mā-taḫt ṭabakada bulunanları, mā-fevḳ ṭabakaya tābiʿ ve merbūṭlardır. Her ṭabakanıñ ḳuṭb ve re'īsi olduğu gibi kıdem iʿtibārıyla da sıraları vardır.

Bir tabakada vefât idenlerin yerine kıdem sırasıyla diğerleri terfî idilir. °Ayn-ı tabakanın nihâyetinde boş kalan yere diğer mâ-taht tabakadan biri alınır. Böylece tabakalar da bir irtikâ hâlinde olur. Herhangi bir tabakada vefât idenlerin yerine, Allâhu Te°âlânın murâd buyurduğu, hâricden herhangi bir şâlih kulu alınması da câ'iz, belki vâki°dir. °Avâmın ricâlû'l-ğaybı bilmesi mümkünsüzdür. Meger irâde-i ilâhiyye ta°alluk ide, Hâk Te°âlâ bunları kıbab-ı tabî°at ve hicâb-ı beşeriyetle setr eylemiş, halkın hücum ve izdihamından maşûn kılmıştır. [اولیای تحت قبابی لایعرفهم غیرى]⁵⁶ haber-i kudsi, zât-ı rubûbiyyetinden başka kimseye bildirmediği velîleri olduğunu nâtikdir. Hattâ velî olduğu hâlde velâyetine °ilm ve °ıtlâ° bahş itmediği evliyâsı vardır.

Allâhu °Azîmü's-şân bir kimseye kendi velîliğini bildirmezse âhar kimseler bu mestûrân-ı ilâhîyi nasıl bilebilirler? Anınçün, evliyâ-yı °uzlet ve mektûmîn, evliyâ-yı °işret ve mürşidîn gibi degillerdir. Anları Allâh Te°âlânın bildirmediği kimseler aşlâ bilemezler. °Avâm-ı nâsın evliyâ-yı °işrete envâ°-ı ezâlar ve inkârda bulundukları hâlde evliyâ-yı °uzlete ve ricâlû'l-ğayba muhabbet-i gıyâbiyye göstermeleri meçhûl ve mestûr olmalarından nâşîdir. Eger anlardan biri ma°lûm olsa da halka şu ricâlû'l-ğaybdandır dense, şûret⁵⁷[42b] ve şekl-i zâhirlerine bakarak inanmazlar. Çünkü: onların muhayyilelerinde ricâlû'l-ğaybın başka bir şekil ve hey°eti mevhûm bir şûret ve heykeli vardır.

3.18. Hızır ve İlyâs °Aleyhimü's-selâm Kimlerdir? Bunlar Hayâtda mıdırılar?

Hâzret-i Hızır ve İlyâsın Benî İsrâîlden olduklarına dâ°ir ba°z-ı evliyâ-yı °izâmın aqvâli vardır. Bunlar °ömr-i tabî°ilerini ikmâl itdikten sonra vefât eylemişlerdir. Bunların ber-hayât olduklarına dair aqvâl ve bu bâbda menkûl âşâr hakîkatden me'hûz degildir. Çünkü: Allâhu Te°âlâ bunların rûhlarına ahyâlar gibi tecessüd iderek °âlem-i °arzda taşarrufâtda bulunmak kudret ve hâşiyyeti virmiştir. Anınçün: zuhûrları bilâ-fark hayâtda olanlar gibi vukû° bulmaktadır. Hakîkat-i hâlin böyle olduğunu İmâm-ı Rabbânî, müceddid-i elf-i şânî tahkîk eylemiş, bu şûretle vefâtlarına kâ'il olanlarla hayâtına kâ'il olanlar arasındaki nizâ° ve ihtilâfı ber- taraf itmiştir.

⁵⁶ Kubbelerimin altında öyl evliyalar vardır ki Benden başka kimse bilmez. (Hadisi kudsi)

⁵⁷ Orjinal metinde sehven şûret kelimesi iki kere yazılmıştır.

Hazret-i Hızır ve İlyās ‘aleyhimü’s-selām mütecessid rūhlarıyla muhtâc-ı mu‘âvenet ve imdâd olanlara izz-i Hakla zühûr [43a] iderek meded ve yardım iderler. Yiyecek ve içecek, para ve sâ’ire virirler. Neşâyih ve mev‘izede bulunurlar. Tâlib-i Hak ve hakikat olan muhlis ve şâdık ve müste‘idler vaktiñ mürşid-i kâmiline delâlet iderler. Havâda tayrân itmek, şu üzerinde yürümek gibi hâlat ve ‘ağılları hayrete düşürecek havârık-ı ‘ādât kendilerinden dâ’imî’z-zuhûrdur. ‘Ale’l-ekşer kûtbü’l-aqtâb ile berâber olurlar. Ve aña uyarak namâz kılarlar. Evliyâullâh için ‘ulûm-i ledünniyye makâm-ı kûtbîyyete vâsıl oluncaya kadar Hızır ‘aleyhi’s-selâmıñ tavassu‘uyla hâşıl olur. Makâm-ı kûtbîyyeti ihrâzdan soñra ‘ulûm-i ledünniyyeyi kendi asl u hakikatinden alır. Hızırın tavassu‘una ihtiyâc kalmaz. Bu umûruñ tafşîli İmam-ı Rabbânî, müceddid-i elf-i şânîniñ âşârında mevcûd ve muharrerdir.

Üveysiyyet: Kibâr-ı evliyâdan bir kavim vardır ki, anlara Üveysiyân dinür. Bunların zâhirde pîre ihtiyâcları olmaz. Anları emr-i Hakla zât-ı risâlet hıcr-ı ‘inâyetinde gayrın tavassu‘una hâcet kalmadan terbiye ve tekmîl ider. ‘Ârif-i billâh, ‘âşık-ı Rasulullah, seyyidü’l-tâbi‘în Üveys-i Karamî radıyallâhu ‘anh bu kavmiñ re’îsidir. [43b] Evliyâullâh Hakkında bu mazhariyyet ‘azîm bir rütbe, ‘âlî bir pâyedir. Anıñçün bu nev‘ Üveysiyyet ekâbirden pek az zevâta naşib olmuştur. Bunuñ gibi: evliyâ-yı ‘izâmdan ba‘z-ı ları tâlib-i hak ve hakikat olanlardan ba‘z-ı larını rûhâniyetleriyle terbiye iderler. Bunlar da kısmen pîr-i zâhire muhtâc olmazlar. Bu cemâ‘ate dahî Üveysiler denir. Bunlar da Üveysiler meyânında dâhildir. Yüksek fıtratlı ba‘z-ı ekâbire esnâ-yı sülûkunda bu mazhariyyet el vermiştir.

Tenbîh:

Görülüyor ki; iki kısma inķisâm itmekdedir.

Birinci kısım: Rasûl-i ekrem şallallâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiziñ rûhânî terbiyelerine nâ’il olanlardır. Bu ‘azîm devlete mazhariyyet erbâbınıñ mürşid-i âhara ihtiyâcı yokdur. Çünkü, mürşidi Cenâb-ı Mürşidü’l-‘âlemîndir. Aña hiçbir mürşid el uzatamaz. Ve terbiyetde bulunamaz. Mürebbâ-yı Hazret-i Maḥbûb-i Kibriya olan zevât Şahâbe-i Kirâma şebîh olduğundan hiçbir velî ve mürşidden istirşâd idemez. Faķat bu devletlülerin miķdârı ğâyet azdır. Üveys el-Karamî radıyallâhu ‘anh gibi.

[44a] İkinci kısmı: ekābir-i evliyādan biriniñ terbiye-i rūḥāniyesine mazhar olanlardır. Bunlarıñ miqdārı evvelkilere nazaran fazlacadır. Lākin bu mürşid ve mürebbī-i rūḥāni, terbiye itdiği kimseyi bir mürşid-i ḥissī ve cismāniye ḥavāle ider.

Ḥaḳīkat-i kāra vuşūlleri bu vechle te'mīn olunur. Nitekim: ser-ḥalka-i silsile-i ḥazērāt-ı Ḥācegan, Ḥāce-i a'zam-ı cihan Ḥāce Abdülḥalīk-ı Gücdüvānī ḥazretleri; İmām-ı tarīkat, şems-i ḥaḳīkat Ḥāce Bahāüddīn Naḳşibend ḥazretlerini taht-ı terbiyet-i rūḥāniyetlerine aldıktan sonra o zamānda kayd-ı ḥayātda bulunan sādāt-ı silsileniñ eñ büyük nā'ib-i menābı, maşdar-ı āyāt ve kemālātı, 'ārifi b'illāh, vāşılı ila'llāh, Ğavs-ı a'zam-ı Rabbānī, maḥbūb-i eccl-i sübhānī, Seyyid Emīr Külāl en-Nesefī ḥazretlerine 'izām ve ḥavāle buyurmuşlardır. Evliyāullāhıñ sīret ve ḥayātlarına vāḳıf olan zevātıñ bu gibi aḥvāl ve vaḳāyi' ma'lūmlarıdır.

Gerek Rasūl-i Ekrem efendimiziñ ve gerek meşāyih-i 'izāmdan biriniñ rūḥāniyetlerinden terbiye görenlere, maḥbūbān, murādān, maṭlūbān denir. Sābıka-i 'ināyet-i ezeliyye-i ilāhiyye bunlarıñ dest-gīrlere. Bunlar tarīk-i ictibā ve ıstıfāya sālīklerdir. Bunlar fıtratlarında māye-i maḥbūbiyyet olanlar, ve muta'zamın-ı sülūk olan cezb-i ilāhiyyeye mazhar kılınanlardır. Bunlar maḳşad ve murāda sür'at ve suhūletle iletilürler. Her ihtiyācdan müşkilātsiz taṭmīn olunurlar.

[44b] Fıtratlarında māye-i maḥbūbiyyet olmayanlara muḥibbān, mürīdān, ṭalībān denir. Bunlar sülūk ve mücāhede yolundan gidenler, maḳşūda su'ubetle ve uzun zamānlarda vāşıl olanlardır. Bunlar cezbeye ancak seyru fi'llāh maḳāmında nā'il olurlar. Bunlar için bir mürşid-i ḥissī ve pir-i cesedīye ihtiyāc kat'īdir.

İmām-ı tarīkat, hümām-ı şerī'at, muḳtedā-yı ḥaḳīkat, Ḥāce-i a'zam Muḥammed Bahāüddīn Naḳşibend ḥazretleri de intihā-yı ḥāllerinden itibāren Cenāb-ı Ḥāce-i Kā'ināt 'aleyhi ekmelü's-şalavat ve efḍalü't-taḥiyyat efendimiz ḥazretleriniñ terbiyet-i ḥaṣṣa-i 'azīmelerine kemāl-i mazhariyyetle ser-firāz olanlardandır raḍıyallāhu te'ālā'anh

İkzaz:

Bir ṭalib eşnā-yı taleb ve mesā'ide evliyāullāhdan ba'z-ı zevātıñ rü'yāda veyāḥūd yaḳazada ba'z-ı günā telkīnāt ve imdādātına mazhar olabilir. Bu umūr ṭalibler ḥaḳkında keşirü'l-vuḳū'dur. Faḳat bu ḥāller yukarıda mezkūr Üveysiyyet tarīkiyle terbiye olunmak degildir. Zīrā Üveysiyyet tarīkiyle terbiye idilmek başka, ba'z-ı günā telkīnāt

ve imdādata [45a] mazhar olmak başkadır. Üveysiyyet tarīkiyle terbiye olunmak ḥaḳīkat-i kāra vāşıl oluncaya kadar büyük taşarruflarla bilā-fāşla terbiye idilmek, ecell-i mertebe-i sülūk olan fenā fi'llāh ve beḳā bi'llah sa'ādetine ulaştırmaktır. Esāsen mürşide tevessülден, sülūk-ı tarīkadan maḳşad da bu sa'ādete irişmek, anıñla müşerref olmaḳdır.

Eger bir tālib: aḥvāl-i mezkūreye istinād ider de ben Üveysiyim ve fülān evliyāññ rūḥāniyyetinden telkīnāt alıyor, imdādat görüyor, birçok esrāra vāḳıf oluyorum diyerek hissī ve cesedī mürşide tevessülден, seyr ü sülūkdan kendini maḥrūm eylerse, nefsinin ve şeytānın bāzīçe ve maşharası olmuş, ḥüsrān ve ḥırmān girdāblarına yuvarlanmış dımeḳdır.

Ḥayātda mürşidi olan bir tālibe daḥi, ba'ż-ı evliyāññ rūḥāniyyeti zuḥūr iderek telkīnāt ve imdādātда bulunabilirse de bu ḥāl bir taḳım sebeb ve ḥikmetlere mebnī, tālibin ḥāl ve isti'dādı, teslīm ve i'tikādı vefḳince kendi mürşidinin zuḥūr-i şuver-i rūḥāniyesinden başka bir şey degildir. Yāḥūd mürşidinin irāde ve ihtiyārıyla sebebler, fā'ideler, ḥikmetler taḥtında vāḳi keyfiyyetlerdir.

[45b] Ḥayātda mürşid-i ḥaḳīkī olan tālibler yukarıda mezkūr ḥāllere ve emşāline ehemmiyet virirler, kıble-i füyūz ve teveccühü teşettüte uğadırlarsa bunların daḥi ḥālleri perīşān, tarīḳ-i feyz kendilerinden münsed olur. Tālib-i şādıkın vesā'it ve vesā'il-i sā'ire ile vārid füyūzat ve fütūḥatı da kendi muḳtedāsından bilmesi lāzımdır. °Aks-i taḳdīrde istifāza-i kāmileden, maḳşada vuşūlden maḥrūm olur. Nisbeti daḥi bir nisbet-i şuveriyye ve resmiyye olmaḳdan ileri geçmez. Çünkü, hidāyet ve ma'rifet-i ḥāşşa-i rabbāniyye, ṭuruk-i °aliyyede bi'l-vāsıta vārid olmaḳda, muḳtedāññ rūḥāniyyet ve cismaniyeti bu vesait-i füyūz ve fütūḥu teşkīl itmekdedir. Vaḥdet-i vesā'it teessüs eylemedikçe ifāza ve istifāza-i ḥaḳīḳiyyenin vukū'u mümkünsüzdür. Bu mevzū'lar tāliblerin mezālīḳ-i aḳdāmındandır. Mürşide te'sīs-i nisbet kolaydır faḳat: muḥāfaza-i nisbet ḡāyet gücdür. Çok diḳḳatli davranmaḳ kıble-i füyūz ve fütūḥu perākende ve perīşān itmemeḳ, maḥrūm-ı kemāl olmamaḳ lāzımdır.

3.19.Mürşid-i Kāmile Vāşıl Olanların Derecāt-ı İstifāzası

Mürşid-i kāmile nisbet ḥāşıl idenler istifāza i'tibārıyla eşnāf-ı keşīre ve derecāt-ı muḥtelifeye ayrılırlar.

1- Mücerred nisbet ḥāşıl ve te'sīs idenlerdir.

- 2- Yukarıki nisbeti hâşıl itmekle kalmayan, dâire-i imkân seyr u sülûkundan naşîb alanlardır.
- 3- Dâire-i imkân seyr u sülûkunu nihâyete irdirenlerdir.
- 4- Sülûk ile velâyet-i şûgra dâiresine irtikâ idenlerdir. **[46a]**
- 5- Sülûk ile dâire-i velâyet-i kübrâya irtikâ idenlerdir
- 6- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] ulyâyâya [irtikâ idenlerdir]⁵⁸
- 7- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] kemâlât-ı nübüvvete [irtikâ idenlerdir]
- 8- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] risâlete [irtikâ idenlerdir]
- 9- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] ʿulû'l-ʿazma [irtikâ idenlerdir]
- 10- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] haqîkat-i Kaʿbe-i Muʿazzamaya [irtikâ idenlerdir]
- 11- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] Kûrʿân-ı Mecîde [irtikâ idenlerdir]
- 12- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] şalâta [irtikâ idenlerdir]
- 13- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] maʿbûdiyet-i şırf-i zâtî serhaddine [irtikâ idenlerdir]
- 14- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] haqîkat-i İbrâhîmiyye [irtikâ idenlerdir]
- 15- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] haqîkat-i Müseviyye serhaddine [irtikâ idenlerdir]
- 16- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] Muhammediyye [irtikâ idenlerdir]
- 17- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] Ahmediyye [irtikâ idenlerdir]
- 18- [Sülûk ile dâire-i velâyet-i] hubb-i şırf-ı zâtîye [irtikâ idenlerdir]
- 19- Sülûk ile dâire-i zât-ı baht ve lâ-taʿayyün serhaddine irtikâ idenlerdir.

Müntesiblerin ekseriyyet-i ʿazîmesini bir rakamlı nisbet-i mücerrede aşhâbı teşkil ider. Bu nisbetin muʿteber olabilmesi için teslîm ve ictikâd ve ihlâşın hadd-i aşgarîsi bilâ-inkîtâʿ mevcûd ve mahfûz olmak şartdır. Bu şartları hâiz olanlar nisbet-i evliyâullâhın berekât-ı keşîresini dünyâ ve âhiretde görürler. Diger rakamlarla tʿarîf ve tavşîf idilen**[46b]** merâtib erbâbı ise derecelerine göre mazhar-ı ʿinâyât-ı ʿazîme-i ilâhiyye olurlar. Faqat üçüncü rakamdan yukarıki merâtibe vâşıl olanlar nâdirdirler. Daha yukarıya irtikâ idenler ise mâ-fevke doğru ender-i nevâdirden olurlar.

⁵⁸ Köşeli parantezle eklediğimiz bu kısımlar orijinal metinde yazılmamış, yerine “denden işareti” koyulmuştur.

3.20.Ehl-i Sülûka Nisbet ve İzâfe İdilten Vuşûlûn Ma'nâsı

- 1- Laţîfeleri aşîllarına vâşıl olanlardır. Bunlar dâ'ire-i imkânîñ sâfir ve sâlikleridir. Sukûţ ve rücû'dan me'mûn degillerdir.
- 2- Laţîfeleri aşîllarının aşîllarına vâşıl ve dâ'ire-i velâyet-i şugraya dâhil olanlardır. Bunlar sukûţ ve rücû'dan me'mûn ve mahfûzlardır.
- 3- Bunlar leţâ'if-i âlem-i emrleri ve laţîfe-i nefsleri dâ'ire-i velâyet-i kübrâya vâşıl olanlardır.
- 4- Bunlar 'anâşır-ı şelâşeleri 'unşur-ı mâ, 'unşur-ı nâr, 'unşur-ı havâları velâyet-i 'ulyâya vâşıl olanlardır.
- 5- Bunlar 'unşur-ı türâbları dâ'ire-i kemâlât-ı nübüvvete vâşıl olanlardır.
- 6- Bunlar leţâ'if-i âlem-i emr ve leţâ'if-i âlem-i halkdan mürekkeb hey'et-i vahdâniyeleri dâ'ire-i kemâlât-ı risâlete vâşıl olanlardır.
- 7- Bunlar hey'et-i vahdâniyeleri dâ'ire-i kemâlât-ı 'ulû'l-'azma vâşıl olanlardır.
- 8- Bunlar hey'et-i vahdâniyeleri dâ'ire-i hakîkat-i Ka'be-i Mu'azzamaya vâşıl olanlardır.
- 9- Bunlar hey'et-i vahdâniyeleri dâ'ire-i hakîkat-i Kur'âna vâşıl olanlardır. [47a]
- 10- Bunlar hey'et-i vahdâniyeleri hakîkatü's-şalâta vâşıl olanlardır.
- 11- Bunlar hey'et-i vahdâniyeleri serhadd-i ma'bûdiyet-i şırf-ı zâtî dâ'iresine vâşıl olanlardır.
- 12- Bunlar hey'et-i vahdâniyeleri dâ'ire-i hakîkat-i İbrâhîmiyyeye vâşıl olanlardır.
- 13- Bunlar hey'et-i vahdâniyeleri hakîkat-i Müseviyyeye vâşıl olanlardır.
- 14- Bunlar hey'et-i vahdâniyeleri dâ'ire-i hakîkat-ı Muhammediyyeye vâşıl olanlardır.
- 15- Bunlar hey'et-i vahdâniyeleri dâ'ire-i hakîkat-ı Ahmediyyeye vâşıl olanlardır.
- 16- Bunlar hey'et-i vahdâniyeleri dâ'ire-i hubb-i şırf-ı zâtîye vâşıl olanlardır.
- 17- Bunlar hey'et-i vahdâniyeleri dâ'ire-i zât-ı baht vâhidîyyet-i mücerrede ve zât-ı muţlaka ve lâ-ta'ayyün serhaddine vâşıl olanlardır.

Bu şoñ maķâm ve mertebeye vâşıl olanlara bütün hakîkat ma'nâsıyla vâşılı ila'llâh, fânî fi'llâh, bâķî bi'llâh denir ki: vuşûl-i tâm ve ekmel erbâbı ancak bu ârifler ve vâşılardır. Bu derece-i nihâyetü'n-nihâyeye vuşlat ve nâ'iliyyet şoñ derecede müte'assir ve ziyâde şa'b u müşkildir. Muhammediyyü'l-meşreb olan evliyâdan sülûkunu bu mertebe-i 'ulyâ ve gâyet kuşvâya irdirenler hakîkaten ender-i

nevâdirdendir. Vücûdları, ismi mevcûd cismi ma'ûdüm olan kibrît-i ahmer, °anķā-yı muğrib gibidir.

3.21.Ba'z-ı Mühim Huşûât

Şeyhi vefât iden tâlibleriñ haķikî bir mürşid bularak hemân intisâb itmeleri, bir takım yañlış ve ğayr-ı şahîh telakkîler ve muhâkemelerle kendilerini sülûkdan mahrûm eylemeleri ve şeyhimiñ rûhâniyeti bana kâfidir [47b] başka tarafa veya tarîķe nisbet hâşıl idersem başımda şeyhim olduĝu hâlde silsile-i sâdâtım benden incinir, yüz çevirir ahvâlim perîşân olur gibi fikir ve mülâhazalarda bulun[ma]malarıdır.

İyi bilinmelidir ki:

Bir tâlibiñ zıll-ı ism-i ilâhîye vâşıl ve anda fânî ve bâķî oluncaya kadar bir mürşid ve mürebbîniñ irşâd ve terbiyesine ihtiyâc-ı kaťisi vardır. Kable'l-fenâ ve'l-beķā tâlibleriñ bu ihtiyâcdan müstaĝnî kalmalarına imkân yokdur. Fenâ ve beķā devleti ile müşerref olan bir sâlikiñ her ne kadar mürşidiñ ıtlâķ ve icâzesine mazhar olmuş bulunur, maķâm-ı hilâfet ve icâzete kadar olan sülûk ve teslîk cihetinden mürşidiñ delâletine ihtiyâcî kalmazsa da mâ-fevķ maķâmata irtikâsı mürşidiñ delâletine, teslîkine, himmetine menûtdur. Zîrâ, bir sâlikiñ zât-ı baht-ı ilâhîye vâşıl olmuş bir mürşide, bu nihâ'î menzileye vuşûlüne kadar ihtiyâcî kaťîdir. İhtiyâciñ bi'l-küllîye zevâli sâlikiñ dâ'ire-i zât-ı baht-ı ilâhî serhaddine vuşûlünden ve orada fenâ ve beķā huşûlünden soñra taķaķķuk-pezîr olur.

Böyle olmakla berâber öyle bir muķtedânîñ edâ-yı haķ terbiyetini? yerine getirmege, anıñ berekâtından müstaĝni kalmaĝa hiķbir kâmilîñ °âlemde, [48a] belki ebedü'l-âbâdda muķtedir olamayacaĝı bir emr-i muhakķaķdır.

Eĝer bir mürşidiñ nihâyet-i kemâli ilk maķâm-ı icâzet ve hilâfet ve da'vet olan fenâ ve beķânîñ mavtın-ı taķaķķuku bulunan velâyet-i şuĝra maķâmından ileri degilse, bu kâmil tâliblerini kendi bulunduĝu mertebeye kadar teslîk ve îşâl idebilir. Mâ-fevķ maķâmata bi't-tab °îşâl eyleyemez. Çünkü kendisi tâlib-i fevķ ve mâ-fevķü'l-fevķdir. Böyle bir mürşidiñ sâliki, eĝer mürşidiniñ maķâmına vâşıl olduĝdan soñra mâ-fevķe müsta'idd-i teraķķî bulunursa, anı mürşidiñ, mâ-fevķ kemâl erbâbına göndermesi lâzımdır.

Mâ-fevķ kemâl aşhâbı mevcûd degilse ve yâhûd kendince ğayr-ı ma'ûlüm ise keyfiyeti bildirmedi, tâlibiñ kendi kendine ne şüretle hareket eylemesi lâzım geleceğini

söylemesi icab ider. Fakat, mürşidini geçen sâlik ziyâdesiyle nâdirdir. Sâliklerin böyle bir tevehhüm ve haṭāya düşmemeleri lâzımdır. °Aks-i taḳdīrde perīṣān ve maṭrūd olmalarından korkulur. Mezkūr tevehhüm bir çok sâliklerin ṭardına münce olmuşdur. Ahvāl ve keyfiyyāt-ı mesrūdeye bināen: mürşidi vefāt iden ve ilk mertebe-i fenā ve beḳāya nā'il olmamış bulunan her ṭālibiñ vakit geçirmeden bir mürşid-i kāmīl bularak anıñ emir ve irādesi altında sülūkunu ikmāle çalışması bir mecbūriyyetdir. °Aks-i taḳdīrde nākış ve maḥrūm kalır.

[48b] Şurası da ehemmiyetle nazar-ı diḳḳatde bulundurulmalıdır ki, mürşidi vefāt idenler, mürşid-i kāmīl bulamazsalar hayātlarını istiḳāmetle geçirerek luṭf-i maḥz-ı ilāhīye, evliyā-yı kümmelīniñ rūḥānī imdādlarına muntazır olarak ḳalmalıdır. Vakitlerini mümkün olduğu kadar efdāl-i zıkr olan tevḥīd-i şerīf ile ma'ṃūr itmelidirler. Bir nākışa dūḳār olmaḳdan ise bu ḥāl üzere ḳalmaḳ milyonlarca def'a hayırlıdır. Nākış pençesine düşmek o kadar fenā ve tehlikelidir ki, anı taṣvīr ve taṣavvur cidden müşkildir. Bilā-rūḥāniyyet-i pīrān ve mürşidāndan, ehl-i irşādın kitāblarında yazılı seyr u sülūk uşūllerinden istifāde eyleyerek kendi kendimi yetiştiririm, teslīk ve tekmīl iderim diyenler de ḳalālete düşmüşler, hīçbir vakit felāḥ bulmamışlardır. Herhangi cebheden mütālā'a idilirse bu yolda ḥaḳīḳī bir mürşide ihtiyāciñ ḳat'iyyeti āşikār olmaḳda, istiḡnāya imkān mefkūd bulunmaḳdadır.

İrşād: Şu ḥuṣūş daḥi pek ziyāde diḳḳate şāyāndır ki bir ṭālibiñ şeyḫi ekmel olur da, nefis ve şeyṭānıñ iḡvā'āt ve idlālātı neticesi olarak anı terk idüb daha ekmel diye, kāmīle teşebbūs iderse sülūku şū'ūbet ve baṭā'ete ma'rūz ḳalır. Ve çok müşkilāt çeker. **[49a]** Eğer ekmelden ve yāḥūd kāmilden bir nākışa, bir muḳallide intikāl eylerse her cihetden, mādde ten ve ma'nen ahvālī teşettüte uğrar, ḥarāb ve perīṣān olur. Anıñ için gerek bidāyetde ve gerek şeyḫi vefāt itdikden sonra iḳtidā idilecek şeyḫin bütün ma'nā-yı şaḥīḫi ile mazḥar-ı fenā fillah, beḳā billah olmuş bir zāt olması şart-ı muṭlaḳdır.

Bunuñla berāber: ehl-i taḥḳīḳ ile ehl-i taḳlīdiñ fark ve temyīzi fevḳa'l-°āde güç olan şu zamānda ṭālibiñ ḥaḳīḳī mürşidi bilmesi ve bulması fazl-ı ilāhī ta'alluḳ itmezse çok müşkil ve şa'b bir emirdir. Ṭālib-i müstersid çok kere kendinde sülūkdan eşer olmayan erbāb-ı ḥavās ve ḥāl ve riyāzeti, ehl-i velāyet ve irşād zann ider. Bu şüretle yakayı ele vererek bütün isti'dādını zāyi° eyler, andan aldığı birçok fenā ve bāṭıl itikādlara şaplanup ḳalır. Artık kāmīl bir mürşid gelse de aña ḥaḳīḳatleri ve vaż'iyyetiñ doğru olmadığını bildirse, aslā ḳulaḡına girmez ve bildiginden şaşmaz. Artık nefsi tamāmıyla

cāriye olur. Kendini uçurumlara sürükler, ve nihāyet derin yarlardan yuvarlanarak hem kendini hem şāhibini helāk ider. Anıñçün, gerek bidāyeten ve gerek şeyhi vefāt itdikden soñra iktidā idilecek şeyhiñ mürşid-i kāmīl-i ḥaḳīkī olması zarūrīdir. Tālibleriñ bu ḥuṣūṣa çok diḳḳat itmesi ve ḥassās davranması, ‘ayn-ı zamānda bir müdde‘īniñ dāmına düşmemek için Allāhu Te‘ālāya tazarru‘da [49b] bulunması, diḳḳat ve irāde ve ‘aḳlını iyi kullanması lāzımdır. Tā ki Mürşid-i ‘ale’l-ıtlāk ‘azze ve celle ḥaḳīkī mürşid ve mürebbīyi bildire, ve anı kendine ve yāḥūd kendini aña īṣāl eyleye.

3.22.Mürşid-i Kāmiliñ Evşāf ve ‘Alāmetleri:

Mürşid-i kāmiliñ ‘alāmātı çokdur. Bu ‘alāmet ve vaşıfları tālib-i mübtedī-i müsterşidiñ doğru olarak taḳdīr ve temyīz itmesi soñ derece güçdür. Ehl-i taleb-i ibtidā, hemān ekseriyyetle evşāf-ı ḡayr-ı ṣāḥīḥayı ṣāḥīḥ, ve ṣāḥīḥi ḡayr-ı ṣāḥīḥ zann eyleyerek ḥaṭāya düşer. Bunu bi’l-āḥare añlaması ve taṣḥīḥ itmesi fevḳa’l-ḥad müşkil olur. Burada velīyy-i mürşidiñ ba‘ż-ı evşāf ve ‘alāmātını zıkr ve ta‘dād iderek tālibleriñ bu veznelerle muvāzenede bulunarak müdde‘ī ve muḳallidleriñ duzaḳlarına düşmekden kendilerini ‘avn-i Ḥaḳla ḳorumalarını te’mīne ḳalışacağız.

Gerçek mürşidiñ bir silsile-i ṣāḥīḥaya mensūb olması, ehl-i ‘ilm ve ‘aḳl ve kemāl tarafından fi‘liyyāt ile reṣādını ṣābit ve muṣaddaḳ bir mürşid-i kāmiliñ yedinde ikmāl-i sülūk eyleyerek irṣād-ı icāzesini almış bulunması şart-ı mutlaḳdır. Bu şüretle mazḥar-ı kemāl olan bir zāt aḥlāḳullah ve aḥlāḳ-ı Rasūlullāh ile taḥalluḳ ve muttasıf olur. Sırran ve ‘alāniyeten her ef‘āl, aḳvāl, aḥvālī, zāhir-i şer‘-i mutahharla ḥiç te‘āruḳ ve teḥlūf ḥāşıl itmez. Andan ṣaṭḥiyyāt ve sekriyyāt zuhūr eylemez. Kitāb ve sünnete soñ derecede [50a] müttebi‘, bid‘at ve ḍalāletlerden nihāyet mertebede müctenib olur. Her ḥāl ve kārı müstemirran menhec-i kitāb ve sünnet üzere, istiḳāmet-i kāmīle ḥālinde cereyān ider. Bu cins ricālīñ işbu evşāf-ı esāsiyyeden ḡayrı ‘alāmātı da vardır.

Ez-cümle:

Şoḥbetde bulunanlarıñ ḳalbleri kelām-ı mübārek ve ḳudsīsinden müte’essir olmak, ḥavātır-ı ḳalbiyye-i dünyeviyyesi zevāl bularak yerine ḥayāt-ı āḥiret ve Ḥaḳ Te‘ālāya müte‘allik ḥavātır işgal itmek, evāmir-i ilāhiyyeye imtiṣāl, nevāḥī-i rabbāniyyeden ictinab ḥuṣūṣundaki taḳṣīrat-ı ḥāliyye ve māziyyesini düşünerek bātınında tevbe ve nedāmet ḥālī, ‘ibādet ve ‘ubūdiyyet-i mevlāya ḳarşı büyük bir ‘azim ve irāde ḥissi ḡālib gelmek, ve’l-ḥāşıl şoḥbetden evvelki ḥālat-ı bātiniyye ve ḳalbiyyesiniñ ma‘kūsu olarak

Hak Te'âlâya karşı büyük bir meyl ve incizâbın taht-ı te'sîrinde kalmak, bi'l-fi'l 'ibâdet ve 'ubûdiyyet-i mükellefesine başlamak gibi huşûşâtdır.

Bir şahıŖda bu umûr görülûr ve hiss idilirse o 'alî? tefâvûtü'd-derecât? evliyâ-yı Hakdan bir velî, muqarrebînden bir racul, ehl-i irşâddan bir zâtdır. İşte böyle bir kâmilîn yed-i mübâreki tutulmalı, nefisleri tezkiye, kalbleri taŖfiye idici şoğbeti ihtiyâr, hidmeti iltizâm idilmelidir.

Fânî fi'llâh, bâkî bi'llâh olmamış, evşâf-ı irşâdiyyeden mahrûm bulunmuş kimselerde, zîkr itdigimiz evşâf, 'alâmât bulunmaz, **[50b]** görülmez zuhûr itmez. Bi'l-'aks: kuru ve boş muqallidâne sözler, vahdet ve ittiḥâddan dem urmak, şerî'at-ı mutahharaya temessükde aqvâlen, ef'âlen, ahlâken za'f ve 'adem-i istikâmet yâḥûd mutazammın-ı sülûk olmayan, velâyet kendisine tevaḥḫuf itmeyen, cezbe-i ebtere ma'rûziyyet, ba'z-ı havâriḳ-ı 'ādâtın zuhûru, ahvâl-i kevnîn ve zamâ'ir-i kulûbuñ keşfine müte'allîḳ ḥâlât ve emsâliniñ şudûru vâḳi' olur ki: bunların hiçbirî velâyet ve da'vet kemâlâtınıñ vücûduna delîl ve hüccet teşkîl itmez.

Bu ḥâlde olan kimselere münâsebet peydâ idenlerin ba'z-ı ḥâlâta ma'rûz kalmaları bâ-'aks zuhûr iktizâsı yâḥûd ve 'ale'l-ekser kendi ḥusn-i niyyet ve şafvet-i kalbiyyeleri îcâbıdır.

Fi'l-vâḳi' mutazammın-ı sülûk olmayan, ğayr-ı maṭlûb ve maḳbûl cezbe aşḥâbının ve ḥâl-i riyâzat ehliniñ sözleri mübtedîlere câzib ve tatlı gelir; faḳat: onların içinde kendilerini seyr u sülûkdan, kesb-i kemâldan mahrûm idecek, 'azim ve irâdelerini maḥalline şarf itdirmeyecek, 'aḳıl ve fikirlerini uyuşduracak zehirler vardır ki anlara muḳârin olanlar da bu zehirlerin eşerleri tamâmen tezâḥûr ider. Faḳat: maḳşûd-ı aṣlî olan seyr u sülûka, anıñ netîcesi olan taŖfiye-i kalb, tezkiye-i nefis tehzîb-i ahlâḳa müte'allîḳ hiçbir netîce ve eşer ḥâsıl olmaz. Bir tâlib öyle bir kimseye dūḳâr oldu mu artık andan yaḳasını kurtarması mümkünsüz **[51a]** bir ḥâl alır. İsti'dâdını zâyî' ider. Dünyâda da âḥiretde de ḥasret ve nedâmetden kurtulamaz. Tâlib-i Hak için bu zarar ve ḥırmân, zarar ve muḥabbetlerin eñ büyüğü, 'âlemde telâfîsî ğayr-ı ḳâbil olanıdır.

Binâen 'aleyh:

Ehl-i kizb ve taklîd ve ḥâle, sülûk görmemiş ehl-i sekr ve istihlâke yanaşmayarak ehl-i kemâli bulmak, bulamazsa yukarıda zîkr itdigimiz vechle şerî'at-ı mutahhara aḥkâmına bi-ḳadri'l-tâḳa temessük eyleyerek evḳâtını kelime-i tevḥîd zikriyle ma'mûr

eylemek, bir kıtā-i tarīk-i Hakkıya yakalanmaktan milyonlarca hayırlı ve fā'ideli ve Hakk Te'ālānıñ hidāyet-i hāşşasınıñ zuhūrunu müstelzemdir. Böyle hareket idenlere ināyet-i Hakk ta'alluk eyler. Vāsıta-i rüşd ve hidāyeti bildirerek, ākıbet murād ve maşşūdu hāşıl olur.

İşte ehemmi-i vazā'if, evceb-i vecā'ib-i ehl-i taleb bunlardır. Doğru yola hādī Allāhu azīmü's-şāndır. Her lutf u kerem yalnız andandır. رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْاَنْمِ وَعَلَى اٰلِهِ وَاصْحَابِهِ الْكِرَامِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوْهُم بِاِحْسَانٍ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامِ⁵⁹

[51b]Bu risāle fakīrullāh Mehmed İhsān bin Mehmed Aṭāullāh el-Ḳaṣṭamonī tarafından biñ üç yüz otuz dört sene-i hicriyyesiniñ rebī'ü'l-evvel ayında te'lif olup bu fakīr muharrir Amasya Müftisi Mehmed Şabrī Yetgin mü'ellif-i muhteremiñ hatt-ı destiyle muharrer nüshasından 1 zi'l-ka'de 1370[4 Ağustos 1951] tarihinde istinsāha başlayarak 9 zi'l-ka'de 1370[12 Ağustos 1951] tarihinde hitāma irdirmiştir.

⁵⁹ Rabb'miz, bize kendi katından bir rahmet ver. İşimizde doğru olanı yapma bilinci lütfet. (Kehf 10) Allah ins ve cinnin nebisi Muhammed (s.a.v)'e onun ailesine ve Ashab-ı Kiramına, kıyamete kadar onlara ihsan ile tabi olanlara salat etsin.

2.METİN

4.[52a] Risāle-i Mir'āt-ı İmām-ı Rabbānī *ḡuddise sırruhu*

B'ismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

4.1.Muḡaddime

Ṭarīkat-ı ʿaliyye-i Nakṣibendiyye

Silsile-i sādātının menākıb-ı seniyye ve evṣāf-ı celīlesini ḡavī *el-ḡadā'ıku'l-verdiyye fīḡaḡāyıkı ecillā'i'n-naḡşibendiyye*⁶⁰ nāmıyla ma'rūf kitāb-ı ma'ālī-niṣābı mütālaʿa ederken, İmām-ı Rabbānī, müceddid-i elf-i şānī, şeyḡ Aḡmed-i Fārūḡı-i Sehrendī⁶¹ ḡazretlerinin evṣāf-ı ʿaliyye, menākıb-i celīlesine maḡşuş olan baḡşı, bu cemīʿ-i ʿulūm u ḡaḡāyık olan kitābın bir ḡazīne-i lā-yefnāsı bulmuş idim.

İmām-ı müşārun ileyḡ ḡazretlerinin baḡş-ı mezkūrda münderic aḡvāl-i ḡudsiyye, beyānāt-ı ledünniyyesi, ṭalibīn ve müştāḡın-ı ʿilm ü ma'rifeti ignā kılacek pek büyük ve ʿālī esrār ve ḡaḡāyıkı mutaḡammın olduğından, bunların ʿArabcadan, Türkceye tercemesini, tensīḡāt ve tertībāt-ı maḡşuşa icrāsından şoñra bir risāle-i müstaḡille vücuda getirilerek neşrini, bu şüretle tevsiʿ-i fevā'id ve menāfiʿi ta'mīm eylemiş bulunuyordum. Mensübīn-i diyānet-i Muḡammediyye, sālīkīn-i ṭarīkat-ı Aḡmediyye için mühim bir ḡıdmet olacağı ictīḡādını perverde eyledigim şu fikir ve niyet ḡavī ārzüya raḡmen uzun müddet dā'ire-i taşavvurdan sāḡa-i fi'le çıkamıyor, bir taḡım mevāniʿ ḡuşul-i maḡşadı te'ḡīr ve ta'vīḡ itmekde ber-devām olub gidiyordu. Nihāyet: her umūruñ müveffīḡ-ı mutlakı olan mevlā-yı müte'ālīñ tevfiḡātı, ḡaşyetiniñ ta'alluḡ-ı ezelīsi muḡtezāsınca vaḡt-i merḡunda refīḡ oldu. Büyük mesāī neticesinde şu eṡer-i bihter *Mir'āt-ı İmām-ı Rabbānī* nāmını alarak ʿālem-i vücuda ḡelüb bir maḡbüb ve

⁶⁰ 52a varak derkenarı (El-ḡadā'ıku'l-verdiyye şeyḡ ʿabdü'l-mecīd el-ḡānī eṡ-şāmī en-naḡşibendī el-ḡālīdī ḡuddise sırruhu ḡazretlerinin te'līf-gerdesidir.)

⁶¹ Yaygın olarak Serhindī ya da Sirhindī olarak bilinir. Ancak 54b'deki derkenarda bu nisbenin Sehrendī olması gerektiḡi İmām-ı Rabbānī'nin torunlarından Şeyḡ Muhammed Mazḡar'a dayandırılarak vurgulanıyor. Bu bilgiyi okuma hatası zannedilmemesi adına dipnotta vermeyi uygun gördük.

ma[°]şûk-i kudsî gibi [°]ilm ve ma[°]rifet [°]aşıklarının, esrâr ve hakîkat müte[°]atlıklarının âgûş-i pâkine tevdi[°] kılındı.

Şâyân-ı kayd u taşırdır ki *Mir'ât-ı İmâm-ı Rabbânî*niñ me'hâz-ı yegânesi ânîfî'z-zıkr *El-Hadâ'îku'l-Verdiyye fî Hâkâyıkı Ecillâ'î'n-Nağşibendiyye* ismiyle mevsûm ve meşhûr olan kitâbdır. Bu kitâbın mü'ellifi de *Reşehâtu 'Aynî'l-hayât, Nefehâtü'l-üns min Hazârâtî'l-kuds Risâle-i Bahâ'îyye, Risâle-i Kudsiyye, Enîsü't-tâlibîn 'Uddetü's-sâlikîn Mağâmât-ı Hâce Bahâü'd-dîn en-Nağşibend, Mektûbât-ı Kudsiyye-i İmâm-ı Rabbânî*... gibi ümmehât-ı kütüb-i celîle-i muhalledeyi, mü'ellefât-ı sâ'ire-i nefîse ve mutaşavvifeyi kitâbına me'hâz ittihâz eylemiştir. Kitâb-ı mezkûreniñ beyne'l-islâm fazîlet ve velâyetle ma[°]rûf ve mevsûm olan şâhib ve mü'ellifleriniñ hâl ve şânları azacık bilenler, eserleriniñ derece-i ehemmiyet ve kudsiyyeti hakkında biraz ma[°]lûmât istihşâl idilirse *Mir'ât-ı İmâm-ı Rabbânî*niñ ne kadar vâşık ve şâyân-ı ictimâd bir eser, ne derece mühim ve mebrûk bir risâle bulunduğu [52b] şüret-i mahşûşada zıkr itmek lâzımdır ki: İmâm-ı Rabbânî nâm-ı celâlet ittisâminıñ tazmîn itdiği hüviyet bu küçük risâleniñ bir mir'ât nâm olduğunu farz itmeniñ, hiçbir vakit doğru bir fikir ve hareket teşkil eylemeyeceği müşârun ileyh hazretlerini biraz anlamış olanlarca vâzıh bir hakîkatdır. Zîrâ, hazret-i imâmın hüviyet-i ma[°]neviyyesinde [°]avâlim-i gayr-i mütenâhiye mevcûd ve muntavidir ki: o [°]avâlim-i [°]azîmeyi bütün külliyyâtıyla bir mir'ât-ı aşğarın isti[°]âb eylemesi veya celâlet-i kebîre-i ma[°]neviyyeniñ [°]umûm-ı tafşîlâtıyla hâricde bir zarf-ı aşğara şıgdırılması mümkünü'l-huşûl olmayan bir emrdir. Ma[°]a-zâlik: *Mir'ât-ı İmâm-ı Rabbânî* şuğr-i hacmine rağmen o semâ-yı hakîkat güneşinden lem[°]alar izhâr idecek ve o esrâr ve ma[°]ârif [°]ummânından mevceler ibrâz eyleyecektir. Ta[°]mîk-i mütâla[°]asına muvaffak olan zevât, o şems-i hâkâyıkıñ [°]azîm ve mütemâdî lema[°]âtına ve o esrâr ve ma[°]ârif deryâsının bî-nihâye mütelâım-ı emvâcına şâhid olacaklar ve *Mir'ât-ı İmâm-ı Rabbânî*niñ kemmiyyeten küçük ve fakat keyfiyyeten büyük bir eser olduğunu kat[°]iyyetle anlayacaklardır.

Hâşşaten söyleyelim ki, bizim için İmâm-ı Rabbânî hazretleriniñ zâtı hakkında yazılacak şeyler pek çoktur. Anı risâlemiziñ metnine ve Cenâb-ı İmâmın âsârına biraçacağız. Burada yalnız müşârun ileyhe müte[°]âllik ba[°]z-ı haşâ'îş-i mühimme ve imtiyâzât-ı [°]azîmeyi icmâl ve telhîş eyleyeceğiz ki: bunların kemâl-i dikkat ve ehemmiyetle tefekkür ve te'emmül idilmesi lâzımdır.

1-İmām-ı Rabbānī ḥazretleri: öyle bir ʿazamet-i zuhūra, öyle bir ḥaṣmet ve saltanat-ı maʿneviyyeye, öyle bir kuvvet ve saṭvet-i irşādiyyeye mālīk ve maẓhardır ki, bunun derecesini kemā-yenbağī kavrayabilmek, Cenāb-ı İmāmı bilmege, anı bilmek, āṣārını aṇlamağa, āṣārını aṇlamak da ʿilm-i dīn ve taṣavvufda behre-i ḥaḳīka-i kāmīle şāḥibi olmağa mütevaḳḳıfdir. İmām-ı zī-şānīn hüviyeti ancak bu şerāʾit dāḥilinde aṇlaşılabılır. Ve illā anı aṇlayabilmek çok güç ve çetin bir mesʿeledir.

2-İmām-ı Rabbānī ḥazretleri: peygamberlerden sonra zuhūr iden mezāhir-i kudret ve hidāyetiñ eñ büyüklerindendir.⁶² Eger manşīb-ı nübüvvet ve risālet ḥatm olunmasa idi Allāhu Züʾl-celāl ḥazretleri anı eñ büyük ulüʾl-ʿazm peygamber olarak şerīʿat-ı müteceddide ile baʿṣ ü irsāl buyurur idi. Cenāb-ı İmāmı Allāhu Teʿālā evliya-yı ümmet-i merḥūme-i Muḥammediyyeniñ eñ ekmellerinden olarak yaratmış, aṣḥāb ve tābiʿinden sonra benī beşerde ictimāʾ itmiş mümkün olan bütün faẓāʾil ve kemālātı anıñ zātında cemʿe itmiştir.

[53a] 3-İmām-ı Rabbānī ḥazretleri, Ḥaḳ Sübhānehu ve Teʿālā tarafından ıstīfā-yı ezeli mukteẓası olarak elf-i şānī müceddidliği ile şeref-yāb kılınmıştır ki, bu manşīb-ı celīl, peygamberler içinde enbiya-i ulüʾl-ʿazmıñ menāşīb ve ḥaṣāʾişindendir. Bu ümmetiñ içinde de müceddid olanlar verāṣet tarīkiyle ʿaynı ḥaṣīşayı ḥāʾizdirler.

Elf-i evvel biʾz-zāt Ḥazret-i Fahr-i Risāletiñ ʿaleyhiʾş-şalātu veʾs-selām nübüvvet ve risāletleriyle muḥtaṣ ve mümtāz olmuş, elf-i şānī de anıñ vāriş-i tām-ı velāyet ve nübüvvet ve risāleti İmām-ı Rabbānī ḥazretlerinin vücūd-ı müceddidānesiyle şeref-yāb olmağa bulunmuştur. Bu manşīb-ı ʿuzmā ile bu ümmet içinde ilk defa zuhūr iden ferd ise yalnız İmām-ı Rabbānī cenāblarıdır.

Yüz müceddidliği ile biñ müceddidliğiniñ, biʾl-ḥaṣṣa elf-i şānī müceddidliğiniñ ne olduğunu mufaṣṣalan aṇlamak için mektübāt-ı kudsiyyeye mürācaʿat eylemek lāzımdır.

4- İmām-ı Rabbānī ḥazretleri; āḥir-i ʿömürlerine doğru meʾzūniyet-i irşādiyyeyi ḥāʾiz ʿadedleri biñlere bāliḡ kümmel-i aṣḥābından her biriniñ sekene-i ʿarẓdan milyonlarca insānıñ -kuvve-i kudsiyye-i irşād ile -kalblerine ḥākim olarak faẓāʾil-i şuʿriyye ve maʿneviyye zerḳ itdigine, bunları mekārīm-i aḥlāk ile taḥalluḳ, faẓāʾil-i ʿilmiyye ve

⁶² 52b varak derkenarı (İmān ve islām ile Ḥazret-i Peygamberiñ aṣḥābınıñ şoḥbetine nāʿiliyyetden ʿibāret olan faẓīlet-i şoḥbet ve tābiʿiyyet bu hükümden biʾt-ṭabʿ ḥāricdir. Zīrā, aṣḥāb-ı kirām ile tābiʿiñ biʾl-iḥsāndan başkası için faẓīlet-i şoḥbet ve tābiʿiyyetiñ ḥuṣulüne imkān yokdur. Feʾfhem)

‘ameliyye ile ittishāf itdirerek ebnā-yı cinsleri arasında bülend mertebelere īṣāle muvaffaq olduklarına, ba‘z-ı büyük aşhābının ise yek başına bir milyonu mütecāviz ehl-i hāl-i tābi‘a, tekemmül itmiş biñden ziyāde ehl-i irṣād ḥalīfeye mālīk bulunduğuna, işbu aşhābının aşhābı içindeki ehl-i irṣād zevātın ittibā‘ı meyānında da kezālik milyonlarca nüfusun tehzīb ve tezkiyesini te‘mīne muvaffaq olan biñlerce ehl-i irṣād zevātın mevcūdiyetlerine şahid olmuş, mezāhir ve vesā’it-i hidāyet olan işbu ecilleniñ nüfus-i beşere ‘ilm ve fazīlet neşr ve ifāzā itdiklerini kemāl-i fahr ve mübāhātla idrāk buyurmuşdur.

Her biri birer nücūm-i hidāyet, şümūs-i reṣādet olan ricāl-i mezkūre-i fāzilā ve zekiyyeniñ içinde vücūd-i mübārekleri bir şems-i a‘zam ve neyyir-i mu‘azzam olarak ve maḳām-ı verāset-i tāmme-i Muḥammediyyet ve Ahmediyyetde ve manşīb-ı celīl-i ḥilāfet-i ilāhiyye ve mertebe-i ‘ulyā-yı kayyūmiyyet-i rabbāniyyede şadr-niṣn-i serīr-i salṭanat bulunarak, muḳtedā-yı küll hālinde hepsine envār-ı hidāyet ve ma‘rifet īṣāl ve ifāzā eyleyerek itmām-ı ḥayāt-ı fāniyye, nakl-i dār-ı beḳā ve āhire eylemiştir.

[53b] 5-İmām-ı Rabbānī ḥazretleri: vefātından senelerce evvel nisbet-i pākiniñ evlād ve aḥfād-ı ma‘neviyyesi vāsıtasıyla aḳtār-ı ‘āleme sirāyet eyledigini görmüş, bu nisbet-i mu‘aṭṭaraniñ bilā-inkıṭā‘ yevm-i kıyāmete kadar müteselsilen ber-devām olacağını ilhām-ı rabbānī ile aḥlamışdır ki, Cenāb-ı İmām ilā yevmi’l-kıyām bu şüretle de yaşayacak, ma‘nevi salṭanat sürecek dimekdir.

6-İmām-ı Rabbānī ḥazretleri: āṣār-ı celīle ve mü’ellefāt-ı ber-güzīdesiniñ aşhāb-ı dil ve ‘irfāna ilā-māṣāallāh reh-nümā-yı hidāyet ve ma‘rifet olacağını her taraftan gösterilen ‘alāḳa ile aḥlamış ve bu sebeble daḥi nām-ı bülendiniñ kulüb-i erbāb-ı velāyet ve sīne-i ehl-i ma‘rifetde eñ yüksek mevki‘i işḡāl itmekde ber-devām olacağını teyakḳun eylemiştir.

7-İmām-ı Rabbānī ḥazretleriniñ şuverī, ma‘nevī muṭahhar kılındıkları bu kadar şāmil-i ihtişām ve salṭanat ve bu derece vāsi‘ şevket ve übbehet şimdiye kadar hīçbir evliyāya naşīb olmuş degildir. Esāsen ‘ilm ve idrāk şāhibiniñ fehm-i müstaḳīm ve ‘aḳl-ı selīm erbābının basīṭ bir düşünce ile murād-ı ānife üzerinde biraz tevaḳḳuf ve te‘emmülü ihtişāṣāt ve imtiyāzāt-ı mezkūreniñ umūr-ı mu‘azzamadan olduğunu aḥlamakda güçlük çekmelerine aṣlā maḥal bırakmayacaktır.

Ma‘a-hāzā: Cenāb-ı Müceddidiñ fazlına ve nef‘i ‘umūmīsine ve Allāhu Zū’l-celāl tarafından mazhar buyurulduğu müsteṣnā imtiyāzāt ve ihtişāṣātına ve bu

muḳaddimedeki aḳvāl ve müdde°ānıñ şıdḳına °ale't-taḫşıl vukūf ve ıtlā° ḥuṣūlünü ārzū iden zevāta eblaḡ-ı delā'il ve ecma°-ı berāhın olarak müşārun ileyh ḥāzretleriniñ āşārını okumak ve añlamak tavşıye ideriz.

İmdi; böyle bir şahşıyyet-i celīleniñ evşāf-ı şerīfe, menākıb-ı °aliyyesini mutaḫammın olan *Mir'at-ı İmām-ı Rabbānī*niñ niyyet-i istirşād ve teyemmün ile müṭāla°ası ḳāri'ine be-heme-ḥāl menāfi°-i °azīme-i māddiyye ve ma°neviyye te'mīn idecekdir. Çünkü: müṭāla°āt ve delā'il-i mebsūṭa ile de ma°lūm u müberhen olduḡu [54a] üzere maḫmūnu ḡāyet yüksek ve °ālī ma°ārif, ziyāde nādir ve ṣābit ḥaḳāyık ile meşḥūn u māl-ā-māldır. °Aynı zamānda böyle bir kitābıñ müṭāla°ası elbette ḳāri'leriniñ ḫāhir ve bāṭınları üzerinde büyük ve şāmil menfa°atlar, zevāli nā-ḳābil sermedī ve ḳudsī ma°rifetler ḥāşıl eyleyecekdir.

Ḳaṭ'iyyetle dinebilir ki: kibār-ı şūfiyyeniñ ḥiçbir eşerinde İmām-ı Rabbānī ḥāzretleriniñ āşarı ḳadar kitābullāh ve sūnnet-i Rasūlullāha mutaṭābık ve kemāl üzere şerī°at ve ḥaḳīḳate mütevāfık °ulūm ve ma°ārifet teşādūf itmek ḳābil ve müyesser degildir.

Evliyāullāhıñ siyer ve evşāfınıñ zıkr ve tezekkürüne °ulūm ve esrārınıñ tedebbür ve ta°ammuḳuna vesīle olmak [عندذكر الصالحين تنزل الرحمة]⁶³ ḥükmünce ma°rifet ve rahmet-i ilāhiyyeyi cālib bulunduḡundan şu eşeriñ te'līf ve neşri sebebiyle bu muḥarrir-i za°īfiñ aḳşā-yı me'mūlu kerīm-i °ale'l-ıtlāk olan Cenāb-ı Ḳādir u Ḳayyūmuñ celle keremuhu nihāyetsiz °ināyet-i bī-°illet ve faẓl-ı °azīm ve maḥẓ-ı mevhibetinden °afv ü rahmet-i ḥāş talebi, Ḥabīb-i Ekremi ve Nebiyy-i Muḫteremi Seyyidü'l-mūcid ve Efḍalu'l-mevcūd ḥāzretleriyle diger peygamberān-ı kirāmıñ ve vereşe-i enbiyā olan evliyā-yı zevi'l-iḫtirāmıñ °ale'l-ḥuṣūş şeref-i nisbetiyle mübāhī bulunduḡum sādāt-ı celīle-i Nakşibendiyyeniñ- inzār-ı iksīr-i ḥāşıyyetlerine, imdādāt ve ifāzāt-ı rūḫāniyelerine maḫhariyyet-i dā'ime devleti ricā ve niyāzıdır.

°Aynı zamānda; risālemiziñ müṭāla°asıyla müstaḡraḳ-ı zevḳ ü vicdān ve neşve bāb-ı °ilm ü °irfān olan zevātıñ bu faḳīri du°ā-yı ḥayr ile yād itmeleri de temenniyātıñ eḥaşşıdır. Tahriren fī şehri muḥarremi'l-ḥarām li-seneti sitte ve ṣelāşin ve ṣelāşe mi'ete ve elf.

⁶³ Salihler anıldığında Allah'ın rahmeti iner.

4.2.[54b] Risāle-i Mir'āt-ı İmām-ı Rabbānī

Ḳaddesallāhu sırrahu 'l-hādī

Bi'smillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

نحمد الله الذى خص خواص اوليائه بماشاءمن الاسرار ونصلى على واسطته هدايته الابرار سيدنا محمد المصطفى المختار وعلى.... صحابته المطهرين الاخيار صلوات تنقلص بى ظلال الظلمات وننتشر بها الانوار.⁶⁴

Dürr-i yektā-yı efser-i ʿārifīn, nūr-i cebīn-i aşfiyā-yı meşhūrīn, selef ü ḥalef-i fażā'iliniñ defīne-i lā-tefnāsı, müteferriḳ bi'l-cümle meʿālī ve mekārimiñ cāmiʿi, tecelliyāt-ı zātiyyeniñ ṭūr-i sīnāsı, ʿulūm-i eḥadiyyeniñ sidre-i müntehāsı, maʿārif-i verāšet-i Muḥammediyyeniñ menbaʿı, ḥaḳāyık-ı Aḥmediyyeye irşādıñ mazḥarı, mürşidleriñ ekmeli, ekmelleriñ mürşidi, ḳuṭb-i aʿzam, ğavṣ-ı muʿazzam, seyyidunā İmām-ı Rabbānī, müceddid-i elf-i şānī, eş-Şeyḫ Aḥmed el-Fārūḳī es-Sehrendī⁶⁵ raḳıyallāhu ʿanh ḥazretleri, 981 senesiniñ yevm-i ʿaşūrāsında Hindistānıñ Lahor beldesi muẓāfātından Sehrend ḳaşabasında ḳadem-nihāde-i ʿālem-i şühūd olmuşlardır. Silsile-i nisbet-i ʿālīleri ātiye derc idildiği vechle ḥalīfe-i şānī-i Cenāb-ı Rasūlullāh ʿÖmer bin el-Ḥattāb raḳıye ʿanh el-vehhāb ḥazretlerine vāşıl ve müntehīdir.

İmām-ı Rabbānī, müceddid-i elf-i şānī, eş-Şeyḫ Aḥmed el-Fārūḳī bin eş-Şeyḫ ʿAbdüleḥad ibni eş-Şeyḫ Zeyne'l-Ābidīn bin ʿAbdülḥay bin Muḥammed Ḥabībullāh bin İmām Refīʿuddīn ibni Nūr bin Naşīruddīn bin Süleymān bin Yūsuf bin ʿAbdullāh bin İşḥaḳ bin ʿAbdullāh bin Şuʿayb ibni Aḥmed bin Yūsuf bin Şehābüddīn el-Maʿrūf bī-Ferruḫşāh el-Ḳābilī ibni Naşīruddīn bin Maḥmūd bin Süleymān bin Mesʿūd bin ʿAbdullāh el-Vāʿizü'l-aşğar ibni ʿAbdullāh el-Vāizü'l-ekber ibni Ebi'l-feth ibni İşḥaḳ

⁶⁴ Sırlarından dilediğini seçkin evliyalara bahşeden Allah'a hamdeder, zulümatın gölgesini yok edip nuru yayan bir salat ile seçilmiş kulların hidayetine vasıta olan Efendimiz (s.a.v) Muhammed Musustafa el- Muhtara ve onun 'a ve seçkin sahabe-i mutahhirine salat ederiz.

⁶⁵ 54b varak derkenarı (Sehrend Hindde lahor mufāzātından bir belde-i ʿazīmedir. Hā'nın rā üzerine takdīmiyle mazbūtudur. İmām-ı Rabbānī ḥazretleriñ hafidi Şeyḫ Muḥammed Mazḥar ḥazretleri müşārün ileyiñ terceme-i ḥālinde böyle zabt eylemiştir. Silsile-i şerīfeniñ baʿz-ılarında Serhend diye zabt idilmiş ise de İmām-ı Rabbānī ḥazretleriñ hafidleriñ zabtı ve ḳavli bi't-tabʿ daha şāyān-ı vüṣūḳdur.)

bin İbrāhīm bin Nāşir ibni seyyidina  Abdullāh ibni emīri'l-mū'mīnīn ḥalīfe-i Rasūlullāh  allallāhu  aleyhi ve sellem eş-şānī seyyidünā  Ömerü'l-Fārūk rađıyallāhu  anh ve  anhum ecma ın!

[55a] Silsile-i tarīkat-ı  aliyyeleri ise ber-vech-i zīr yigirmi üç vāsıta ile cenāb-ı seyyidü'l-kevineyn, rasūlü's-sekaleyn, imāmü'l- ālemīn maḥbūb-i ḥudā şeff -i r z-i cez , Cenāb-ı Muḥammed Muştaf   aleyhi ekmel 'ş- alav t ve etemm 't-taḥıyy t efendimize m teselsil ve muttaşıldır.

24- İmām-ı Rabb n , m ceddid-i elf-i ş n , Aḥmed el-F r k  [rađıyallāhu  anh]

23- İmām Muḥammed el-B k  [rađıyallāhu  anh]

22- İmām Muḥammed Ḥ  ce i es-Semer and  el-Emkeneg  [rađıyallāhu  anh]

21- İmām Derv  ş Muḥammed [rađıyallāhu  anh]

20- İmām Muḥammed Z hid el-     [rađıyallāhu  anh]

19- İmām  Ubeydull h el-Aḥr r es-Semer and  [rađıyallāhu  anh]

18- İmām Ya    b el-      el-      [rađıyallāhu  anh]

17- İmām Muḥammed  Al      n el-      r el-Buḥ  r  [rađıyallāhu  anh]

16- İm    'l-tar   a Ḥ     Muḥammed Bah        n-Nak       el-Buḥ  r  [rađıyallāhu  anh]

15- İm  m Seyyid Em  r el-K      [rađıyallāhu  anh]

14- İm  m Muḥammed Baba-y  Semm     [rađıyallāhu  anh]

13- İm  m Ḥ     -i  Az     n  Ali er-R        [rađıyallāhu  anh]

12- İm  m Ḥ     Muḥammed el-     r el-F        [rađıyallāhu  anh]

11- İm  m Ḥ         f er-R        [rađıyallāhu  anh]

10- İm  m Ḥ     -i Ḥ     g  n  Abd        el-G          [rađıyallāhu  anh]

9- İm  m Ḥ     Y    f el-Hemed     [rađıyallāhu  anh]

8- İm  m Eb        el-F        [rađıyallāhu  anh]

7- İm  m Eb  'l-     n el-         [rađıyallāhu  anh]

6- İm  m Eb   Yez  d el-B       [rađıyallāhu  anh]

5- İm  m Ca    r-i Ş      [rađıyallāhu  anh] **[55b]**

4- İmām Kāsım bin Muḥammed bin Ebī Bekr es-Şıddīk radıyallāhu ʿanh

3-İmām Selmān el-Fārisī

2- İmām Ebū Bekr es-Şıddīkū'l-Ekber

1-İmāmü'l-ʿālemīn Seyyidünā ve Nebiyyünā Ḥazret-i Muḥammed el-Muştafā şallallāhu ʿaleyhi ve ʿalā ālihi ve aṣḥābihi ecmaʿīn

4.3.İbtidā-yı Ḥāl-i Müceddidāneleri

İmām-ı Rabbānī ḥazretleri: ʿulūm-i ʿakliyye ve nakliyyeyi peder-i ʿālīleri ʿabdü'l-eḥad ḥazretlerinden ve dīger muḥakkikīn ʿulemā-yı ʿaşırından aḥz u telakḳī buyurmuşlardır. Vālid-i mācidleri nezdinde Kādiriyye, Sühreverdiyye, Çeştiyye tarīkatlarıyla iştiḡāl iderek on yedi yaşlarında iken mezkūr üç tarīkde irşād ve istiḥlāfa me'zūn olmuşlardır. İmām-ı Rabbānī ḥazretleri, ʿale'd-devām neşr-i ʿulūm ve ʿirfān ve irşād-ı sālīkān ve tālibān ile meşḡul bulundukları ḥâlde qalblerinde tarīkat-ı ʿaliyye-i Nakşibendiyye nisbetini taḥşīle büyük bir incizāb ve raḡbet, kuvvetli bir meyl ve muḥabbet taşırılar idi. Çünkü, tarīkat-ı mezkūreniñ dīger tarīkatlere faẓl u rüçḥānınıñ ve nisbet-i şıddīkiyyeniñ dīger nisbetler üzerine ʿulüvv-i şānınıñ bir emr-i bâḥir olduğunu bilirler idi.

Bu muḥabbet-i ʿazīmeniñ sevkıyla zamānınıñ ḡavsı ʿārifi billāh seyyidünā eş-Şeyḥ Muḥammed el-Bāḳī ḳaddesallāhu teʿālā sırrahu'l-ʿazīz ḥazretleriyle buluşdular. Ḡavs müşārun ileyh eş-şey[h] şeyḥi ḳuṭb-i kebīr, imām-ı şehīr Muḥammed Ḥāceḡī es-Semerḳandī el-Emkenegī ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿalī ḥazretleri tarafından Cenāb-ı İmāmıñ irşādı içün Buḡāra'dan Hind'e gönderilmiş bulunuyordu.

İmām-ı Rabbānī ḥazretleri, şeref-i ictimā'ı müteʿākib Muḥammed el-Bāḳī cenāblarından tarīkat-ı ʿaliyye-i Nakşibendiyyeyi aḥz u telakḳī buyurdular. Mülāzım-ı dergāh-ı şerīfi oldular. İki ay ile birkaç gün içinde vāşıl-ı aḳşā-yı maḳāşid olarak murādiyyet, maḥbūbiyyet, kemāl, tekmiḡ mertebelerini iḥrāz itdiler.

Şeyḥ-i ʿĀlīleri merātib-i celīle-i mezkūreye nā'iliyyetlerini taşdıḳ ile müridleriniñ terbiyesini İmām-ı Rabbānī ḥazretlerine terk ve tefvīz itdi. Kendi içün de müşārun ileyhden imdād taleb eyledi. [56a] Ḥaḳḳ-ı ʿālīlerinde ḥuzūr-ı ʿāmmde bu ḳuṭb-ı aʿzamdır, imām-ı zamāndır buyurdu.

Müşârun ileyh hazretleri bu şüretle tarikat-i celîle-i Nakşibendiyyeden şadr-nişân-i serîr-i irşâd olarak hâzır ve ğā’ib ‘umûm sâlikîne nef’-i ‘âmları meşhûd-i üli’l-ebşâr oldu.

4.4.Vücûd-ı Mes’adet-nümûd-ı Müceddidâneleri

İmâm-ı Rabbânî hazretlerinin sâha-ārâ-yı vücûd olacağı cenâb-ı fahr-i risâlet tarafından haber virilmiş ve [يكون فى امتى رجل يقال له صلت يدخله بشفاعته الجنة كذا وكذا من]⁶⁶ buyurulmuştur. İmâm Suyûtî hazretleri bu hadîs-i şerîfi câmi’-i kebîrinde rivâyet eylemiştir. fi’l-hakîka “şile” iki ayrıyı birbirine irdiren dimekdir.

Şu müdde’āya: müşârun ileyh hazretlerinin mektûblarında birinde muharrer olan [الحمد لله الذى جعلنى صلت بين البحرين ومقتبسا للانوار النيرين]⁶⁷

İzâhu’l-muharrer

“Bahreyn” ile nisbet-i şiddîkiyye ve nisbet-i ‘aleviyyeyi, yâhûd tevhîd-i vücûdîyi istilzâm iden keşf ile tevhîd-i şühûdîyi icâb iden keşfi ve yâhûd, kemâlât-ı nübüvvet ile kemâlât-ı velâyet verâsetleri envârını murâd eylemiş olacaklar ki: fi’l-hakîka nisbeteyni câmi’ ve keşfeyni birbirine tevfiğ ile bu bâbdaki şübühâtı dâfi’ olan ve nûreyn-i mezkûreyn kemâlâtını hâ’iz olan müşârun ileyh hazretleridir. İntihâ

Şeyh Muhammed Bâkî hazretlerinin hulefâsından Mîr Hüsameddîn hazretleri bir gice rû’yâsında: Rasûl-i Müctebâ şallallâhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz hazretlerinin minber-i nebevîleri üzre Şeyh Ahmed Sehrendî hazretlerini medh ü sitâyîş eyleyerek ben anıñ ümmetimde vücûduyla iftihâr eylerim, Cenâb-ı Hâk anı ümmetimde müceddid kıldı buyurduğunu nakl ve rivâyet itmiştir.

[56b] Hazret-i imâmıñ şeref-zuhûru kibâr-ı evliyâullâhdan birçok zevât tarafından vaktiyle tebşîr buyurulmuş ve işbu husûsat mufasssal menâkıbnâmelerinde mezkûr bulunmuştur. Ez cümle: Şeyh Bedrûddîn Sehrendî hazretlerinin nakline nazaran muktedâ-yı ‘ulemâ-yı ‘ârifîn eş-Şeyh Ahmeden-Nâmıkî el-Câmi’ hazretleri benden sonra ehlullâhdan Ahmed isimli on yedi zât gelecektir. Bunlarıñ eñ soñuncusu olan zât biñ târîhi başında zühûr idecektir. Cümlesiniñ a’lâsı ve ser-efrâzı o olacaktır

⁶⁶ 56a varak derkenarı ([1]Ma’nâsı, ümmetimden bir adam zühûr edecek nâmına “şile” dinilecek anıñ şefâ’atiyle cennete şu kadar kimse girecek, dimektir.)

⁶⁷ 56a varak derkenarı ([2] Ma’nâsı, ben iki deniziñ birbirine vâsıta-i İşâli ve iki şemsiñ muktebis-i envârı kılan Mevlâ-yı Mûte’âla hamd ü şenâlar olsun dimektir.)

buyurmuşlar ki: ehl-i keşifden cemm-i ğafır bu kavlı ile murād olunan zāt-ı celīlīn İmām-ı Rabbānī, müceddid-i elf-i s̄anī, Şeyh Ahmed Fārūkī ḥazretleri olduğunda ittifaḳ eylemişlerdir. Ḳaddesallāhu esrārahum.

Kezālik: Mevlānā Ḥāceḡī ḥazretleri ḥalīfe-i ʿālī-tebārları Cenāb-ı Muḥammed Bāḡīye Hindden ʿaşrının imāmı olacak bir zāt zuḥūr idecektir. Dest-i feyz ü irşadınızda perve[ri]ş-yāb-ı kemāl ve mazhar-ı fütūḥ olacaktır. Mūsāʿaraten oraya gidiñiz zīrā bi'l-ʿumūm evliyā-yı selef ve ḥalef ḡudūmüne muntazırlar buyurmuşlar, Muḥammed Bāḡī ḥazretleri de mürşidleriniñ işbu emirleri üzerine hemān Buḡāra'dan Hind'e teveccūḥ eylemişler. Cenāb-ı Müceddid kendilerine mülākī olarak aḡz-ı tarīḡ itdiklerinde ḥazret-i imām: üstādımın baña tebşīr eylediḡi zāt sizsiñiz buyurmuşlardır.

Kezālik şeyḡ-i müşārun ileyh cenābları İmām-ı Rabbānī ḥazretlerine Sehrende vāşıl olunca vāḡıʿada ḡuṡb-ı zamān budur diye baña bir zāt gösterdiler. İşte o gördüğüm zāt sizsiñiz buyurmuşlardır.

Kezālik Muḥammed Bāḡī ḥazretleri imām-ı müşārun ileyhe Sehrende vuşūlümde [57a] gördüğüm diḡer bir vāḡıʿada büyük bir meşʿalenin iḡād idildiḡini ve gök yüzüne ṡogru uzanup gitdiḡini ve şark ve ġarbın, zemīn ve āsumānın belki, bütün ʿālemiñ anın nūruyla pūr-nūr olduğunu ve herkesiñ o meşʿaleden ḡandīllerini işʿāl ve iḡād eylemekde bulunduḡlarını müşāhede itdim. İşte o meşʿale sizsiñiz buyurmuşlardır.

Kezālik, Cenāb-ı İmām-ı Rabbānīnin peder-i ʿālīleri ʿAbdūleḡad ḥazretleriniñ tarīḡ-i ḡadīride şeyḡi ḡulāşa-i evliyā-yı ʿarīfin Şāḡ Kemāl el-Kestehlī ḥazretleri ḡafīd-i ʿālīleri Şāḡ İskender ḥazretlerine vedīʿaten ʿAbdūlkādir Geylānī ḥazretlerinden mevrūş bir cūbbe bırakarak şāḡibi zuḥūr edinceye ḡadar bu cūbbeyi muḡāfaza it diye tenbīḡ buyurmuşlar idi. İmām-ı Rabbānī ḥazretleri zuḥūr idince vāḡıʿada Şāḡ İskender ḥazretleri ceddini görmüş, cūbbeniñ şāḡibi zuḥūr itdiḡinden hemān iḡāl eylemesi lüzümü tenbīḡ buyurulmuş ise de te'ḡīrāta uğrandıḡından vāḡıʿa tekrār eylemiş. Üçüncü defʿada Şāḡ İskender maʿrūz-ı ʿitāb olmakla hemān cūbbeyi İmām-ı Rabbānī ḥazretlerine iḡāl ve ilbās iderek bu vesīle ile dāʿire-i taʿrīfden ḡāric füyūzāta nā'il olmuşdur.

Kezālik: şıḡḡ-ı emānetle maʿrūf ve nāḡiyesinde sīmā-yı şalāḡ-meşḡūd olan bir tācir ber-vech-i zīr naḡl-i aḡvāle bulunmuşdur. Bidāyet-i ḡāllerimde ḡavş-ı aʿzam ʿAbdūlkādir Geylānī ḥazretlerine pek büyük iṡtiḡād ve muḡabbet besler idim. Ḥattā ḡavş-ı müşārun ileyh aḡyānen baña görünürek deḡerli şeyler ile tebşīrātda bulunur ve

umūr-ı mühimmede mededler kılur idi. Geylānī ḥazretleri yine vāqı̄ada her ne kadar benden meded-i ‘azīme nā’il oluyor iseñ de be-heme-ḥāl zāhir-i ḥālde de bir şeyhiñ bulunmaḵ lāzımdır buyurdular. Kime gideyim ve kimden istirşād [57b] ideyim, deyince Şeyḥ Aḥmed Sehrendīye git. Çünkü o bugün zāhir ve bātını cāmī° zamānıñḵuṭbudur buyurdular. Vaḳtā ki İmām-ı Rabbānī ḥazretleriyle şeref-i mülākāt vuḳū° buldu. Müşārun ileyhiñ pek ‘acīb kerāmātına ve pek ‘azīm kemālātına şahid oldum.

Kezālik: Belhiñ ekābir-i evliyāsından bir zāt Sehrende girmiş ve İmām-ı Rabbānī ḥazretlerini görünce Belḥde kibār-ı evliyāullāhdan biriniñ cenāzesinde bulundum. ‘Abdülḥālīḵ el-Gücdüvānī, Şāhen-Naḵşbendī gibi maverāü’n-nehriñ ‘umūm selef ve ḥalef ekābir-i evliyāsı ictimā° eylemişler idi. Baḳdım ḵuṭbuñ şeref-ḵudümünü bekliyorlar. O sırada ḡāyet nūrānī bir zāt geldi. Bu zātı ilerü geçirdiler. Cümlesine imām oldu. Bu kimdir diye şordum. Şeyḥ Aḥmed Sehrendīdir didiler buyurmuşdur.

4.5.Kibārıñ sülūkı sülūkuñ kibārıdır

İmām-ı Rabbānī ḥazretleri, buyurmuşlardır ki: irāde-i ilāhiyye, beni “maṭlūb” olanlarıñ cezb olunması gibi evvelā cezb eyledi, sāniyen menāzil-i sülūku sür‘at-i berḵiyye ile ḵaṭ° ve ṭay müyesser oldu.

Bidāyeten müte’ aḥḥirīn-i şūfiyyeden tevḥīd-i vücūdī erbābının didiḡi gibi zāt-ı ecell ü a‘lāyı eşyānıñ ‘aynı buldum. Şoñra, ḥulūlsüz sereyānsız eşyāda buldum. Şoñra ma‘iyyet-i zātiyye ile eşyānıñ berāberinde buldum. Şoñra, eşyānıñ bu‘dunda buldum. Şoñra eşyānıñ ḵalbinde buldum. Şoñra Mevlāyı gördüm. Ve ḥiçbir şey görmedim. İşte fenā ile ta‘bīr olunan tevḥīd-i şühūdī budur ki, velāyetiñ ilk ḵademesi ve bidāyetiñ esbaḵ-ı kemālidir. Şu ru’yet, merātib-i mezkūrede herhangi mertebede olursa olsun evvelā āfākda sāniyen enfüsde ḥāşıl olur. Şoñra bekāya [58a] teraḵḵī eyledim. Ki buda velāyetiñ ikinci ḵademesidir. Bu mertebede ise eşyāyı gördüm. Zāt-ı ecell ü a‘lāyı eşyānıñ‘aynı, belki nefsimiñ‘aynı buldum. Şoñra eşyāda belki nefsimde buldum. Şoñra eşyā ile belki nefsimle berāber buldum. Şoñra eşyādan şoñra belki nefsimden şoñra buldum. Şoñra eşyāyı gördüm. Mevlāyı gördüm. İşte bu bir nihāyetdir ki bidāyete rücū°dan ve mertebe-i ‘avāma ‘avdetden ‘ibāretidir.

Bu maḳām, ḥalkı Ḥaḳḳa da‘vet maḳāmının etemmi, tekmīl ve irşād menāziliniñ ekmelidir. Çünki ifāde ve istifādeyi ḥaḳḳıyla te’mīn idecek olan “ḥalka münāsebet-i tāmme” bütün ma‘nāsıyla bu mertebede ḥāşıl ve müteḥaḳḳıdır.

Kezālik buyurmuşlardır ki: şeyḥim Bākī ḥazretleri ile ilk şöḥbetimde teveccühleri berekātiyla bir cezbe nā’il oldum ki o sāyede şıfat-ı ḳayyūmiyyetde ba‘de’l-istihlāk filizlendim. Nihāyetiñ bidāyetde indirācıyla şeref-yāb oldum. Şoñra baña merātib-i sülūk ḥāşıl oldu. İsm-i Rabbe vuşûlden ‘ibāret olan nihāyete imām ‘Ali raḍıyallāhu ‘anh ḥazretleriniñ medediyle irdim. Şoñra imāmı-ı tarīḳat, Şāhen-Naḳşibend raḍıyallāhu ‘anh ḥazretleriniñ medediyle Ḥaḳīḳat-ı Muḥammediyyeden ‘ibāret olan ḳābiliyyet-i ūlāya teraḳḳī eyledim. Bu maḳāmdan ḥazret-i Fārūḳ raḍıyallāhu anḥın destgīriyyeti ile ‘urūc zāhir ve anıñ fevki olan ḳābiliyyete teraḳḳī müyesser oldu. Şoñra rūḥ-ı muḳaddes-i Nebevīniñ medediyle Ḥitāb-ı Muḥammeddiyyeniñ maḳāmı olan ḳābiliyyet-i mezkūreniñ tafşīli mertebesine teraḳḳī eyledim. Bu maḳāma vuşûle teraḳḳī eşnālarında baña ḳuṭbü’l-irşād ‘Alāüddīn-i ‘Aṭṭār ḳuddise sırrahu’l-gaffār ḥazretleriniñ rūḥāniyetlerinden imdād irişdi. ‘Urūc-ı aḳṭāb bu maḳāma ḳadardır. Ve dā‘ire-i zılliyyet ta bu maḳāma müntehā olur. Şu şoñ maḳāma vāşıl olduğum zamān Cenāb-ı Peyğamberden baña ḥil‘at-ı ḳuṭbiyyet i‘tā buyuruldu. Bundan şoñra bir cezbe-i ilāhiyye ile maḳām-ı aşlā **[58b]** ‘urūc eyledim ki, bu maḳām zıl ile mümtezic olub efrāda muḥtaşdır. Aḳṭāb maḳāmının fevkindedir.

Şoñra: ‘ināyet-i Şamedāniyye irerek aşl-ı ḥāş maḳāmına vāşıl oldum. Şu ‘urūcda gāvş-ı a‘zam ‘Abdülḳādir Geylānī ḥazretlerinden büyük bir meded ve ḳuvvetli bir taşarruf irişüb beni aşlu’l-aşl maḳāmına işāl eyledi.

Şoñra seyru ‘ani’llāh, bi’llāh ta‘bīr olunan ‘āleme indim. Orada Naḳşibendiyye ile Ḳādiriyyeden başḳa diger silsileleriñ meşāyiḥi maḳāmātına uğradım. Beni ta‘zīm ve ikrām ile istikbāl eylediler. Baña kendülerine maḥşuş olan vecd ve ḥālāt ve nisbetlerini ilḳā itdiler. Her birerleriniñ ḥaḳāyıkı ve dereceleriniñ tefāvütü baña münkeşif oldu.

Sābıḳan zıkr olunan maḳām-ı aḳṭāba vuşûlden evvel ‘ulūm-i ledünniyyeyi Hızır ‘aleyhi’s-selāmın rūḥāniyetinden almakda idim. bu maḳāma iren ise ‘ulūm-i mezkūreyi kendi ḥaḳīḳatinden aḥz eylemekle başlar. İşte bunlarıñ kāffesi Rasūl-i Ekrem şallallāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz ḥazretlerine verāşet-i kāmile şāḥibi olmak sāyesindedir.

4.6.Güzergāh-ı ʿUrūc-ı Müceddidāneleri

İmām-ı Rabbānī ḥazretleri buyurmuşlardır ki: çok defʿa ʿarşın fevķine çıkarılıyor idim. Bir kere merkez-i ʿarz ile ʿarş arasındaki mesāfe kadar ʿarşın fevķine şuʿūd eyledim. İmām-ı tarīkat, şems-i ḥaķīkat, Şāh-ı Nakşibend rağı[yallāhu] ʿanhūʿl-eḥad ḥazretlerinin maķāmını orada gördüm. Şeyḥ Maʿrūf-ı Kerhī, Şeyḥ Ebū Saʿīd Ḥarrāz ḥazerātı gibi baʿz-ı kibār-ı meşāyiḥiñ maķāmātı daḥi işbu ṭabaķada meşḥūdum oldu. Şāh-ı Nakşibend ḥazretlerinin maķāmının altında ʿAlāüddīn-i ʿAṭṭār ve Necmüddīn-i⁶⁸ [59a] Kübrā ḥazerātının maķāmları vardır. Sāʿir meşāyiḥiñ maķāmātı daha aşağıdadır. Derecāt-ı mezkūreniñ fevķinde eʿimme-i ehl-i beyt ve ḥulefā-i rāşidīn ḥazerātının maķāmları, daha yukarıda: bir tarafta bütün enbiyā-i ʿizāmīñ: diğerk tarafta melāʿike-i kirāmīñ maķāmları ve hepsiniñ fevķinde Nebiyy-i zī-şānn şallallāhu ʿaleyhi ve sellem efendimiziñ maķāmı vardır. Ne zamān murād idersem hemān ʿurūc müyesser olub baʿzan da bilā-kaşdin ʿurūc vākiʿ olur.

4.7.Maḥzar Buyurulduķları Tekrīmāt ve Kerāmāt

Zāt-ı müceddidāneleri kıble-i ilāhīden neşr-i ʿulūm-i dīniyye ve keşf-i esrār-ı ledünniyye fazīletleriyle mümtāz ḥullet ve muḥabbetiñ derecātı, ulüʿl-ʿazmīñ kemālātı, velāyet ve nübüvvet ve risālet mertebelerinde olan esrār ve ḥafāyāniñ izāḥ ve keşf-i niķābı gibi kimseye müyesser olmayan muvaffaķiyyātla ser-efrāz buyuruldu. Ve girān-bahā ezvāk-ı şerīfeyi ve pek yüksek mesālik-i ledünniyyeyi ve eñ nādīde ve nāşinīde esrār-ı zāt ve şuʿunāt-ı ilāhiyyeyi izḥār ve ibrāz eyledi ki bu maḥzariyyet ve menākīb-ı ḥāzırdan yalnız elf-i şānī müceddidliği mertebe-i ʿuзмāsından başķa bir şeyi ḥāʿiz olmasalardı ʿulüvv-i şānlarını bildirmekde yalnız bu ḥuşuş kāfī gelürdi.

4.8.İmām-ı Rabbānī Ḥazretlerinin Kelimāt-ı Ḳudsiyyelerinden Baʿz-ıları

Ber-vech-i zīr bu maķāmda taḥrīr olunur.

Buyurmuşlardır ki: muḥaddişiñden Ebū Dāwūd, ḥazret-i peygamberden [[ان الله

⁶⁸ 58b varak derkenarı (Necmüʿd-dīn-i Kübrā Ḥʿarzemlidir 618 yılında Cengiziñ memālik-i Ḥʿarzemi istilası sırasında şehīden ʿāzīm-i dār-ı bekā eylemiştir. Sūfiyyūnuñ ve şuʿarāniñ büyüklerindendir. Taḥşīli eşnāsında münāzara ve mübāḥaseyi çok sevdiğinden ḥaşmına galebe çaldığından et-tāmmeṭüʿl-kübrā dinmekle şöḥret almış ve keşret-i istiʿmāl ile et-tāmme lafzı ḥazf olunarak kübrā lafzı Necmüʿd-dīne şıfat olmuştur. Şabrī el-müftī bi-Amāsiyye)

[يبيعت على رأسى مائة سنت من يجدد لهزه الامت]⁶⁹ ḥadīṣ-i şerīfini rivāyet eyler.

Bilmek gerekdir ki, yüzüñ müceddidi ile biñiñ müceddidi beynindeki fark, yüz ile biñ arasındaki fark kadardır. Belki daha büyüktür.

[59b] Yine buyurmuşlardır ki: benden şadır olan ʿulūm ve maʿārif ancak doğrudan doğruya mişkātü'l-envār-ı nübüvvetten muktebes olup tavr-ı “velāyet” ḥāricdir.

Elf-i şānī tecdīd olunmuş ve Rasūl-i Müctebāya tebaʿiyyet ve verāşet vāsıtasıyla ʿulūm ve maʿārif daḥi tecdīd olunarak bir şekl-i nevīn iktisāb eylemiştir ki: bu ʿulūm ve maʿārif-i müceddedeniñ idrākinden ʿulemā gibi evliyā da ʿācizlerdir. Çünkü bu ʿulūm ve maʿārif, ʿulemāniñ ʿilimleri, evliyāniñ ʿirfānları verāsındadır. Belki onların ʿulūmu bu ʿulūma nisbetle kısr, bu ʿulūm ise lübb ḥükümündedir. Şerʿ-i envere ašlā muḥālif olmayan işbu ʿulūm; dīniñ esāsı, zāt ve şifāt ʿilminiñ ḥulāşasıdır. Küberādan hiçbiri bu ʿulūm ve maʿārif-i söylememiş, belki bu ʿulūm ile Allāhu Teʿālā şu ʿabdi mümtāz buyurmuşdur. Bu ʿulūm ve maʿārifniñ şāḥibi şu elfiñ müceddididir ki: Cenāb-ı Hāk müceddidliği müddetince ancak anıñ vāsıtasıyla bütün ʿāleme ifāzā-i feyz eyler.

Yine buyurmuşlardır ki: baña tevḥīd-i vücūdī keşf idildi. Bu maḳāmdan pek çok ʿulūm ve maʿārif ve ezvāk ilḳā olundu. Mazhar-ı şıfat-ı ʿaliyye Şeyḫ Muḥyiddīn ʿArabī ḳaddesallāhu sırrahu'l-ʿazīz ḥazretleriniñ maʿārif-i baña zāhir oldu. Müşārun ileyhiñ ḥātem-i velāyete ḥāşıl ḳıldığı ve ʿurūcun nihāyeti ʿadd eylediği ve tecellī-i zātī ile taʿbīr itdiği tecellī ile şeref-yāb oldum. Bunlardan başḳa Cenāb-ı Hāk beni zuhūrat ve tecelliyātıñ mā-fevḳi maḳāmāt-ı ʿāliyāta, merātib-i eḥaşşı'l-ġāyāta refʿ ve iṣāl eyledi.

Yine buyurmuşlardır ki: sūre başlarında bulunan ḥurūf-ı muḳaṭṭaʿāt ve müteşābihātıñ esrār ve ḥafāyāsı baña münkeşif oldu. Bunlardan her ḥarfiñ taḥtında zāt-ı ilāhīye delālet iden ʿulūmdan birer deryā buldum. Eger bunlardan bir şey izḥār itseydim boğazım kesilirdi.

[60a] Yine buyurmuşlardır ki: erkek ḳadın ḳıyāmete ḳadar silsilemize dāḥil olacak kimseleriñ isimlerine ve şu nisbetimiñ evlādıların vāsıtasıyla ḳıyāmete ḳadar bāḳī olacağına ḥattā: İmām Mehdīniñ şu nisbet-i şerīfe üzerine bulunacağına Cenāb-ı Hāk beni muṭṭaliʿ ḳıldı.

⁶⁹ 59a varak derkenarı (Maʿnāsı, Cenāb-ı Hāk her yüz sene başında şu ümmet için emr-i dīnlerini tecdīd idecek bir zāt gönderir, dimekdir.)

Yine buyurmuşlardır ki: bir kere aşhâbım ile berâber halka-i zikrde bulunuyordum. Bir nokşân ve kuşûr içinde olduğum hâtırıma geldi. Derhâl Sübhânehu ve Teâlâ tarafından baña seniñle kıyâmete kadar gerek bi'z-zât ve gerek bi'l-vâsıta baña tevessül idenlere mağfîret eyledim ilhâmı şeref-zâhir oldu.

Yine buyurmuşlardır ki: benim hilkatım, tıynet-i pāk-i Peyğamberîniñ baqiyyesindendir.

Yine buyurmuşlardır ki: tekrîm-i ilâhî olmak üzere Ka'be-i Muṭahharanıñ beni tavâf eylediği baña gösterildi.

Yine buyurmuşlardır ki: Cenâb-ı Hâk beni tebşîr eyledi ki, kimiñ üzerine cenâze namâzı kılırsam o kimse hemân mağfûr olur. Qabrimden qabrine toprak konulan kimse mu'azzeb olmaz.

Yine buyurmuşlardır ki: 'arz-ı Hind'de ba's olunan enbiyânıñ qabirlerine Cenâb-ı Hâk beni muṭṭali' kıldı. Bir hâlde ki medfenlerinden gökyüzüne doğru yükselen nûrları görüyordum.

Yine buyurmuşlardır ki: baña virilen haşâ'ış ve kemâlâta Mehdî 'aleyhi's-selâm: zamânına kadar benden başkasınıñ nâ'il olamayacağı min tarafillâh baña ilhâm olundu.

Yine buyurmuşlardır ki: Cenâb-ı Hâk hidâyet huşûşunda baña öyle bir kuvvet-i 'azîme ihşân eyledi ki kuru bir ağaca teveccüh itsem, derhâl yeşillenir, şemerât-ı kâmile virir. Ba'z-ı meşâyih tarafından tahrîren kendülerinden sizin iddi'â itdiğiniz **[60b]** maḳâmâta aşhâb-ı kirâm nâ'il olmuşlar mıdır? Olmamışlar mıdır? Olmuşlar ise def'aten midir? Yoksa tedricen midir diye su'âl olundu. Bu su'âl cevâbınıñ ancak sâ'iliñ hużûruyla virilebileceği ifâde buyurulması üzerine, su'âl iden Şeyh İmâm-ı Rabbânî hâzretleriniñ hużûruna girdi. Cenâb-ı müceddid mumâ ileyhe maḳâmâtıñ hey'et-i 'umûmiyesiyle teveccüh buyurduğu gibi, sâ'il der-âkâb Hâzret-i İmâmıñ ayaklarına kapanarak yalnız naẓar-ı peyğamberî ile cemî' maḳâmâtıñ aşhâb-ı kirâma hâşıl olduğuna îmân itdim diye feryâd eyledi.

İmâm-ı Rabbânî hâzretlerini bir ramazân akşamı müridlerinden on zât iftâra da'vet iderler. Cümlesine gelirim va'dinde bulunurlar. Gurûb zamânında her birerleriniñ sofralarında işbât-ı vücûd iderek nezdlerinde iftâr eylerler.

Bir def'a yağmur yağarken gökyüzüne bakarak fılan vakte kadar yağma dirler. Derhâl yağmur kesilür. O vakte kadar yağmaz.

Biriniñ katline emr-i sultānī şudür ider. O da Hâzret-i Şeyhe ilticâ ve katlden berâ'et ister. Hâzret-i şeyh de katl olunmayacağı hakkında mumâ ileyhe berâ'etnâme yazdı virdi. Keyfiyyet, mesmûc-i pâdişāhī olunca Cenâb-ı İmāmın heybetinden şahş-ı mezkûru katle cür'et idemez.

Bir kimse Hâzret-i Şeyhiñ ziyâreti için uzak bir memleketden Sehrend kaşabasına gelür. Bilmeyerek gice, münkirlerden birine müsâfir olur. Şâhib-i hâne tarafından Sehrende niçün geldiği su'âl olununca, İmâm-ı Rabbânî hâzretlerini ziyârete geldiğini añladır. Hâne şâhibi Hâzret-i Şeyhe ta'n itmege başlar. Bunuñ üzerine müsâfir korkar. Hâzret-i Şeyhden istimdâda başlar. Kendi kendine dir ki: Hakkı arayarak buraya kadar geldim. Bu adam mâniç oluyor. Şoñra uyur. Sabâh olunca bir de görür ki: şâhib-i hâne giceden vefât eylemiş. Mütēākibēn Hâzret-i Şeyhiñ [61a] ziyâretiyle müşerref olur. Ve mâcerayı naql etmek ister, fakat Cenâb-ı Şeyh tebessüm eyleyerek gice olan iş gündüz añılmağ buyurur.

Cüzzām illetine mübtelâ bir adam bir gün gelür. Hâzret-i Şeyhden duâ taleb ider. Cenâb-ı Şeyh de duâ ider. Derhâl şifâ-yâb olur.

Hâzret-i Şeyh buyurmuşlardır ki imâm c'Ali kerramallāhu vechehu hâzretleriniñ rûhāniyyeti gelerek, sana c'ulūm-ı semāvātı ta'elīme me'mūrum buyurdu.

Yine buyurmuşlardır ki: İmâm-ı A'zam Ebū Hanīfe rahmetullāh hâzretleri ve esâtizesi ve tilmizleri ve İmâm-ı Şāfi'ī hâzretleri ve esâtizesi rûhāniyetleriyle ictimāc eyledim. Baña imdād ve ifāzâ itdiler. Müstağrak-ı envārları oldum.

Yine buyurmuşlardır ki: sādāt-ı Nakşibendiyye ve Kādiriyye ve Sühreverdiyye ve Çeştiyye hâzerātının rûhāniyetleri beni terbiye itdiler. Nisbet-i hāşşalarıyla ziynet-yâb oldum. Murād idersem her birerleriniñ nisbetiyle sâlikini terbiye eylerim. Rađıyallāhu te'ālā c'anhum

4.9.Ma'rûz Kaldıkları Mihnetlerden Nâ'il Olduğı c'Afāyā-yı İlāhiyye

c'Ādetullāh ol şüretle cārīdir ki c'ibād-ı muhlişin izalemeniñ ezāları ve ehl-i zāhirin inkārları ile mübtelâ kılar. Bu şüretle şānları nezd-i ilāhīde yükselerek mazhar-ı ecr-i c'azīm olurlar.

İşte: Hâzret-i Şeyhîñ ‘azamet-i zühûru ve dünyâdaki fazl-ı meşhûru ve nef’-i ‘umûmîsi ve silsile-i pâkiniñ Hindden Mâverâü’n-nehre ve diyâr-ı Rûm ve ‘arż-ı Şâm ve kıt’a-i Hicâz ve mağribe doğru uzanub gitmesi ve aķtâr-ı ‘âlemdeki ittibâ’ından vârid olan ve tarîkat-ı ‘aliyye ve haķâyık-ı şūfiyyeye müte‘âllik mesâ’il-i ‘azîme ile muvaşşah bulunan mektûblara: ba‘zan aķvâl-i **[61b]** ehlullâhı îzâh, ba‘zan ehlullâhdan bir zümre ile münâkaşa, ahyânen de keşfine muvâfık bulunmakla kabûl, diger def‘ada başka kavli ihtiyâr tarîkiyle füyûzât-ı ilâhiyyeye müsteniden virdigi cevâbları ve Şeyh-i Ekbere vahdet-i vücûdda muhâlif bulunduğu gibi, Bâyezid-i Bisţâmî hâzretleriniñ [لوان العرشى ومحواه مائة الف الف مرة فى زاوية من زوايا قلب العارف مالحس] kavline de⁷⁰ muhâlif bulunması ve Ka‘be ve Kûr‘ân ve Şalâtıñ haķîkatlarını izhâr ve ‘ârifîniñ maķâmât ve ezvâķını tafşîl buyurması ve tecellî-i sırf-ı zâtîniñ devâmına mazhariyyeti ve kuţbiyyet, ferdiyyet, muhibbiyyet, maħbûbiyyetden neş‘et iden velâyet-i hâşşa beynlerini câmi‘ olduğunu iddi‘â eylemiş ve her mes‘elede mişli nâ-mesbûķ ve inkıyâddan başka bir şeye çâre bırakmayan beyânât-ı ‘ârifâneleri ve âyât-ı kerîme ve eħadiyyet-i şerîfeniñ esrâr ve haķâyıkına dâ’ir bi-tarîki’l-irşâd virdigi îzâhâtı ki: altun ile yazılmağa lâyıķ olan ve üç büyük cild üzerine “*Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî*” nâmını hâ’iz bulunan kitâb-ı cesîm bunlardan müteşekkildir] ba‘ż-ı ‘ulemâ-yı ‘aşrı ħased-i şedîde düşürmüş ve Hâzret-i Şeyhden şâdir olan bir kelâmı vesîle-i ta‘n ittihâz itdirmişdir.

İşbu ‘ulemâ, Sultân Nûreddîn Cihângîriñ nezdine giderek İmâm-ı Rabbânî hâzretlerini kendi maķâmınıñ şiddîķ-ı ekber “Rağıyallâhu ‘anhû zâtuhu’l-aţhar” hâzretleriniñ maķâmından daha yüksek olduğu iddi‘âsındadır, didiler. İmâm-ı müşârun ileyhi bu şûretle ġamz ittiler. Ve pâdişâhıñ ġazabını envâ‘-ı telķînât ile tahrîķ eylediler.

Hâzret-i Şeyh sultân-ı mezkûruñ nezdinde ħâzır olunca Nûreddîn Cihângîr kendilerinden haķķıñızda söylenilen şeyler doğru mudur? Diye su’âl eyledi. İmâm-ı Rabbânî hâzretleri evet, lâkin aşâleten degil, teba‘iyyetendir. Nitekim **[62a]** eñ degersiz bir ħâdimiñize bir gizli söz söylemek isterseñiz nezdinize, taht-ı mu‘allâ-yı saltanatıñıza anı çağırırısñız. O ħâdim bütün vüzerâ ve ümerânıñ maķâmlarını girüde bırakarak nezdinize varır. Söylediginizi söyledikten sonra ħâdim, mevķi‘i bulunan haķîķî ve degersiz maķâmına ‘avdet eyler. Anıñ bu an taķarrübü maķâmınıñ ümerâ ve

⁷⁰ 61b varak derkenarı (Ma‘nâsı, ‘arş ve anıñ muhtevî bulunduğu ‘avâlim, yüz milyon kere büyüdölüp ‘ârifîñ kalbi köşelerinden biri köşeye konulsa kalbinde o şeyiñ mevcûdiyyetini bile ħiss itmez, dimekdir.)

vüzerā maḳāmātınıñ fevķinde olmasını ĩcāb itdirmez cevābını iʿtā buyurdu. Bu cevāb ise pādişāhıñ pek hoşuna gitdi.

Münkirler ve ḥāsıdler gördüler ki: bu ğammāzlıķdan bekledikleri netice çıķmadı. Derḥāl pādişāha didiler: bu şeyḥ ne ķadar mütekebbirdir. Size lāzım gelen ḥürmetde bulunmadı, yer öpmedi, saķaķ öpmedi. Hālbuki siz ḥalīfe-i aʿzam ve zıllullāhu fi’l-ʿālemsiñiz deyince pādişāh soñ derece ğazaba geldi. Hāzret-i Şeyḥiñ Hind ḳalʿalarından eñ muḥkemi bulunan kulyār ḳalʿasına ḥabs olunmasını irāde itdi.

Şehzāde Şāh Cihān ḥāzretleriniñ Cenāb-ı İmāma pek büyük ḥürmet ve iʿtikādı var idi. Derḥāl efḍalḥān ile Şeyḥ ʿAbdurrahmān el-Müftīyi yanlarında kütüb-i fıķhiyye ile berāber Hāzret-i Şeyḥin nezdine iʿzām iderek sultāna secde-i taḥiyye yapmaĝı ʿulemā tecvīz itmişlerdir. Bir defʿa olsun merāsım-i muʿtādeyi ĩfā eylesünler, pādişāh nezdinde şefʿatimiz müsmir olsun diye ḥaber gönderdi. İmām-ı Rabbānī ḥāzretleri ise bu ruḥşatdır ʿazīmet ancaķ Allāhdan başķa ḥiḅbir ferde secde itmemekdir diyerek teklīf-i mezkūru ḳabūl buyurmadı.

Bunuñ üzerine mezkūr ḳalʿada üç sene maḥbūs ḳaldıķdan soñra ordugāhından ayrılmamak ve sultān nereye giderse berāber bulunmak şartıyla ḳalʿadan çıkarıldı. Bu ḥāl ile üç kūsūr sene daha gećince –taķrībēn yedi sene soñra- şudūr iden müsāade-i maḥşūşa üzerine ıtlāķ olunub Sehrende ʿavdetleri vuķū buldu ki bu ʿavdetleri pek iyi idi. Necl-i ekberleri buyururlar ki: mezkūr ḳalʿanıñ menāʿat-ı fevķa’l-ʿādesine ve muḥāfızlarınıñ taķayyüdāt-ı ḥāriķu’l-ʿādelere raĝmen Hāzret-i Şeyḥiñ maḥbesden

[62b] çıkararak her cumʿa günü mescid-i cumʿada bulunması ve soñra ʿavdet buyurması ve bu ḥurūc ve duḥūl ne şüretle vāki olduğunun añlaşılarmaması bināen ʿaleyh; Cenāb-ı İmām içün ıtlāķ ile taķayyüdüñ müsāvī bulunması sebeb-i ıtlāķları olmuşdur. Maḥbesde bulundukķa nāsı mektūblarıyla irşād itmekte idiler. Ḳaddesallāhu sırrahu’l-ʿazīz

4.10.Bārān-ı Feyż-i Müceddidānelerinden Bir Reşḥa

Nisbet-i Muʿaṭṭaralarından Bir Şemme

İmām-ı Rabbānī ḥāzretleri buyurmuşlardır ki, ey aḥ-i fi’llāhım! bil ki: ḳible-i ilāhiyyeden mükellef tutulub ĩfā eylemekligimiz żarūrī bulunan şey, evāmire imtişāl

nevāhīden ictinābdır. Nitekim, Cenāb-ı Hāk kitāb-ı mecīdinde [مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمُ عَنْهُ فَانْتَهُوا]⁷¹ buyuruyor.

Şu imtişāl ve ictināb fenā ve muḥabbet-i zātiyyesiz huşulū mutaşavver olmayan ihlās ile daḥi me'mūr bulunduğumuzdan evāmire imtişāl ve nevāhīden ictināb ile berāber fenā ve muḥabbet-i zātiyyeyi taḥşile yegāne vesile olan tarīkat-ı şūfiyyeye sülūk daḥi üzerimize borç olur. Ta ki ḥaḳīkat-i ihlāşa zafer-yāb olabilelim.

Turuk-ı ʿaliyye ise: kemāl ve tekmīli ʿtibāriyle mütefāvit bulunduğundan sünnet-i seniyyeye riʿāyet, edā-yı aḥkāmına mütābaʿat, iltizām olunan tarīk ihtiyār olunmağa daha şāyān ve lāyık olur. Bu da ancak sādāt-ı Nakşibendiyye ḳaddesallāhu esrārahumu'l-ʿaliyye ḥāzerātının tarīkidir. Zīrā şu ekābir tarīkatlerinde bidʿatden ictināb ve sünnete mütābaʿatı iltizām buyurmuşlardır ki bi-ḥasebi'z-zāhir bātında **[63a]** menfaʿati olsa bile ruḥşat ile ʿameli tecvīz itmezler. Ve bi-ḥasebi's-sura sīrete muzır olacağını bilseler bile ʿazīmeti terk eylemezler. Vecd ve ḥālātı aḥkām-ı şerʿiyyeye tābiʿ, ʿirfān ve ezvākı ʿulūm-i dīniyyeye ḥādim kılarlar. Cevāhir-i nefīse-i şerʿiyyeyi çocuklar gibi: vecd cevizi ve ḥālkuru üzümü ile deḡışdirmezler. ʿAle'd-devām ḥālleri böyledir.

Bu ekābirin bātınlarından nukūş-i māsivā silinmiştir. Bir ḥālde ki: biñlerce sene uğraşmadıkça māsivāyı ḥātırlayamazlar. Başkaları için ancak sürʿat-ı berḳiyye ile nādiren ḥāşıl olan tecellī-i zātī, bunlar için dā'imīdir. Ġaybeti taʿḳīb iden ḥuzūra iʿtibār itmezler. Ḥālleri [رَجَالٌ لَا تُلْهِيمُهُمْ تِجَارَةً وَلَا بَيْعٌ عَنِ ذِكْرِ اللَّهِ]⁷² kavlı ilāhisine mazhariyyetdir.

Anıñçün tarīkatleri elbette bāis-i vuşlat ve şūret-i ḳaṭʿiyyede akreb-i turuḳdur. Başkalarının nihāyeti bu ecilleniñ bidāyetinde mündericidir. Sıddīk-i Ekbere mensūb olan nisbetleri ise cemīʿ meşāyiḥin nisbetleri fevḳindedir. Şu sādātın zevḳine herkesin fehmi ve idrāki ḳaṭʿiyyen yetişmez. Eḥaşş-ı ḥavāş ile, şiş vuran rakḳās arasında ne münāsebet bulunur. Şu güzīde ricālīñ ḥaşā'ış ve kemālātını beyān için ʿadedsiz defterler doldurulsa yine nihāyetsiz deryādan bir ḳatre mesābesindedir.

Yine buyurmuşlardır ki: seyr u sülūk, ʿilmī bir ḥareketden ʿibāret olub maḳūle-i keyfdendir. Bināenʿaleyh burada cismī bir ḥarekete cevelān-gāḥ bulunmaz.

⁷¹ Resul size ne verdiyse onu alın. Sizi neden alıkoyduysa ondan vazgeçin (Haşr 7)

⁷² Öyle kimseler vardır ki ne mal ne de alışveriş onları Allah'ın buyruklarına uymaktan, (salatı ikame etmekten ve zekatı vermekten) alıkoyar. (Nur 37)

İmdi seyr-i evvel seyru ila'llāhdır. Bu da ʿālem-i esfelden ʿālem-i aʿlāya ve ʿilm-i aʿlādan tamāmen ʿulūm-i mümkinātı kaṭʿ itdikden ve ʿulūm-i mezkūra tamāmen nā'il olduğdan sonra ʿilm-i vācibe seyrden ʿibāret olan hareket-i ʿilmiyyedir. İşte bu ʿilm-i vācibe irmek de fenā ile taʿbīr olunur.

[63b] Seyr-i s̱ānī, seyru fi'llāhdır. Bu da esmā ve şifāt, şu'ūnāt ve i'tibārāt, taḳdīsāt ve tenzīhāt merātīb-i vücūbuñ da ʿibāre ile taʿbīr olunamayan, işāretle añladıl原因ayan, kināye ile ifāde olunamayan bir ʿālemiñ bilinemediğı, bir müdrikiñ idrāk idemediğı mertebeye irinceye kadar vuḳūc bulacağı bir hareket-i ʿilmiyyedir ki bu yere de beḳā tesmiye olunur.

Seyr-i s̱ālīs, seyru ʿani'llāhdır. Bu da ʿilm-i aʿlādan ʿilm-i esfele ve böylece mümkināta rücūc ve merātīb-i vücūbe ʿulūmundan nüzūl şūretiyle vuḳūc bulacağı bir tenezzūlden ʿibāret olan hareket-i ʿilmiyyedir. Bu seyri yapan, Allāhı Allāh ile unutan, Allāh ile Allāhdan rücūc iden bir ʿārifdir ki: bulan ve gā'ib iden, iren ve mehcūr kalan, yağılaşan ve uzaklaşan odur.

Seyr-i rābiʿ, seyru fi'l-eşyādır. bu da seyr-i evveldeki zevālinden sonra ʿulūm-i eşyāniñ tedricen huşūlünden ʿibārettir. İşte gördüğün gibi seyr-i rābiʿ, seyr-i evvele, seyr-i s̱ālīs, seyr-i s̱ānīye muḳābildir.

Seyru ila'llah ile seyru fi'llāh fenā ve beḳādan ʿibāret olan velāyeti taḥşīl içündür.

Seyru ʿani'llāh ile seyru fi'l-eşyā ise Rusūl-i Kirām ʿaleyhimü's-şalātu ve's-selām ḫāzerātına maḥşūş olan maḳām-ı daʿveti taḥşīl içündür. Rasūl-i Kirām gibi tābiʿleri içün de bu maḳāmdan naşīb vardır. Nitekim: Mevlā-yı Mütēāl kitāb-ı kerīminde ⁷³[قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي] buyurmuştur.

Yine buyurmuşlardır ki: meşāyiḫ-i Nakşibendiyye ḳaddesallāhu teʿālā esrārahumu'l-ʿaliyye ḫāzerātı bidāyete ʿālem-i emrden seyr ve anıñ zımnında ʿālem-i ḫalkı kaṭʿ itmegi ihtiyār itdiler. Hālbuki diger ṭuruk-ı ʿaliyye meşāyiḫiniñ ihtiyārātı böyle degildir. **[64a]** Zīrā anlarıñ ibtidā-yı seyrleri ʿālem-i ḫalkdan olub ʿālem-i ḫalkı tayy itdikden sonra ʿālem-i emre ḳadem başarlar. Ve cezbeye irerler. Bunun içün ṭarīḳat-ı Nakşibendiyye akreb-i ṭuruktur. Bī-gümān başḳalarınıñ nihāyeti bu ekābiriñ bidāyetinde mūndericidir.

⁷³ De ki: "Benim yolum, basiret üzere Allah'a davet etme yoludur. Ve bana uyanların yolu da. (Yusuf 108)

Yine buyurmuşlardır ki: şu tarīkatīn ekābiri ibtidāen ʿālem-i emrden seyr eylemegi enseb ve evlā görerek ihtiyār eylediler. Çünkü terakkī için ednādan aʿlāya başlamak lāzım gelir. Yoksa aʿlādan ednāya degil. İmdi: ʿālem-i emr ednā, ʿālem-i halk aʿlādır. Ne yapayım vāhid ü şamed olan Allāhın murādı böyledir. Bu muʿammānın sırrını kimseye keşf itmediler diger tūrukda şūrete bākdılar. Gördiler ki ʿālem-i halk ednādır. Onuñçün ednā-yı suveriden ʿalā-yı suverīye irtikāya başladılar. Bilmediler ki haqīkat-i emr bunuñ hilāfinadır. Çünkü: haqīkatde ednā aʿlādır, aʿlā ise ednādır. Zīrā ʿālem-i halkdan ʿibāret olan nokta-i āhire, aslu'l-asl olan nokta-i ulaya akrebdir. Şu kurb ise diger bir noktaya müyesser degildir.

Yine buyurmuşlardır ki velāyet fenā ve bekādan ʿibāretedir. Bu da ya velāyet-i hāşşa yāhūd velāyet-i ʿāmmedir. Velāyet-i ʿāmme ile murādımız mutlak velāyet, velāyet-i hāşşadan murādımız velāyet-i Muḥāmmediye'dir. Bunda fenā etemm, bekā ekmeldir. Bu niʿmet-i ʿuẓmā ile şeref-yāb olan kimsenin cildi t̄aʿat için yumuşar, şadırlı islamiyyete münşerih, nefsi mevlāsından muṭma'in olur. Ve mevlası kendisinden rāzı ve qalbi muqallibü'l-qulūba teslīm idilmiş bulunur. Nefsi ḥazret-i şıfat-ı lāhūtu mükāşefeye, sırrı şū'ün ve ʿtibārātı mülāḥaza ile berāber şıfat-ı lāhūtu müşāhedeye ferāḥ-yāb-ı zafer olur. Bu maḳāmda tecelliyāt-ı zātīyye-i berkiyye ile şeref-yāb ve ḥafisi kemāl-i tenezzüh ve teḳaddüs-i kibriyāya karşı vālih ü ḥayrān, aḥfāsı bilā-keyfin ve mişālin ittişāle mazhariyyet ḥāşıl eyler.

[64b] Yine buyurmuşlardır ki: ibtidā-yı seyrleri ʿālem-i emrden olmakla berāber şu tarīkatīn sālīklerinden baʿz-ısının sürʿat-ı teessürlerine ve cezbeye muḳaddimesi olan lezzet ve ḥalāveti bulmalarına māniʿ olan ḥāl, ʿālem-i halklarına nisbetle ʿālem-i emrlerinin zaʿīf olmasıdır. ʿĀlem-i emr kendülerinde kesb-i kuvvet idinceye kadar bu ḥāl devām ider. Şu tarīkatde bu zaʿfiñ ʿilācı mürşid-i kāmilden zuḥūr idecek taşarruf-ı tāmıdır. Diger tūrukda ise -şerīʿat-ı muḥammediyyeye- muvāfiḳ bulunan riyāzāt-ı şāḳḳa ve mücāhedāt-ı keşīre ile tezkiye-i nefsi taḳdīmdir.

Yine buyurmuşlardır ki: her belānın aslı ancak nefisle ibtilādan olur. Bir adam nefsinden kurtulursa māsivā ile ibtilādan da ḥalāş bulur. Aşnāma ʿibādet bile haqīkatde ancak nefse ʿibādetdir. Nitekim āyet-i kerīmede [أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَاهُ]⁷⁴ buyurulmuşdur. Ḥadīs-i ḳudsīde daḥi [خل نفسك وتعال]⁷⁵ buyuruldu. Naşıl ki nefsdan

⁷⁴ Hevasını, ilahlaştıran kimseyi gördün mü? (Casiye 23)

⁷⁵ Nefsini çöz ve yücel.(Hadisi kudsi)

geçmek farz ise nefse girmek ve nefse dalmak da öylece lâzımdır. Zîrâ, maatlüb ancak nefisde bulunur. hâricde bulunmaz. Çünkü: seyr-i âfâkî bu'd içinde bu'ddur. seyr-i enfûsî ise kurb içinde kurbdur. Eger bu makâmda şühûd var ise ancak nefisedir. Kezâlik ma'rifet ve hayret var ise anlar da ancak nefisedir. İşte nefsiñ hâricinde ayak atacak yer yokdur. Şâf-dil olanlar buradan hulûl ve ittiḥâd aňlayarak varṭa-i ḍalâle düşerler. Hulûl ve ittiḥâd ise küfürdür. Şu makâma taḥakkuk zevkî den ol fikir ile dalmak ḥaramdır.

Yine buyurmuşlardır ki: isti'dādâtıñ tefâvütü nisbetinde merâtib-i kemâl de mütefâvitdir. Kemâlde tefâvüt ba'zan kemmiyet, ba'zan keyfiyyet, ba'zan da her ikisi i'tibâriyle olur. [65a] Meşelâ: ba'z-ıñ kemâli tecellî-i zâtî ile ve ba'z-ın kemâli tecellî-i şifâtî ile. Hâlbuki: bu iki tecellî ve bu iki tecellîniñ erbâbı arasında pek zâhir tefâvüt vardır. Diğer ba'z-ıñ kemâli, selâmet-i qalb ve taḥalluş-ı rûḥ ve yine ba'z-ıñ kemâli her ikisi ile berâber şühûd setri ile. Diğer ba'z-ı ricâlîñ kemâli, her üçüyle berâber ḥafîye mensûb olan hayretlerdir. Diğer ba'z-ı zevâtıñ kemâli ise: merâtib-i mezkûreye müterettib kemâlâtıñ her dördü ile berâber aḥfâya mensûb olan ittişâl ile. Şu Allâhıñ bir fazîletidir ki: dilediği kûluna virir.

Merâtib-i mezkûreden herhangi bir mertebede kemâl ḥâsıl oldukdan sonra ya rücû'-i ḳahḳarî ile ric'at olunur veya o mavṭında şebât ve istikrâr ḥuşûl bulur. Evvelkisi, makâm-ı tekmîl ve irşâddır ki da'vet için Ḥaḳ'dan ḥalka rücû'dan 'ibâret. İkincisi mavṭın-ı istihlâkdir ki, ḥalkdan 'uzletten 'ibâret.

Yine buyurmuşlardır ki: Cenâb-ı Ḥaḳkıñ gerek emvâl ve evlâd gerekse hidâyet ve irşâd nev'inden olan feyzî, 'avâm ve ḥavâşa 'ale'd-devâm tefâvütsüz feyezân ider. Tefâvüt ancak, ḳabûl ve 'adem-i ḳabûlden neş'et eyler. Allâhu Tecâlâ 'ibâdına zulm itmiş değildir. Lâkin kullar kendi nefislerine zulm iderler.

Güneş: elbiseyi yıkayan ile elbiseye bir nisbette işrâḳ ve îşâl-i ziyâ eyler. Faḳat yıkayanıñ yüzünü ḳarartır, elbiseyi ise ağartır. 'Adem-i ḳabûl-i feyz, 'irâz-ı 'ani'llâh sebebiyledir. Zîrâ: Allâha iḳbâl iden kimseye vech-i ekmel iḳbâl olunur. Nitekim

ḥadīṣ-i ḳudsīde [من تقرب الى شبرا تقربت منه ذراعا] ⁷⁶irāz iden kimseden ʿirāz olunur.

Nitekim ḥadīṣ-i peygamberīde [فاعرض فاعرض الله عنه جزاء وفاقا] ⁷⁷ buyurulmuşdur.

[65b] Cenāb-ı Hāḳ Ḳurʿān-ı Kerīmde [فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ] ⁷⁸ ve [نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ] ⁷⁹ buyurdu.

Ve ḥadīṣ-i nebevīde [انما هي اعمالكم احصيتها لكم من غير زيادة ولا نقصانن كما تدينه تدانه فمن وجد [خيرا فيحمدالله ومن وجد غير ذلك فلا يلومن الا نفسه] ⁸⁰ buyuruldu.

Yine buyurmuşlardır ki: şu az fırsat içinde zıkr-i keşir ile maraž-ı ḳalbīyi izāle mühimmātın ehemmindendir. Ve bu mühimmāt-ı ḳalbiyye içinde ʿillet-i maʿneviyyeyi muʿālece maḳāşıdına ʿizamındandır. Māsivā ile mübtelā olan ḳalbden ḥayır ümīd olunmaz. Orada ancaḳ selāmet-i ḳalb ile ḥalāş-ı rūḥu ḳabūl iderler. Biz ise: burada dāʿimā esbāb-ı ibtilānın taḥşīli ile meşḡulüz heyhāt heyhāt Allāh ḳullara ḳulm itmiş degil: lākin kendileri kendilerine ḳulm itmişlerdir.

Yine buyurmuşlardır ki: mebhāş-i nefy ü işbātda kemāl, merātib, imkānın şühūdu gibi mertebe-i vücūbuñ şühūdunuñ da "lā"nın taḥtına dāḥil olmuş ve cānib-i isbātın kelime-i müsteşnāyı telaffuzdan başḳa hıḳbir şey mülāḥaza olunmamasıdır.

Hāḳ budur ki: yüksek fıṭrat ve himmet-i ʿaliyye, ellerin uzanamayacağı ve idrāk nūrunuñ etegine iremeyecegi büyük bir maṭlaba tālibdir. Ruʿyet-i uḥreviyye hāḳ ise de anın taşavvuru seni iḳnāʿ ider. Ve ʿadd olunan ruʿyet-i uḥreviyye nās için bāʿiṣ-i ibtihāca ʿazīm ise de benim ibtilām, ancaḳ ḡaybuʿl-ḡayb ile dir. Bütün himmetim maṭlūbuñ ḡaybdan şehādete, semādan şühūda ʿilimden ʿayna aşlā çıḳmamasına maşrūfdur. Ne yapayım ki böyle bir oldum.

Yine buyurmuşlardır ki: Cenāb-ı Rasūl-i Müctebā tarafından [قوم [66a] ما احدث] ⁸¹

بعدة الارفع مثلهم السنه buyurulmuşdur.

⁷⁶ 65a varak dipnotu (baña bir ḳarış taḳarrüb iden kimseye ben bir zirāʿ taḳarrüb iderim demekdir.)

⁷⁷ 65a varak dipnotu (İrāz eyledi de muvāfiḳ bir ḥaber olmaḳ üzere Allāh da kendisinden irāz itdi demekdir.)

⁷⁸ 65b varak dipnotu (Beni zıkr idiñiz ki ben de sizi zıkr ideyim.)

Öyleyse Beni zikredin ki Ben de sizi zikredeyim.(Bakara 152)

⁷⁹ 65b varak dipnotu (Anlar Allāhı unutdular. Allāh anlara nisyān muʿāmelesi yaptı.)

Onlar, Allah'ı unuttular, Allah da onları unuttu.(Tevbe 67)

⁸⁰ 65b varak dipnotu (Bunlar ancaḳ ʿamelleriñizdir. Ziyāde noḳşānsız bunları siziñ için iḥşā ideceğim. Müşādif-i ḥayr olan Allāha ḥamd eylesün. Başḳa şeye rāst gelen de ancaḳ nefsinı levm eylesün. Cezā yapıḡın muʿāmele gibi muʿāmele uḡradılırsın.)

⁸¹ Bir kavim bir bidat çıkarınca onun gibi bir sūnnet ortadan kalkar. (Hadisi şerif)

Kezālik Ḥazret-i Ḥassāndan da [ما ابتدع قوم بدعة في دينهم الا نزع الله من سنتهم مثلها ثم لا]⁸² kavli menkūldür.

Bināen‘aleyh, ‘ulemānıñ bid‘at-i ḥasene didikleri bir bid‘ati bile iyü düşündüğün zamān o bid‘atıñ be-heme-ḥāl bir sünneti ref‘ eylemekde olduğu neticesini bulursun. Meşelā: tekfīn-i meyyitde ‘amāme bid‘at-i ḥasenedir didiler. Hālbuki, bu bir sünneti ref‘ eyler. Zīrā; kefende ‘aded-i mesnūn olan üç üzerine ziyādedir. Ziyāde ise neshdir. Nesh de ref‘dir. Bunun gibi, meşāyihiñ şol taraftan, taylasān şalıvirmeleri bid‘at-i ḥasene ‘add idilmiş ise de taylasān şalıvirmekde sünnet, iki omuz arasına irsāl olduğuna nazaran bunun da bir sünneti ref‘ eylediği zāhirdir.

Kezālik, ‘ulemānıñ niyyet-i şalātda irāde-i ḳalbiyye ile berāber telaffuz-ı lisānıyi müstaḥsen görmeleri de böyledir. Hālbuki, ne Rasūl-i Ekrem efendimizden ve ne de aşḥāb-ı kirāmdan, ne de tābi‘inden niyyet-i ḳalbiyye ile berāber lisānen niyyet idilmesi gerek şaḥīḥ ve gerek za‘īf bir rivāyet ile rivāyet idilmiş degildir. Belki, anlar namāza duracakları zamān ḳalben niyyet idüb hemān iftitāḥ tekbīrini alırlar idi. Bināen‘aleyh, lisān ile niyyet bid‘atdır. ‘Ulemā buna ḥasen nāmını virirler. Bu faḳīr bilir ki: bu bid‘at sünneti degil, belki farzı ref‘ idiyor. Zīrā, nāsıñ çoğu lisānen söylemeleriyle iktifā iderek niyyet-i şalātđan ḳalbiñ gāfil bulunmasına ehemmiyet virmezler. Bunun zımnında farā’iz-i şalātđan biri olan ḳalb ile niyyet terk idilmiş olur ki, bu da şalātıñ fesādına mü’eddī olur. Sā’ir bid‘atler de **[66b]** böyledir ki: sünnete ziyādedir. Sünnete ziyāde olduğundan neshdir. Nesh ise ref‘dir.

Yine buyurmuşlardır ki: velāyet fenā ve bekādan ‘ibāretdir. Ḥavāriḳ-ı ‘ādātđa bunun levāzımındandır. Lākin: ḥavāriḳi ekşer olan zātıñ velāyeti etemm ü ekmel olmak lāzım gelmez. Ḥavāriḳ eḳall olmağla berāber velāyet etemm ü ekmel olabilir.

Keşret-i ḥavāriḳıñ medārı iki şeydir. Anlar da vaḳt-i ‘urūcda şu‘ūduñ ekşer, vaḳt-i nüzūlde hübūtuñ eḳall olmasıdır. Belki: zuhūr-ı ḥavāriḳıñ istinād eylediği aşıl ‘aẓīm, ‘urūc naşıl olursa olsun nüzūlüñ az olmasıdır. Çünkü, şāḥib-i nüzūl ‘ālem-i esbāba tenezzül ider de eşyānıñ esbāba merbūt olduğunu görür. Anıñ verāsından fi‘l-i müsebbibi müşāhede eyler. Ammā: inmeyeniñ yāḥūd inüb de esbāba ḳadar nüzūl itmeyeniñ nazarı sebebü’l-esbāba maḳşūr ve esbāb nazarından merfūc olacağından

⁸² Bir kavim dinlerinde bir bidat ortaya çıkarınca Allān onun benzeri bir sünnet kaldırır ve kıyamete kadar onu iade etmez.

Hak Sübhānehu ve Te‘ālā bunların her birine zanları muktezāsına göre mu‘āmele eyler. Esbābı gören zātın işini esbāb ile, esbābı görmeyen zātın işini esbābsız huşul-pezîr kılar. Nitekim hadîs-i kudside [انا عند ظنه عبدی بی]⁸³ buyurulmuştur.

Çok kere hâtırıma gelir idi ki, şeyh ‘Abdulkādir Geylānī kuddise sırrahu hâzretlerini elinde zâhir olan havârık niçün kümmel-i evliyā-i sâbıkîniñ çoğunuñ yedinde zâhir olmamış, bunda sebep nedir? Vaktā ki, Cenāb-ı Hak beni bu sırra muṭṭali kıldı. Bu emre müte‘allik haḳāyık vuzūh-ı tām ile vāziḥ ve münkeşif oldu. Bināen ‘aleyh Geylānī hâzretleriniñ yedinde havârıkıñ keşret-i zuhūru, müşārunileyhiñ ‘urūcunun ekser-i evliyādan yüksek, ve cānib-i nüzūlde hūbūṭunuñ ancak ‘ālem-i esbāb [67a] fevkinde bulunan maḳām-ı rūḥa kadar vāki‘ olmasıdır.

Bi’l-münāsebe zıkr olunmağa lāyıkdır ki, bir gün Hasan-ı Başrī hâzretleri dere kenārında gemi gelmesini bekliyordu. Nezdlerine gelen habīb-i ‘acemī hâzretleri kendilerine ne bekliyorsuñ diye sorar. Hasan-ı Başrī hâzretleri de gemi bekliyorum cevābını virir. Habīb-i ‘acemī, gemiye ne hācet yakīniñ yok mudur. Hasan-ı Başrī hâzretleri ise muḳābeleten ‘ilmiñ yok mu buyurur. Faḳat habīb-i ‘acemī gemi beklemeyerek derḥāl suyuñ üzerinden yürür gider. Hasan-ı Başrī hâzretleri ise, gemiye bininceye kadar sāhilde kalır. İşte Hasan-ı Başrī hâzretleri ‘ālem-i esbāba tenezzül eylemiş bulunduğundan işi sebeble görüldü. Habīb-i ‘acemī ‘ālem-i esbāba tenezzül itmediginden işi sebebsiz huşul-pezîr oldu.

Ma‘a-zālik, faẓl u kemāl Hasan-ı Başrī hâzretleriniñdir. Çünkü, şāhib-i ‘ilm olub ‘ilmü’l-yakīn ile haḳku’l-yakīn beynini cem‘ itmiş, eşyāyı olduğı gibi tanımışdır. Nefsü’l-emrde kudret hükmünüñ verāsında mestūr kılınmışdır. Habīb-i ‘acemī sekr şāhibi olduğundan esbābıñ medḥali olduğunu görmemiş, fā‘il-i haḳīkiye yakīn-i tāmı sābit kılınmışdır.

Lākin şu ru’yet, vāki‘e muṭābık degildir. Zīrā esbābıñ tavassuṭu muḥaḳḳaḳdır. Ammā: irşād ve tekmīliñ şānı zuhūr-ı havârık tarīkiniñ hilāfıdır. Çünkü maḳām-ı irşādda nüzūl ne kadar çok olursa vuḳū‘-i irşādda o nisbetde ekmel olur. Zīrā, irşādıñ ta‘dīli, mürşid ile müsterşid arasındaki münāsebetiñ vücūd ve taḥaḳḳuḳuna vābestedir. Bu da nüzūle menūṭdur.

⁸³ Ben kulumun bana olan zannı üzerineyim. (Hadisi kudsi)

Bilinmelidir ki: şu'ūd ne nisbetde erfa° olursa hübūt da o nisbetde edven olur. Bināen°aleyh, nebiyy-i efham efendimiziñ 'urūc ve terakķiyyātı bütün enbiyānıñ 'urūc ve terakķiyyātından yüksek olduđu için nüzülü de hepsinden kuvvetli ve ziyāde da°veti daha etemm ü ekmel olmakla kāffe-i maḥlūkāta ba° u irsāl buyurulmuştur. Çünkü, tenezzülāt-ı fevka'l-°ādeleriyle bütün ḥalkla nihāyet derecede münāsebetdār ve ṭarīķ-i ifāde daḥi kendilerinde ḡāyetü'l-ḡāyede etemm ü ekmel olmuştur.

[67b] Şu ṭarīķde ekşeriyyā rücū° itmeyen müntehīlerden ziyāde mutavassıtlarıñ ifāde ve ifāzadaki muvaffaķiyyetleri meşhūrdur. Zīrā: mutavassıtıñ mübtediye münāsebeti daha çokdur. İşte ifādeniñ kıllat ve keşreti ancak hübūt ve rücū° ile mütenāsibdir. Yoksa 'urūc ve şu'ūdlarıyla mütevāfiķ degildir. Şurada bir daķıķa vardır ki velīniñ velīliğini bilmesi velāyetinde şart olmadığı gibi kendisinden şādır olacak ḥavārıķı bilmesi de şart degildir. Velīniñ kendi ma'lūmatı taḥtında olmayarak kendisinden nās pek çok kerāmet nakl idebilirler.

Nitekim: şeyḥimiz ḳaddesallāhu sırrahu'l-°azīz ḥazretleri, şaşarım nāsa ki etrāf ve eknāfdan baña gelirler, ba°z-ısı seni mekkede gördük, ve ba°z-ısı seni baḡdādda müşāhede itdik diyerek tanışıklık ve müşāḥabet izhār iderler. Ḥālbuki evimden çıkmamış bulunurum. Şu ḥalde didikleri iftirā-yı maḥzıdır, buyurur idi.

Yine buyurmuşlardır ki: ba°z-ı şūfiyyeniñ kemālāt-ı esmā'iyye ve şıfātiyyeniñ zuhūru için ḡūyā ḥudānıñ bize muḥtāc olduğuna dā'ir bulunan aḳvāli bu faķīre pek girān gelir. Çünkü, maḥlūkātıñ ḥilķatlerinden maḳşūd kendilerinde kemālātıñ ḥuşūlūdür.

Yoksa Allāha °ā'id bir kemāl için degildir. Bu ma°nāyı [وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا]⁸⁴ āyet-i celīlesi te'yīd ider.

zīrā, āyet-i mezkūre ins ile cinni ancak kendilerine °ā'id bir kemāl olan ma°rifetiñ ḥuşūlü için ḥalk eyledim mü'eddāsında olarak (ليعرفون)⁸⁵ ile taḡayyur buyurulmuştur ve ḥadīş-i ḳudsīde vārid olan(فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لَا عَرَفَ)⁸⁶ den murād da yine ma°rifetiñ ḥuşūlūdür. Yoksa Allāha bir kemālın ḥuşūlü maḳşūd ve mutaşavver degildir. Te°ālāllāhu °an zālik °ulūvven kebīra.

[68a] Yine buyurmuşlardır ki: Ḥaḳ Te°ālānıñ eşyāyı ihāṭā eylemesi ve eşyāda sereyānı mücmeliñ mufaşşalı ihāṭası ve mücmeliñ mufaşşalda sereyānı gibidir. Meşelā: kelime

⁸⁴ Ben, cinni ve insi yalnızca bana kulluk etsinler diye yaratırım. (Zariyat 56)

⁸⁵ Beni bilsinler için(Bu cümle bir sonraki dipnotla bağlantılıdır.) (Hadisi kudsi)

⁸⁶ Mahlukatı Beni bilsinler için yarattım. (Hadisi kudsi)

gibi ki: aḳsāmı bulunan isim, fi'l, ḥarfiñ hepsinde sārīdir. Kezālik aḳsāmınıñ aḳsāmı bulunan māzi, muzārī, emr, nehy, maşdar, ism-i fā'il, ism-i mef'ul, müsteşnā-yı muttaşıl ve munkatı', ḥāl, temyīz, şulāsī, rubā'ī, ḥumāsī, ḥurūf-i cārre, nāşibe, fi'llere maḥşuş olan ḥurūf, isimlere maḥşuş olan ḥurūf, her ikisine dāḥil olan ḥarf bu da diger takşīmāt-ı ğayr-i mütenahiyeden ḥāşıl olan kısımlarda daḥi sārīdir. Bu aḳsāmıñ küllīsi ise kelimeniñ ğayrıdır. Belki bunlarıñ küllīsi kelimeniñ taḥtında münderic bir taḳım i'tibārātdır ki, kelimedden temyīzleri ve her birerleriniñ digerlerinden ayrı birer şey olmaları 'aḳlıñ zihindeki i'tibārından başka kendilerindeki birer fazlalık dolayısıyla degildir. Ḥāricde ise bunlar ancak kelimedir.

Bināen 'aleyh, māzi kelimedir. Muzārī kelimedir. Diyerek aḳsām-ı mezkūreniñ maḳseme ḥamli şahīḥdir. Lākin bu merātibden her bir mertebeniñ ism-i maḥşuşu, aḥkām-ı maḥşuşası vardır ki, digerlerinde bulunmaz. Meşelā: kelime başlı başına bir ma'nāya delālet iden zamāna iktirānı i'tibārıyla fi'l 'adem-i iktirānı i'tibārıyla isim nāmını alır. Başlı başına bir ma'nāya delālet idemeyerek diger bir kelimeniñ inzimāmına muḥtāc bulunanlar ise ḥarf:edāt nāmı ile yād olunur.

Kezālik zamān-ı māzīye muḳterin bulunan fi'l-i māzī ḥāl veya istiḳbāle maḳrūn olan muzārī fi'ller tis'a-i meşhūreden ikisi kendisinde bulunan ğayr-i munşarif bulunmayan munşarif cer 'amelini iḥdās iden ḥarflere cārre naşbı işleyenlere nāşibe denilir.

Bunuñla berāber bir mertebeniñ ismini diger mertebeye ıtlāḳ eylemek **[68b]** biriniñ aḥkāmını digerinde cārī kılmak. meşelā: māzīye, muzārī, munşarife ğayr-i munşarif, cārreye nāşibe demek bu merātibniñ küllīsi kelimedden 'ibāret bulunmakla berāber ḍalālet-i maḥẓdır. Şırāt-ı müstaḳīmden 'udūldür. Bu beyānātımız güzelce añaşılarak 'aḳılda iyice taḳarrür eyledikten sonra diriz ki, tenezzül-i vücūd merātibinden her mertebeniñ ism-i maḥşuşu ve ancak kendisinde bulunabilen aḥkām-ı maḥşuşası vardır. İmdi vücūb-i zātī ve istiḡnā-yı zātī mertebe-i cem'-i ulūhiyyete ve imkān-ı zātī ile iftikār-ı zātī ise mertebe-i kevn ve farka maḥşuşdur. Mertebe-i ūlā: mertebe-i rubūbiyyet ve ḥālīkiyyetdir, mertebe-i şāniye ise mertebe-i 'ubūdiyyet ve maḥlūkiyyetdir. Böyle olunca, bir mertebeniñ ismini diger mertebeye ıtlāḳ itmek ve bir mertebeye maḥşuş olan aḥkāmı diger mertebede cārī kılmak küfr-i maḥẓ, zındīkiyyet-i şırfdır.

Zındıklar ve mülhidlerden ba°z-ı larına hayret idilmeli ki: anlar merātibiñ ba°z-ısını digerleriyle karışdırırlar. Ve ba°z-ısının aḥkāmını diger ba°z-ısında cārī kılarlar da mümkün-i şıfāt vācib ile ve vācibi şıfat-ı mümkün ile vaşf iderler. Hālbuki mertebe-i vāhıde olan mümküniñ şıfātı arasındaki temeyyüzü her birerleriniñ ihtilāf-ı aḥkāmı bilirler ve bu temeyyüz ve ihtilāfiñ da °adem-i zevālini tanırırlar.

Ma°a-zālik bunlarıñ küllisi mertebe-i vāhıdedir. Çünkü bedāheten bilirler ki: meşelā; ḥarāret ile işrāk āteşin şıfatıdır. Bunlarıñ hiçbiri şuda bulunmaz. Şu, bunlar ile vaşf olunamaz. Kezālik bürüdet ile ruṭubet, şuya maḥşūşdur. Bunlar āteşde bulunmazlar. Kezālik, zarūrī olarak refīkalarıyla vālidelerini seçerler ve hükümleriniñ başkalığıyla da hüküm iderler. Doğru yola hādī ancak Allāhdır.

[69a] İzāhu'l-muḥarrer:

İmām-ı Rabbānī ḥazretleriniñ aḥfād-ı kirāmından ve sādāt-ı silsile-i celīleden °Abdullāh el-Deḥāvī ḥazretleriniñ ecille-i ḥulefāsından kuṭb-i ferīd, eş-şeyḥ Ahmed Sa°id ḥazretleri buyurmuşlardır ki: İmām-ı Rabbānī ḥazretleriniñ tevḥīd-i vücūdīyi inkār itdigine dā'ır nās arasında bir şöret şāyi° olmuş ise de bu ḥaṭadır.

Hāşā ki, Ḥazret-i İmām tevḥīd-i vücūdīyi inkār itmiş olsun, İmām-ı Rabbānī demek istiyor ki: tevḥīd-i vücūdī mertebe-i ḳalbiñ ma°ārifindendir. bu ma°ārifin erbābı aşḥāb-ı velāyetden ise de kemāl bunuñ verāsındadır. O da °abdin °abd, Rabbiñ Rab olarak zuḥūrudur. Nitekim, Enbiyā-i Kirām °aleyhimüs'-şalātu ve's-selām ile aşḥāb ve tābi°in ve tebe°i-i tābi°in rıdvānullāhi °aleyhim ecma°in ḥazerātının nisbetleri böyledir.

İmām-ı Rabbānī ḥazretleri mektübāt-ı ḳudsıyyelerinde şeyḥ Muḥyiddīn-i °Arabī ḥazretleriniñ vaḥdet-i vücūd meslegini °arīz ve °amīḳ tedḳīḳ ve taḥḳīḳ eylemiştir. Bu meslege °ā'id °ulūm ve ma°ārif-i şāḥiḥa ve saḳīmeyi inḳışāf-ı tām ile münkeşif ḳılmışlardır. Bu ḥuşūşda tafşilāt almak isteyenler mektübāt-ı ḳudsıyyeye mürāca°at eylemelidirler. İntihā.

Yine buyurmuşlardır ki: ḥadīs-i şerīfde [العلماءورثة الانبياء]⁸⁷ vārid oldu. Enbiyādan ḳalan °ilm iki nev°dir. Biri °ilmü'l-aḥkām digeri °ilmü'l-esrārdır. Vāriş, her iki nev°den ḥişsesi bulunan kimsedir. Yalnız bir nev°den ḥişsesi bulunan vāriş degildir. Çünkü vāriş, müverrişin metrūkātının her nev°inden naşīb-dār olan kimsedir.

⁸⁷ Alimler peygamber varisleridir. (Hadisi şerif)

Muḥāşşaran bir nev°den pāy alan ğuramā meyānında dāḥildir ki, bunlar yalnız ḥaḳları cinsinden olan mālдан ḥişşedār olurlar.

Kezālik [علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل]⁸⁸ buyurulmuşdur. Bu mebhāşda °ulemādan murād da °ulemā-yı vārişīndir. Yoksa yalnız bir kezlik ba°z-ısından ḥişşedār olan ğuramā degildir. Çünkü vārişe [69b] ḳurb ve cinsiyyet i°tibārıyla müverrişīñ mişli denir. Ğarīm ise böyle degildir. Zīrā bu şu °alāḳadan ḥālīdir. Vāriş olmayan °ālim olmaz. Meger °ilmini bir nev°e ḥaşr ile şāḥib-i °ilm-i aḥkāma °ālimdir diyelim. °Ālim-i muṭlaḳ ise: vāriş olup ilmiñ her iki nev°inden ḥazz-ı vāfiri bulunandır.

Nāsīñ ekşerisi ḳān iderler ki °ilm-i esrār tevḥīd-i vücūdīyi bilmekten ve vaḥdeti keşretde ve keşreti vaḥdetde müşāhede itmekden ve ihāṭā ve sereyān-ı vücūd ve ḳurbu ve erbāb-ı aḥvāle meḳşūf ve ma°lūm olduđu vech üzere ma°iyyet-i ilāhiyyeyi ma°rifetden °ibāretedir. Ḥāşā bu °ulūm ve ma°ārif ḳaṭ°iyyen °ilm-i esrārdan degildir. Aşlā mertebe-i nübüvvete de yaḳışmaz.

Çünkü: bunlarıñ mebnāsı sekr-i vāḳt ve ğalebe-i ḥālīdir. Ḥużūra münāfīdir. Ḥālbuki enbiyā-i kirām °aleyhimü's-salātu ve's-selām ḥāzerātınıñ °ilimleri, gerek °ilm-i aḥkām olsun gerekse °ilm-i esrār olsun maḥv içinde şāḥvdır. Sekrden bir şemme ḳarışmış degildir. Belki şu zıkr olunan ma°ārif esrār-ı velāyetdendir. O da sekrde ḳadem ḳadem-i rāsiḥi bulunanlar içindir. Yoksa esrār-ı nübüvvetden degildir.

Gerçi enbiyā-i °izām ḥāzerātı nübüvvet gibi velāyeti de ḥā'iz iseler de velāyetleriniñ aḥkāmı nübüvvetleriniñ aḥkāmı yanında maḡlub ve mużmaḥildir.

Yine buyurmuşlardır ki: (semā° ile vecd) tebeddül-i evḳāt ile mevsūm ve taḳallüb-i aḥvāl ile mevsūf olan bir cemā°ate müverriş-i menfa°at olabilir ki anlar ba°zan ḥużūrlu, ba°zan ma°rūz-ı ğaybet olurlar. Bir vāḳit ğā'ib iderler diger vāḳit bulurlar. Onlar erbāb-ı ḳulūbdür ki, tecelliyāt-ı şifātiyye maḳāmında bir şıfatdan diger şıfata ve bir isimden diger isme intikāl iderler. [70a] Sermāye-i vāḳitleri reng-ā-reng-i aḥvāl, ḥulāşa-i maḳāmları ihtilāf-i āmāldir. Ḥaḳlarında ḥālīñ devāmı muḥāl ve vāḳtiñ istimrārı mümteni°dir. Bir vāḳit ḳabz içinde, diger vāḳit başt içinde bulunurlar. Bunlar maḡlub bir taḳım ebnā-yı evḳāt ve maḳḥūr bir ğurūḥ-ı aşḥāb-ı aḥvāldirler ki ba°zan ḳıḳarlar ba°zan inerler.

⁸⁸ Ümmetimin alimleri beni İsrail peygamberleri gibidir. (Hadisi şerif)

Ammā maḳām-ı ʔalbden tamāmen ʔurtulub muḳallibü'l-ʔulūba ve ḥāl-i kölelikden ser-āzād ʔılınub muḥavvilü'l-aḥvāle ve aṣl olan tecelliyāt-ı zātıyye erbābı ise semā° ve vecde aṣlā muḥtāc olmazlar. Çünki: anlarıñ vaḳtı dā'imī ve ḥālleri sermedīdir. Belki: anlar içün ne vaḳit ve ne de ḥāl yokdur. Onlar ābā-yı evḳāt ve aṣḥāb-ı temkīndirler. Onlar aṣlā rücu° bulunmayan ve ʔaṭ°an ḡā'ib itmīş olmayan vāṣıllardır ki: ḡā'ib itmeyeniñ bi't-ṭab° bulması olmaz. Şu ḥālde bunlarda ne faḳd ve ne de vecd bulunmaz. Yine buyurmuşlardır ki: °ulemā ile şūfiyye arasında ihtilāf olunmuş herhangi bir mes'ele ḥaḳḳında te'emmül ve tedḳīḳ-i naẓar eyledigin zamān °ulemāyı ḥaḳlı bulursun. Bunuñ sırrı şudur ki: enbiyā-i °izām °aleyhimü's-ṣalātu ve's-selām ḥazerātına mütāba°at vāsıtasıyla °ulemānıñ naẓarı kemālāt ve °ulūm-i nübüvvet nāfizdir. Şūfiyyeniñ naẓarı ise velāyetiñ kemālāt ve ma°ārifine maḳşürdur. Bināen°aleyh, miṣḳāt-ı nübüvvetden aḥz ve telāḳḳī idilen °ulūm be-heme-ḥāl rütbe-i velāyetden alınan °ulūmdan daha ziyāde maḳrūn-ı ṣavāb olur.

Yine buyurmuşlardır ki: ḳurb-ı ṣahābe ile ḳurb-ı evliyā beyninde fark ve bunlarıñ menşe'i şudur ki: fenā ve beḳāya menūṭ ve sülūk ve cezbeye merbūṭ bulunan ḳurb ḳurb-ı velāyetdir ki: bu ümmetiñ evliyāsı [70b] anıñla şeref-yābdırlar. Aṣḥāb-ı kirāma ṣoḥbet-i peygamberīde müyesser olan ḳurb ise ḳurb-ı nübüvvetdir ki: teba'iyyet ve verāšet vāsıtasıyla kendilerine ḥāṣıl olmuştur. Bu ḳurbda ne fenā, ne beḳā, ne sülūk ne de cezbe yokdur. Bu ḳurb mertebelerce ḳurb-ı velāyetden efdāl ve a°lādır. Çünki bu ḳurb ḳurb-ı aṣlīdir. Ḳurb-ı velāyet ise ḳurb-ı zıllīdir. Beynlerinde ne büyük fark vardır. Lākin şu ma°arifetiñ zevḳine herkesiñ fehmi irmez. Bunda çok kere ḥavāṣ °avāma müṣārik olur.

Evet, ḳurb-ı velāyet tarīḳiyle kemālāt ḳurb-ı nübüvvetiñ zerresine seyr u °urūc vuḳū° bulursa o zamān fenā ve beḳā ve cezbe ve sülūka lüzūm vardır. zīrā bunlar o ḳurbuñ muḳaddemāt ve mebādīsıdır. Ammā, ḳurb-ı nübüvvet cāddesinden gidilirse bu muḳaddemāta ihtiyāc bulunmaz. Bu faḳīr risālelerimde yazdım ki: benim mu°āmelem sülūk ve cezbeniñ verāsında olduḡu gibi tecelliyāt ve zuḥūrun da verāsındadır. İşte bunuñla murādım şu ḳurbdur. Bizi şuna iḥdā ve irṣād iden mevlā-yı müte°āle ḥamd ü sitāyişler olsun ki: anıñ faẓl u °ināyeti olmasaydı biz bu yolu bulamaz idik.

Yine buyurmuşlardır ki: maḳām-ı velāyete münāsib olan ma°ārif meṣāyiḥiñ, ṣaṭḥiyyāt ile tevḥīd ve ittiḥāddan baḥş iden, iḥātā ve sereyāndan ḥaber viren, ḳurb ve ma°iyyete işāret iden, zıllıyyet ve merātibi bildiren, şühūd ve müṣāhedeyi işbāt iden °ulūmdur.

Hulāsa: evliyānıñ ma‘ārifi ‘ale’t-tafşıl keyfiyyāt ve ahvāl-ı mezkûre ile māl-a-māl olan fuşûş ve fütûhāt-ı mekkiyyedir. Enbiyānıñ ma‘ārifi ise: kitāb ve sünnetdir. Velāyet-i evliyā kurb-ı Hākdan velāyet-i enbiyā ise akrebiyyet-i Hākdan haber virir. Evliyānıñ velāyeti şühûda delālet ider. Enbiyānıñ velāyeti ise mechûlû’l-keyf bir nisbeti işbāt eyler. Evliyānıñ velāyeti akrebiyyet ve cehāletîñ ne olduğunu bilmez. **[71a]** Enbiyānıñ velāyeti akrebiyyetîñ taḥḳîkiyle berāber kurbu ‘ayn-ı bu‘d, şühûdu maḥz-ı gaybet bilir. Yine buyurmuşlardır ki: şerī‘at ile ḥaḳîkat, ḥaḳîkatte müttehiddir. Beynlerinde ancak icmāl, tafşıl itibārıyla fark ve tefāvüt vardır. Şerī‘at icmaldır. Ḥaḳîkat tafşıldır.

Kezālik: ya istidlāl ve keşifle fark olunur ki, şerī‘at istidlāl, ḥaḳîkat ise keşfdır. Bir de ya gayb ve şehādetle temyīz olunur ki: şerī‘at gayb, ḥaḳîkat ise şehādetdir. Kezālik ya tekellûf ve tekellüfüñ‘ademiyle birbirinden seçilirler. Şerī‘at zorlanarak ‘amel ve tekellüfdür. Ḥaḳîkatde ise ne ta‘ammül ve ne de tekellûf yokdur.

Zīrā, şerī‘at-ı garrā’ mûcibince şübût bulan ve tebeyyün iden aḥkām ve ‘ulûm bi-‘aynihā ḥaḳḳu’l-yakīn ḥaḳîkatiyle taḥaḳḳukdan sonra tebeyyün iderek tafşilen münkeşif ve gaybdan şehādete zāhir olan aḥkām ve ‘ulûmdur ki esrār-ı teşrī‘in inkişāfiyla aradan ‘amel külfeti bi’t-tamām kalkmış bulunur. Ḥaḳḳu’l-yakīne vuşûl ehliniñ ‘alāmeti, ‘ulûm ve ma‘ārifiniñ, şerī‘atıñ ‘ulûm ve ma‘ārifine kat‘iyyen muṭābık olmasıdır. Kıl kadar muḥalefet bulunursa bu muḥālif ‘adem-i vuşûle delīldir.

Meşāyihiñ kāffesi tarafından şer‘e vukû‘ bulan muḥalefet ḥālîñ verdiği sekre menbīdir. Bu ise ancak eşnā-yı tarīḳde vukû‘ bulur. Nihāyetü’l-nihāyeye vāşıl olanlar, şaḥv içinde bulunacaklarından vakit kendilerine mağlub, ḥāl ve maḳām kendi kemāllarına tâbi‘ olur.

Bu beyānımızdan anlaşıldığı şerī‘ate muḥalefet, ḥaḳîkate ‘adem-i vuşûlûñ delīlidir. Ammā ba‘ż-ı meşāyihiñ ‘ibārelerinde vāki‘ olan eş-şerī‘atü kışrun ve’l-ḥaḳîkatü lübbün kavli kâ’iliniñ‘adem-i istikāmetini müş‘ir olmakla berāber, mümkündür ki murādları mufaşşala nisbetle mücmeliñ ḥükmü, **[71b]** lübbe nisbetle kışrıñ ḥükmü gibidir. Ve keşfe nisbetle istidlāl, lübbe nisbetle kışır gibidir, demek olsun. Faḳat, ahvāl-i müstaḳīme aşḥabı olan ekābir, şu ibhāma meydan açacak bu gibi sözleri söylemezler. Şerī‘at ile ḥaḳîkat beynini ancak şu beyān itdigimiz şüretle fark iderler.

H‘ace-i Büzürg Şāh Bahaüddīnen-Nakşibend ḥazretlerinden seyr ü sülûkdan maḳşûd nedir? Diye su‘āl olununca ma‘rifet-i icmaliyyeniñ tafşiliyye ve ‘ilm-i istidlālîniñ, ‘ilm-

i keşfî olmasıdır cevâbı virilmiştir. Cenâb-ı Hâk bize ʿilmen ve ʿamelen şerîʿat-ı garrâ üzerine sebât ve istikâmet ihsân buyursun.

Yine buyurmuşlardır ki: şu tarîkat-ı ʿaliyyeniñ başı ve şu silsile-i şerîfeniñ reʿîsi, enbiyâdan soñra efdâl-i beşer olan hazret-i Şiddîk-i Ekber raḍiyallâhu ʿanhıdır.

Bu ʿtibâr ile şu tarîkatiñ ekâbiri ve nisbetimiz cümle ekâbiriñ ve nisbetleriñ fevkindedir, buyurdular. Zîrâ nisbetleri huzûr-ı hâşdan ʿibâretdir ki, nisbet ve huzûrları her nisbet ve huzûrun fevkinde olan Şiddîk-i Ekber hazretleriniñ nisbet ve huzûrudur. Ve nihâyetiñ bidâyetinde indirâcı bu tarîkat-ı ʿaliyyeniñ hâşâʾışındendir.

Nitekim imâm-ı tarîkat, gavṣ-ı aʿzam, ehl-i haḳîkat Şâh-ı Nakşibend hazretleri biz nihâyeti bidâyete indirâc eyledik buyurmuşlardır. Eger sorulursa ki: başkalarının nihâyeti sizin bidâyetiñiz olunca siziñ nihâyetiñiz denir? Kezâlik: baḥr-i muḥîtiñ sâhiline varılınca ilerisinde köy mü aranır? Cevâben diriz ki, eger müyesser olursa, şu tâʾife-i ʿaliyyeniñ nihâyeti vaşl-ı ʿuryândır. Bunun da ʿalâmeti maṭlûbuñ huşûlünden meʾyûs olmakdır. Feʾfhem Bu kelâmımız bir işâretidir ki havâşdan eḥaşş-ı havâşdan ancak az kimse anlayabilir.

[72a] Şu saʿâdet-i ʿuzmâniñ huşûlü ʿalâmetini zikr eylemekliğime bâʿiş şudur ki: şu tâʾifeden bir cemaʿât bu tarîkatiñ nihâyetinden baḥş iderek vaşl-ı ʿuryândan ʿibâret olduğunu taḥayyül eylediler. Baʿz-ıları ise maṭlûbuñ huşûlünden meʾyûs olmakdan ʿibâret zann itdiler. İkisi birden zuhûr iderse bunu muḥâl olan cemʿ beyneʾl-zıddeyn kâbilinden ʿadd ide yazdılar. Vaşlıñ nihâyet olmasını iddiʿâ idenler, yeʾse hırmândır didiler. Yeʾsiñ nihâyet olmasını iddiʿâ idenler ise vaşl, ʿayn-ı faşldır buyurdular. İyi bilinsin ki, bunlarıñ her biri şu menzile-i ʿulyâya ʿadem-i vuşûl ʿalâmetidir. Şu kadar var ki, bu maḳâm-ı ʿâliden bir bâriḳa-i haḳîkat anlarıñ bevâtımına lemʿa-pâş olunca, anı baʿz-ıları vaşl ve baʿz-ıları yeʾs olmak üzere taḥayyül eylediler. Şu tefâvüt ise istidlâlleriniñ mütefâvit olmasından nâşiʾdir. Zîrâ, bir tâʾifeniñ istiʿdâdına vaşl munaşîb, diger tâʾifeniñ istiʿdâdına ise yeʾs muvâfık düşer. Her ne kadar, vaşl ile yeʾs birbirinden ayrılmaz ise de bu haḳîriñ ʿindinde yeʾs istiʿdâdı vaşl istiʿdâdından daha güzeldir. Bundan ʿtirâz-ı şânîniñ cevâbı da anlaşılır. Çünkü, vaşl-ı mutlak başka vaşl-ı ʿuryân başkadır. Bu ikisiniñ arası ne kadar farklıdır.

İmdi, bizim vaşl-ı ʿuryân ile murâdımız bütün hicâblarıñ refʿ olunmasıdır. Hicâblarıñ eñ büyüğü ve eñ kuvvetlisi tecelliyât-ı mütenevviʿa ve zuhûrat-ı muḥtelifeden ʿibâret

olduğu cihetle, gerek āyīne-i imkānda zuhūr ve gerekse mücellā-yı vüçubda tecellī olsun tamāmıyla tecelliyāt ve zuhūrātın ardı alınmak be-heme-hāl lāzım gelir. Çünkü, bunlar şeref ve mertebede mütefāvit olmakla berāber [72b] yine hicāblar meyānında dāhildirler. Bu keyfiyyāt ise, tālīb-i müsterşidiñ nazarından tamāmıyla hāric bir emrdir.

Dinilirse ki: bu beyāndan tecelliyātın nihāyeti bulunmak lāzım gelmektedir. Hālbuki, meşāyih-i tarīkat tecelliyātın nihāyeti olmadığını taşrīh buyurmuşlardır. Cevāben diriz ki, esmā ve şifāta ‘ale’t-tafşīl seyriñ vukū‘u ta‘zīrinde tecelliyātın nihāyeti bulunmaz. Bu taqdīrce hāzret-i zāta vuşul de müyesser olmaz. Zāta vuşul ise esmā ve şifātın ‘alā sebīlin ile’l-cemāl tayy olunmasına mütevaḳkıfdır. Bu taqdīrce tecelliyātın nihāyeti olur.

Dinilirse ki: bi’l-hāşşa tecelliyāt-ı zātiyyeniñ de nihāyeti olmadığı ma‘lumdur. ‘Ale’l-ıtlāk tecelliyātın nihāyeti vardır, demek nasıl şahīḥ olur? Cevāben diriz ki: tecelliyāt-ı zātiyye şu‘ün ve i‘tibārātı mülāhazasız olmaz. Çünkü, tecellī bu mülāhazasız mümkün degildir.

Bizim şadr-ı beyānında bulunduğumuz ise gerek zātiyye, gerek şifatiyye, bütün tecelliyātın verāsında bir emrdir.

Zīrā, hangi tecellī olursa olsun o mavtında tecellī ıtlākı cā’iz olmaz. Çünkü tecellī, bir şeyiñ ikinci veya üçüncü ve yāḥūd dördüncü mertebede ilā mā-şāallāh zuhūrudan ‘ibāretir. Hālbuki orada merātibbi’l-küllīye suḳūṭ itmiş, mesāfe bi’t-tamām tayy olunmuştur.

Dinilirse ki, hangi i‘tibār ile tecelliyāt, tecelliyāt-ı zātiyye olur? Cevāben diriz ki, tecelliyāt, zāt üzerine zā’id ma‘nālar mülāhazasıyla vukū‘ bulursa tecelliyāt-ı sıfatiyye, zāt üzerine zā’id olmayan ma‘nālar mülāhazasıyla vukū‘ bulursa tecelliyāt-ı zātiyye nāmını alır. Anıñ içün, zāt üzerine zā’id olmayan ve ta‘ayyün-i evvelde [73a] ‘ibāret bulunan vahdet zuhūru tecellī-i zātidir, dinilir. Bizim maṭlabımız ise tecellī-i zāti degil hāzret-i Zātdır ki gerek zā’id gerekse ğayr-ı zā’idaniñ ile me‘ānīniñ mülāhazasına aşlā maḥal ve imkān yokdur. Çünkü, me‘ānī icmālen, tayy olunarak zāta vuşul müyesser olmuştur. İşte vaşl-ı ‘uryān budur.

Daği bilinmelidir ki, o mavtında vaşl maṭlūb gibi bilā-keyfin velā-keyfiyyetindir. Yoksa maʿrūf ve muşṭalaḥ-ı ḳavm olan vaşl degildir. Çünkü bu o zāt-ı aḳdese lāyık olmaz. keyfiyyetliniñ keyfiyyetsize yolu yokdur. Pādişāhiñ ʿatiyyelerini kendi maṭiyyeleri taşır. Kirācı bārgīrlerine taḥmīl olunmaz.

Şu ṭarīḳat-ı ʿaliyye-i şiddīḳiyye eʿimme-i sādātından hiçbiri kendi nihāyetlerinden baḥş eylemediler. Ancak bidāyetleri ḥaḳḳında söz söylediler. Yalnız ṭarīḳatimiziñ nihāyeti bidāyetinde mūndericdir buyurdular.

Bidāyeti nihāyeti ile mūmtezic olan şeyiñ nihāyeti bidāyetiyle mūnāsebet-dār olur. Şu faḳīriñ keşf ve izāḥıyla mūmtāz buyurulduğı şey de budur. Ḥamd ü minnet Allāhiñdır.

Şu nihāyete gerek bu ṭarīḳden ve gerek diğeri ṭuruḳdan vāşıl olanlar eḳall-i ḳalīldir. ʿAdedleri yegāne yegāne taʿdād olunur. Az ḳalır ki, yegāneler değil āşinālar bile istibʿād ve inkāra taşaddī iderler. Şu kemāliñ ḥuşūlü ve bu nihāyetü'n-nihāyeye vuşūlüñ müyesser olması ancak Nebiyy-i zī-şān ş.a.v. efendimize ittibāʿ bereketiyledir.

4.11.[73b] Te'līfāt-ı ʿĀrifaneleri

İmām-ı Rabbānī ḥazretleriniñ te'līfāt-ı ber-güzīdeleri, maḫḫar buyuruldukları ʿirfān-ı dil-resāniñ? neşrine kāfīl ve meşreb-i ḳudsīleriniñ ʿulūvv-i şānına elḫaḳ bürhān-ı ʿādildir.

Mü'ellefātı içinde eñ büyüğü (Mektūbāt-ı Ḳudsiyyeleridir ki) fārisī lisānı üzerine büyük üç cildir.

Risāle-i Tehlīliyye, Risāle-i İsbāt-ı Nübüvvet, Risāle-i Mebde' ve Meʿād, Kitābü'l-Mūkāşefāti'l-Ġaybiyye, Kitābu Ādābi'l-Müridīn, Kitābu Maʿārifü'l-Ledünniyye, Risāletü Fi'l Reddi ʿĀle's-şīʿa, Ta'līḳātu ʿAla ʿAvārifi'l-Maʿārif, şeyḫleri Bāḳībillāḫ ḥazretleriniñ rubāʿiyyātı üzerine Şerḫü'r-Rubāʿiyyāt nāmlarında ve daha başka nāmlarda āşār-ı ʿaliyyeleri vardır ki, mūrācaʿat idecek erbāb-ı iştīyāḳ vecd-āver ʿulūm ve maʿārif şāhid olacaḳlardır.

4.12.Tārīḫ-i Vefātları

İmām-ı Rabbānī ḥazretleri 1034[1624] senesi şaferü'l-ḫayrınıñ yigirmisinde (63) yaşlarında irtihāl-i āḫiret buyurub (Sehrend) ḳaşabasında defīn-i ḥāk-i ʿıtır-nāk ḳılındı. (refīʿü'l-merātib) vefātlarına tārīḫ düşmüşdür. Cenāb-ı Ḥaḳ cümlemizi şefāʿat-ı ḥāşşalarına nā'il eyleye.

4.13.Ecille-i Mücâz ve Müstaḥlefleri

İmām-ı Rabbānī ḥazretlerinin ḥulefâsı pek çok olup büyüklerinden birkaç zâtı ta‘dād idelim.

1- Bengaleye gönderdiği ve na‘l-i mübârekini virdiği Mevlânâ eş-Şeyḥ Ḥamīd ḳaddesallāhu sırrahu’l-mecīd ki kendisinden şifâ-yı merzâ ve ḳazâ-yı ḥavāyic gibi birçok ḥavārık-ı ‘ādāt zāhir olmuştur.

2- Mevlânâ eş-Şeyḥ Ḥasan el-Bergī ḳuddise sırruhu

3- Ricālū’l-ğaybdan olduğu bildirilen eş-Şeyḥ Nūr el-Fettenī ḳuddise sırruhu

4- “ente sirācū’l-hind” ḥitāb-ı Peyğamberīsine mazhar olan eş-Şeyḥ Bediüddīn es-Seḥhār nefevī? ḳuddise sırruhu [74a]

5- Ḥorasan bilādının irşādına me’mūr buyurulan eş-Şeyḥ Aḥmed el-Bergī ḳuddise sırruhu

6- Kendisine bey‘at idenlerin mağfūr olacağı ḥaḳkında mübeşşer eş-Şeyḥ Muḥammed Ṭāhir el-Lahorī ḳuddise sırruhu

7- Bir teveccühde mürīdi fenâ-yı ḳalbīye iṣāl eylemek şeref ve ḳudretini ḥā’iz olan aḥseniyye nāmında bir tarīḳat-ı cedīdenin serdārı, ve bir milyon kadar mürīdi, tekemmül itmiş biñ kadar ḥalīfesi bulunan ve yed-i pāk-i Peyğamberī ile muşāfaha şerefini ḥā’iz olan ve işāret-i nebevīyye ile Medīne-i Münevverede ḳalarak orada irtihāl-i āḥiret buyuran Mevlânâ es-Seyyid eş-Şeyḥ Ādem el-Benūrī ḳuddise sırruhu

8- İrşād ile ḳulüb-i ‘ibāda istilâsı, zamānı ḥükümdārının ḥavf u hirāsına bā‘is olacak bir dereceyi bulan, beşārāt-ı ‘azīmeyi ḥā’iz ḳutbu’z-zamān es-Seyyid eş-Şeyḥ Mir Muḥammed Nu‘mān el-Bedeḥşanī ḳuddise sırruhu

9- Ka‘betü’l-irşād eş-Şeyḥ Muḥammed Sıddīḳ el-Bedeḥşanī ḳuddise sırruhu

10- Menba‘-ı imdād Mevlânâ eş-Şeyḥ Aḥmed ed-Dilbenī ḳuddise sırruhu

11- Tuḥfe-i vāşılīn eş-Şeyḥ ‘Abdülḥay el-Belhī [ḳuddise sırruhu]

12- İmām-ı celīl Mevlânâ eş-Şeyḥ Müzmil [ḳuddise sırruhu]

13- Baḥr-i ‘irfān eş-Şeyḥ Muḥammed Hāşim el-Kişmī [ḳuddise sırruhu]

14- Ziyet-i ehlullāh eş-Şeyḥ Yār Muḥammed-i Ḳadīm et-Ṭalḳanī ḳuddise sırruhu

15- Zübde-i kāmīlīn eş-Şeyḥ Ḥasan Kerīmüddīn el-Abdālī

16- Ravza-i şalāḥ eş-Şeyḥ Muḥammed Eşref el-Ḳābilī

17- Nefḥa-i ʿirfān eş-Şeyḥ Şafer Aḥmed er-Rūmī

18- ʿĀrif-i vāşıl eş-Şeyḥ ʿOşmān el-Yümnī

19- ʿĀlim-i el-Evliyā eş-Şeyḥ ʿAbdülʿazīzen-Naḥvī el-Ḥanbelī ḳuddise sırruhu[74b]

20- Baḥr-i muḥaḳḳikīn ʿArif-i billāh eş-Şeyḥ ʿAli el-Mālikī ḳuddise sırruhu

21- Maḫzar-ı ʿulūm-i ilāhiyye eş-Şeyḥ ʿAli el-Bekrī eş-Şāfiʿī [ḳuddise sırruhu]

Ḥazeratı Cenāb-ı Müceddidiñ ecille-i ḫulefāsındandırılar.

İmām-ı Rabbānī ḫazretleriniñ necl-i necībleriniñ eñ büyükleri olan seyyidünā eş-Şeyḥ Muḥammed Saʿīd Ḥāzinü'r-Raḥme ḳuddise sırruhu ḫazretleri silsile-i Ḳādiriyye şeyhidir.

Şu silsile-i Nakşibendiyyeniñ şeyḫi ve şu nisbet-i müceddidiyye kendilerine sereyān idenleriñ ekmeli ḳuṭbü'l-evliyāi'l-'ārifīn ve aʿzamü'l-mürşidini'l-mükemmelīn seyyidünā Muḥammed el-Maʿşūm el-ʿUrvetü'l-Vüşka raḫıyallāhu ʿanh ḫazretleridir.

neʿamennā'llāhu bī-füyūzātihim ve ʿulūmihim ve esrārihim āmīn

Ve kāne'l-iḥtitāmu subḫatü yevmü'l-cumʿa el-müşādif li-ʿaşri'l-evvel fī şehri rebīʿi'l-evvel min seneti sitte ve şelāşīn ve şelaşa miʿe ve elf

Tārīḫ-i istinsāḫı 1 mart 1952

Ve'l-müstensih Mehmed Şabrī el-Müftī bī-Amasya

Eş-şehīr bī-Mecdī-zāde [75a]⁸⁹

⁸⁹ 75a ve 75b varakları Mir'ât-ı İmām-ı Rabbânî risalesi ile ilgili değildir. O yüzden metne dahil etmedik. 76a -79a varak aralığı boştur.

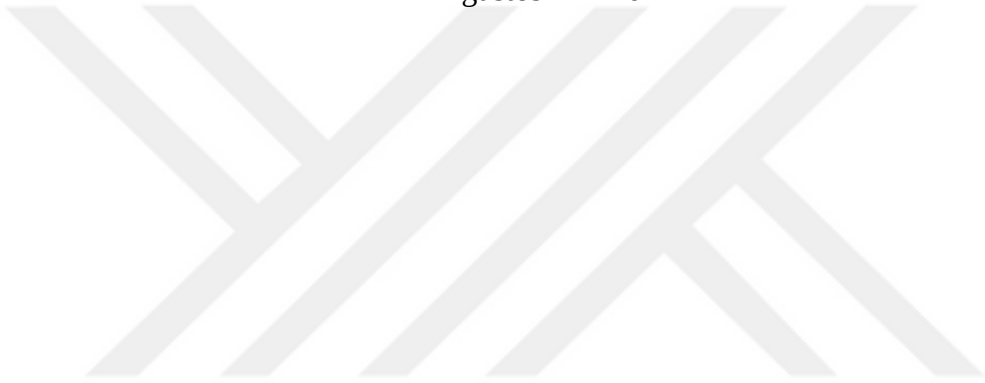
[79b] Risāle-i Mirʿāt-ı İmām-ı Rabbānī

Şerh-i Maḳāmāt ve Işılāḫāt-ı Şūfiyye

ḳaddesallāhu esrārahumu'l-ʿaliyye

istinsāḫ tārīḫi 1951

1 Ağustos-ı mīlādī

Mirʿāt-ı İmām-ı Rabbānī

1371

SONUÇ

Muhammed İhsan Oğuz, Osmanlı Devleti'nin son dönemi ile Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına tanıklık etmiş tarikat erbabı alim bir zattır. Allah'a yönelmenin bir yolu olarak gördüğü tasavvufî yaşama önem vermiş, tasavvufî yol olarak kendine Nakşibendiliği seçmiştir. Nakşibendi terimlerini içeren *Risâle-i Şerh-i Makâmât ve Istilâhât-ı Sûfiyye* ile *Mirât-ı İmâm-ı Rabbânî* de 20 . asırda kalema alınmış tasavvufî risaleler olması bakımından önem arz eder. İncelemiş olduğumuz Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mil Yz A 8064 demirbaş numaralı *Risâle-i Şerh-i Makâmât ve Istilâhât-ı Sûfiyye* adıyla kayıtlı eser aslında iki risaleden oluşan bir mecmuadır. Bir diğeri de yine İhsan Oğuz'a ait *Mirât-ı İmâm-ı Rabbânî* risalesidir. Mehmed Sabri Yetkin, müellifin iki risalesini bir mecmua haline getirdiği için esere Sabri Yetkin mecmuası demek de mümkündür. Yetkin'in eseri, orijinal metinde ketebe kısmında kaydettiği bilgi sayesinde müellifin orijinal hattından kopyaladığı bilgisine de ulaşmaktayız.

İlk risale Nakşibendi ıstılahatlarının yanında diğer başka tarikatların ıstılahatlarına da yer vermesi bakımından önemlidir. Tasavvufun temel konu ve kavramları ile vahdet-i vücûd-vahdet-i şuhûd tartışmaları Oğuz'un eserlerinde yer alan önemli konulardır. Vahdet-i vücûd ve vahdet-i şuhûd olarak tasavvuftaki görüş ayrılıklarında İmâm-ı Rabbânî'nin etkisiyle vahdet-i şuhûdu savunduğu görülür. Bu düşüncelerini eserlerinde görmek mümkündür. Kendisinin, ilk müslümanları örnek almada takip edilmesi gereken yol olan selefiyye yolu üzere olduğunu bildirmesi eserlerini anlayabilmek noktasında önem arz etmektedir. Nitekim üzerinde çalıştığımız bu risalelerde yazarın tasavvufî ve itikadi görüşünün izlerine rastlamak kaçınılmazdır. İslâmî ilimlerden özellikle kelâm ve tasavvuf alanlarında eserler veren Oğuz'un tasavvufî düşünce yapısını eserlerinin hemen hemen birçoğunda görmek mümkündür. Bu risalelerinde de tasavvufî düşünce yapısını özellikle vahdet-i vücûd, beka , fena gibi konulardaki bakış açısını görmekteyiz. Oğuz risalelerinde özellikle tenbih ve ikaz bölümlerinde ıstılahatların daha iyi ve doğru anlaşılması için açıklamalar yapmış, bir çok konuda da izahlarda bulunarak yanlış anlaşılmanın önüne geçmeye çalışmıştır.

M. İhsan Oğuz, tasavvuf anlayışını Ahsemiyye adını verdiği öğretisiyle sistemleştirmiştir. Öğretisi yenilikler içermesi ve Nakşi geleneğinden farklı bir bakış açısına sahip olması bakımından başlı başına üzerinde durulması gereken bir konudur. İhsan Oğuz'un hayatında tasavvufun büyük etkisi olmasından dolayı eserlerinin çoğunun konusunu da tasavvuf oluşturmaktadır. Oğuz çok sayıdaki eserleriyle, çağın önemli ilim adamlarıyla yaptığı ilmi tartışmaları ve yazışmalarıyla 20. asır ilim dünyasında kendine bir yer bulmuştur. Çok sayıda eseri olmasına rağmen Oğuz hakkında yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır.

KAYNAKÇA

- Algar, Hamid, “İmâm-ı Rabbânî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 22, s. 194-199, 2000.
- Aykaç, Mustafa, “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Bir Âlim Portresi: Muhammed İhsan Oğuz’un Hayatı, Eserleri ve Literatüre Etkisi”, *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 4 (s. 1), Eylül, s. 21-54, 2020.
- Bilgin, Azmi, "Tasavvuf ve Tekke Edebiyatı", *İlmi Araştırmalar*, c. 0 (s. 1), Ocak, s. 61-82, 2014.
- Bilgin, A. Azmi, “Tekke Edebiyatı”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 40, s. 381-384, 2011.
- Bilgin, A. Azmi, “Türk Tasavvuf Edebiyatının Mahiyeti”, *Türkiyat Mecmuası*, c. 24 (s. 1), Bahar, s. 1-13, 2014.
- Coşkun, İbrahim, “İnsanın Hilafet Misyonu ve M. İhsan Oğuz’un Eş’ariyyenin İnsan Tasavvuruna Yönelttiği Eleştiriler”, *V. Uluslararası Şeyh Şa’ban-ı Velî “Eş’arîlik Sempozyumu Bildiriler Kitabı (04-06 Mayıs 2018)*, ed. Mustafa Aykaç vd., Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Matbaası, s. 69-86, 2018.
- Çavuşoğlu, Raşit, “Amasya Müftüsü Mehmed Sabri Yetkin’in Nahl Sûresi 90. Âyeti Bağlamındaki Risale-i Mev‘izesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.11 (s. 60), s.1231-1242, 2018.
- Doğan, Tunahan, “Bir Aidiyet Tartışması: Süleyman Hilmi Tunahan ve Muhammed İhsan Oğuz Arasında Üç Kitap”, *Turkish Academic Research Review*, c. 4 (s. 1), Mart, s. 135-166, 2019.
- Hoca, Nazif, “Meşrebü’l-Ervâh”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 29, s. 375-376, 2004.
- Kara, Mustafa;Algar, Hamid, “Abdullah-ı İlâhî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c.1, s. 110-112, 1988.

Kara, Mustafa, “İstılâhâtü’s-Sûfiyye”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c.19, s. 209-212, 1999.

Köle, Bekir, “Seyyid Ahmed Çapakçûri’nin Mürîdi Muhammed İhsan Oğuz’a Gönderdiği İrşad Mektupları”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 17 (s. 2), s.75-101, 2015.

Kusursuz, Bayram, *Ahmet Avni Konuk’un Vahdet-i Vücûd Müdafası*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2003.

Memiş, Abdurrahman, “Muhammed İhsan Oğuz”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 33, s.321-322, 2007.

Oğuz, Muhammed İhsan, *İslâm Tasavvufunda Vahdet-i Vücûd*, İstanbul: Oğuz Yayınları, 1995.

Öngören, Reşat, “Sûfi”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 37, s. 471-472, 2009.

Öngören, Reşat, “Tasavvuf”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 40, s. 119-126, 2011.

Özel, Recep Orhan, “Amasya’da Bir İlim Yuvası: Mecdîzâde Abdurrahman Kâmil Yetkin (Ö. 1941) ve Oğulları Mehmet Sabri Yetkin (ö. 1963), Ahmet Emrî Yetkin (Ö. 1974), Mustafa Niyazi Yetkin (Ö. 1959)” *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 6 (sayı 10), Haziran, s. 39-72, 2018.

Tosun, Necdet, “İmâm-ı Rabbânî’nin Hayatı Görüşleri ve Eserleri”, *Uluslararası İmam-ı Rabbani Sempozyumu Tebliğleri*, İstanbul: Hüdayi Vakfı Yayınları, s. 47-60 2018.

Tosun, Necdet, “Nakşibendiyye”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 32, s. 342-343, 2006.

Tosun, Necdet, “Ubeydullah Ahrar”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 42, s.19-20, 2012.

Uludağ, Süleyman, “Abdullah ed-Dihlevî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c.1, s. 94-95, 1998.

Uludağ, Süleyman, “Mutasavvıf”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 31, s. 379, 2020.

Yetik, Erhan, “Minhâcü’l-Fukarâ”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 30, s. 108-109, 2020.

Yörür, Ali, “Divan Edebiyatının Kaynakları (Tanıtım-Değerlendirme)” *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Yıl 3 (sayı 6), Bahar, s. 201- 203, 2017.

Yılmaz, Sevim, *Muhammed İhsan Oğuz ve Tasavvuf Felsefesi*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2005.

Ebu’l-Alâ Afîfî, *Tasavvuf: İslam’da Manevi Hayat*, (çev. Ekrem Demirli, Abdullah Kartal), İstanbul: İz Yayıncılık, 2018.

Türkçe Sözlük, (haz. Şükrü Halûk Akalın vd.), Ankara: TDK, 2011.

Yeni Tarama Sözlüğü, (düz. Cem Dilçin), Ankara: TDK, 2013.

Kanar, Mehmet, *Kanar Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları, 2015.

Kanar, Mehmet, *Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Derin Yayınları, 2010.

Şimşek, Selami, *Tasavvuf Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2017.

Cebecioğlu, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009.

Ateş, Süleyman, “Cüneyd-i Bağdâdî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 8, s. 119-12, 1993.

Uludağ, Süleyman, “Bâyezîd-i Bistâmî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 5, s. 238-241, 1992.

Algar, Hamid, “Bahâeddin Nakşibend”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 4, s. 458-460, 1991.

Uludağ, Süleyman, “Abdülkâdir-i Geylânî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 1, s. 234-239, 1998.

Öngören, Reşat, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 29, s. 441-448, 2004.

Algar, Hamid, “İmâm-ı Rabbânî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 22, s. 194-199, 2000.

Tosun, Necdet, “Yûsuf el-Hemedânî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 44, s. 12-13, 2013.

Eraslan, Kemal, “AhmedYesevî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 2, s. 159-161, 1989.

Algar, Hamid, “Abdülhâlik Gucdüvânî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 14, s. 169-171, 1996.

Algar, Hamid, “Alâeddin Attâr”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 2, s.319-320, 1989.

Nevşahi, Arif, “Ya’kûb-i Çerhî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 43, s. 281-282, 2013.

Algar, Hamid, “Muhammed Pârsâ”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. 30, s. 560-562, 2020.

Tosun, Necdet, “Ubeydullah Ahrâr”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 42, s. 19-20, 2012.

Tosun, Necdet, “Ahmed Kâsânî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 24, s. 531-532, 2001.

Kara, Mustafa; Algar, Hamid, “Abdullah-ı İlâhî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 1, s.110-112, 1988.

Kara, Mustafa, “Emîr Buhârî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 11, s. 125-126, 1995.

Kaya, Mahmut, “Muhyiddinibnü’l-Arabî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 20, s. 493-516, 1999.

Tosun, Necdet, “Muhammed Ma’sûm Sirhindî”, *DİA*, Ankara: TDV Yayınları, c. EK-2, s. 308-309, 2019.

Algar, Hamid, “Mevlâna Hâlid-i Bağdâdî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 15, s. 283-285, 1997.

Uludağ, Süleyman, “Abdullah ed-Dihlevî”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 1, s. 94-95, 1988.

Algar, Hamid, *Nakşibendilik*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.

Yazım Kılavuzu, Ankara: TDK, 2012.

Şimşek, Halil İbrahim, *Nakşibendî Müceddidilik*, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2016.

Kılıç, Mahmud Erol, *Sufî ve Şiir*, İstanbul: Sufi Kitap, 2017.

Öngören, Reşat, “Tarikât”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 40, s. 95-105, 2011.

Tosun, Necdet, “Yeseviyye”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 43, s. 487-490, 2013.

Algar, Hamid, “Hacegan”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 14, s. 431, 1996.

Algar, Hamid, “Nakşibendiyye”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 32, s. 335-342, 2006.

Türer, Osman, “HÂNÎ, Abdülmecîd b. Muhammed”, *DİA*, İstanbul: TDV Yayınları, c. 16, s. 29-30, 1997.

Hânî, Abdülmecîd, *Hadâiku'l-Verdiyye*, (çev. Mehmet Emin Fidan), İstanbul: Semerkand, 2011.

EKLER

EK 1: ORJİNAL METİNDEN ÖRNEKLER

شرح مقامات واصطلاحات صوفیه
قدس الله اسرارهم العلیه
فهرست کتاب

صفحه	موضوع
۱	مقدمه
۲	اهمال مقامات سیر و اولیای تعزیه
۳	کلمات اصطلاحیه
۴	عالم خالص
۵	عالم ادر
۶	تنبيه
۷	عشره اعظم
۸	دائرة المعارف
۹	مقاله حقیقی
۱۰	ولایت عظمی
۱۱	مقاله حقیقی
۱۲	ولایت عظمی
۱۳	مقاله حقیقی
۱۴	ولایت عظمی
۱۵	مقاله حقیقی
۱۶	ولایت عظمی
۱۷	مقاله حقیقی
۱۸	ولایت عظمی
۱۹	مقاله حقیقی
۲۰	ولایت عظمی
۲۱	مقاله حقیقی
۲۲	ولایت عظمی
۲۳	مقاله حقیقی
۲۴	ولایت عظمی
۲۵	مقاله حقیقی
۲۶	ولایت عظمی
۲۷	مقاله حقیقی
۲۸	ولایت عظمی
۲۹	مقاله حقیقی
۳۰	ولایت عظمی

صفحه	موضوع
۱	مقدمه
۲	اهمال مقامات سیر و اولیای تعزیه
۳	کلمات اصطلاحیه
۴	عالم خالص
۵	عالم ادر
۶	تنبيه
۷	عشره اعظم
۸	دائرة المعارف
۹	مقاله حقیقی
۱۰	ولایت عظمی
۱۱	مقاله حقیقی
۱۲	ولایت عظمی
۱۳	مقاله حقیقی
۱۴	ولایت عظمی
۱۵	مقاله حقیقی
۱۶	ولایت عظمی
۱۷	مقاله حقیقی
۱۸	ولایت عظمی
۱۹	مقاله حقیقی
۲۰	ولایت عظمی
۲۱	مقاله حقیقی
۲۲	ولایت عظمی
۲۳	مقاله حقیقی
۲۴	ولایت عظمی
۲۵	مقاله حقیقی
۲۶	ولایت عظمی
۲۷	مقاله حقیقی
۲۸	ولایت عظمی
۲۹	مقاله حقیقی
۳۰	ولایت عظمی

صفحه	موضوع
۱	مقدمه
۲	اهمال مقامات سیر و اولیای تعزیه
۳	کلمات اصطلاحیه
۴	عالم خالص
۵	عالم ادر
۶	تنبيه
۷	عشره اعظم
۸	دائرة المعارف
۹	مقاله حقیقی
۱۰	ولایت عظمی
۱۱	مقاله حقیقی
۱۲	ولایت عظمی
۱۳	مقاله حقیقی
۱۴	ولایت عظمی
۱۵	مقاله حقیقی
۱۶	ولایت عظمی
۱۷	مقاله حقیقی
۱۸	ولایت عظمی
۱۹	مقاله حقیقی
۲۰	ولایت عظمی
۲۱	مقاله حقیقی
۲۲	ولایت عظمی
۲۳	مقاله حقیقی
۲۴	ولایت عظمی
۲۵	مقاله حقیقی
۲۶	ولایت عظمی
۲۷	مقاله حقیقی
۲۸	ولایت عظمی
۲۹	مقاله حقیقی
۳۰	ولایت عظمی

المخالف غير عام اذله والمخالف عام خلقه [خبر تارة غير]
 وكموردت لطيفه تصفيه وكرامه ، فاقولقاري ولايت نفعه
 [يقين] فاني قليب ودكرالمخالف غير عام اذله فاني ولايت
 صفرا ده ، فاني نفس ولايت كراوه ، فاني خبر نادر وماروهوا
 ولايت عباد ده [خبر كليل] خبر تارة نهني ، فاني فاني
 [كالات نوت] دائره سنه خصال كليل

انسانه وراثت وتبعثله كالات نوت دائره سنه وماروهوا
 وانه اسواه كالاتي اجه مقفه اولاد في لطائف خبره سنه
 يعني : حيث روحايت وجسمائنه تماماً مصفى ، فركي ومهوب
 اولاد من مكنش در

كالات نوت وراثت وراثت اولاد بشره ، فني نوت وراثت
 هاتر اولاد بشره در ختام نبوت صوره ، فني نوت
 هاتر بر شخصه نظيري موعود ومنتج در

فقط ، كالات نوت وراثت وراثت اولاد موعود ومنتج در
 سركووله طريقه كالات نوت وراثت وراثت اولاد موعود ومنتج در
 ارتقايش به ندر ، وراثت كالات نوت وراثت اولاد موعود ومنتج در

بلفظه لازم در كرامه ، فني شخصه انباده برى ، ويا نوت
 واسطه فني اولاد ، فني خاتم رايه ، كالات واسطه
 ورود امير در ، لكه ، بر نوت ولايت ، نوت
 مرسله در ايسر رسالت ، اولاد موعود ومنتج در اولاد موعود ومنتج در
 اولاد آبري آبري موعود ومنتج در

نوت كرامه ، ذات جليل محمد بن كالات ولايت وراثت وراثت
 بشره ، كالات رسالت وراثت اولاد موعود ومنتج در ، كالات اولاد موعود ومنتج در
 وراثت اولاد موعود ومنتج در كالات محمد بن وراثت اولاد موعود ومنتج در ، كالات موعود ومنتج در

بسم الله الرحمن الرحيم
 شرح مقامات واصطلاحات صوفيه
 قدس تعالى اسرارهم للعالمين

مقدمه

اي قارو :

سقا بويانيزيله صوفيه كرامه ، قدس تعالى اسرارهم حضراتك
 اصطلاحات ومقامات جملا ، وتفسير شرح وايضا ايد بويان
 فهم ودر كاه صوفيه مظهر نوافذ اولاد موعود ومنتج در ، فاني
 بواسطه مقامات واصطلاحات اسانده سادات نقشند ايم عالم
 صوفيه بنده مشترك وحيه معنائيه منقسمه اولاد موعود ومنتج در
 كرامه مشترك اولاد موعود ومنتج در ، فاني نقشند بويان خاص معنائيه وراثت
 ايميه وحيه ايد بويان در وراثت

اشاي مطلقه در ، بويان موعود ومنتج در ، فاني
 بر مكنه اولاد موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني

نوت كرامه موضوع ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني
 ايميه نقشند بويان موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني
 فاني موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني

نوت كرامه در كاه وحيه ، فاني موعود ومنتج در ، فاني
 بويان ايميه موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني

نوت كرامه ، فاني موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني
 نوت كرامه ، فاني موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني
 نوت كرامه ، فاني موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني
 نوت كرامه ، فاني موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني

نوت كرامه ، فاني موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني
 نوت كرامه ، فاني موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني
 نوت كرامه ، فاني موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني
 نوت كرامه ، فاني موعود ومنتج در ، فاني موعود ومنتج در ، فاني

بسم الله الرحمن الرحيم
محمد بن عبد الله الذي خصص خواص اوليائه من اشرافه واصحابه على
والسنة صديقه الابرار سيرة محمد المصطفى المختار وهو حق عترة ومجتهد
المطهرين الاختيار همدان نقل عن بعض علماء النجف والاصناف

بها الا ان
وكتايف افرار فغن ، نور جبین اصغیا مشهورین صفوی و
فضا فمك و فینك لا فضا - مشهوره بجد ملك و كرامت جانی
تجلیات فایم فک طور سینا ، علم احمد فک سدره منزهی
معرفه و دانش محمد فک منین ، عقاید اعدیه ارشاد فک فک
مرشد اول الملک ، الملک الف مرشد ، قطب فظم ، فو فظم
سید امام ربانی ، جید الفانی ، الشیخ احمد الفاروقی السهروردی
فم فم فم فم فم ، ۹۷۱ سنه فم فم فم فم فم فم فم فم
لا فم فم فم فم فم فم فم فم فم فم فم فم فم فم فم فم
شهری اول فم فم

[illegible]

سَلَامٌ عَلَى رُسُلِ اللَّهِ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْحَقِّ وَالْإِسْلَامُ إِلَهُهُ
عَبْدُ اللَّهِ مُحَمَّدٌ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ نَسَبُهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
شَهِيدٌ بِرُؤْيَا حَبِيبِهِ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَى الْعَالَمِينَ وَأَتَمَّ التَّمَنَّى

٢٤ - امام محمد الباقر عليه السلام
٢٥ - امام محمد باقر السرخسي الامكني
٢٦ - امام قاسم بن محمد
٢٧ - امام محمد بن هاشم القاض
٢٨ - امام عبيد الله الانباري السرخسي
٢٩ - امام يعقوب الجعفي الحضاري
٣٠ - امام محمد بن عبد الوهاب العطار البخاري
٣١ - امام الفراهيدي خواجه كبرياء الدين النيسابوري البخاري
٣٢ - امام سيد اسير الكفيل
٣٣ - امام محمد باقر سنائي
٣٤ - امام خواجه غفرانه علي الرازي
٣٥ - امام خواجه محمد الانجيري المغنوي
٣٦ - امام خواجه غفره الربوكري
٣٧ - امام خواجه غفره له عبد الغفار المجدد داف
٣٨ - امام خواجه يوسف الزهادي
٣٩ - امام ابو علي الفارابي
٤٠ - امام ابو الحسن الحلي
٤١ - امام ابو نعيم البسطامي
٤٢ - امام جعفر صادق

۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱
 ۴۷۲
 ۴۷۳
 ۴۷۴
 ۴۷۵
 ۴۷۶
 ۴۷۷
 ۴۷۸
 ۴۷۹
 ۴۸۰
 ۴۸۱
 ۴۸۲
 ۴۸۳
 ۴۸۴
 ۴۸۵
 ۴۸۶
 ۴۸۷
 ۴۸۸
 ۴۸۹
 ۴۹۰
 ۴۹۱
 ۴۹۲

[illegible]

امام رانی حضرت شیخ محمد باقر (ع) فرموده که: جوید و دفع عرش و فوینج عینا بدو
اسم . بر گوه مرکز ایستد و عرشیه آراسته که مسافری قدر
عرش و فوینج جسد اندم . امام طریقت و شمس حقیقت . شاه
نقشبند (رضی عنہ الامجد) عرش عرش مغان در او درود که دارم :
شیخ معروف کوشی . شیخ اوسید خراسانی عرش کی بعدی که
شایسته مقامی در این استیلا کرده عرش خودم اولدی . شاه
نقشبند عرش عرش مغانست السنه عبداللہ علیہ السلام و رحمہ اللہ

۱
 ۲
 ۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

مفهرستك مقالتي واردي : سائر مستانجك مقامك دها
غیرمرد

[illegible][illegible]

